

Міністерство освіти і науки України
Уманський національний університет

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МОТОРНА МАРІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 378.018.8:364-43:364-322:378.4

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

231 Соціальна робота
Галузь знань: 23 Соціальна робота

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Моторна М.В.

Науковий керівник: Кочубей Тетяна Дмитрівна, доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та консультування

Умань – 2026

АНОТАЦІЯ

Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота. – Уманський національний університет, Умань, 2026.

Волонтерська діяльність є важливою складовою громадянського суспільства та відіграє значну роль у розвитку соціальної сфери, особливо в сучасних умовах соціально-економічних викликів. Волонтерство охоплює широкий спектр соціальних ініціатив, спрямованих на підтримку вразливих груп населення, зменшення соціальної нерівності, покращення якості життя та зміцнення соціальної згуртованості. Його значущість зростає в умовах глобальних криз, військових конфліктів, економічної нестабільності та екологічних катастроф, що потребують активної участі добровольців у вирішенні соціальних проблем. Вирішення питання підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи на сьогодні перебуває у площині модернізації вищої освіти в Україні.

У дисертаційній роботі *вперше визначено* та експериментально перевірено соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти: 1) створення в закладі вищої освіти сприятливого ментально-ціннісного, мотиваційного та інтерактивного соціально-педагогічного простору для усвідомлення значимості волонтерства в суспільстві та цілеспрямованої залученості студентів до волонтерської роботи; 2) конструювання цілісної програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи під час освітнього процесу; 3) формування волонтерських організацій (груп, шкіл, клубів, центрів, об'єднань тощо) із урахуванням рівня зацікавленості студентів у волонтерській роботі; 4) створення інклюзивного середовища та підготовка навчально-методичного ресурсу для забезпечення безперервності та різноманітності видів волонтерської діяльності студентів;

5) активне залучення студентів до волонтерської практики у позааудиторний час; 6) використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх платформ, технологій, форм і методів волонтерської роботи (в т.ч. з використанням цифрових інструментів).

Вперше здійснено періодизацію генези історичного розвитку волонтерського руху в світі та в Україні. *Вперше розроблено* та апробовано авторську модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. *Удосконалено* механізм залученості студентів до волонтерської діяльності та уточнено фактори впливу на цей процес. *Подальшого розвитку набули* зміст, форми і методи підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні соціально-педагогічних умов та доборі ефективних форм, технологій і методів підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти; впровадженні системи заходів, які спрямовані на підвищення ефективності організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал, а також теоретичні положення та висновки можуть бути використані при вирішенні наукових і практичних завдань модернізації системи вищої освіти в Україні, для розширення змісту курсів лекцій, практичних і семінарських занять з освітніх компонентів у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 231 Соціальна робота / І10 Соціальна робота та консультування у закладах вищої освіти різного рівня акредитації – «Менеджмент соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Методика організації волонтерського руху», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Соціальна реабілітація», «Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціальний менеджмент в громаді», а також під час

укладання підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів, аспірантів, викладачів, науковців та при організації позааудиторної діяльності студентів.

Уточнено сутність ключових понять дослідження (волонтерство, волонтерський рух в закладі вищої освіти, студенти-волонтери, волонтерська діяльність студентів, студентські волонтерські організації (групи), волонтерство в соціальній роботі, залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи, підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти). Виокремлено структурні компоненти волонтерської діяльності та уточнено критерії і показники рівня готовності майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладі вищої освіти.

У дослідженні під поняттям «*волонтерство*» розуміємо форму благодійної, соціально спрямованої, активної діяльності, що здійснюється волонтерами одноосібно або у складі волонтерської групи чи волонтерської організації усвідомлено, керуючись системою соціокультурних та ментальних цінностей, на засадах добровільного власного покликання і мотивації, безоплатності та неприбутковості щодо власних потреб, гуманності, громадянської солідарності, рівності, інклюзивності, законності, відповідальності та корисності щодо людей, які, перебуваючи у кризовому становищі, потребують соціальної допомоги і підтримки.

Волонтерський рух у ЗВО розглядаємо як форму добровільної та активної згуртованості студентської громади у сфері реалізації волонтерських проєктів і програм, спрямованих на мобільне вирішення соціальних проблем і підтримку вразливих верст населення в умовах кризових станів у суспільстві.

Визначаємо категорію «*студенти-волонтери*» як специфічну групу волонтерів, які, навчаючись у закладі вищої освіти, усвідомлено і добровільно залучаються до волонтерських проєктів та волонтерських груп та, керуючись мотивами суспільної корисності і соціальної солідарності на підґрунті здобутих професійних знань і вмінь, здійснюють соціально спрямовану і

відповідальну, неприбуткову і благочинну, безкорисливу і безоплатну діяльність шляхом надання членам суспільства, які того потребують, волонтерської допомоги і підтримки.

Волонтерську діяльність студентів трактуємо, як соціально значиму та суспільно корисну діяльність, яка усвідомлено і добровільно здійснюється ними у вільний від навчання час у площині реалізації особистісного та професійного (як майбутнього спеціаліста) ресурсного потенціалу.

З'ясовано, що *волонтерство в соціальній роботі* передбачає безоплатну, безкорисливу, добродійну діяльність, яка здійснюється за власним добровільним покликанням і бажанням соціального працівника та полягає в оперативному знаходженні рішення щодо розв'язання складних чи кризових соціальних ситуацій, в позитивному вирішенні найгостріших соціальних проблем та якісному наданні соціальних, реабілітаційних послуг і допомоги.

Встановлено, що *залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи* передбачає безпосередню, за власною ініціативою, добровільну участь студентів у соціально корисній діяльності на благо інших людей, що здійснюється ними у складі студентських волонтерських груп і організацій під час волонтерської виробничої практики та у вільний від навчання час.

Доведено, що *студентські волонтерські організації (групи)*, які ми означуємо як громадські об'єднання студентів на засадах добровільності, благодійності, соціальної ініціативності та відповідальності, які через розробку і реалізацію волонтерських проєктів і програм надають безпосередню волонтерську допомогу тим людям, хто вкрай потребує соціальної підтримки і захисту, найкращим чином сприяють набуттю майбутніми соціальними працівниками волонтерського досвіду в умовах ЗВО.

Розкрито сутність поняття *«підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти»*, під яким розуміємо процес формування особистісного та професійного ресурсу в ході аудиторної та позааудиторної роботи, волонтерської виробничої практики та у вільний від

навчання час для ефективної включеності до волонтерської діяльності на благо окремих громадян, зокрема, та суспільства, загалом.

У ході теоретичного аналізу проблеми дослідження проаналізовано генезу зародження і становлення волонтерства. Подано авторську періодизацію історичного розвитку світового та українського волонтерського руху. Виділено та охарактеризовано 7 періодів розвитку волонтерства у світі: 1 період – до 1859 р.; 2 період – 1859–1913 рр.; 3 період – 1914–1947 рр.; 4 період – 1948–1979 рр.; 5 період – 1980–2000 рр.; 6 період – 2001–2000 рр.; 7 період – 2014 – по даний час. В історичному розвитку українського волонтерства виділено та охарактеризовано 6 таких періодів: 1 період – друга половина IX – середина XIII ст.; 2 період – кінець XIII ст. – 1991 р.; 3 період – 1991 – 2000 рр.; 4 період – 2001 – 2010 рр.; 5 період – 2011–2013 рр.; 6 період – 2014 р. – по теперішній час. Встановлено кореляційні зв'язки між історичною генезою світового та українського волонтерського руху.

У контексті дослідження охарактеризовано концептуальні підходи до трактування поняття «волонтерство» у соціально-педагогічній науковій площині, а саме: нормативно-правовий, гуманістичний, ментально-ціннісний, контекстний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, оперативно-діяльнісний, позитивно-результативний підходи.

Визначено, що природа волонтерської діяльності як соціально-педагогічного явища – багатоаспектна і включає аспекти: суспільної значимості та корисності; соціальної активності; соціалізації, соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації; особистісного самовираження; професійного самовираження; а також: соціокультурний, ментально-ціннісний, психологічний, мотиваційний, комунікативний аспекти.

В процесі аналізу характеристик особливостей студентського волонтерства було виокремлено структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників: ментально-ціннісний, мотиваційний, цільовий, підготовчо-теоретичний (ресурсний), середовищний, процесуально-діяльнісний (технологічний), результативно-оцінювальний та

рефлексивно-коригувальний. Розроблено механізм та означено зовнішні та внутрішні фактори впливу на залучення студентів до волонтерської роботи у закладі вищої освіти. Охарактеризовано нормативно-правове підґрунтя підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти. Встановлено, що законодавство у сфері волонтерської діяльності складається з Конституції України, Закону України «Про волонтерську діяльність», інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

Сконструйована та апробована авторська модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО, яка включає такі блоки: ментально-цільовий, концептуально-методологічний, змістово-методичний, організаційно-технологічний, практично-результативний, рефлексивно-діагностичний блоки, а також блок суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії і блок коригування волонтерських дій. Обґрунтовано особливості функціонування кожного з блоків.

З метою встановлення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в ЗВО обрано та обґрунтовано п'ять критеріїв (відповідно до структурних компонентів волонтерської діяльності): ментально-ціннісний, мотиваційно-цільовий, результативно-рефлексивний критерії, а також критерії особистісного та професійного самовираження. Означено та проаналізовано по три показники рівня прояву виділених критеріїв щодо готовності студентів до волонтерської роботи. Для кількісного вимірювання критеріїв та показників застосовано 3-бальну шкалу: 1 бал – критерій (показник) не проявлений або слабо виражений, 2 бали – критерій (показник) проявлений достатньо, але має непостійний характер, 3 бали – критерій (показник) проявлений максимально. На основі визначених ключових структурних компонентів волонтерської діяльності та означених критеріїв і показників виокремлено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи, а саме: низький (відтворювальний, нестійкий характер

готовності), середній (достатньо конструктивний, але не завжди системний), високий (системний і креативний).

Розроблено курсову і тренінгові програми та апробовано їх під час аудиторної та позааудиторної діяльності студентів. Охарактеризовано особливості використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх технологій, форм і методів волонтерської роботи (в т.ч. з використанням цифрових інструментів).

З метою експериментальної перевірки ефективності виокремлених соціально-педагогічних умов та сконструйованої авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО було розроблено експериментально-дослідницьку програму, яка включала чотири етапи: підготовчий (теоретико-аналітичний), констатувальний, формувальний і підсумковий. На підготовчому етапі проведено теоретичний аналіз проблеми здійснення волонтерської діяльності в Україні та за кордоном, а також охарактеризовано освітньо-професійні програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. На констатувальному та формувальному етапах здійснено оцінювання рівнів готовності до волонтерської роботи у студентів експериментальної та контрольної групи. На підсумковому етапі внаслідок зіставлення результатів рівнів готовності до волонтерської роботи у студентів експериментальних груп виявлено наявність приросту в набутті волонтерського досвіду, що підтвердило ефективність впровадження означених соціально-педагогічних умов, які реалізувались в рамках сконструйованої моделі з використанням тренінгових програм та системним залученням студентів волонтерської практики.

Розроблено методичні рекомендації щодо ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти: на ментально-ціннісному, мотиваційному та комунікативному рівнях суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сфері волонтерського руху в ЗВО; на організаційно-процесуальному, змістово-методичному та технологічно-діяльнісному рівнях освітнього процесу в ЗВО, а також на рівнях особистісного

та професійного самовираження майбутнього соціального працівника у площині волонтерської роботи.

Ключові слова: соціальні працівники, студенти і студентська молодь, професійна підготовка, волонтерство і волонтерська діяльність, волонтер, лідерство, волонтерська робота, соціальна робота, цифровізація соціальних послуг, волонтерська допомога, соціальна згуртованість і підтримка, реабілітація, інклюзивне середовище, соціально-педагогічні умови, заклад вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Моторна М. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального працівника (соціально-культурна робота). *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023. Вип. 1(10). С. 110–121. DOI: 10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275 (1,06 д.а.).

2. Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти України: сучасний стан. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 1. С. 59–67. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.9> (0,98 д.а.).

3. Моторна М. Правове забезпечення та практичні основи підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. Вип. 2(13). С. 155–162. DOI: 10.31499/2618-0715.2(13).2024.316728 (0,7 д.а.).

4. Кочубей Т. Д., Моторна М. В. Виклики та можливості в організації волонтерської роботи у ЗВО: огляд сучасних методів. *Ввічливість. Humanitas*.

Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 6. С. 37–44. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.7> (0,73 д.а.).

5. Моторна М. Особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2025. Вип. 1(14). С. 238–245. URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332171](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332171) (0,57 д.а.).

Монографії

6. Моторна М. В. Розвиток професійних компетентностей в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи. *Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення: колективна монографія* / Коляда Н. М., Кравченко О. О., Левченко Н. В., Ревнюк Н. І., Демченко І. І. [та ін.]; [наук. ред. Н. М. Коляда]; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. К.: Компринт, 2025. С. 252–285. (1,63 д.а.).

Статті у наукових виданнях інших держав

7. Кочубей Тетяна, Моторна Марія. Аналіз готовності студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. № 10(53). С. 114–125. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10\(53\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10(53)) (0,74 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Кочубей Т. Д., Моторна М. В. Соціальна робота в культурному середовищі криз призму волонтерської діяльності. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 квітня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 45–50. (0,18 д.а.)

9. Моторна М. В. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Наукова молодь–2023*: матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців

(м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 11 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 236–239. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2023/1/88.pdf (0,21 д.а.).

10. Моторна М. В. Модель організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 31 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 134–138. URL: https://www.researchgate.net/publication/380711951_Informacijno-cifrova_kompetentnist_majbutnogo_vcitela_gendernij_aspekt (0,21 д.а.).

11. Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності: міжнародний контекст. *Наукова молодь-2023*: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (м. Київ, 21 листопада 2023 р.). К.: «КОМПРИНТ», 2023. С. 223–225. URL: http://www.uinte.kiev.ua/sites/default/files/zbirnik_konferenciyi_naukova_molod_2023.pdf (0,21 д.а.).

12. Моторна М. В. Розвиток студентського волонтерства засобами педагогічного краєзнавства. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 листопада 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 84–85. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content> (0,11 д.а.).

13. Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи: аналіз освітньої пропозиції закладів вищої освіти. *Освіта для 21 століття: виклики, проблеми, перспективи*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Україна, м. Суми, 26 грудня 2023 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. С. 122–124. URL:

https://pedagogika.sspu.edu.ua/images/osvita-dlia-21-stolittia-hruden-2023/Zbirnik-materialiv-konferencii-Osvita-dla-21-st._1.pdf?utm_source=chatgpt.com (0,13 д.а.).

14. Кочубей Т. Д., Моторна М. В. Досвід збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. *Українська енциклопедистика в умовах воєнного стану. Питання теорії та практики*: кол. монографія / Заг. ред. д. і. н., проф. Алли Киридон. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2024. С. 100–103. URL: https://vue.gov.ua/images/c/c7/Українська_енциклопедистика_в_умовах_воєнного_стану._Питання_теорії_та_практики.pdf (0,2 д.а.).

15. Моторна М. В. Роль мотивації в підготовці майбутнього соціального працівника до волонтерської діяльності. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ*: матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30 квітня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 142–144. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2024/1/56.pdf (0,13 д.а.).

16. Моторна М. В. Практичні аспекти підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 10 жовтня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 147–151. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/2024-%E2%80%A6> (0,16 д.а.).

17. Моторна М. В. Ефективні форми організації волонтерської роботи у сучасних ЗВО. *Актуальні дослідження в соціальній сфері*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Україна, м. Одеса, Національний університет «Одеська політехніка», Навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи, 18 листопада 2024 р.). Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2024. С. 190–191. (0,09 д.а.).

18. Моторна М. В. Виховання соціальної відповідальності та лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників ЗВО. *ПЕДАГОГ ХХІ СТОЛІТТЯ*:

Вплив історичної та громадянської історичної освіти на розвиток лідерства в Україні: матеріали Міжнародного науково-практичного онлайн-форуму (Україна, Польща, Чехія, 2–3 квітня 2025 р.). 2025. С. 27–30. (0,23 д.а.).

19. Моторна М. В. Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ: матеріали XVIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 15 квітня 2025 р.).* Умань: УДПУ, 2025. С. 198–202. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51783/1/I_Nokhrina_NOM_FPSRSO.pdf (0,29 д.а.).

20. Моторна М. В. Співпраця закладів вищої освіти з волонтерськими організаціями для практичної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 29 травня 2025 р.).* Умань: УДПУ, 2025. С. 162–166. (0,14 д.а.).

21. Кочубей Т., Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями, враховуючи потреби та виклики сучасності. *Соціальна робота в умовах війни в Україні: проблеми та шляхи вирішення: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня соціальної роботи (Україна, м. Дніпро, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»; Литва, Академія громадської безпеки Університету Миколаса Ромеріса; Німеччина, Бамберзький університет; Польща, Сілезький технологічний університет, 14 березня, 2025 р.).* Дніпро, 2025. С. 357–360. URL: <https://docs.google.com/document/d/1tza8zUgX4snwSEFoEjKMwzq7j5aZKUZMAaZXrXUJYso/edit?usp=sharing> (0,24 д.а.).

ANNOTATION

Motorna M. V. Preparing future social workers for volunteer work in a higher education institution. – Qualifications research with manuscript copyright.

Thesis for a Doctor of Philosophy degree on a speciality 231 social work. – Uman National University. Uman, 2025.

Volunteer activity is an important component of civil society and plays a significant role in the development of the social sphere, especially in the context of modern socio-economic challenges. Volunteering covers a wide range of social initiatives aimed at supporting vulnerable population groups, reducing social inequality, improving quality of life, and strengthening social cohesion. Its importance increases in times of global crises, military conflicts, economic instability, and environmental disasters, which require the active involvement of volunteers in addressing social issues. The training of future social workers for volunteer activities is currently viewed as a part of the modernization of higher education in Ukraine.

For the first time, the dissertation identifies and experimentally verifies the socio-pedagogical conditions for the effective training of future social workers for volunteer activities within a higher education institution, namely: 1) the creation of a favorable mental-value, motivational, and interactive socio-pedagogical environment within the higher education institution to foster awareness of the importance of volunteerism in society and the purposeful involvement of students in volunteer activities; 2) the development of a comprehensive program for training future social workers for volunteer activities within the educational process; 3) the formation of volunteer organizations (groups, schools, clubs, centers, associations, etc.), taking into account students' level of interest in volunteer work; 4) the creation of an inclusive environment and the development of educational and methodological resources to ensure the continuity and diversity of students' volunteer activities; 5) the active involvement of students in volunteer practice outside class hours; 6) the use of modern innovative and interactive educational platforms, technologies, forms, and methods of volunteer work (including digital tools).

The dissertation is the first to periodize the genesis of the historical development of the volunteer movement in the world and in Ukraine. For the first time, an author's model of training of future social workers for volunteer activities within a higher education institution has been developed and tested. The mechanism of students' involvement in volunteer activities has been improved, and the factors influencing this process have been clarified. Further development has been given to the content, forms, and methods of training future social workers for volunteer activities within a higher education institution.

The practical significance of the results lies in the theoretical substantiation of socio-pedagogical conditions and the selection of effective forms, technologies, and methods for training future social workers for volunteer activities in higher education institutions, as well as in the implementation of a system of measures aimed at increasing the efficiency of organizing volunteer work among future social workers in such institutions. The collected and analyzed empirical material, along with the theoretical provisions and conclusions, can be applied to address scientific and practical challenges in the modernization of the higher education system in Ukraine. They can also be used to enrich the content of lectures, practical classes, and seminars within the professional training of students in specialty 231 Social Work / I10 Social work and counseling at higher education institutions of various accreditation levels, including courses such as «Social Work Management», «Social Work Ethics», «Methodology of Organizing the Volunteer Movement», «Innovative Technologies of Social Work», «Social Work Methods», «Social Rehabilitation», «Organization of Inclusive Resource Centers», «Technologies of Social Rehabilitation Work in an Inclusive Environment», «Social and Pedagogical Work in the Field of Leisure», and «Social Management in the Community». Additionally, these results can inform the development of textbooks, manuals, and methodological guidelines for students, graduate students, educators, and researchers, as well as support the organization of students' extracurricular activities.

The essence of the key concepts of the study has been clarified (volunteering, the volunteer movement in higher education institutions, student volunteers, students' volunteer activities, student volunteer organizations (groups), volunteering in social

work, the involvement of future social workers in volunteer activities, and the training of future social workers for volunteer activities within higher education institutions). The structural components of volunteer activities have been identified, and the criteria and indicators for assessing the level of preparedness of future social workers to engage in volunteer activities within higher education institutions have been specified.

In this study, the term «volunteering» is understood as a form of charitable, socially oriented, and active activity carried out by volunteers individually or as part of a volunteer group or organization, consciously guided by a system of socio-cultural and mental values, based on voluntary personal calling and motivation, performed without payment and not for profit, and characterized by humanity, civic solidarity, equality, inclusiveness, legality, responsibility, and usefulness toward people who, being in crisis situations, require social assistance and support.

We consider the volunteer movement in higher education institutions as a form of voluntary and active cohesion of the student community in implementing volunteer projects and programs aimed at the prompt resolution of social problems and the support of vulnerable segments of the population in times of crisis in society.

We define the category of «student volunteers» as a specific group of volunteers who, while studying at a higher education institution, consciously and voluntarily engage in volunteer projects and groups. Guided by motives of public service and social solidarity, and based on their acquired professional knowledge and skills, they carry out socially oriented and responsible activities that are non-profit, charitable, selfless, and unpaid, providing volunteer assistance and support to members of society in need.

We interpret student volunteer activities as socially significant and socially useful activities that are consciously and voluntarily carried out by them in their free time from studies in the area of realizing their personal and professional (as a future specialist) resource potential.

It has been established that volunteering in social work involves unpaid, selfless, and charitable activities carried out according to the social worker's own voluntary calling and willingness. It consists in promptly identifying solutions to

complex or crisis social situations, effectively addressing the most urgent social problems, and providing high-quality social services and assistance.

It has been established that the involvement of future social workers in volunteer activities implies the direct, voluntary participation of students, on their own initiative, in socially beneficial activities for the welfare of others. Such activities are carried out by students as part of student volunteer groups and organizations, both during volunteer practice and in their free time outside of academic obligations.

It has been proven that student volunteer organizations (groups), which we define as student associations based on voluntariness, charity, social initiative, and responsibility, and which provide direct volunteer assistance to those in urgent need of social support and protection through the development and implementation of volunteer projects and programs, contribute most effectively to the acquisition of volunteer experience by future social workers within higher education institutions.

The essence of the concept «training of future social workers for volunteer activities within higher education institutions» has been clarified. It is understood as the process of forming personal and professional resources through classroom and extracurricular work, volunteer practice, and extracurricular activities, aimed at the effective engagement of students in volunteer activities for the benefit of individual citizens and society as a whole.

During the theoretical analysis of the research problem, the genesis and formation of volunteering were examined. The author's periodization of the historical development of the global and Ukrainian volunteer movements is presented. Seven periods in the development of volunteering worldwide have been identified and characterized: 1st period – up to 1859; 2nd period – 1859–1913; 3rd period – 1914–1947; 4th period – 1948–1979; 5th period – 1980–2000; 6th period – 2001–2013; 7th period – 2014 to the present. In the historical development of Ukrainian volunteering, 6 such periods have been identified and characterized: 1st period – the second half of the 9th – mid-13th centuries; 2nd period – the end of the 13th century – 1991; 3rd period – 1991 – 2000; 4th period – 2001 – 2010; 5th period – 2011–2013; 6th period

– 2014 – to the present. Correlation relationships between the historical genesis of the global and Ukrainian volunteer movements have been established.

Within the context of the study, conceptual approaches to the interpretation of the term «volunteering» in the socio-pedagogical scientific field have been characterized, namely: the normative-legal, humanistic, mental-value, contextual, personality-oriented, competency-based, activity-oriented, and positive-result approaches.

It has been determined that the nature of volunteer activity as a socio-pedagogical phenomenon is multi-faceted and includes the following aspects: social significance and usefulness; social activity; socialization, social integration, inclusion, and rehabilitation; personal self-expression; professional self-expression; as well as: socio-cultural, mental-value, psychological, motivational, and communicative aspects.

In the process of analyzing the characteristic features of student volunteering, the following structural components of the volunteer activity of future social workers were identified: mental-value, motivational, target-oriented, preparatory-theoretical (resource), environmental, process-activity (technological), result-evaluation and reflective-corrective. A mechanism was developed and external and internal factors influencing the involvement of students in volunteer work are identified. The normative-legal basis for the training of future social workers to engage in volunteer activities within higher education institutions has been characterized. It has been established that legislation in the field of volunteer activities consists of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On Volunteer Activities», other laws, international treaties whose ratification has been approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, and other normative-legal acts.

An author's model of training future social workers for volunteer work within higher education institutions has been developed and approved. It comprises the following components: mental-goal, conceptual-methodological, content-methodical, organizational-technological, practical-resultative, and reflective-diagnostic components, as well as the subject–subject communication and social interaction component and the volunteer activity adjustment component. The specific functions and features of each component have been substantiated.

To determine the level of preparedness of future social workers for volunteer work in higher education institutions, five criteria were selected and justified in accordance with the structural components of volunteer activity: mental-value, motivational-goal, outcome-reflective criteria, as well as personal and professional self-expression criteria. Three indicators were defined and analyzed for each criterion to assess the level of students' preparedness for volunteer work. A 3-point scale was applied for quantitative measurement of the criteria and indicators: 1 point – the criterion (indicator) is not manifested or is weakly expressed; 2 points – the criterion (indicator) is sufficiently manifested but inconsistent; 3 points – the criterion (indicator) is fully manifested. Based on the identified key structural components of volunteer activity and the defined criteria and indicators, three levels of preparedness of future social workers for volunteer work were distinguished: low (reproductive, unstable preparedness), medium (sufficiently constructive but not consistently systematic), and high (systematic and creative).

Course and training programs were developed and piloted during both in-class and extracurricular student activities. The features of using modern innovative and interactive educational technologies, as well as various forms and methods of volunteer work (including the use of digital tools), have been characterized.

In order to experimentally verify the effectiveness of the identified socio-pedagogical conditions and the constructed author's model for training future social workers for volunteer work in higher education institutions, an experimental program was developed, consisting of four stages: preparatory (theoretical-analytical), ascertaining, formative, and final. During the preparatory stage, the problem of volunteering in Ukraine and abroad was theoretically analyzed, and the educational and professional programs for preparing future social workers for volunteer work in higher education institutions were examined. At the ascertaining and formative stages, students' levels of preparedness for volunteer work were assessed in both experimental and control groups. At the final stage, comparison of the results revealed an increase in volunteer experience among students in the experimental groups, confirming the effectiveness of the implemented socio-pedagogical

conditions, which were applied through the constructed model using training programs and the systematic engagement of students in volunteer practice.

Methodological recommendations have been developed for the effective training of future social workers for volunteer work in higher education institutions. These recommendations address the mental-value, motivational, and communicative levels of subject–subject interaction within the volunteer movement at higher education institutions; the organizational-procedural, content-methodical, and technological-activity levels of the educational process within higher education institutions; as well as the personal and professional self-expression levels of future social workers in the context of volunteer work.

Key words: social workers, students and student youth, professional training, volunteering and volunteer activities, volunteer, leadership, volunteer work, social work, digitalization of social services, volunteer assistance, social cohesion and support, rehabilitation, inclusive environment, socio-pedagogical conditions, higher education institution.

REFERENCES

Research works in which the main scientific results of the thesis are published

Articles in scientific professional editions of Ukraine

1. Motorna M. (2023). Volonterstvo yak skladova pidhotovky maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka (sotsialno-kulturna robota). *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. Uman: Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, Issue 1(10), 110–121. DOI: 10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275 (1,06 d.a.) [in Ukrainian].
2. Motorna M. (2024). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoi roboty v zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy: suchasnyi stan. Vvichlyvist. *Humanitas*. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, Issue 1, 59–67. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.9> (0,98 d.a.) [in Ukrainian].

3. Motorna M. (2024). Pravove zabezpechennia ta praktychni osnovy pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoï roboty. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. Uman: Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, Issue 2(13), 155–162. DOI: 10.31499/2618-0715.2(13).2024.316728 (0,7 d.a.) [in Ukrainian].

4. Kochubei T. D., Motorna M. V. (2024). Vyklyky ta mozhlyvosti v orhanizatsii volonterskoï roboty u ZVO: ohliad suchasnykh metodiv. *Vvichlyvist. Humanitas*. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, Issue 6, 37–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.7> (0,73 d.a.) [in Ukrainian].

5. Motorna M. (2025). Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoï roboty v umovakh viiny. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. Uman: Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, Issue 1(14), 238–245. URL : [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332171](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332171) (0,57 d.a.) [in Ukrainian].

Monographs

6. Motorna M. V. (2025). Rozvytok profesiinykh kompetentnostei v protsesi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoï roboty. *Aktualni problemy sotsialnoi roboty ta sotsialnoho zabezpechennia: kolektyvna monohrafiia*. / Koliada N. M., Kravchenko O. O., Levcheneo N. V., Revniuk N. I., Demchenko I. I. [ta in.]; [nauk. red. N.M.Koliada]; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny. Kyiv: Krmprynt, S. 252–285. (1,63 d.a.) [in Ukrainian].

Articles in scientific publications of other countries

7. Kochubei Tetiana, Motorna Mariia. (2025). Analiz hotovnosti studentiv do volonterskoï roboty v umovakh zakladu vyshchoi osvity. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Issue 10(53). S. 114–125. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10\(53\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10(53)) (1,06 d.a.) (0,74 d.a.) [in Ukrainian].

The works of approbation character are published

8. Kochubei T. D., Motorna M. V. (2023). Sotsialna robota v kulturnomu seredovyshchi kriz pryzmu volonterskoi diialnosti. *Aktualni problemy pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 21 kvitnia 2023 r.). Uman: UDPU, 45–50. (0,18 d.a.) [in Ukrainian].

9. Motorna M. V. (2023). Orhanizatsiia volonterskoi roboty maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh ZVO. *Naukova molod-2023: materialy KhVI Vseukrainskoi naukovo konferentsii studentiv ta molodykh naukovtsiv* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 11 travnia 2023 r.). Uman: UDPU, 236–239. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2023/1/88.pdf (0,21 d.a.) [in Ukrainian].

10. Motorna M.V. (2023). Model orhanizatsii volonterskoi roboty maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh ZVO. *Prosotsialna osobystist u hendernomu vymiri: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty: materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 31 travnia 2023 r.). Uman: UDPU, 134–138. URL: https://www.researchgate.net/publication/380711951_Informacijno-cifrova_kompetentnist_majbutnogo_vcitela_gendernij_aspekt (0,21 d.a.) [in Ukrainian].

11. Motorna M. V. (2023). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoi diialnosti: mizhnarodnyi kontekst. *Naukova molod-2023: materialy XI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh* (m. Kyiv, 21 lystopada 2023 r.). K.: «KOMPRYNT», 223–225. URL: http://www.uintei.kiev.ua/sites/default/files/zbirnik_konferenciyi_naukova_molod_2023.pdf (0,21 d.a.) [in Ukrainian].

12. Motorna M. V. (2023). Rozvytok studentskoho volonterstva zasobamy pedahohichnoho kraieznavstva. *Pedahohichne kraieznavstvo kriz pryzmu istoryko-kulturnykh yavysch ta protsesiv v Ukraini: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet

imeni Pavla Tychyny, 21 lystopada 2023 r.). Uman: UDPU, 84–85. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content> (0,11 d.a.) [in Ukrainian].

13. Motorna M. V. (2024). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoi roboty: analiz osvithoi propozyitsii zakladiv vyshchoi osvity. *Osvita dlia 21 stolittia: vyklyky, problemy, perspektyvy*: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Ukraina, m. Sumy, 26 hrudnia 2023 r.). Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 122–124. URL: https://pedagogika.sspu.edu.ua/images/osvita-dlia-21-stolittia-hruden-2023/Zbirnik-materialiv-konferentsii-Osvita-dla-21-st._1.pdf?utm_source=chatgpt.com (0,13 d.a.) [in Ukrainian].

14. Kochubei T. D., Motorna M. V. (2024). Dosvid zberezhenntia nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v umovakh sohodennia. *Ukrainska entsyklopedystyka v umovakh voiennoho stanu. Pytannia teorii ta praktyky*: kol. monohrafiia / Zah. red. d. i. n., prof. Ally Kyrydon. Kyiv: Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychne vydavnytstvo», 100–103. URL: https://vue.gov.ua/images/c/c7/Українська_енциклопедистика_в_умовах_воєнного_стану._Питання_теорії_та_практики.pdf (0,2 d.a.) [in Ukrainian].

15. Motorna M. V. (2024). Rol motyvatsii v pidhotovtsi maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka do volonterskoi diialnosti. *NAUKA. OSVITA. MOLOD*: materialy KhVII Vseukrainskoi naukovo konferentsii studentiv ta molodykh naukovtsiv (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 30 kvitnia 2024 r.). Uman: UDPU, 142–144. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2024/1/56.pdf (0,13 d.a.) [in Ukrainian].

16. Motorna M. V. (2024). Praktychni aspekty pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoi roboty v umovakh viiny. *Aktualni problemy sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty*: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 10 zhovtnia 2024 r.). Uman: UDPU, 147–151. URL:

<https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/2024-%E2%80%A6> (0,16 d.a.) [in Ukrainian].

17. Motorna M. V. (2024). Efektyvni formy orhanizatsii volonterskoi roboty u suchasnykh ZVO. *Aktualni doslidzhennia v sotsialnii sferi: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (Ukraina, m. Odesa, Natsionalnyi universytet «Odeska politehnika», Navchalno-naukovyi instytut humanitarnykh nauk, kafedra psykholohii ta sotsialnoi roboty, 18 lystopada 2024 r.). Odesa: Natsionalnyi universytet «Odeska politehnika», 190–191. (0,09 d.a.) [in Ukrainian].

18. Motorna M. V. (2025). Vychovannia sotsialnoi vidpovidalnosti ta lider skykh yakosti u maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv ZVO. *PEDAHOH KhKhI STOLITIA: Vplyv istorychnoi ta hromadianskoi istorychnoi osvity na rozvytok liderstva v Ukraini: materialy Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho onlain-forumu* (Ukraina, Polshcha, Chekhii, 2–3 kvitnia 2025 r.), 27–30. (0,23 d.a.) [in Ukrainian].

19. Motorna M. V. (2025). Rol volunteerstva u formuvanni profesiinykh kompetentsii maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv. *NAUKA. OSVITA. MOLOD: materialy KhVIII Vseukrainskoi naukovo konferentsii studentiv ta molodykh naukovtsiv* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 15 kvitnia 2025 r.). Uman: UDPU, 198–202. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51783/1/I_Nokhrina_NOM_FPSRSO.pdf (0,29 d.a.) [in Ukrainian].

20. Motorna M. V. (2025). Spivpratsia zakladiv vyshchoi osvity z volonterskymy orhanizatsiiamy dlia praktychnoi pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv. *Prosotsialna osobystist u hender nomu vymiri: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty: materialy VIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Uman, Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny, 29 travnia 2025 r.). Uman: UDPU, 162–166. (0,14 d.a.) [in Ukrainian].

21. Kochubei T., Motorna M. (2025). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z viiskovosluzhbovtsiamy, vrakhovuiuchy potreby ta vyklyky suchasnosti. *Sotsialna robota v umovakh viiny v Ukraini: problemy ta shliakhy vyryshennia: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii do*

Vsesvitnoho dnia sotsialnoi roboty (Ukraina, m. Dnipro, DVNZ «Pryazovskyi derzhavnyi tekhnichnyi universytet»; Lytva, Akademiia hromadskoi bezpeky Universytetu Mykolasa Romerisa; Nimechchyna, Bamberzkyi universytet; Polshcha, Silezkyi tekhnolohichnyi universytet, 14 bereznia, 2025 r.). m. Dnipro, 357–360. URL:<https://docs.google.com/document/d/1tza8zUgX4snwSEFoEjKMwzq7j5aZKUZMAaZXrXUJYso/edit?usp=sharing> (0,24 d.a.) [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	27
ВСТУП	28
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	45
1.1. Генеза та стан дослідженості волонтерства як явища	45
1.2. Поняттєво-категоріальний апарат проблеми дослідження.	68
1.3. Підходи до організації студентського волонтерства у зкладах вищої освіти	97
Висновки до першого розділу	110
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО- МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	113
2.1. Нормативно-правове підґрунтя реалізації волонтерської діяльності студентів в Україні	113
2.2. Організаційно-методичні засади включення студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти	123
2.3. Соціально-педагогічні умови та модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти	149
Висновки до другого розділу	167
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	169
3.1. Організація та методика проведення експерименту.	169
3.2. Реалізація програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у ЗВО	189
3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментального дослідження	198
Висновки до третього розділу	212
ВИСНОВКИ	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	221
ДОДАТКИ	271

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕГ – експериментальна група

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗК – загальні компетенції

СК – спеціальні компетенції

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

КГ – контрольна група

ОК – освітній компонент

ОПП – освітньо-професійна програма

ПРН – програмні результати навчання

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури

ЮНІСЕФ – Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй

AEVS – Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service)

AVSO – Асоціація волонтерських організацій (Association of Voluntary Service)

CCIVS – Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (Coordinating Committee for International Voluntary Service)

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена нинішнім загостренням суспільних викликів та необхідністю їх подолання шляхом гуманізації сучасного суспільства. В останнє десятиріччя світове співтовариство перебуває в стані зростаючих соціально-економічних криз, пандемій, військових конфліктів, природних катаклізмів та екологічних катастроф. Зокрема в Україні з 2014 року триває збройна російська агресія. Це спричинило збільшення кількості людей, які потерпають від війни, перебувають у складних життєвих обставинах і потребують нагальної та активної участі добровольців у вирішенні соціальних проблем. Що, у свою чергу, детермінувало активізацію волонтерського руху як суспільного явища у світі загалом та в Україні зокрема. Волонтерство стало важливою соціальною платформою для об'єднання громадян та реалізації соціальних ініціатив.

Ключовими фахівцями, які наділені повноваженнями і здатні забезпечити ефективну підтримку вразливим категоріям населення та втілювати соціальні проекти щодо соціальної допомоги людям, є соціальні працівники. Тому, в умовах сучасних суспільних викликів, особливої уваги набуває процес підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. Наголосимо, що різноманіття напрямів, форм та методів сучасної волонтерської діяльності в суспільстві відкриває широкі перспективи для активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу й тих, хто надає волонтерську допомогу і підтримку. Тобто спрямованість майбутнього соціального працівника на волонтерську роботу як способу надання допомоги людям, які її потребують допомоги, є також шляхом для його самовизначення, самоствердження, самореалізації, саморозвитку як особистості та професійного становлення як компетентнісного фахівця соціальної сфери.

Визначальним нормативно-правовим підґрунтям підготовки майбутніх майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи у національних закладах вищої освіти є законодавчі та підзаконні нормативні

акти, що регулюють правовідносини у сфері здійснення волонтерської діяльності в Україні (Конституція України; закони України: «Про волонтерську діяльність», «Про основні засади молодіжної політики», «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності серед здобувачів освіти», «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та ін.; державні цільові соціальні програми; міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; положення про волонтерський рух, розроблені в ЗВО), та нормативно-правові акти, згідно з якими здійснюється професійна підготовка соціальних працівників (закони України: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та ін.; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р.; Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України, затверджений Наказом Міністерства України у справах молоді та спорту від 09.09.2005 р. № 1965; стандарти вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота; а також освітні програми підготовки соціальних працівників у ЗВО).

Зауважимо, що проблематику становлення і розвитку волонтерства в суспільстві вивчала низка українських і зарубіжних дослідників.

Так, генезі розвитку волонтерського руху у різних країнах (США, Великобританія, Китай, Німеччина, Сербія, Канада, Польща) присвячували доробки такі зарубіжні вчені, як: С. Маккарлі (S. McCarley), Р. Лінч (R. Lynch), С. Агерхем (S. Agerhem), Ю. Генг (Y. Geng), Ю. Чень (Y. Chen), К. Хуан (C. Huang), Ю. Тан (Y. Tan), К. Чжан (C. Zhang), С. Чжу (S. Zhu), Н. Хамайстер (N. Nameister), Н. Келле (N. Kelle), К. Каусманн (C. Kausmann), Н. Карнік (N. Karnick), К. Арріагада (C. Arriagada), Б. Радованович (B. Radovanovic), М. Туркотт (M. Turcotte) та інші.

Дослідники Н. Хамайстер (N. Nameister), Н. Келле (N. Kelle), К. Каусманн (C. Kausmann), Н. Карнік (N. Karnick), К. Арріагада (C. Arriagada) розглядали феномен «волонтерство» як складову громадянської соціальної активності;

Д. Ферран-Бехманн (D. Ferrand-Bechmann) проаналізував схожі та відмінні риси благодійності та волонтерства; Дж. Вілсон (J. Wilson), М. Музик вивчали соціальні аспекти волонтерства; М. Музик (M. Musick), П. Деккер (P. Dekker), Л. Халман (L. Halman) розглядали категорію «волонтерство» в системі цінностей особистості; Х. Мак (H. Mak), Д. Фанкур (D. Fancourt), М. Hernández-Carretero визначали значення і специфіку волонтерства при виникненні кризових ситуацій у суспільстві; Е. Марчинська (E. Marczyńska) досліджувала роль волонтерів під час війни; Л. Хастінкс (L. Hustinx), Р. Кнаан (R. Snaan), Л. Конвей (L. Conway), Ф. Генді (F. Handy), К. Чінг (C. Ching), Дж. Ву (J. Wu), А. Деречкай (A. Derecskei), В. Надь (V. Nagy), Н. Еліасоф (N. Eliasoph) зосереджували дослідницьку увагу на характеристиці феномена «волонтер», а Дж. Дарвен (J. Darwen), А. Раннард (A. Rannard), К. Еванс (C. Evans), З. Юсоф (Z. Yusof), К. Холдсворт (C. Holdsworth), Г. Брюїс (G. Brewis) – на понятті «студентське волонтерство»; М. Шерп (M. Sherr), Х. Строган (H. Straughan), Н. Танненбаум (N. Tannenbaum), М. Райш (M. Reisch) проаналізували місце волонтерства в соціальній роботі.

Технології залучення студентів до волонтерства розробляли Л. Макілрат (L. McIlrath), Л. Тенсі (L. Tansey), М. Пол (M. Paull), М. Омарі (M. Omari), Дж. МакКаллум (J. MacCallum), К. Реш (K. Resch), М. Кнапп (M. Knapp), І. Шріттессер (I. Schrittester); питанням організації волонтерської роботи присвячували доробки Н. Гюдер (N. Güder), В. Прінс (W. Prince), Дж. Піатак (J. Piatak); готовність до волонтерства серед студентів університетів досліджували Е. Коварі (E. Kovári), А. Раффай-Даньї (A. Raffay-Danyi); вивчали мотивацію до здійснення волонтерства студентами В. Бочі (V. Boci), Х. Феньєс (H. Fényes), В. Маркос (V. Markos), С. Кабальєро (S. Caballero), Н. Алонсо (N. Alonso), Г. Серверо (G. Cerveró), Х. Родрігес (J. Rodríguez), О. Мутава (O. Mutawa), Д. Мюллер (D. Müller), Н. Хамайстер (N. Hameister), К. Люкс (K. Lux), А. Стукас (A. Stukas), Р. Хойє (R. Høye), М. Ніколсон (M. Nicholson); розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців через їхню включеність у волонтерство вивчали М. Джанкаспро (M. Giancaspro),

А. Мануті (A. Manuti), А. Херст (A. Hirst).

Серед українських учених теоретичні та методологічні засади волонтерства і волонтерського руху досліджували: Р. Вайнола, А. Капська, Н. Комарова та інші; тенденції розвитку волонтерського руху в Україні аналізували: О. Безпалько, І. Зверева, Н. Заверико, Н. Івченко, Г. Лактіонова, Л. Міщик, І. Мигович, С. Пальчевський, В. Петрович, Ю. Поліщук, А. Рижанова, М. Тищенко та інші. При цьому П. Горінов, Р. Драпушко досліджувати соціально-правове підґрунтя здійснення волонтерської діяльності в Україні; Н. Ляшенко, Т. Байдак В. Болотова вивчали волонтерську діяльність в Україні як вид соціальної активності; Д. Біла з'ясувала особливості організації волонтерської діяльності в сучасних умовах; Н. Вайнілович, Д. Базилук, К. Беспалова, Н. Гевчук, С. Демида, М. Носок, Н. Мазур, Я. Целюх вивчали мотиваційні аспекти здійснення волонтерської діяльності; Т. Голованова, Ю. Гапон, Р. Калениченко, О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко досліджували феномен волонтерства в соціальній роботі; З. Бондаренко, І. Зверева, Т. Лях, О. Песоцька, С. Харченко охарактеризували роль волонтерства як важливої складової у роботі з молоддю; Д. Бибик обґрунтувала місце волонтерства молоді в системі цінностей сучасної особистості; Е. Балашов, І. Грига, О. Бريدжовата досліджували психологічну структуру волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів; О. Круцюк проаналізувала індивідуально-психологічні та мотиваційні особливості особистості; Т. Близнюк і М. Собакар виділили ризики у волонтерській діяльності під час війни в Україні; Н. Шабаєва, В. Курило, О. Караман, Ю. Юрків, Н. Краснова охарактеризували інноваційні підходи до соціальної роботи з різними категоріями населення в умовах зовнішніх викликів; О. Добровицька, В. Дубосару, Н. Коляда, О. Кравченко охарактеризували специфіку інклюзивного волонтерства; З. Бондаренко, В. Голуб, Н. Грищенко, А. Конончук досліджували вплив волонтерства на особистісний і професійний розвиток студентів; Т. Голубенко, І. Зайко, В. Кратінова, Н. Ларіонова, О. Песоцька вивчали волонтерство як інструмент

соціального виховання і становлення студентської молоді в умовах закладу вищої освіти; В. Жуков, А. Котелевець описали особливості волонтерської діяльності студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу; А. Котелевець обґрунтувала соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; А. Бондаренко, А. Жукова виділили ефективні форми і методи включення студентів до волонтерської роботи; Н. Заверико вивчала теоретичні та методичні засади організації роботи служби волонтерів; Т. Лях розробила методику організації волонтерських груп; Н. Коляда, І. Гончар, З. Бондаренко акцентували дослідницьку увагу на розвитку волонтерства як складова підготовки майбутнього соціального педагога; Т. Кочубей досліджувала специфіку соціальної роботи в культурному середовищі крізь призму волонтерської діяльності); К. Червоненко проаналізувала зміст та форми практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності.

Водночас проблемі підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти присвячені доробки: Н. Горішної (сучасні тенденції розвитку соціальної роботи та підготовки соціальних працівників), Ю. Палагнюк та А. Сиси (підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах європейської інтеграції України), О. Канюк (професійні вимоги до майбутніх соціальних працівників), Н. Зобенько (сучасні підходи до підготовки фахівців соціально педагогічної сфери в умовах закладу вищої освіти), Р. Вайноли (проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в закладах оздоровлення та відпочинку), О. Паскаль (особливості підготовки соціальних працівників до професійних стресів у майбутній професійній діяльності), Н. Ашиток (здійснення фахової підготовки працівників соціальної сфери на підґрунті компетентнісного підходу), О.Чуйко, А. Кунцевської, А.Голотенко (організація професійної підготовки соціальних працівників на підґрунті діяльнісного підходу), І. Савельчук (інноваційні тенденції сучасної підготовки соціальних працівників), О. Байдарової (розвиток професійної самосвідомості соціальних працівників), О. Котикової, О. Файчук і

О. Шевчук (тренінгові технології у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників), І. Мельничук і Н. Фіголь (застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників), Л. Прудка (готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності), М. Васильєвої та І. Романової (впровадження сучасних дидактичних методів в освітній процес), А. Лякішева, Е. Садовська, І. Сидорук, А. Ярошенко (формування професійної та соціальної компетентності соціального працівника), С. Харченко (активні форми та методи навчання як сучасна педагогічна технологія професійної підготовки соціальних працівників).

Українські науковці, педагогічні працівники-практики також приділили дослідницьку увагу вивченню питання підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи з різними групами людей в соціумі: Т. Кочубей – з різними групами клієнтів; В. Поліщук, Н. Олексюк, Г. Лещук – з людьми літнього віку; С. Демчук, Т. Равлюк – з людьми з особливими потребами; Ю. Колодійчук, В. Корнешук – з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; В. Поліщук – з батьками, які виховують дітей з проявами аутичних розладів; І. Гончар – з учасниками бойових дій; А. Дуля – з військовослужбовцями та їх сім'ями; О. Безпалько, С. Едель – з молоддю та з дітьми з обмеженими функціональними можливостями; О. Ольхович – з біженцями;

При цьому проаналізовані теоретичні джерела, українські та зарубіжні науково-педагогічні дослідження вказують на те, що незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, жодний із охарактеризованих підходів не забезпечує сповна виконання завдання щодо ефективної залученості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Відзначимо, що в Україні упродовж 2022–2025 років значно збільшилася кількість людей, які перебувають у стресових ситуаціях внаслідок пережитих подій повномасштабної російсько-української війни і потребують посиленої соціальної допомоги та підтримки. При цьому важливу роль відіграє волонтерська робота соціальних працівників.

З огляду на зазначені обставини особливої актуальності нині набуває системне дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Аналіз результатів теоретичних напрацювань, практичного досвіду підготовки майбутніх соціальних працівників до майбутньої соціальної та волонтерської роботи у закладах вищої освіти уможливив виявити низку *суперечностей* між:

- потребою суспільства у фахівцях цього профілю, здатних до здійснення волонтерської роботи, і недостатнім рівнем підготовки майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти до її виконання;
- визнанням волонтерської роботи як цілісного феномену і неузгодженістю цілей, функцій, їх недостатнім відображенням у змісті вищої освіти та діяльності суб'єктів педагогічного процесу закладу вищої освіти;
- теоретичним визнанням доцільності і вагомості обґрунтованої науковцями суспільної потреби щодо залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності та відсутністю практичних рекомендацій щодо їх підготовки до волонтерської роботи в закладі вищої освіти.

Зняття зазначених суперечностей можливе при дослідженні умов за яких студентський волонтерський рух сприяє формуванню професійної спрямованості у здобувачів вищої освіти, майбутніх соціальних працівників.

Зважаючи на актуальність проблеми, її недостатню наукову розробленість та необхідність розв'язання зазначених суперечностей, обрано **тему дослідження – «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти».**

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складником науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер № 0111U007547) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тему дослідження затверджено вченою радою університету (протокол № 3 від 20 вересня 2022 р.). Дослідження відбувалося в площині роботи наукової школи «Актуальні проблеми освіти і виховання: історія, сучасність, перспективи», очолюваної Кочубей Тетяною Дмитрівною, доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Відповідно до теми і мети дослідження визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану дослідженості наукової проблеми та з'ясувати сутність ключових понять у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.
2. Виокремити структурні компоненти волонтерської діяльності та уточнити критерії і показники рівнів підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладі вищої освіти.
3. Охарактеризувати нормативно-правове підґрунтя та виділити соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти.
4. Сконструювати та апробувати модель, розкрити зміст, форми і методи підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

5. Обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань використано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, моделювання для обґрунтування базових питань дослідження та для теоретичного узагальнення основних підходів до розв'язання проблеми організації волонтерського руху як наряду державної політики у сфері соціальної роботи з молоддю, визначення теоретичних та методичних основ її вирішення;

– *емпіричні* – узагальнення практичного досвіду для виявлення соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти;

– *соціально-педагогічний експеримент* – включене та опосередковане спостереження, діагностичне опитування, анкетування, бесіди, з'ясування рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* визначено та експериментально перевірено соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти: 1) створення в закладі вищої освіти сприятливого ментально-ціннісного, мотиваційного та інтерактивного соціально-педагогічного простору для усвідомлення значимості волонтерства в суспільстві та цілеспрямованої залученості студентів до волонтерської роботи; 2) конструювання цілісної програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи під час освітнього процесу; 3) організація волонтерських організацій (груп, шкіл, клубів, центрів, об'єднань тощо) із урахуванням рівня зацікавленості студентів у волонтерській роботі; 4) створення інклюзивного середовища та підготовка навчально-методичного ресурсу для забезпечення безперервності та різноманітності видів

волонтерської діяльності студентів; 5) активне залучення студентів до волонтерської практики у позааудиторний час; 6) використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх платформ, технологій, форм і методів волонтерської роботи (в т.ч. з використанням цифрових інструментів);

– *вперше розроблено та апробовано авторську модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти;*

– *вперше здійснено періодизацію генези історичного розвитку волонтерського руху в світі та в Україні;*

– *уточнено сутність ключових понять дослідження (волонтерство, волонтерський рух в закладі вищої освіти, студенти-волонтери, волонтерська діяльність студентів, студентські волонтерські організації (групи), волонтерство в соціальній роботі, залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи, підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти),*

– *удосконалено механізм залученості студентів до волонтерської діяльності та уточнено фактори впливу на цей процес,*

– *уточнено структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників, критерії та показники рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи;*

– *подальшого розвитку набули зміст, форми і методи підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.*

Особистий внесок здобувача. Усі ключові ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження розроблено автором самостійно.

У спільних статтях, де співавтором є Т. Д. Кочубей, внесок кожного співавтора становить 50 % від обсягу кожної статті. У статті фахового наукового видання «Виклики та можливості в організації волонтерської роботи у ЗВО: огляд сучасних методів» (0,73 др. арк., у співавторстві з Т. Д. Кочубей) (2024 р.) здобувачем проаналізовано виклики та можливості організації

волонтерської роботи студентів у закладах вищої освіти (0,365 др. арк.), співавтором Т. Д. Кочубей представлено рекомендації щодо інтеграції волонтерських програм в освітній процес у ЗВО (0,365 др. арк.). У статті зарубіжного наукового видання (*Věda a perspektivy*. Praha, České republiky) «Аналіз готовності студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» (0,74 др. арк., у співавторстві з Т. Д. Кочубей) (2025 р.) здобувачем досліджено готовність студентів до волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу (0,37 др. арк.), співавтором Т. Д. Кочубей проаналізовано теоретичні та практичні підходи до залученості студентів до волонтерства в контексті соціальної роботи (0,37 др. арк.). У колективній монографії «Українська енциклопедистика в умовах воєнного стану. Питання теорії та практики» у підрозділі «Досвід збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення» (0,2 др. арк., у співавторстві з Т. Д. Кочубей) (2024 р.) здобувачем охарактеризовано заходи зі збереження нематеріальної культурної спадщини, які реалізуються у Вінницькому обласному центрі народної творчості в спектрі здійснення соціальними працівниками волонтерської діяльності (0,1 др. арк.), співавтором Т. Д. Кочубей проаналізовано роль нематеріальної культурної спадщини у сучасному соціальному розвитку суспільства (0,1 др. арк.). У матеріалах матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня соціальної роботи «Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями, враховуючи потреби та виклики сучасності» (0,24 др. арк., у співавторстві з Т. Д. Кочубей) (2025 р.) здобувачем виділено проблемні питання у підготовці соціальних працівників до волонтерської роботи з окремими групами населення, зокрема з військовослужбовцями в сучасних умовах воєнного стану в Україні (0,12 др. арк.), співавтором Т. Д. Кочубей виділено ефективні методики роботи з військовослужбовцями, якими повинні оволодіти майбутні соціальні працівники для успішної волонтерської роботи в сучасних реаліях суспільного життя (0,12 др. арк.). У матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна робота в культурному середовищі

крізь призму волонтерської діяльності» (0,18 др. арк., у співавторстві з Т. Д. Кочубей) (2023 р.) здобувачем узагальнено волонтерську діяльність Вінницького обласного центру народної творчості впродовж 2022 року (0,09 др. арк.), співавтором Т. Д. Кочубей охарактеризовано основну мету соціальної роботи волонтерів в сучасному культурному середовищі (0,09 др. арк.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні соціально-педагогічних умов та доборі ефективних форм, технологій і методів підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти; впровадженні системи заходів, які спрямовані на підвищення ефективності організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти.

Зібраний і проаналізований фактичний матеріал, а також теоретичні положення та висновки можуть бути використані при вирішенні наукових і практичних завдань модернізації системи вищої освіти в Україні, для розширення змісту курсів лекцій, практичних і семінарських занять з освітніх компонентів у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 231 Соціальна робота / І10 Соціальна робота та консультування у закладах вищої освіти різного рівня акредитації – «Менеджмент соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Методика організації волонтерського руху», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Соціальна реабілітація», «Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціальний менеджмент в громаді», а також під час укладання підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів, аспірантів, викладачів, науковців та при організації позааудиторної діяльності студентів.

Основні положення та результати дослідження *впроваджено в освітній процес* Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1703/01 від 06.10.2025 р.), Сумського державного педагогічний університет імені А.С. Макаренка (довідка № 2266 від 10.10.2025 р.),

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1552 від 03.11.2025 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 3543/01-50/02 від 27.10.2025 р.) та використовувалися при організації роботи Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості» (довідка № 314/01-24 від 24.12.2025 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, форумах, а також під час проведення семінарів, тренінгів, круглих столів, дискусій, конкурсів есе, під час стажувань та різного рівня курсів підвищення кваліфікації, проведення, колоквиумів та, слухань, зокрема:

міжнародних конференціях, форумах і стажуваннях – Міжнародне стажування за програмою «Fundraising and organization of project activities in educational establishments: European experience» (Україна, м. Київ, 22–28 травня 2023 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення» (Україна, м. Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 23–24 листопада 2023 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Освіта для 21 століття: виклики, проблеми, перспективи» (Україна, м. Суми, 26 грудня 2023 р.); XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Україна, м. Одеса, Національний університет «Одеська політехніка», Навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи, 18 листопада 2024 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота в умовах війни в Україні: проблеми та шляхи вирішення» до Всесвітнього дня соціальної роботи (Україна, м. Дніпро, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»; Литва, Академія громадської безпеки Університету Миколаса Ромеріса; Німеччина, Бамберзький університет; Польща, Сілезький технологічний університет, 14 березня, 2025 р.); Міжнародний науково-практичний онлайн-форум «Педагог XXI століття:

Вплив історичної та громадянської історичної освіти на розвиток лідерства в Україні» (Україна, м. Київ, Польща, Чехія, 2–3 квітня 2025 р.);

всеукраїнських конференціях – Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 квітня 2023 р.); XVI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 11 травня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 31 травня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 листопада 2023 р.); XI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Наукова молодь – 2023» (м. Київ, 21 листопада 2023 р.); XVII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30 квітня 2024 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Українська енциклопедистика в умовах викликів і загроз національній ідентичності» (м. Київ, Державний комітет телебачення і радіомовлення, Державна установа «Енциклопедичне видавництво», 29 травня 2024 р.); *Всеукраїнська науково-практична конференція* «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 10 жовтня 2024 р.); *Всеукраїнська науково-практична конференція* «Розбудова культурного простору: сучасні тенденції та пріоритети» (м. Вінниця, Вінницький обласний науково-методичний центр галузі культури, мистецтв та туризму, 20 листопада 2024 р.); XVIII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців

«Наука. Освіта. Молодь» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 15 квітня 2025 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 29 травня 2025 р.);

всеукраїнських та регіональних науково-методологічних і науково-практичних тренінгах, лекціях, семінарах, круглих столах, дискусіях, конкурсах есе, курсах підвищення кваліфікації – круглий стіл «Актуальні питання підготовки дисертаційних досліджень» (м. Рівне, 2022 р.); панельна дискусія «Ukrainian Scientific Diaspora of France: Science for Victory» (м. Умань, 21 лютого 2023 р.); курс «Волонтерство під час війни» (м. Київ, Українська Волонтерська Служба, 30 березня 2023 р.); конкурс есе серед молоді на тему: «Відновлення та розвиток українського Донбасу» (м. Київ, Громадська організація «Асоціація громадських радників України», 28 квітня 2023 р.); підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників у форматі Літньої школи резильєнтності для членів Української асоціації дослідників освіти (м. Ворохта, 5–13 серпня 2023 р.); регіональний науково-практичний семінар «Емоційний інтелект та його роль у професійному зростанні фахівця» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, факультет фізики, математики та інформатики, 27 вересня 2023 р.); тренінг «Важливі навички в період стресу» (м. Одеса, ГО «Ветеранс Хаб Одеса», 26 жовтня 2023 р.); підвищення кваліфікації за напрямом: «Сучасні технології в діяльності соціального працівника, соціального педагога та педагога-організатора» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 7–11 жовтня 2024 р.); курс підвищення кваліфікації на тему: «Соціально-психологічна та організаційно-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни» (м. Умань, 7–11 жовтня 2024 р.); *Лекція* на тему: «Зміцнення української вищої школи: орієнтація в революції III у викладанні та навчанні» (м. Київ, Національний університет фізичного виховання і спорту, 10 грудня 2024 р.); підвищення кваліфікації на тему:

«Освітні дослідження в умовах конфлікту та надзвичайних ситуацій» (м. Черкаси, Управління освіти і науки Черкаської ОДА, 12 грудня 2024 р.); регіональний науково-практичний семінар «Штучний інтелект в освітній діяльності» (м. Умань, 29 січня 2025 р.); курс підвищення кваліфікації на тему: «Дослідження ефективності програми «Вивчаю – не чекаю» в Україні» від Міжнародного альянсу War Child та Української асоціації дослідників освіти (м. Умань, 20 червня 2025 р.); підвищення кваліфікації на тему: «Опис досягнутих результатів: удосконалена професійна компетентність у галузі емоційної грамотності і травма-інформованого навчання та викладання» (с. Криворівня, Івано-Франківська обл., Літня школа резильєнтності для членів української асоціації дослідників освіти, 11–15 серпня 2025 р.);

обговорювалися під час роботи в Українській асоціації дослідників України (УАДО) з 2023 по 2025 рр.;

обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, на звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань, 2022, 2023, 2024, 2025 рр.).

Публікації результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження викладено у **21** публікаціях (у тому числі у **16** одноосібних), із них **4** статті одноосібно (загальним обсягом 3,31 д.а.) та **1** стаття – у співавторстві в українських фахових виданнях (загальним обсягом 0,73 д.а./особистий внесок здобувача 0,365 д.а.) **1** – у співавторстві у зарубіжних наукових виданнях (загальним обсягом 0,74 д.а./особистий внесок здобувача 0,37 д.а.), **1** – одноосібно в колективній монографії (внесок здобувача в загальному обсязі 1,63 д.а.) – відображають основні наукові результати, **14** – апробаційного характеру (загальним обсягом – 1,66 д.а., з них **3** – у співавторстві, особистий внесок здобувача 0,11 д.а.). Загальний обсяг публікацій автора за темою дисертації становить 8,94 д.а., з яких особисто автору належить 7,88 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел 392 найменувань, із них 83 англійською мовою, 23 рисунки, 14 таблиць та 17 додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 385 сторінок, основний зміст викладено на 207 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Генеза та стан дослідженості волонтерства як явища

Волонтерська діяльність в умовах сьогодення набуває особливої цінності, оскільки вона не лише охоплює широке коло суспільно важливих питань, але й безпосередньо впливає на підвищення якості життя людей. Причому волонтерство як суспільне явище нині набуває масового характеру, охоплюючи різні сфери життєдіяльності, зокрема медичну, освітню, гуманітарну та соціальну. А тому особливої актуальності набуває цілеспрямована підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи на принципах гуманізму, поваги до інших і самоповаги, доброзичливості та милосердя, толерантності й неупередженого ставлення до тих, хто потребує допомоги, вимогливості до себе, динамічності та соціальної активності.

Наголосимо, що у процесі дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, на різних її етапах, було проаналізовано значний масив джерел інформації, який систематизуємо й об'єднуємо у такі групи:

- 1) нормативно-правові акти як підґрунтя здійснення волонтерської діяльності;
- 2) програмні документи з діяльності волонтерських центрів, організацій, груп та освітніх шкіл для волонтерів;
- 3) освітні програми підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти України (наприкладі – Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка; Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості»);

4) доробки зарубіжних вітчизняних дослідників;

5) українські періодичні видання та науково-методичні журнали («Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Педагогіка» (Українська інженерно-педагогічна академія), «Ввічливість / Humanitas» (Волинський національний університет імені Лесі Українки), «Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія Педагогічна», «Наука і освіта / Science and Education» (Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського), «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», «Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління», «Соціальна робота в Україні: теорія і практика», «Соціальна робота та соціальна освіта» (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини), «Social Work and Education» (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка), та ін.);

6) зарубіжна наукова періодика: «Journal of Human behavior in the Social Environment» (Журнал поведінки людини в соціальному середовищі), «Education + Training» (Освіта + Навчання), «Sustainability.» (Сталий розвиток), «International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations» (Міжнародний журнал волонтерських і некомерційних організацій), «Journal of Youth Studies» (Журнал молодіжних досліджень), «Journal for the Theory of Social Behaviour» (Журнал теорії соціальної поведінки), «International Labor and Community Journal» (Міжнародний журнал праці та громади), «Perspectives in Public Health» (Перспективи громадського здоров'я), «Voluntary Sector Review» (Огляд волонтерського сектору), «Empirische Studien zum bürgerschaftlichen Engagement» (Емпіричні дослідження громадянської активності), «Sociologija» (Соціологія), «Nonprofit and Voluntary Sector» (Некомерційний волонтерський сектор), «Annual review of sociology» (Щорічний огляд соціології), «Věda a perspektivy» («Наукові перспективи») та ін.;

7) доробки українських та зарубіжних дослідників, експертні огляди

щодо проблеми волонтерства, які представлені в: Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Науково-педагогічній бібліотеці імені В. О. Сухомлинського (Україна), Українському науково-методичному центрі практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України; Оксфордському університеті (University of Oxford) та ін.;

8) зарубіжні та українські словники навичок і компетенцій у галузі соціальної роботи;

9) аналітичні матеріали з питань волонтерства, волонтерського руху, волонтерської діяльності, підготовки до волонтерської роботи, підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти України.

Здійснене нами дослідження також базується на аналізі наукових публікацій провідних українських та зарубіжних учених-практиків закладів вищої освіти.

Дослідницький інтерес даної роботи сконцентрований на особливостях, теоретичному підґрунті та методичних засадах підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в ході освітнього процесу в закладі вищої освіти крізь призму соціальної роботи.

Відзначимо, що в Україні, а також у більшості країнах світу, волонтерська діяльність є досить актуальним видом діяльності у суспільстві, що пояснюється багаторічними традиціями благодійності та високим рівнем соціальної відповідальності громадян. При цьому, у багатьох європейських державах волонтерство є невід'ємною складовою освітнього процесу. Це найкращим чином сприяє отриманню студентами можливості на практиці здобувати навички соціальної роботи, взаємодії з людьми та кризового менеджменту [390]. Що, у свою чергу, сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх соціальних працівників, які стають більш компетентними у різних умовах та середовищі [5].

Наголосимо, що початком зародження світового волонтерського руху прийнято вважати 1859 рік, коли було утворено Міжнародний комітет Червоного Хреста з основним видом діяльності – надання першої медичної

допомоги пораненим на добровільних засадах. Ініціатором створення цієї організації був швейцарський підприємець і громадський діяч Жан Анрі Дюнан під враженням страшних наслідків однієї з найкривавіших битв австро-італо-французької війни. В основу функціонування тодішнього Міжнародного комітету Червоного Хреста були закладені такі принципи: надання допомоги бідним, важкохворим, сиротам; навчання грамоті; боротьба з пияцтвом.

У другій половині XIX ст. в Європі почали активно утворюватися різні національні організації, основною ціллю діяльності яких було – здійснення благодійницької діяльності [376]. Так, у Великій Британії 1865 р. була створена «Армія Спасіння», «Товариство організованої благодійності» – у 1869 р. «Британський Червоний Хрест» – у 1870 р. І хоча всі ці організації мали різні суб'єкти для надання благодійної підтримки, але основною волонтерською метою їхньої діяльності була допомога нужденним [383]. У Німеччині волонтерство зародилося з 50-х років XIX ст. у площині соціальної підтримки бідних та турботи про їхнє здоров'я [377]. Була утворена добродійна спілка турботи про бідних. Волонтерський рух охоплював добровільну роботу сестер милосердя та діяльність місіонерів,.

У США зародження волонтерства припадає на 1861–1865 роки (період Громадянської війни в Америці), коли жінки ставали військовими медсестрами та об'єднувалися у товариства жіночої допомоги для виробництва та ремонту наметів, пошиття уніформи та пов'язок [337]. А вже наприкінці XIX ст. у США волонтерство стає масовим явищем [203, с. 88]. При цьому, якщо на початку XIX ст. для підтримки малозабезпечених (бідних) людей залучалися працівники без відповідної освіти, також відомі як доброзичливі відвідувачі (friendly visitors) [379], то в другій половині XIX ст. волонтерську діяльність здійснювали й спеціально підготовлені спеціалісти в галузі соціальної роботи [372]. Кризові суспільні явища у США у 30-ті роки XX ст. (період Великої депресії) детермінували соціальну потребу в наданні благодійної підтримки знедоленим людям та спричинили нову хвилю активізації американського волонтерства. Діяльність волонтерів зводилася до створення притулків для

бездомних та кухонь з метою подолання голоду та холоду серед нужденних верств американців. Згодом почали створюватися волонтерські організації, діяльність яких скеровувалася на надання волонтерської допомоги у пошуку роботи для безробітних та надання соціальної підтримки безхатькам.

Закцентуємо увагу на тому, що з початку XX ст. створювалися міжнародні організації, діяльність яких була спрямовувалася на підтримку нужденним верств населення у різних країнах. Зокрема, у 20-ті роки XX ст. у Франції був сформований перший міжнародний волонтерський загін (із французьких і німецьких молодих людей), члени якого розбудовували сільське господарство безоплатно, але водночас отримували за це продукти харчування. У 1920 р. у Франції була заснована Міжнародна громадська служба, яка в основу своєї діяльності поклала девіз «Не говорити, а діяти» [382].

У 1961 році за державної фінансової підтримки у США був утворений «Корпус Миру США», який об'єднав американських громадян, які бажали займатися міжнародним благодійництвом [337]. Наголосимо, що Уряд США надавав фінансові кошти на проживання, харчування, дрібні витрати будь-якій особі, яка упродовж 2-х років займалася волонтерською роботою за кордоном.

Наголосимо, що активізація світового волонтерського руху загалом та в Європі зокрема, була спричинена трагічними наслідками Другої світової війни. У 1960-х роках волонтерство стало більш формалізованим, а кількість добровольців та волонтерських організацій у Європі значно зростає. При цьому волонтерство розглядалося переважно як спосіб інклюзивного залучення молоді до позитивного вирішення різних соціальних проблем у суспільстві [256; 383]. Зокрема, з 1964 р. у Німеччині впроваджена державна програма «Добровольчий соціальний рік» (Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) або Freiwilliges Ökologisches Jahr (FOJ) [327], котра дозволяє німецькій молоді протягом року здійснювати практичну діяльність в соціальній або екологічній сферах; із 2002 року волонтерська діяльність зараховується як альтернатива службі в армії. У 1973-му році у Великобританії створено незалежний центр волонтерів (з 1996 року – Національний центр волонтерської роботи (National Centre for

Volunteering). В подальшому у Великобританії почалося формування національної мережі волонтерських агентств [27, с.42].

У 1985 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй визнала цінність внеску волонтерів у соціально-економічний розвиток країн та заснувала Міжнародний день волонтера, на сьогодні щорічно відзначається 5 грудня по всьому світу [45, с. 2].

На початок ХХІ ст у світі були сформовані численні міжнародні об'єднання волонтерських організацій. Серед них [203, с. 90–91; 316]: Міжнародні волонтерські об'єднання (United Nations Volunteers), які просувають в рамках ООН ідеї мобілізації добровольців для вирішення конкретних практичних соціальних проблем у різних країнах; Міжнародна волонтерська організація (Service Civil International) та Молодіжна міжнародна організація (Youth Action for Peace), які пропагують ідеї міжнародної соціальної солідарності та справедливості; Федерація International (Christian Youth Exchange), яка впроваджує ідеї міжкультурного виховання та глобальної освіти; Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service), Асоціація волонтерських організацій (Association of Voluntary Service), Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (Coordinating Committee for International Voluntary Service), які координують діяльність європейських національних волонтерських організацій [156, с. 115].

У 1999 році Міжнародна експертна група з питань волонтерства та соціального розвитку виокремила характеристичні риси, притаманні волонтерській діяльності, а саме: неприбутковість, добровільність, відповідність цінностям особистості, суспільна корисність [140, с. 29].

У кінці ХХ ст. Міжнародною асоціацією добровольчих зусиль було розроблено Всесвітню Декларацію волонтерства, яка була прийнята на ХІ конгресі Міжнародної асоціації волонтерів у Парижі (Франція) 14 вересня 1990 року. Це була по суті перша Загальна декларація волонтерів, згідно якої волонтерська діяльність стала розглядатися на міжнародному рівні як інструмент соціального, економічного, культурного, екологічного розвитку

суспільства [156, с. 115]. Відтак, було виділено такі основні види волонтерської діяльності як соціальна, економічна і культурна [85]. А вже у 2001 році під час XVI Всесвітньої конференції волонтерів в Амстердамі була прийнята Загальна декларація волонтерської діяльності, в якій було визначено принципи діяльності волонтерів, зокрема принципи: «визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх забезпеченню; перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем» [85].

З початку XXI століття у світі практикуються різні види волонтерської діяльності, зокрема з використанням інноваційних технологій. Наприклад, у 2000 році було засновано програму ООН онлайн-волонтерство за участі представників 180 країн світу [112].

В січні 2002 року Генеральною Асамблеєю ООН прийнято Резолюцію, згідно з якою волонтерство визнається важливою складовою стратегії розвитку будь-якої держави. Закріплюється, що світовий волонтерський рух має спрямовуватися на сталий розвиток громадянського суспільства, максимальне скорочення в ньому проявів жебрацтва, сприяння соціальній інтеграції, подолання соціального відчуження і дискримінації, надання підтримки і допомоги людям під час кризового стану чи стихійного лиха [328].

Наголосимо на тому, що з початку XXI в Європі поряд з формальним волонтерством почало активно розвиватися і неформальне. Так, у 2015 році середній показник залученості до неформальної волонтерської діяльності у 27 країнах Європейського Союзу становив 22,2 % [244]. Причому у деяких країнах – членах Європейського Союзу рівень неформального волонтерства був досить високим і перевищував формальне волонтерство. При цьому в Європейському Союзі вважають за необхідне інституалізувати неформальне волонтерство та ще більше наростити його відсоток відносно формального [244].

У липні 2020 року була представлена Глобальна узагальнена доповідь щодо плану дій з інтеграції волонтерства в різних країнах на період до 2030

року, що була розроблена під час Глобальної технічної наради ООН з питань волонтерської діяльності [318, с. 22].

У ХХІ ст. розвиток волонтерської діяльності у багатьох країнах світу стає важливою складовою державної політики, а особливості її здійснення зафіксовані у державних нормативно-правових документах. Насьогодні ООН у Резолюціях, прийнятих більшістю країн світу, закликає всі світові держави враховувати розвиток волонтерства при розробці та реалізації національних стратегій соціально економічного розвитку [251]. Тому ООН рекомендує удосконалити національне законодавство щодо надання волонтерам правового статусу і належного соціального і податкового захисту [365].

Аналіз офіційних міжнародних документів та наукових доробок зарубіжних [310; 323; 334; 349; 364; 372; 384; 388] та українських дослідників [4; 33; 156; 203; 220; 224], які вивчали історію становлення і розвитку волонтерського руху в різних країнах, уможливив зробити висновок про те, що у генезі світового волонтерського руху можна виділити певні періоди (див. Табл.А.1 з Додатку А), а саме:

1 період – до 1859 р. – зародження волонтерства як місіонерства та милосердя, ситуативне і неформальне волонтерство;

2 період – 1859–1913 рр. – ситуативно-формалізоване волонтерство;

3 період – 1914-1947 рр. – волонтерство як атрибут та невід'ємна складова розвитку громадянського суспільства, розвиток волонтерства як благодійної діяльності;

4 період – 1948–1979 рр. – розробка і упровадження різних волонтерських проєктів і програм, спрямованих на підтримку миру і стабільності в світі;

5 період – 1980–2000 рр. – інституалізація та підтримка в країнах волонтерських організацій та установ на державному рівні;

6 період – 2001–2000 рр. – нормативно-правова визначеність волонтерської діяльності та урізноманітнення видів волонтерства;

7 період – 2014 – по даний час – активізація волонтерського руху, спрямованого на подолання кризових ситуацій у суспільстві (внаслідок воєн,

пандемій, економічної стагнації, розмитості культурної ідентичності тощо) та забезпечення мирного співіснування різних світових культур. Оптимальне поєднання формального і неформального волонтерства.

Наголосимо, що в Україні, за часів існування держави Київської Русі, доброчинність і меценатство були нормою суспільного життя [73]. В подальші періоди – перебування Української держави під гнітом різних імперій (Австро-угорської, Польсько-литовської, Російської імперій) – волонтерство було поодиноким і дозволялось лише стосовно людей, які не були українцями [73].

На початку XX ст. в Україні волонтерський рух позиціонувався через діяльність осередків організації Червоного Хреста. Це були шпиталі, диспансери, станції, будинки для безпритульних, які надавали безкоштовне житло та медичну допомогу в лікуванні. На західноукраїнських землях волонтери, як представники Червоного Хреста, допомагали населенню в боротьбі з пияцтвом та навчали грамоті [288]. Проте, із 1917 року, із початком закріплення і поширення радянської влади в Україні волонтерський рух, як і діяльність Червоного Хреста, був суттєво обмежений більшовиками.

Повноцінне відродження волонтерства в нашій країні спостерігається вже після проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. 1992 р., коли створюються різні організації, діяльність яких передбачала реалізацію низки соціальних проєктів, що спрямовувалися на надання допомоги найбільш вразливим верствам населення (зокрема, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, людям з інвалідністю та важкохворим) [288].

У 1987 році в Одесі була заснована перша українська волонтерська організація – «Молодіжний телефон довіри», яка функціонувала як медико-психологічна служба. У 1989 році в Києві та Полтаві були створені аналогічні організації, основним завданням діяльності яких було надання психологічної допомоги людям, які опинилися в кризових життєвих ситуаціях [1].

У 90-х роках XX ст. створюються національні волонтерські організації, діяльність яких охоплює всю територію України (зокрема, це Всеукраїнський

громадський центр «Волонтер», волонтерський центр «Добра воля», волонтерська організація «Карітас України» та ін.) [77, с. 125; 99].

Наголосимо на тому, що в кінці XX століття в Україні налагоджується співпраця між національними та міжнародними волонтерськими організаціями. Так, у 1992 році представники міжнародної організації «Корпус миру» почали надавати волонтерську допомогу в площині навчання англійській мові. З 1993 по 1995 рр. міжнародне волонтерство активно розвивається в Україні на базі некомерційних організацій та центрів соціальних служб для молоді [283, с. 9].

Із 1994 року повноправним членом Міжнародної Федерації соціальних працівників стає Українська Асоціація соціальних педагогів та спеціалістів із соціальної роботи. Наголосимо, що вона сформувалася як благодійна громадська організація і мала основним завданням діяльності – організацію діяльності спеціалістів у соціальній сфері щодо надання результативної допомоги усім членам в соціумі, котрим було важко соціалізуватися або адаптуватися, або реабілітуватися для повноцінного подальшого життя в соціумі [203, с. 89].

У 1998 році в Україні (на рівні з країнами Центральної та Східної Європи), зреалізовано проєкт «Ініціативи по роботі на добровільних засадах», який був розроблений та впроваджений за активної підтримки Фонду Сороса (з Нью-Йоркського Інституту Відкритого Суспільства). Метою проєкту було залучення якнайбільшої кількості громадян до добровільної участі в процесах демократичного перетворення українського суспільства того часу та вирішення нагальних соціальних питань [10, с. 93].

Початок XXI ст. в Україні був відзначений наданням офіційної державної підтримки усім громадським волонтерським організаціям (Розпорядження Президента України від 22.03.2001 р. № 67/200-1 рп, «Про організацію проведення в Україні у 2001 р. Міжнародного року волонтерів» [238]. У 2001 році було відзначено Міжнародний рік волонтерів на державному рівні [238].

Загалом, на початку відновлення незалежності України, з 1991 по 2000 рр., надання волонтерської допомоги було акцентоване переважно в гуманітарній та

медичній сферах [292]. З початку ХХІ ст. волонтерство активізується і в соціальній сфері. 21 червня 2001 р. в українському парламенті був прийнятий Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [243], яким серед основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю було виділено «розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» та було визнано волонтерів повноправними суб'єктами у сфері соціальної роботи з даною категорією населення» [155].

Постановою Кабінету Міністрів від 10.12.2003 р. № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» на правовому рівні були означені принципи діяльності волонтерів, визначені напрями волонтерської діяльності, представлені шляхи надання волонтерської допомоги [236]. І з 2003 року, кожного року 5 грудня, в Україні відзначають Міжнародний день волонтера [2].

19 квітня 2011 р. Верховною Радою України було прийнято основний законодавчий акт, що регулює волонтерську діяльність в Україні – Закон України «Про волонтерську діяльність» [234], в якому подано правове трактування волонтерської діяльності, виділено принципи її здійснення в Україні [234].

5 липня 2012 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [230], яким було визначено загальні засади благодійної діяльності в Україні, врегульовано правові відносини у суспільстві, спрямовані на розвиток благодійної діяльності. Згідно із даним Законом в Україні був створений Реєстр волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації.

При цьому, до 2013 року, до початку Революції Гідності та збройної агресії російської федерації проти України волонтерська діяльність була притаманна невеликій кількості українців. Зокрема, у 2010 році волонтерську

діяльність провадили 5 % громадян, у 2012 – 10 %, у 2015 – 13 %, у 2016 – 14 %, у 2017 – близько 12 %, у 2018 році – 18 % громадян [244]. Волонтерство переважно стосувалося сфери надання соціальної підтримки найбільш вразливим категоріям людей та здійснення громадського благоустрою [1].

У 2012 році в Україні активізація волонтерського руху була спричинена проведенням чемпіонату Європи з футболу [288]. Проте усвідомлене волонтерство, повною мірою народне, проявилось в Україні у 2014 році під час Революції Гідності. Тисячі людей згуртувалися проти свавілля влади Януковича. Вони встановлювали намети, надавали безкоштовну медичну допомогу мітингувальникам, допомагали з харчуванням та проживанням тощо [1]. Зауважимо, що під час Майдану, після анексії Криму і початку війни на Донбасі в Україні виник волонтерський рух як важлива складова функціонування громадянського суспільства, визначальна рушійна сила демократичного реформування держави. Завдяки волонтерству різко зросла соціальна активність і згуртованість українців, що стало в подальшому потужним детермінатором багатьох суспільних процесів в Україні [244].

Наголосимо, що з цього часу кардинально змінилося ставлення громадян до волонтерської діяльності завдяки широкій поінформованості про волонтерство і його значення, з'явилися нові види волонтерства, зокрема допомога захисникам країни від ворожої агресії та пораненим [341]. І зрештою волонтерський рух став реальною впливовою силою в українському суспільстві [287]. Як засвідчили результати дослідження стану волонтерства в Україні, що було проведене у грудні 2014 р. компанією GfK Ukraine на замовлення ООН, 62% опитаних українських громадян відзначили важливу волонтерства у реформуванні політичної системи, а 81% розглядали участь у волонтерстві як обов'язкову умову розвитку громадянського суспільства. При цьому досвід волонтерства був наявний у 23 % (майже у чверті) опитаних українців [288]. 5 серпня 2015 року Урядом був затверджений Порядок надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності [229].

З початком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України (з 24 лютого 2022 року) українці масово стали в ряди волонтерів. З цього часу і донині українські волонтери (наразі вони становлять близько 60% від усього населення) евакуюють людей з територій, охоплених військовими діями, під постійними обстрілами, часто з небезпекою для власного життя і здоров'я, надають медичну та гуманітарну допомогу постраждалим від війни, допомагають ВПО з поселенням у безпечних для життя місцях, допомагають військовослужбовцям з придбанням військової амуніції та зброї, допомагають з пошуком людей, зниклих безвісти внаслідок воєнних дій або окупації російськими агресорами, проводять благодійні акції для підтримки ЗСУ [16; 205]. Волонтерська робота здійснюється волонтерами як індивідуально, так і в складі різних національних та міжнародних волонтерських організацій [351]. Активно функціонують різні волонтерські платформи, фонди, штаби.

15 липня 2025 р. Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року, в якій визначено роль волонтерської діяльності як важливої складової розвитку громадянського суспільства в Україні [244].

Сучасна ситуація в Україні, в умовах триваючої повномасштабної війни, стала яскравим прикладом згуртованості суспільства, що продемонструвало неймовірну силу духу, взаємопідтримку та небайдужість до проблем інших. Характеристичними рисами українського волонтерства у нинішній час, період російської агресії в Україну, виділимо: глибоку мотивацію та самоорганізацію волонтерів, масштабність волонтерських проєктів, швидкість мобілізації ресурсів для виконання завдань волонтерської роботи, децентралізованість у підходах до закриття волонтерських потреб, різноманітність видів волонтерської діяльності, актуалізація процесів соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації людей в суспільстві [205].

Закцентуємо увагу на тому, що введення військового стану мало б викликати у громадян України страх, розгубленість та бажання дистанціюватися від проблем суспільства, однак на практиці все відбулося

навпаки – люди об'єднувалися заради спільної мети, мобілізували всі можливі ресурси для допомоги тим, хто її вкрай потребував. Це стало поштовхом для розвитку нових ініціатив, волонтерських рухів, громадських об'єднань, волонтерських і благодійних організацій, які діють у різних напрямках – від гуманітарної допомоги до психологічної підтримки та реабілітації військових і постраждалих від війни. Тобто, волонтерство в Україні на сьогодні є не лише актом доброчинності, а й невід'ємною частиною соціальної політики та механізмом підтримки населення в періоди кризи. Для забезпечення ефективності цієї діяльності необхідна активна співпраця між державою, громадськістю, освітніми закладами і міжнародними організаціями.

Таким чином, у генезі волонтерського руху в Україні виділяємо такі визначальні періоди (див. Табл. Б.1 з Додатку Б):

1 період – друга половина IX – середина XIII ст. – зародження волонтерського руху в Україні як держави «Київська Русь», доброчинність стає визначальною соціальною цінністю в українському суспільстві;

2 період – кінець XIII ст. – 1991 р. – прояв окремих аспектів волонтерства під час перебування України в складі різних світових імперій;

3 період – 1991 – 2000 рр. – відновлення волонтерського руху в незалежній Україні, створення національних волонтерських організацій, налагодження співпраці з міжнародними волонтерськими організаціями;

4 період – 2001 – 2010 рр. – визнання суб'єктності та державної підтримки волонтерів і волонтерських організацій;

5 період – 2011–2013 рр. – правова формалізація здійснення волонтерської діяльності;

6 період – 2014 р. – по теперішній час – період боротьби українського народу із російською агресією та відстоювання незалежності, територіальної цілісності та суверенності України – орієнтація волонтерського руху на розбудову громадянського демократичного суспільства та інтеграцію в європейське співтовариство.

Наголосимо, що здійснений аналіз історії розвитку українського громадянського суспільства, змісту українських нормативних документів, які в різні історичні періоди врегульовували питання волонтерської діяльності в країні, а також доробок українських дослідників [1; 2; 39; 40; 79; 92; 93; 204–206], які займалися вивченням проблематики волонтерства, засвідчив, що загалом волонтерство в Україні розвивалося під впливом світового волонтерського руху, водночас корелюючись із історичними періодами трансформацій в українському суспільстві та відновленням державної незалежності та суверенності (див. Рис. 1.1).

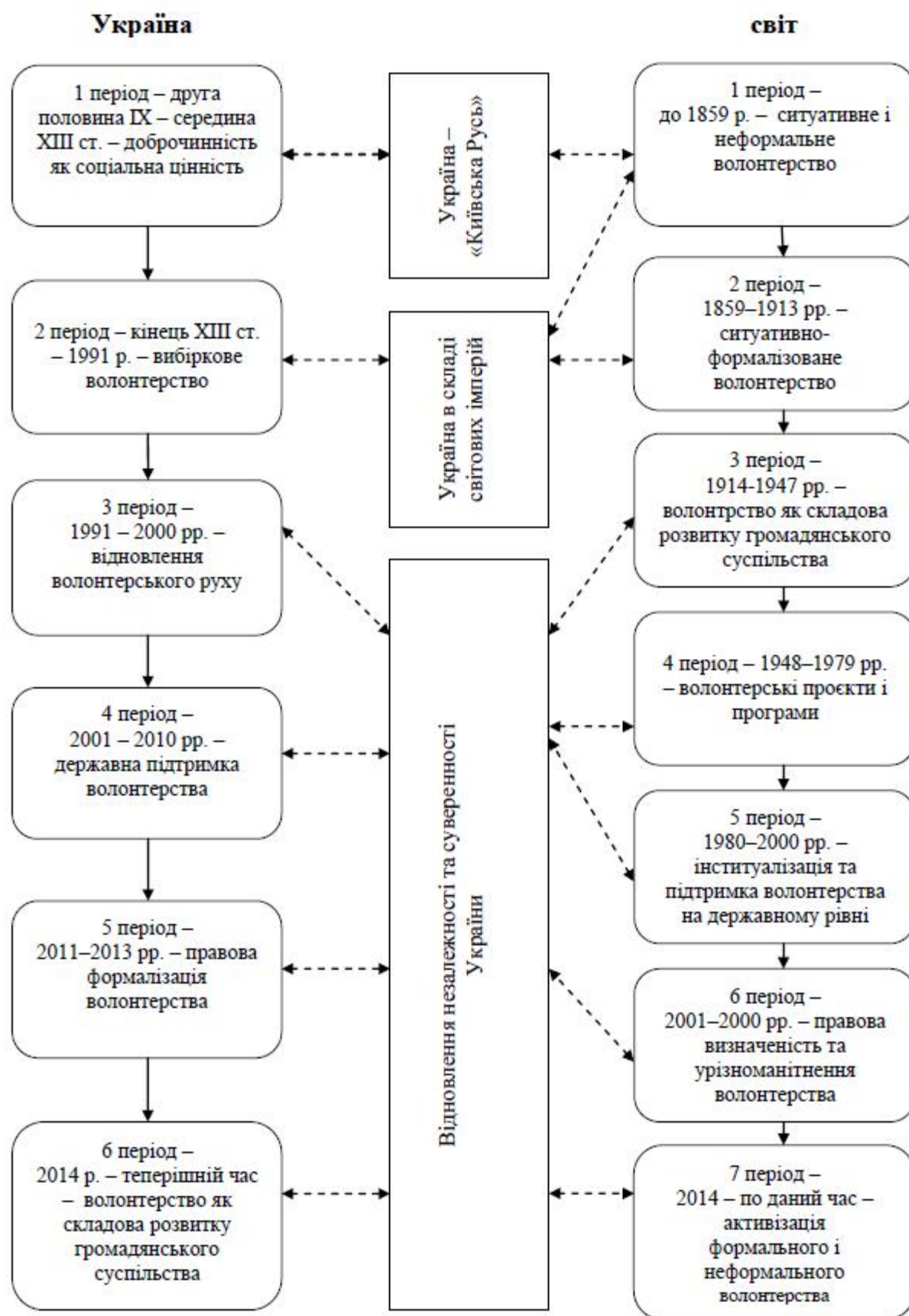

Рис. 1.1. Кореляція генези українського та світового волонтерського руху

Починаючи з 1991 року, з проголошенням незалежності та суверенності України, почав відновлюватися системний волонтерський рух в країні. Волонтерство набуло правової формалізації. Була надана державна підтримка різним волонтерським організаціям. Міжнародні волонтерські організації стали активно співпрацювати з українським громадянським соціумом. Українські волонтери стали активно включатися в різні міжнародні та вітчизняні волонтерські проекти та програми. Нині, в період цинічної російської агресії та спричинених росією страждань українського народу, волонтерський рух набув особливої актуальності та розвитку. І досить важливою є участь міжнародної спільноти в ньому.

Наголосимо, що волонтерська діяльність беззаперечно відіграє ключову роль у розвитку сучасного громадянського суспільства в Україні, формуванні активної соціальної позиції та зміцненні соціальної відповідальності її громадян [210; 259; 284]. Завдяки волонтерству громадяни можуть долучатися до вирішення актуальних соціальних проблем, роблячи свій внесок у покращення умов життя на місцевому, національному та міжнародному рівнях [3; 46; 50; 56; 81; 98; 142; 153; 206; 212].

Зауважимо, що проблема волонтерства, його генеза, значення для розвитку громадянського суспільства має достатній науково-практичний інтерес як у зарубіжному, так і у вітчизняному науково-дослідницькому середовищі, аналізується та висвітлюється у наукових доробках і публікаціях [61, с. 144–150; 93].

Зокрема, значний внесок у дослідження волонтерського руху зробили зарубіжні вчені: Л. Багнолі (L. Bagnoli) [348], М. Белучі (M. Bellucci) [348], Дж. Вілсон (J. Wilson) [388; 389], Н. Еліасоф (N. Eliasoph) [323], Е. Клері (E. Clary) [315], Е. Комо (E. Como) [348], Г. Манець (G. Manetts) [348], М. Ніколсон (M. Nicholson) [378], М. Саломон (M. Salomon) [368], М. Снайдер (M. Snyder) [315], С. Соколовські (S. Sokolowski) [368], Х. Строган (H. Straughan) [372], А. Стукас (A. Stukas) [315; 378], М. Хеддок (M. Haddock) [368], Р. Хойс (R. Hoyer) [378], М. Шерр (M. Sherr) [371; 372] та ін. Ними було досліджено

вплив волонтерства на соціальну політику, формування мотивації добровольців, механізми взаємодії між державними інституціями та волонтерськими організаціями.

Аналіз багаторічного досвіду розвитку волонтерського руху міститься в роботах і українських дослідників. Зокрема, вчені Т. Байдак [19], О. Бриджовата [63], В. Болотова [19], Н. Вайнілович [35; 36], І. Грига [63], О. Діброва [70], О. Караман [144; 292], Г. Коваль [108], В. Кратінова [137; 138; 144; 292], О. Круцюк [140], Н. Ларіонова [137; 138; 144], Т. Лях [70], Н. Ляшенко [19], Н. Мазур [157], О. Песоцька [137; 138], О. Трубнікова [283], С. Харченко [292], Я. Целюх [157], О. Холіна [293], І. Чайка [294], О. Шманько [302] та інші вивчали особливості волонтерства як соціального явища та фактори, що сприяють активному залученню громадян до волонтерської роботи.

Науковці Є. Авраменко [2], В. Апухтін [4], О. Богомолов [4], Я. Буздуган [33], М. Васильєв [2], Р. Вайпола [38; 39], О. Ванюшина [40], О. Ворощук [38], Н. Грищенко [64], В. Драпушко [74], Г. Друзь [38], Н. Івченко [92], О. Ілюк [74], А. Капська [39], О. Касперович [204-206], С. Коваленко [106], Н. Комарова [39], Т. Кузьма [141], О. Панькова [204-206], Н. Поліщук [219; 220], С. Поляруш [224] та інші досліджували еволюцію і сучасний стан волонтерського руху та його роль у суспільстві.

Практичні аспекти волонтерської діяльності досліджували такі вчені, як О. Безпалько [11], Д. Бибик [14], Д. Біла [15], З. Бондаренко [25, с. 43–53], Н. Вайнілович [35, с. 407–410], О. Добровицька [72, с. 59–61], В. Дубосару [75], Н. Заверико [84], С. Едель [11], А. Капська [97], Н. Коляда [75], Т. Лях [148–154], Л. Медюх [160], Д. Нагорна [186], В. Святненко [260], та інші. В їхніх працях акцентується увага на особливостях організації та координації волонтерської роботи, питаннях ефективної взаємодії між волонтерськими організаціями та державними інституціями.

Г. Олійник і Л. Петришин приділили дослідницьку увагу аналізу характеристичних рис діяльності волонтерів у центрах соціальних служб для сімей, дітей та молоді [189]. Волонтерська діяльність, як складова соціально-

педагогічної роботи молодіжних організацій, висвітлювалася в доробках О. Гук [65], С. Коваленко [106], М. Орленко [196], в яких досліджено питання взаємодії громадських об'єднань, освітніх закладів і органів місцевого самоврядування щодо реалізації соціально значущих проєктів.

Дослідники Ю. Гапон [54], О. Главник [43], Т. Голованова [54], І. Гончар [58; 59], О. Гук [65], С. Демчук [68], Т. Дружченко [43], Р. Калениченко [95], О. Карпенко [101], А. Котелевець [154], Т. Лях [101; 154], В. Петрович [101], Ж. Петрович [101], Т. Лях [154], Т. Спіріна [154], Н. Романова [43], та інші, вивчаючи питання волонтерства в соціальній роботі, виділили основні аспекти інтеграції волонтерської діяльності в систему соціальної роботи, проаналізували роль волонтерів у вирішенні актуальних соціальних проблем.

Особливу увагу науковці приділяли студентському волонтерству як окремому напрямку громадської активності молоді. Вітчизняні вчені О. Безпалько [10], Т. Голубенко [57], О. Гук [65], О. Діброва [70], Н. Заверико [10], І. Зверєва [10], А. Мекшун [202], В. Овчарова [188], М. Орленко [196], Т. Острянюк [202] та інші обґрунтували місце волонтерства у системі соціального виховання молоді.

У працях З. Бондаренко [22–30], Т. Голубенко [57], І. Гончар [133], С. Демиди [67], В. Жукова [82; 152], Н. Коляди [114; 115; 133; 222], А. Котелевець [82; 119; 120], Т. Кочубей [124–127], О. Кравченко [132–135], В. Кратінової [137; 138], О. Караман [144], Т. Лях [146–154; 345], В. Лютого [152], М. Носок [67], О. Песоцької [137; 138], А. Петренко [210; 211], В. Поліщук [215], Н. Поліщук [114; 115; 218–222], Л. Полівко [214], Д. Щоголь [214], Я. Юрків [304–309] було проаналізовано мотиваційні чинники студентської молоді до волонтерства, роль волонтерства у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників, а також значення студентських волонтерських об'єднань у реалізації соціально значущих проєктів.

Методи залучення та технології підготовки молоді до волонтерської діяльності досліджували М. Васильєва [41], А. Капська [97], Т. Кочубей [127],

Т. Лях [149], Д. Нагорна [186], І. Романова [41], Г. Сергієнко [262], А. Солнишкіна [195], Н. Фіголь [290], С. Харченко [291], К. Червоненко [296; 297] та ін., які запропонували низку програмних підходів до навчання волонтерів, формування у них відповідних волонтерських спрямувань і навичок.

Закцентуємо увагу на тому, що українські вчені і практики, як і зарубіжні науковці, досліджували проблему волонтерства у різних гносеологічних площинах, зокрема в: історично-еволюційній, соціологічній, політичній, філософській, економічній, культурологічній, психологічній, соціально-педагогічній та ін. [140, с. 21–37; 340].

У контексті нашого дослідження цінними є концептуальні підходи щодо з'ясування сутності та означення поняття «волонтерство» у соціально-педагогічній науковій площині, а саме: нормативно-правовий, гуманістичний, ментально-ціннісний, контекстний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, оперативно-діяльнісний, позитивно-результативний підходи (див. Рис. 1.2).

Гуманістичний підхід передбачає толерантність до кожного члена соціуму, розуміння і повага до його потреб та бажань задовольнити ці потреби. Причому в рамках цього підходу розглядається мотивація до волонтерства як складова внутрішнього духовного стану людини, що детермінує її подальшу соціальну поведінку та активність [140].

Ментально-ціннісний підхід вимагає встановлення ментального місточка між цінностями, соціальними і культурними факторами й особистістю в суспільстві [214; 313].

Контекстний підхід відкриває розуміння процесу долученості до волонтерської діяльності через волонтерські завдання, що вирішують конкретні соціальні проблеми [330; 336].

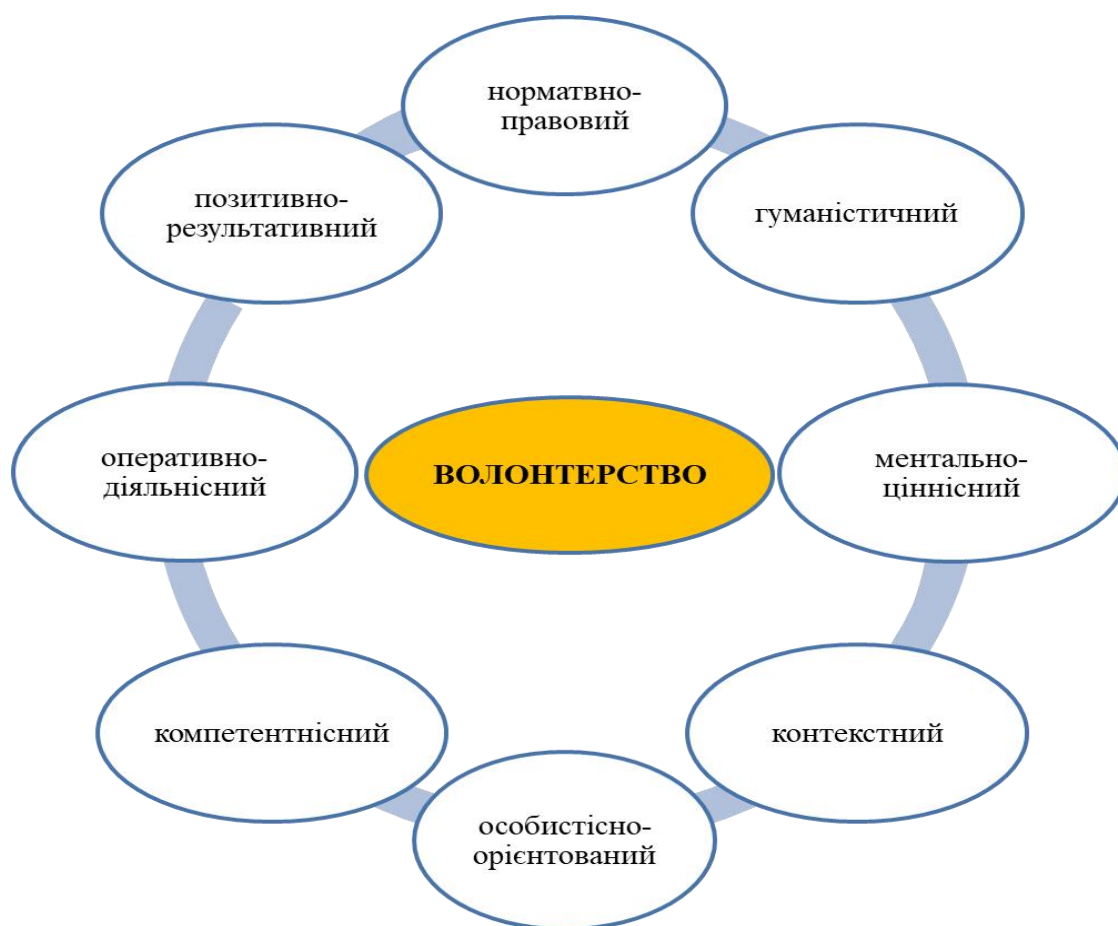

Рис. 1.2. Концептуальні підходи до означення поняття «волонтерство» у соціально-педагогічній площині

Особистісно-орієнтований підхід означає формування інклюзивного до конкретної особи середовища, максимально сприятливого для задоволення її потреби у гармонійному, повноцінному розвитку, здатності самостійно вирішувати конкретні завдання, проявляти ініціативу, здійснювати самооцінку результатів власної діяльності та коригувати наступні власні дії соціумі [87].

Компетентнісний підхід передбачає налаштованість освітнього процесу на засвоєння майбутнім фахівцем комплексом загальних (базових) і спеціальних (предметних) компетентностей, які дозволять йому ефективно вирішувати соціальні проблеми, що виникатимуть у конкретному соціумі [5; 257].

Оперативно-діяльнісний підхід передбачає вивчення волонтерства як соціального феномена у його розвитку соціумі [346].

Позитивно-результативний підхід вимагає спрямування волонтерської діяльності на досягнення позитивного результату [338; 361].

Зауважимо, що, ґрунтуючись на описаних концептуальних підходах, українські та зарубіжні дослідники розглядали волонтерську діяльність як:

- соціальний феномен (Т. Лях, Н. Поліщук, О.Холіна, М. Музик та Дж. Вілсон та інші);
- фундамент розвитку громадянського суспільства та громад (Л. Жужа, О. Іщенко, О. Касперович, О. Карий, Я. Панас, О. Панькова, Ж. Петрочко, Б. Янг та інші);
- складову державної політики (І. Мазій, С. Коваленко та інші);
- різновид суспільно корисної, безоплатної і соціально значимої діяльності (І. Чайка, М. Саломон, С. Соколовські, М. Хеддок та інші);
- форму благодійної діяльності (Ю. Кривенко, Ю. Генг, Ю. Тан, М. Туркотт, Д. Ферран-Бехманн, Ю. Чень, К. Чжан, С. Чжу та інші);
- принцип ментальності в соціумі (Л. Романкова, П. Деккер, Л. Халман та інші);
- засіб соціалізації особистості та фактор накопичення соціального капіталу особистості (Н. Кордонець, О. Проценко, М. Орленко, Л. Романовська та інші);
- складову соціальної роботи (П. Горінов, Р. Драпушко, Г. Олійник, Л. Петришин, М. Шерр , Х. Строган та інші);
- інструмент згуртованості громадян задля подолання кризових ситуацій у суспільстві (внаслідок воєн, пандемій, економічної стагнації, розмитості культурної ідентичності тощо) (С. Гунько, О. Діброва, Т. Лях, О. Карпенко, Є. Ковтун, Т. Спіріна, Ю.Щотова, І. Івженко, Х. Мак, Д. Фанкур та інші);
- засіб та форму соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації в соціумі різних категорій людей (І. Гончар, Т. Голубенко, С. Демчук, О. Добровицька, В. Дубосару, А. Дуля, Ю. Колодійчук, Н. Коляда, В. Корнєшук Т. Кочубей, О. Кравченко, Н. Поліщук, Н. Салата, Я. Юрків та інші);

- соціокультурне явище (Дж.Ву, М. Кнапп, К. Реш, І. Шріттессер, К. Чінг, та інші);
- чинник, вид і засіб соціальної активності молоді (в т.ч. студентської) (Т. Байдак, В. Болотова, О. Гук, В. Жуков, А. Котелевець, Н. Ляшенко, В. Лютий, Ю. Михальчук, Д. Нагорна, Л. Макілат, Л. Тенсі та інші);
- складову ціннісної структури особистості (Д. Бибик, А. Петренко, П. Деккер, Л. Халман та інші);
- школу самореалізації особистості (Е. Балашов, І. Зайко, В. Собчук, Л. Теремій та інші);
- ресурс професійного розвитку особистості (В. Жуков, В. Кратінова, Н. Ларіонова, О. Песоцька, К. Червоненко, А. Херст та інші);
- складову компетентності майбутнього соціального працівника (З. Бондаренко, О. Добровицька, В. Дубосару, О. Канюк, Л.Клос, І. Козубовська, Р. Козубовський, Ж. Милян, Н. Коляда, Н. Левченко, Т. Остряко, А. Мекшун та інші).

Водночас, дослідження результатів практичної волонтерської діяльності [141, с. 8–11; 252, с. 54–60] дозволило виділити ряд суперечностей у розвитку волонтерства в Україні. З одного боку, існує нагальна потреба суспільства у розширенні волонтерського руху, з іншого – відсутня єдина концепція його організації та чітко сформульована стратегія розвитку. Важливим є також питання відповідності між змістом діяльності студентських волонтерських груп і рівнем їхньої підготовки, адже не завжди наявні навчальні програми та тренінги враховують реальні соціальні проблеми, які прийдеться вирішувати волонтерам у конкретних життєвих ситуаціях. Потребує також уточнення концептуальне визначення волонтерства як соціального феномену, необхідно чітко розмежувати поняття «волонтерська діяльність» і «волонтерський рух», «волонтерська робота», а також необхідно здійснити системний аналіз проблем, що супроводжують розвиток волонтерства в Україні.

Керуючись основними теоретико-концептуальними положеннями наукових доробок, зазначених у даному підрозділі, проаналізуємо понятійно-категоріальний апарат дослідження.

1.2. Поняттєво-категоріальний апарат проблеми дослідження

Для детального висвітлення проблематики підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти проаналізуємо ряд понять, що допоможуть схарактеризувати сутність досліджуваного явища: «волонтерство», «волонтерська діяльність», «волонтерський рух у ЗВО», «студенти – волонтери», «волонтерська діяльність студентів», «студентські волонтерські організації (групи)», «волонтерство в соціальній роботі», «залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи», «підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти».

Аналіз джерел з проблематики волонтерства засвідчив, що у різних країнах різні організації та дослідники трактують поняття «волонтерство» по-різному, що пояснюється специфікою підходів до його розгляду та широким спектром проявів волонтерської діяльності у суспільстві.

Поняття «волонтерство» або «волонтерська діяльність» походить від «лат. voluntarius, voluntas – вільне волевиявлення, volō – бажання, намір» [249, с. 5]. Тобто волонтерство – це добровільна суспільно корисна діяльність, яка не передбачає отримання винагороди [249, с. 5].

В офіційних документах Організації Об'єднаних Націй теж акцентується увага на добровільності та безоплатності волонтерської діяльності, що є її базовими принципами [385].

У Загальній декларації волонтерів, прийнятій на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів (м. Париж, Франція, 14 вересня 1990 року) було виділено низку характеристичних ознак поняття «волонтерство» як явища, зокрема: добровільний вибір на підґрунті сформованої системи життєвих цінностей,

активна соціальна позиція громадян, соціальна відповідальність у ході спільної життєдіяльності та солідарність людей у соціумі, сприяння справедливості та реалізації базових потреб для усіх членів суспільства [85].

В офіційних документах Ради Європи категорію «волонтерська діяльність» використовують як форму добровільної участі, що здійснюється особою за власним вибором, на підґрунті її власної ментальної цінності та доступності у реалізації [377].

В чинному Законі України «Про волонтерську діяльність» під «волонтерською діяльністю» розуміється: «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» [234].

В українській Енциклопедії для фахівців соціальної сфери «волонтерство» трактується як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» [77, с. 124].

Згідно з українським Словником із соціальної роботи поняття «волонтерство» означається як «добровільне прийняття обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації» [270, с. 207].

У словнику «Методика організації волонтерських груп» волонтерство трактується як вільна, добровільна, свідома діяльність на благо інших людей, а не на задоволення сімейних, дружніх і родинних потреб [165, с. 15].

У зарубіжних наукових дослідженнях проблематики волонтерства, за основу взято трактування волонтерської діяльності («volunteer activity»), представлене в Оксфордському словнику, під яким розуміється «тип соціально схвалюваної і соціально визнаної діяльності як різновиду безкорисливої громадської поведінки, що характеризується етичним і творчим рівнями

соціальної активності, що виражається в будь-яких корисних заходах з метою зміни навколишнього світу та виступає однією з умов інтелектуального, особистісного і діяльнісного розвитку особистості, визначає її життєву позицію як гуманістичну» [360, с. 307]

Наголосимо, що зарубіжні дослідники М. Саломон (M. Salomon), С. Соколовські (S. Sokolowski), М. Хеддок (M. Haddock) та інші означають визначають волонтерство як вид роботи, що реалізується людиною безоплатно у її вільний час [368]. Ф. Ворделл (F. Wardell), Дж. Лішман (J. Lishman), Л. Воллі (L. Whalley) розглядають волонтерську роботу як добровільне зобов'язання волонтерів спрямувати за власним вибором власний вільний час та потенціал на благо інших людей у спільноті, при цьому не очікуючи якої-небудь фінансової (або іншої матеріальної) винагороди [387]. М. Олчман (M. Olchman) і П. Джордан (P. Jordan) означають «волонтерську діяльність» як добровільну свідому, неоплачувану діяльність, орієнтовану на надання блага для інших [190]. При цьому волонтером вони називають будь-яку людину, яка усвідомлено і безкорисливо працює на користь іншим. С. Маккарлі (S. McCarley) та Р. Лінч (R. Lynch) вважають, що волонтерська діяльність це робота, а не гра. Вона є непримусовою і має за орієнтир бажання допомогти іншим без очікування винагороди [158, с. 152]. С. Агерхем (S. Agerhem) аналізує волонтерство, як комплексне виконання завдань через добровільні дії [310].

В українському науковому середовищі поняття «волонтерство» в розумінні «волонтерської діяльності» почало використовуватися, починаючи з 90-х років XX століття. Так, науковця-практик Т. Лях наголошує на специфіці волонтерства як безкорисливої діяльності, яка реалізується волонтерами та волонтерськими організаціями через надання волонтерської допомоги [77, с. 124]. І. Чайка акцентує увагу на суспільній корисності волонтерства, що передбачає досягнення лише суспільного блага [294, с. 72–79]. При цьому зауважується, що волонтерство не спрямовується ні на державне, ні на політичне благо.

Суголосні з дослідницькою позицією І. Зверєвої, яка визначає волонтерську роботу, як добродійна діяльність, яка реалізується фізичними особами заради добробуту та процвітання членів спільноти без отримання фінансової чи кар'єрної вигоди [275, с. 34]. Імпонують висновки І. Літяги та С. Ситняківської про те, що волонтерська робота є видом соціальної діяльності, має суспільно корисну спрямованість, здійснюється систематично вмотивованими фізичними і юридичними особами шляхом надання необхідних соціальних послуг або виконання інших робіт на користь іншим [228, с.12].

З. Бондаренко трактує поняття «волонтерство» у спектрі громадянської активності молоді, цінної ресурсної бази благодійної діяльності для надання необхідної соціальної допомоги людям, які опинились у складних життєвих обставинах; а також у площині практичної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, зокрема в умовах ЗВО [22, с. 27]. О. Проценко розглядає волонтерську діяльність, як «узвичаєні дії людини або групи людей, що мають добровільний характер, спрямовані на вирішення соціальних проблем певних категорій населення та залежать від соціокультурного контексту, зокрема цінностей, норм, традицій, взірців поведінки тощо історично конкретного суспільства» [247, с. 62].

Суголосні з дослідницькою позицією Т. Острянка й А. Мекшун, які розуміють під волонтерською діяльністю складний суспільний феномен, підґрунтя якого формують цінності та мотиви [202, с. 176].

Н. Грищенко дійшла висновку, що волонтерство реалізується в суспільстві як ефективний шлях згуртування членів соціуму, об'єднання їхніх зусиль і ресурсів для мобільного та результативного вирішення нагальних соціальних завдань, мобілізації громадської ініціативи задля досягнення добробуту кожного в суспільстві [64]. А. Бондаренко та Ю. Вдовцов наголошують на волонтерстві як засобу практичного вияву особами громадянської солідарності, соціальної відповідальності, подолання соціальної та іншої несправедливості в спільноті [21, с. 13].

О. Гук поняття «волонтерство» розглядає в спектрі непрофесійної соціальної роботи, яка провадиться добровільно та актуалізує в людей почуття солідарності і спрямована на підвищення якості їхнього життя в соціумі [65, с. 75]. При цьому акцентується увага на добровільній та активній участі волонтерів у житті громад, що базується на їхніх власних індивідуальних поглядах і громадській позиції щодо волонтерства. О. Холіна досліджує волонтерську діяльність у площині формування соціальних відносин і акцентує увагу на важливості наявності у волонтерів загальноприйнятих у соціумі моральних і духовних чеснот та умінь навчати інших цим чеснотам [293, с. 72]. Н. Букач означає волонтерство як суспільно-корисну діяльність, яка здійснюється добровольцем з власної доброї волі, у власний вільний час, без примусу, акумулюючи власні знання, ресурси та можливості [269, с.123]. Наголошується, що у процесі волонтерської діяльності відбувається також соціалізація особистості самого волонтера та його професійне самовираження.

О. Іщенко, О. Касперович та О. Панькова, враховуючи сучасні реалії перебування українського суспільства у стані боротьби проти російської агресії, звертають увагу на цінності волонтерської діяльності в Україні, насамперед, як добровільної діяльності громадян, одноосібну або у складі громадських об'єднань, спрямовану на надання допомоги постраждалим від наслідків війни (особливо цивільному населенню та захисникам) [206, с. 27]. Імпонують висновки українських дослідників П. Горінова і Р. Драпушко, які до характерних рис волонтерської діяльності відносять: благодійність, неприбутковість, соціальну спрямованість, вільний вибір на підґрунті особистої мотивації та цілеспрямованості, надання безоплатної допомоги тим, хто її нагально потребує, суспільну корисність [61, с.13–14]. Водночас Р. Захарчука та Ю. Кривенко наголошують, що, волонтерська діяльність відрізняється від благодійної діяльності, тим, що остання передбачає надання фінансових ресурсів як фізичними, так і юридичними особами, а волонтерська діяльність передбачає здійснення волонтерами (лише як фізичними особами) чітких

активних дій, спрямованих на користь інших людей, які потребують нагальної волонтерської допомоги [88; 139].

Узагальнюючи дослідницькі позиції українських [44; 56; 58; 61; 62; 74; 95] та зарубіжних [352; 358; 363; 368; 370] дослідників, дійшли висновку, що феномен «волонтерство» ототожнюється ними із поняттям «добровільна діяльність» та означає: 1) благодійність, що здійснюється фізичними особами заради суспільного добробуту на підґрунті відсутності будь-якої фінансової (іншої матеріальної) чи кар'єрної вигоди; 2) добровільну діяльність, що детермінована прагненням безкорисливого, гуманного служіння іншим людям, без очікування будь-якого особистого блага натомість; 3) отримання морального задоволення від спроможності надавати продуктивну допомогу іншим членам соціуму.

У дослідженні будемо послуговуватися таким означенням поняття «*волонтерство*»: це форма благодійної, соціально спрямованої, активної діяльності, що здійснюється волонтерами одноосібно або у складі волонтерської групи чи волонтерської організації усвідомлено, керуючись системою соціокультурних та ментальних цінностей, на засадах добровільного власного покликання і мотивації, безоплатності та неприбутковості щодо власних потреб, гуманності, громадянської солідарності, рівності, інклюзивності, законності, відповідальності та корисності щодо людей, які, перебуваючи у кризовому становищі, потребують соціальної допомоги».

Дослідницею О. Круцюк виокремлено такі сутнісні характеристики волонтерства: 1) включеність волонтерства до сфери соціальних, економічних та політичних взаємодій; 2) векторна спрямованість волонтерської діяльності базується на системі загальноприйнятих гуманістичних цінностей; 3) волонтерство реалізується у площині соціальної взаємодії на підґрунті колаборації його національних і міжнародних проявів; 4) волонтерська діяльність є динамічною і здійснюється організовано, за певним алгоритмом; 5) волонтерські дії вчиняються особою у власний вільний час і спрямовуються на досягнення реальної практичної користі; 6) відсутність очікувань будь-якої

винагороди для себе; 7) усвідомленість вибору виду волонтерської роботи, соціальна відповідальність, задоволення результатами наданої волонтерської допомоги; 8) наявність потенціалу, ресурсів та можливостей для виконання волонтерських завдань; 8) актуалізація соціальної ідентичності волонтерства. [140, с. 33–34].

З даної дослідницької позиції охарактеризуємо різні аспекти волонтерської діяльності як соціально-педагогічного явища (див. Рис. 1.3):

Рис. 1.3. Аспекти волонтерської діяльності як соціально-педагогічного явища

Розглянемо кожен із аспектів:

Аспект суспільної значимості та користі. Імпонує позиція дослідниці Л. Медюх, яка розглядає волонтерство як підґрунтя розвитку громадянського суспільства, як спосіб досягнення у соціумі найвищої справедливості, безпеки та свободи для усіх її членів [160, с. 89].

Поділяємо і висновки І. Козубовської, Р. Козубовського і Ж. Милян, що волонтерська діяльність сприяє закріпленню в суспільстві і дотриманню громадянами загальнолюдських цінностей, зокрема: толерантності, милосердя,

допомоги, безпеки, турботи. Водночас, залучаючись до волонтерства, члени соціуму отримують можливість розкрити та реалізувати власний особистісний та професійний потенціал, а також налагодити комунікації з метою оптимального та ефективного вирішення нагальних питань життєіснування та життєдіяльності кожного в соціумі [110, с. 6]. При цьому, волонтерство в людини детермінується її особистісним покликанням та бажанням приносити користь іншим людям, зокрема, та суспільству, загалом [77, с. 125].

У контексті дослідження важливими є висновки О. Безпалько та С. Едель, що волонтерська діяльність, вирішуючи конкретні проблеми окремої людини, представляє нові ідеї, способи та шляхи щодо поліпшення якості життя в соціумі та збереження чистоти довкілля [11, с. 20–23].

Аспект соціалізації, соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації. У площині соціалізації волонтерство забезпечує формування комфортного середовища та умов з метою ефективної соціалізації учасників волонтерського руху завдяки активізації волонтерських дій та спрямуванні їх на досягнення позитивного соціального результату [253, с. 79].

Волонтерство також розглядається науковцями як форма соціальної інтеграції. На переконання Д. Свириденко, особистість, взаємодіючи в соціумі з іншими, з одного боку долучається до суспільного життя, а з іншого розвиває власну емпатію, навички комунікативної взаємодії, критично-креативне мислення [259, с. 344]. Завдяки соціальній інтеграції швидко налагоджується зв'язок між волонтерами та отримувачами допомоги. При цьому П. Горінов і Р. Драпушко виокремлюють соціальні наслідки волонтерства, а саме: зміцнення соціальних зв'язків у соціальній групі; створення безпечного соціального середовища і згуртованого співтовариства; підвищення громадянської активності; формування затребуваної системи суспільних благ послуг; створення оптимальних умов для соціального становлення та продуктивного особистісного і професійного розвитку молоді [61, с. 27]. Адже волонтерство в соціумі функціонує і як важливий механізм соціального захисту та збереження здоров'я [139; 335].

Зокрема, у контексті дослідження цінними є результати вивчення науковицею І. Гончар волонтерської діяльності як ресурсу, що сприяє соціально-психологічній інтеграції та адаптації членів у соціумі [59, с.24].

Закцентуємо увагу на тому, що волонтерський рух охоплює широкий спектр соціальних, медичних, культурних і просвітницьких заходів, основною метою яких є підтримка різних верств населення, їх реабілітація, зокрема тих, хто потребує допомоги [66; 379–381].

Нам імпонує позиція Д. Сай стосовно того, що саме через волонтерську діяльність студенти-волонтери можуть безпосередньо долучатися до оперативного роз'язання нагальних соціальних завдань та надати практичну підтримку людям, які через різні причини опинились у скрутних життєвих обставинах [258, с. 82]. Водночас у процесі волонтерської роботи студенти, ознайомлюючись із різними людськими долями, рефлексують до наявної власної системи цінностей та корелюють власні підходи до надання добродійних соціальних та реабілітаційних послуг тим, які цього потребують першочергово.

Аспект соціальної активності. Суголосні з висновками О. Діброви та Т. Лях про те, що громадянська активність, яка є частиною соціальної активності, є визначальним детермінатором у розвитку громадянського суспільства [70]. Наприклад, у контексті нинішньої війни в Україні, громадянська активність та соціальна згуртованість є цінним рушієм у відновленні та розвитку деокупованих територій.

Суголосні з висновками науковців П. Горінова і Р. Драпушко, які зазначають, що під час волонтерської діяльності реалізується також соціалізація самих волонтерів [61, с. 58]. Адже працюючи в соціальній групі вони не тільки підвищують соціальний статус групи, але й збагачують власний соціальний капітал. При цьому самопізнання часто детермінує у волонтера відчуття душевного задоволення та значущої причетності до суспільних процесів.

Тобто волонтерство є не лише формою допомоги іншим, а й засобом налагодження гармонійних відносин із соціальними групами у суспільстві,

способом самопізнання і знаходження життєвого сенсу [320]. Завдяки включеності до волонтерської діяльності людина набуває можливості реалізувати себе як соціальна особистість, а також закріпити у власній ментально-ціннісній структурі такі важливі характеристики, як добро, благодійність, відповідальність і свободу [167].

Ментально-ціннісний аспект. Цінною є позиція як українських [13; 14; 252; 258; 282], так і зарубіжних [190; 311; 312; 319; 368] науковців стосовно того, що філософія волонтерства заснована на вищих ментально-моральних цінностях, адже головна мета волонтерської роботи – надання безоплатної допомоги усім, хто її потребує (нужденним, хворим людям, особам, які опинилися в складних життєвих ситуаціях та які потребують негайної гуманітарної підтримки). Нам також імпонують висновки Д. Бирик, що волонтерська діяльність має дотичність до усієї системи ціннісної орієнтації молоді [13, с. 24]. Адже, цивілізовані люди, за природою свого гуманного співіснування, схильні присвячувати свій власний час, талант та можливості іншим людям, не орієнтуючись на отримання винагороди.

Соціокультурний аспект. З поняттям «волонтерство» в кореляційному зв'язку перебуває і поняття «культура». Зокрема, Д. Бирик наголошує, що характер культурного життя суспільства як мегасоціуму визначається парадигмою соціального пізнання, що є важливим соціальним параметром буття людства. Соціальне пізнання виокремлює соціальні проблеми, вирішення яких спрямовується на підвищення рівня культурного співіснування членів соціуму [343]. Зауважимо, що упродовж усієї історії людства результативне вирішення будь-якого соціального питання забезпечувалося завдяки добровільній та безкорисливій допомозі [326]. А тому різні громадські установи багатьох країн світу важливим аспектом у вихованні молодого покоління вбачали формування у них альтруїстичної свідомості, яка спонукала б до участі у благодійництві та волонтерстві [13, с. 22; 326; 329]. Тобто, волонтерство завжди розглядалося в суспільстві (соціумі) як неодмінна частина розвитку цивілізації, яка відображається в соціокультурному житті [304; 312].

Психологічний аспект. Суголосні з українською дослідницею О. Круцюк в тому, що психологічна особливість волонтерської діяльності полягає в одночасному задоволенні волонтером поряд із потребами соціуму і власних особистісних бажань [140, с. 34]. При цьому вона означила психологічну сутність волонтерської діяльності людини як її готовність до добровільної пожертви власним часом і власними наявними ресурсами на благо іншої (чужої) людини [140, с. 35].

Дослідниця Т. Лях виділяє низку індивідуально-психологічних якостей особистості кандидата у волонтери, які дозволяють йому ефективно виконувати волонтерську роботу [147, с. 38]: психолого-педагогічна компетентність; усвідомлена цілеспрямованість на надання допомоги людям, які її потребують; зацікавленість у досягненні позитивних результатів волонтерства; відповідальність і самодисципліна при виконанні соціальних завдань; навички комунікації у різних соціальних групах; безкорисливість, гуманність, чесність, толерантність, справедливість, інклюзивність у міжособистісних взаєминах; бажання працювати, допомагати і, водночас, викликати у людей прихильність та довіру.

Суголосні з дослідницею позицією Т. Лях, що визначальним детермінатором волонтерської діяльності особистості є її мотиви [148, с. 86]. Причому мотивацію особистості дослідниця розглядає як сукупність чинників, котрі спонукають особистість до соціальної активності [148, с. 87].

Мотиваційний аспект, як важливе підґрунтя волонтерської діяльності, вивчали зарубіжні дослідники Е. Клері (E. Clary), М. Снайдер (M. Snyder), та А. Стукас (A. Stukas). Вони виділяють шість груп мотивів, які спонукають людей до волонтерства: 1) ціннісні; 2) виконання соціальних функцій, соціальна інтеграція, інклюзія та реабілітація; 3) соціальна корисність; 4) професійного самовираження; 5) особистісного самовираження; 6) захисні [315].

Український дослідник Д. Сай наголошує, на тому що визначальним підґрунтям залучення особи до волонтерської роботи є сукупність власних мотивів і переконань у необхідності такої роботи [258, с. 80].

К. Павлюк пов'язує мотиви залученості особистості до волонтерської роботи з такими основними її потребами: потреби у соціальному визнанні та належній оцінці іншими; потреби в досягненні чогось важливого в житті; потреби у відчутті власної незалежності та спроможності до відповідальності за життєдіяльність і вчинки; потреби в різноманітності життєдіяльності; потреби в особистісному та професійному удосконаленні і підвищенні власного соціального статусу; потреби в соціальних комунікаціях; потреби єдності із соціумом; потреби відчувати себе особливим і значущим у соціумі [203, с. 91].

Дослідниця С. Булавенко виділила три групи соціально значущих мотивів. До першої група мотивів віднесено самореалізацію особистісного потенціалу, можливість виявити свої здібності та взяти участь у громадській діяльності, яка має важливе соціальне значення. Друга група мотивів включає можливість відчувати причетність до суспільно корисної справи та самоствердитися, почуття власної значущості у соціумі, суспільне визнання. Третю групу мотивів визначено як можливість самовиразитися та самовизначитися щодо власного місця в соціумі [34, с. 178).

Мотиваційним підґрунтям участі студентської молоді у волонтерському русі також є почуття відповідальності та прагнення соціального визнання і самореалізації через участь у соціально схвалюваній діяльності [12; 35; 53; 271; 339]. Наголосимо на тому, що в умовах триваючої російської агресії в країні українські студенти виділяють серед мотиваційних чинників волонтерської діяльності також: бажання захистити українську ідентичність та незалежність України як держави; прагнення захистити родини від російських варварів; наявність близьких військовослужбовців, які воюють у складі ТРО та ЗСУ; особисте відчуття вдячності людям, які захищають українську націю; потреба особистої підтримки родинам героїв, які загинули; важливість відчувати себе корисним у справі наближення Перемоги над агресором [79, с. 26]. Причому,

волонтерство не лише допомагає тим, хто потребує підтримки, а й позитивно впливає на самих волонтерів, розкриваючи нові можливості для особистісного зростання та удосконалення професійних компетентностей агресором [354].

Аспект професійного самовираження. Передбачається, що в ході волонтерської роботи у студентів формується позитивне сприйняття себе як фахівця, актуалізуються такі їхні риси як самоповага, самосприйняття, професійна ідентичність [258, с. 81; 359]. Досить цінними у контексті дослідження є висновки, зроблені науковицею Л. Петренко про цінність зайняття студентами волонтерською діяльністю у спектрі актуалізації інтелектуальних задатків і можливостей та розширення діапазону їхньої професійної діяльності. Зокрема, добровільність участі забезпечує більш усвідомлену та стійку мотивацію студентів до діяльності; надає свободу вибору щодо об'єктів волонтерської допомоги, її змісту та форм, а також за результатами роботи – детермінує сприятливі нові умови для перспективного і стратегічного планування подальшої конструювання індивідуального шляху у сфері особистісного та професійного самовдосконалення [211].

Аспект особистісного самовираження означає, що волонтерська діяльність також дозволяє студентам відчувати себе особистістю, яка може змінити навколишню дійсність [333]. Тобто волонтерство також впливає на розвиток особистісних цінностей та характеристик осіб, які беруть у ньому участь [7]. На такі особистісні характеристики, як: емпатія, соціальна сміливість, альтруїзм, впевненість у власних силах і можливостях, безконфліктність, толерантність, високий рівень самоконтролю, відповідальність, креативність, здатність до самовдосконалення, високий рівень самоактуалізації вказує у доробках і дослідник Д. Сай [258, с. 81].

Комунікативний аспект волонтерської діяльності передбачає створення комфортного середовища для ефективного спілкування з іншими членами соціуму, а також з іншими волонтерами, що забезпечується завдяки спеціальним знанням і вмінням, отриманим у ході освітнього процесу в ЗВО [9, с. 92].

Таким чином описана багатоаспектність волонтерської діяльності свідчить про її соціальну доцільність і значимість для успішного розвитку будь-якого суспільного співтовариства.

Дослідники П. Горінов та Р. Драпушко акцентують увагу на тому, що в Україні нині представлені різні види волонтерства [61, с. 100], зокрема такі як:

- за тривалістю: безстрокове, короткострокове, довгострокове;
- за повторюваністю: одноразове, періодичне;
- за кількістю волонтерів, які здійснюють волонтерську діяльність: індивідуальне, колективне, корпоративне;
- за правовим статусом: формальне волонтерство та неформальне волонтерство;
- за сферами суспільного життя: соціальне, освітнє, військове, медичне, культурне, екологічне волонтерство, івент-волонтерство, медіа-волонтерство, онлайн-волонтерство, Pro Bono допомога;
- за мотиваційною спрямованістю: волонтерство з векторами спрямованості на задоволення: фізіологічних потреб вразливих категорій людей, потреби у безпеці громадян, соціальних потреб, самореалізації.

Наголосимо, що в умовах сучасних викликів в Україні, особливо в період нинішньої російської агресії, з'являються нові актуальні напрями волонтерської діяльності. До них належать підтримка військових, відновлення пошкодженої внаслідок воєнних дій цивільної інфраструктури, евакуаційна допомога цивільному населенню у прифронтових регіонах, надання гуманітарної та медичної допомоги людям, які постраждали внаслідок війни, соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб тощо [47]. В умовах війни допомога волонтерів громадянам стає життєво необхідною, а їхні професійні навички відіграють важливу соціальну роль. Важливою особливістю волонтерської діяльності в Україні на сьогодні, під час триваючої війни, є усвідомлення волонтерами воєнних ризиків та водночас виявів надзвичайної самопожертви [16]. Громадські організації, що залучають волонтерів, також адаптують свою діяльність до нових викликів. Вони розробляють навчальні програми з

підготовки добровольців до роботи в умовах підвищеної небезпеки, а також навчають основам безпеки, надання першої допомоги та стресостійкості [47].

Таким чином, у контексті дослідження розглядаємо волонтерство як соціальне явище, що проявляється у суспільстві як реакція на необхідність термінового вирішення громадськістю у соціумі нагальних проблем, які державні структури неспроможні розв'язати або не приділяють їхньому розв'язанню належної уваги, волонтерський рух – як невід'ємний елемент громадянського суспільства, що спрямований на забезпечення належного рівня життя громадян і реалізується у волонтерській діяльності, волонтерську діяльність – як суспільно значущу суспільну, безкорисливу та добровільну діяльність, що зорієнтована на надання фахових і нефахових послуг тим, хто нагально їх потребує, та ґрунтується на морально-етичних принципах життєдіяльності соціальних спільнот і є процесом реалізації суспільно значущих функцій, а волонтерську роботу як виконання особою – добровольцем (волонтером) конкретних соціально важливих завдань, спрямованих на позитивне досягнення результату щодо задоволення конкретних потреб благоотримувача.

При цьому ці поняття разом складають певний ґносеологічний ланцюг: *волонтерство → волонтерський рух → волонтерська діяльність → волонтерська робота*. Тобто волонтерство і волонтерський рух практично реалізуються у волонтерській діяльності та волонтерській роботі.

Наголосимо, що залучення студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти спонукає їх до усвідомлення власної ролі у позитивних змінах, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку у них альтруїзму, розширенню світогляду, а також стимулює їх до ініціативності та креативності, соціальної активності, особистісного і професійного розвитку в ході здійснення суспільно значущої волонтерської роботи [162].

Важливим при цьому є дотримання певних соціальних функцій. З позиції вчених-практиків у сфері волонтерської діяльності [50; 162] волонтерський рух виконує у суспільстві низку важливих соціальних функцій: аксіологічну

(формування у волонтера системи цінностей, актуальних для конкретного соціуму, зокрема: солідарності, толерантності, терпимості, і взаєморозуміння), світоглядну (волонтер усвідомлює власну значущість і відчуває, що його діяльність приносить реальну користь іншим та сприяє позитивним змінам у суспільстві), виховну (формування у волонтера таких цінностей, як милосердя, толерантність, емпатія, доброта, відповідальність, чесність, самопожертва, партнерство), комунікативну (волонтер виступає посередником, здатним налагоджувати контакт із представниками різних соціальних груп, а також співпрацювати з державними структурами та громадськими організаціями), пізнавальну (здобуття волонтером нових знань і досвіду, які залежать від специфіки соціальних проєктів, у яких він бере участь), рекреаційну (залучення волонтера до культурної, освітньої та спортивної діяльності, зокрема роботи в бібліотеках, організації змагань, участі у музейних чи виставкових заходах), профілактичну (попередження або мінімізація негативних соціальних наслідків для конкретних членів соціуму), а також функцію формування соціального капіталу (детермінує розширення у волонтера кола соціальних контактів).

Зауважимо, що волонтерство, як і будь-яка діяльність, відбувається у площині суб'єкт – об'єктної взаємодії та взаємовпливів [37; 46; 50; 52]. Суголосні з дослідницею О. Круцюк, яка наголошує: «волонтерський рух реалізується у волонтерській діяльності, де волонтер виступає в якості суб'єкта волонтерської діяльності, а споживач (як окрема особа, так і спільнота) волонтерської допомоги, є об'єктом волонтерської діяльності» [140, с. 45].

Закцентуємо увагу на тому, що згідно із українським законодавством, отримувачами волонтерської допомоги є фізичні та юридичні особи (організації та установи), що є неприбутковими організаціями, які отримують таку допомогу [234]. Основними суб'єктами у волонтерській діяльності визначено: волонтери, організації та установи, що залучають волонтерів до провадження волонтерської діяльності на території України [234].

Українські дослідники П. Горінов та Р. Драпушко виділяють шість основних функцій волонтерства, які спрямовані на здійснення впливу на об'єкт

[61, с. 23–25], зокрема такі як: формування і розвиток громадянського суспільства (реалізується через здійснення громадського контролю за роботою державних службовців, зокрема, та за законністю діяльності державних інституцій, загалом, з метою коригування відповідно до потреб громадян політики держави); трансляційна (проявляється через продукування прийнятих у суспільстві громадянських цінностей та збереження традицій соціуму); стимулююча (передбачає послідовну підтримку соціальної активності в різних сферах суспільного життя); консолідуюча (забезпечує згуртованість соціальних груп для вирішення конкретних соціальних проблем, пов'язаних із кризовими ситуаціями в суспільстві, як, наприклад, триваюча російська агресія в Україні); комунікативна (спонукає до встановлення дієвих комунікативних взаємин між суб'єктами та об'єктами волонтерської діяльності, а також між волонтерами, громадськістю, та державними інститутами); нормотворча (сприяє удосконаленню нормативно-правового підґрунтя реалізації волонтерства).

Аналіз доробок Т. Лях [146–149], О. Процено [247], Л. Романовської [253] та інших науковців дозволив дійти висновку про функції волонтерства, які спрямовані на здійснення впливу на волонтерів, забезпечуючи по суті створення умов для їхньої особистісної і професійної самоідентифікації та розвитку, а саме: соціалізуюча (передбачає рефлексивне усвідомлення волонтерами значимості волонтерської діяльності, необхідності оволодіння ними соціальними якостями, зразками соціальної поведінки); ментально-ціннісна (означає прийняття загальнолюдських цінностей у сферу власних цінностей на ментальному рівні); самопізнання (сприяє інформуванню волонтерів про власний внутрішній світ, спонукає до оцінювання власного внутрішнього потенціалу як людини, члена соціуму, професіонала і волонтера); накопичення соціального капіталу (означає збагачення особистісних ресурсів, що дозволяють успішно реалізовувати соціальні цілі, розв'язувати соціальні завдання, забезпечувати комфортну життєдіяльність у соціумі); пізнавальна (передбачає опанування волонтером системою знань, вмінь і навичок щодо волонтерства, набуття певного практичного волонтерського досвіду);

професіоналізація (сприяє професійному розвитку волонтерів як майбутніх фахівців). Наголосимо, що різні види волонтерської діяльності вимагають виконання певних функцій. Одні з них спрямовані на здійснення впливу від суб'єкта на об'єкт волонтерства, інші навпаки – від об'єкта на суб'єкт волонтерства (див. Рис. 1.4):

формування і розвиток громадянського суспільства

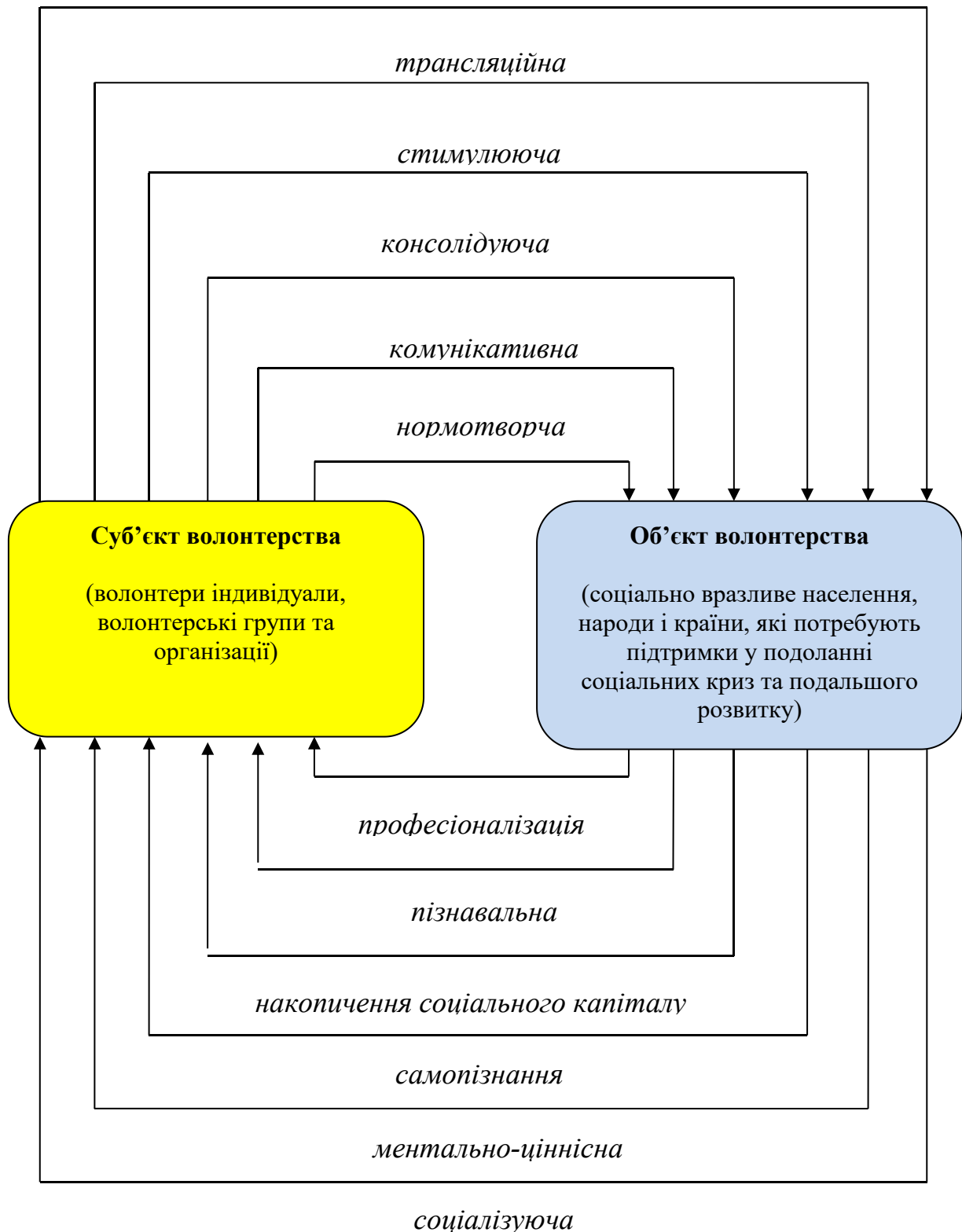

Рис. 1.4. Функції волонтерської діяльності (авторське узагальнення за доробками українських дослідників З. Бондаренко, П. Горінова, Р. Драпушко, Т. Журавель, Т. Лях, О. Процено, Л. Романовської)

Розкриємо сутнісний зміст поняття «волонтер» як суб'єкта волонтерської діяльності.

Дослідниця Т. Лях у наукових доробках означає волонтера як особу, яка допомагає іншим за власним бажанням [147, с. 51]. При цьому до характеристичних рис волонтера науковця відносить порядність, уважність, відповідальність, відвертість у спілкуванні [147, с. 52]. Дослідниця З. Бондаренко розглядає волонтера як громадянина, який добровільно бере на себе вирішення нагальних соціальних проблем на безоплатній основі [27, с. 56]. Суголосні з дослідницею-практиком І. Гончар, яка характеризує волонтера як милосердну, толерантну, співчутливу і добру, позитивно комунікативну людину, котра глибоко розуміє проблеми інших людей та від усього серця прагне безкорисливо їм допомогти [59, с.23].

Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність» поняття «волонтер» тлумачиться як «фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги», «фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку і здійснює волонтерську діяльність на добровільній та безоплатній основі» [234].

Таким чином, у дослідженні виходимо з позиції, що *волонтери* є активними членами суспільства, які спроможні і готові свідомо, добровільно, безкорисливо і відповідально, вільно керуючись ідеєю суспільної корисності та соціальної солідарності, надавати волонтерську підтримку та допомогу членам суспільства, які її потребують.

При цьому, як справедливо наголошує І. Гончар, характерною особливістю волонтерської роботи є можливість для волонтерів одразу побачити результати власної праці – посмішку дітей після благодійного свята,

подяка людей за надану гуманітарну підтримку чи при евакуації людей, за допомогу воїнам-захисникам тощо [59].

До основних особистісних рис, які притаманні волонтеру відносимо: емпатію, альтруїзм, моральну і соціальну відповідальність, толерантність, комунікативність [291; 353].

Суголосні з думкою Л. Медюх про те, що особливість українського волонтерського руху полягає в активному залученні до реалізації соціальних ініціатив і проєктів студентів. Саме вони становлять найбільшу групу волонтерів, які діють у сучасній соціальній сфері [160, с. 89]. Причому їхня участь у волонтерському русі не лише дозволяє мобільно допомогти тим, хто цього потребує, а й є для них важливим етапом власного саморозвитку, формування соціальної відповідальності, а також сприяння ефективній життєдіяльності в суспільстві та професійного становлення самих студентів [61, с. 59]. Залучаючись до соціально-педагогічних проєктів та програм, студенти отримують можливість реалізувати свої здібності, випробувати їх на практиці та водночас зробити внесок у вирішення актуальних соціальних проблем [285; 366].

У контексті нашого дослідження тлумачимо поняття *«студенти-волонтери»* – як особливу групу волонтерів, які навчаючись у закладі вищої освіти, усвідомлено і добровільно залучаються до волонтерських проєктів та волонтерських груп, а також керуючись мотивами суспільної корисності і соціальної солідарності на підґрунті здобутих професійних знань і вмінь здійснюють соціально спрямовану і відповідальну, неприбуткову і благочинну, безкорисливу і безоплатну діяльність шляхом надання членам суспільства, які того потребують, волонтерської допомоги і підтримки.

А *«волонтерський рух у закладі вищої освіти»* трактуємо як форму добровільної та активної згуртованості студентської громади у сфері реалізації волонтерських проєктів і програм, спрямованих на мобільне вирішення соціальних проблем та підтримку вразливих верств населення в умовах кризових станів у суспільстві.

Допомагаючи вразливим групам населення (сиротам, літнім людям, безробітним, бездомним тощо), студенти акумулюють та проявляють повною мірою власний інтелектуальний і креативний потенціал у різних сферах життєдіяльності соціуму [196, с. 48; 325]. Тобто волонтерство серед студентів є важливим напрямом розвитку їхнього особистісного та професійного зростання.

У дослідженні під волонтерською діяльністю студентів розуміємо – соціально значиму та суспільно корисну діяльність, яка усвідомлено-добровільно здійснюється ними у вільний від навчання час у площині реалізації особистісного та професійного (як майбутнього спеціаліста) ресурсного потенціалу.

Суголосні з вченою-практиком З. Бондаренко, яка наголошує на важливості прояву у студентів доброчинності як їхньої ментальної цінності, визначального стилю життя, своєрідного власного бренду [28].

Цінним для нашого дослідження є виділення науковцями-практиками Т. Лях, В. Лютим, В. Жуковим освітнього, культурного, медичного екологічного та соціального волонтерства в якості важливих напрямів студентської волонтерської діяльності у закладі вищої освіти [152, с. 71]. При цьому основними причинами зайняття студентами волонтерством дослідники виділили такі: надання допомоги людям, які опинилися в край складних життєвих ситуаціях, можливість і шлях для оволодіння новими фаховими навичками та набуття цінного досвіду майбутньої професійної діяльності, розвитку власних лідерських навичок та навичок міжособистісних комунікативних взаємин, отримання морального задоволення від принесення користі та допомоги іншим людям [152, с. 70].

Загалом як українські (Т. Лях, В. Лютий та В. Жуков [152] та ін.), так і зарубіжні (Дж. Дарвен (J. Darwen), А. Раннард (A. Rannard) [317]; С. Курт (S. Kurt), Х.Таш (H. Taş) [344] та ін.) дослідники, вивчаючи причини зайняття студентами волонтерською діяльністю, виокремлюють соціальні та індивідуальні причини волонтерства. До соціальних причин вони відносять: прагнення бути активним у суспільних справах і корисним суспільству, потреба

у нагальному вирішенні соціальної проблеми, задоволення потреби в налагодженні дієвих міжособистісних взаємин і соціальній підтримці, необхідність посередництва між державними інституціями та громадськими організаціями [344]. Індивідуальним причинами студентського волонтерства дослідники вважають такі: необхідність усунення самотності або внесення змін у власне життя; обмін життєвим, соціальним і професійним досвідом між членами соціуму; підвищення рівня самореалізації та професійних компетентностей в певній галузі; отримання задоволення від наданої допомоги іншим; отримання поваги та набуття особливого соціального статусу; відчуття власної значимості для соціуму та приналежності до команди; перевірка власних можливостей і наявних ресурсів; набуття статусу – приклад для наслідування [175, с. 223–224].

Наголосимо, що для ефективного здійснення волонтерської роботи *волонтери переважно об'єднуються в групи, організації, центри, об'єднання тощо*. Охарактеризуємо особливості їхнього функціонування.

Дослідниця Т. Лях означає волонтерську групу як невелику за чисельністю спільноту людей, котрі об'єднані конкретною благодійною метою в діяльності та діють на добровільних засадах [147, с. 126]. При цьому вона виокремлює ознаки, за якими класифікуються волонтерські групи, а саме: вік волонтерів, ступінь професіоналізму, тривалість волонтерської діяльності, соціальна роль чи соціальний статус волонтерів, ступінь мобільності, приналежність до організації в соціумі, досвід волонтерської роботи, склад групи [147, с. 126].

Т. Лях виділяє також необхідні організаційні та методичні умови для успішного функціонування волонтерських груп. При цьому до важливих організаційних умов дослідниця відносить: «планування залучення волонтерів; організацію діяльності волонтерських груп; адміністрування діяльності волонтерських груп; визнання та заохочення волонтерів.» [147, с. 127] а до методичних умов – «визначення потреб волонтерів у знаннях, уміннях і навичках щодо здійснення ними діяльності; наявність програми підготовки

волонтерів; супровід волонтерів під час діяльності шляхом супервізії та інтервізії; здійснення моніторингу та оцінки діяльності волонтерських груп.» [147, с. 128].

Закцентуємо увагу на тому, що в Україні нині з'явилося багато організацій, які зорієнтовані у своїй діяльності на надання волонтерської допомоги, залучають до волонтерської роботи усіх бажаючих та навчають їх основам волонтерства. Особливо виділяються серед них своєю активністю студентські волонтерські групи та організації, які є громадськими об'єднаннями студентів на засадах добровільності, благодійності, соціальної ініціативності й відповідальності та які через розробку і реалізацію волонтерських проєктів та програм надають безпосередню волонтерську допомогу тим людям, які вкрай потребують соціальної підтримки і захисту.

На даний час в Україні діє понад 100 тисяч громадських, волонтерських і благодійних організацій, майже 11,8 тисяч зареєстрованих волонтерів, функціонує 95 молодіжних центрів та молодіжних просторів [49]. Причому волонтерські об'єднання інтегровані в центри оперативного управління на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Закцентуємо увагу на тому, що з метою згуртування національних волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів щодо вирішення нагальних соціальних проблем Українською Волонтерською Службою, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та ІТ-компанією SoftServe за підтримки Міністерства молоді та спорту в березні 2021 р. було створено Волонтерську Платформу, яка сьогодні об'єднує понад 1 млн. користувачів, 1037 волонтерських організацій, 160 волонтерських проєктів [49]. Як засвідчила волонтерська практика, в умовах триваючої війни з російським агресором, дана платформа стала дієвим інструментом, який на сьогодні допомагає мобільно реагувати на суспільні запити і надавати результативну волонтерську допомогу і підтримку тим, хто її потребує.

Наголосимо, що для українського суспільства важливе значення нині має Всеукраїнський благодійний фонд «Серце до серця» [51], основною метою

діяльності якого є підтримка здоров'я, а часто й порятунок життя дітей. Важливою для освітньої сфери є налагоджена співпраця Фонду із закладами вищої освіти [51].

Волонтерство в соціальній роботі. Суголосні з висновками дослідниці І.Зверевої, яка розглядає соціальну роботу «як професійну діяльність, спрямовану на підтримку, допомогу та захист різних груп населення (дітей, молоді, родин), що опинилися у складних життєвих обставинах» [80, с. 20–26]. Тобто волонтерство є важливою складовою соціальної роботи, оскільки виникає як реакція на нагальний суспільний запит щодо соціального захисту [143; 144; 163; 164; 166; 258; 374; 391]. А тому науковці все частіше досліджують цей напрям діяльності. Зокрема, специфіка реалізації волонтерської роботи майбутніми соціальними працівниками досліджувалася науковцями і практиками такими як: Д. Базиліук [50], Н. Гевчук [50], І. Гончар [59; 133], І. Козубовська [110], Р. Козубовський [110], Н. Коляда [114; 115; 133], Т. Кочубей [124; 125; 129; 130], О. Кравченко [133; 135], Ж. Милян [110], В. Кратінова [137], Н. Ларіонова [137], О. Песоцька [137], Г. Олійник [189], Л. Петришин [189], Т. Острянюк [202], А. Мекшун [202], Т. Лях [146–150], В. Поліщук [216], Л. Романовська [253], Д. Сай [258], Г. Сергієнко [262], К. Червоненко [295–297], Я. Юрків [304–308] та інші.

Досліджуючи проблему волонтерства в соціальній роботі, науковий колектив під керівництвом Т. Лях, наголошує на тому, що соціальне волонтерство є найбільш поширеним різновидом студентської волонтерської діяльності, адже охоплює роботу з дітьми, ветеранами та людьми похилого віку. Значне поширення має також проєктне (організаційне) волонтерство, яке характерне для сучасного темпу життя, оскільки дозволяє швидко виконати поставлені завдання [162]. Л. Романовська акцентує дослідницьку увагу на волонтерстві як важливому ресурсі соціальної роботи з метою забезпечення сприятливих умов соціалізації населення на всіх рівнях, у т. ч. на рівні громади [253, с. 79]. Дослідник Д. Сай відмічає, що волонтерська діяльність, як і соціальна робота, має соціальне спрямування, тобто може бути спрямована на

вирішення потреб та проблем окремих осіб або суспільства в цілому [258, с. 79–80]. Адже, вони мають однакові засади функціонування, а саме: повагу до гідності кожної людини, толерантність, гуманність, відповідальність та конфіденційність.

Практика надання волонтерами соціальних і реабілітаційних послуг свідчить, що волонтерська робота є дотичною до соціальної допомоги молодим сім'ям, багатодітним та малозабезпеченим родинам; до організації соціальної опіки чи патронажу над дітьми-сиротами, дітьми з особливими потребами або дітьми, позбавленими батьківського піклування; здійснення соціального супроводу хворих; соціальної інклюзії осіб з особливими потребами; соціальної реабілітації ветеранів війни, поранених, військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя, а також та цивільних людей, які постраждали внаслідок воєнних дій; соціальної підтримки безробітних та малозабезпечених людей; профілактики правопорушень; підтримки та сприяння розкриттю потенціалу та можливостей студентської молоді (зокрема через організацію та проведення різних культурологічних заходів та дозвілля) тощо. При цьому волонтери, працюючи безоплатно, узгоджують свою соціальну роботу із громадами, в яких надають соціальні послуги, або з Територіальними центрами соціального обслуговування.

Отже, під *волонтерством у соціальній роботі* розуміємо безоплатну, безкорисливу, добродійну діяльність, яка реалізується за власним добровільним покликанням і бажанням соціального працівника та полягає в оперативному знаходженні рішення щодо розв'язання складних чи кризових соціальних ситуацій, в позитивному вирішенні найгостріших соціальних проблем та якісному наданні соціальних, реабілітаційних послуг і допомоги.

Закцентуємо дослідницьку увагу на тому, що волонтерська діяльність має певну структуру. Аналіз специфіки волонтерської діяльності дозволив виділити такі основні структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників (див. Рис. 1.5): ментально-ціннісний, мотиваційний, цільовий, підготовчо-теоретичний (ресурсний), середовищний,

процесуально-діяльнісний (технологічний), результативно-оцінювальний, рефлексивно-коригуючий компоненти.

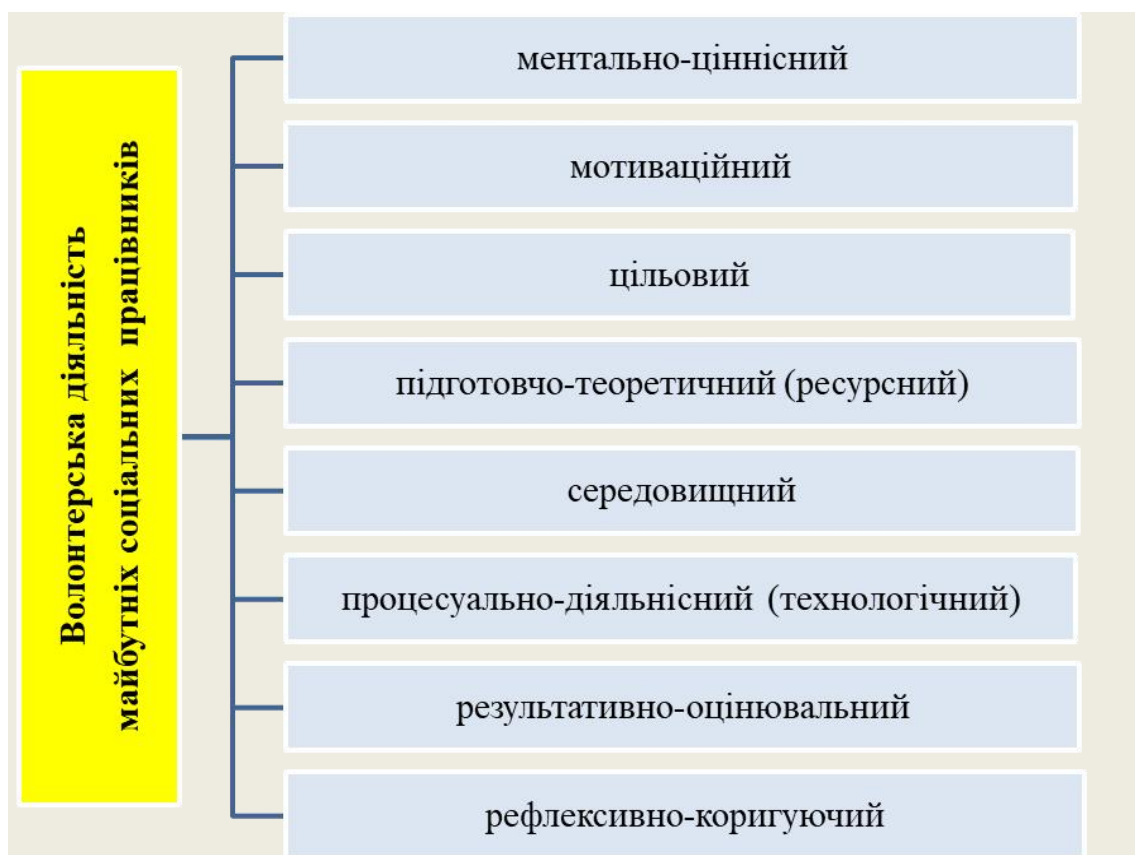

Рис. 1.5. Структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників

Охарактеризуємо детальніше ці компоненти.

Ментально-ціннісний компонент допомагає волонтерам усвідомити важливість та необхідність волонтерської роботи в соціумі для мобільного вирішення питань щодо подолання негативних кризових ситуацій в суспільстві і зняття соціальної напруги, позитивного розв’язання соціальних проблем та підтримки позитивного емоційного середовища в соціумі.

Мотиваційний компонент передбачає актуалізацію власних мотивів щодо добровільної участі у волонтерстві та стимулювання соціальної активності майбутніх соціальних працівників. Наявність сильної мотивації у кожного учасника освітнього процесу детермінує постійну внутрішню зацікавленість особистості у волонтерстві та забезпечує регулярність волонтерської роботи,

спрямованої на системне якісне наданої волонтерської допомоги і підтримки тим, хто цього потребує [12; 53].

Підготовчо-теоретичний (ресурсний) компонент означає, що у майбутніх соціальних працівників має сформуватися система ментально-ціннісних орієнтацій щодо усвідомлення необхідності та власної ролі у здійсненні волонтерської роботи, базових знань з теорії основ волонтерської діяльності (тобто інформування щодо основних принципів, особливостей та можливостей, видів та засобів волонтерської діяльності тощо), вмінь результативно провадити міжособистісні комунікації, навичок організації та проведення різних волонтерських заходів. З цією метою студентам пропонуються лекції, комунікативні тренінги, виробничі практики, івент-заходи та інші інтерактивні форми і методи навчання волонтерській роботі [227]. Студентам також пропонуються методики планування й організації волонтерської діяльності в конкретному соціумі, оцінювання власного індивідуального потенціалу як волонтера, а також презентації практичної роботи різних волонтерських організацій, і особливо тих, які функціонують в межах закладу вищої освіти [249]. Таким чином студенти як здобувачі вищої освіти здобувають первинний досвід волонтерської роботи.

Середовищний компонент передбачає створення сприятливого середовища для встановлення довірливих комунікативних зв'язків та досягнення позитивної результативності у волонтерській роботі, що вимагає забезпечення інклюзії у наданні соціальної допомоги, використанні різноманітних цифрових інструментів при оперативному наданні соціальних послуг та створення комфортних умов для всебічної реабілітації та інтеграції людей у соціумі [31; 347].

Процесуально-діяльнісний (технологічний) компонент передбачає цілеспрямоване безпосереднє та мобільне практичне залучення майбутніх соціальних працівників до розробки волонтерськими групами соціальних проєктів доброчинності та організації і проведення благодійних акцій роботи [162; 314]. Організатори з волонтерської роботи формують свою команду,

закріплюють обов'язки, розподіляють ролі, визначають етапи реалізації проєктів і заходів. Під час волонтерської практики студенти отримують можливість проявити свої лідерські якості, менеджерські та організаційні вміння, обрати найбільш цікавий і прийнятний вид волонтерської діяльності, проявити самоорганізованість, ініціативність та креативний підхід до вирішення соціальних проблем, а також здобути певний волонтерський досвід у площині соціальної роботи [113; 254; 298–300]. Приймаючи участь у реалізації соціального проєкту волонтери демонструють уміння вести конструктивний діалог, контролюють увесь процес волонтерської діяльності і розділяють разом з усією командою відповідальність за результати виконаної роботи [332; 373].

Важливим аспектом цього компонента є розробка і реалізація студентами, як майбутніми соціальними працівниками, власних соціальних проєктів та організація ними затребуваних соціальних заходів (наприклад, благодійних акцій, гуманітарної допомоги, евакуації у безпечні місця тощо) [285]. При цьому як майбутні соціальні працівники вони набувають цінних особистісних якостей (лідерські, управлінські та комунікативні якості, упевненість у власних силах і можливостях, соціальна відповідальність тощо) та нових професійних компетентностей у сфері практичної соціальної роботи [5; 96, с. 257; 136; 254; 392]. А як волонтери вони стають активним членами громадського життя соціуму, набувають соціального визнання, поваги і довіри, мобільно знаходячи ефективні рішення проблемної соціальної ситуації [32]. У ході реалізації проєктів волонтери-майбутні соціальні працівники набувають навичок взаємодії з різними соціальними групами, громадськими утвореннями та державними інституціями [32; 324].

Результативно-оцінювальний компонент передбачає проведення майбутніми соціальними працівниками аналізу результативності власної участі в якості волонтерів у соціальних проєктах (пропонованих волонтерськими організаціями чи власно розробленими) та благодійних заходах. Визначаючи позитивні сторони та недоліки, студенти коригують соціальні проєкти та

удосконалюють заходи [193]. Стимулюються і подальші соціально-волонтерські ініціативи студентів.

Рефлексивно-коригуючий компонент спонукає студентів до оцінювання використаних волонтерських ресурсів та сприятливості середовища і коригування на цьому підґрунті подальших волонтерських дій задля досягнення позитивного результату.

Наголосимо, що в нинішніх умовах перебування українського суспільства у стані постійних кризових станів (у т.ч. триваючої війни) заклади вищої освіти покликані взяти на себе ключову роль щодо підготовки нової генерації соціальних працівників-волонтерів, які здатні оперативно реагувати на соціальні запити, мобільно надавати якісну допомогу та ефективно працювати в умовах кризи чи війни [47]. При цьому основне завдання, яке постає перед закладами вищої освіти не лише забезпечувати теоретичну основу, але й формувати необхідні професійні якості та практичні навички в майбутніх соціальних працівників, а також залучати їх до волонтерської участі в різних благодійних центрах і організаціях, соціальних службах і соціальних проєктах. Адже залучення їх до волонтерської діяльності є не просто виявом альтруїзму, але й можливістю випробувати себе в ролі соціального працівника, отримати практичний досвід роботи з людьми з різних соціальних груп і розширити спектр навичок безпосередньо у площині професійної діяльності.

У контексті проведеного дослідження *залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи* розглядаємо як безпосередню, за власною ініціативою, добровільну участь студентів у соціально корисній діяльності на благо інших людей, яка здійснюється ними у складі студентських волонтерських груп і організацій під час волонтерської виробничої практики та у вільний від навчання час.

Виробнича волонтерська практика покликана бути спрямованою на соціальну підтримку і допомогу для категорій населення, які найбільше того потребують [196, с. 98–99]. Водночас зауважимо, що підготовка студентів до волонтерської роботи буде успішнішою за умови взаємодії ЗВО з різними

волонтерськими організаціями на місцевому, загальнодержавному, міжнародному рівнях.

Отже дійшли висновку, що підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти означає процес формування особистісного та професійного ресурсу в ході аудиторної та позааудиторної роботи, волонтерської виробничої практики та у вільний від навчання час для ефективної включеності до волонтерської діяльності на благо окремих громадян, зокрема, та суспільства, загалом.

1.3. Підходи до організації студентського волонтерства у закладах вищої освіти

Залучення студентів до волонтерської діяльності у закладах вищої освіти характерне для більшості країн світу: США, Німеччині, Італії, Швеції, Данії, Франції, Польщі та інших.

Наприклад, в університетах США студенти-волонтери беруть активну участь у наданні психологічної, матеріальної, консультативної та юридичної допомоги дітям з особливими потребами фізичного чи психологічного розвитку та їхнім родинам [357; 369]. З метою набуття практичних волонтерських навичок, канадські студенти залучаються до Національної програми Pro Bono, метою якої є надання безкоштовних юридичних консультацій [277, с. 298; 279]. У Данії студенти активно допомагають людям, які постраждали від насилля або мають важкі захворювання [378, с. 115]. У Німеччині та Нідерландах студенти з перших курсів проходять практику в притулках, лікарнях і центрах догляду за людьми, що потребують підтримки [327; 356; 372; 377].

В Україні волонтерство теж стає невід'ємною складовою освітнього процесу в переважній більшості українських ЗВО. Цю тезу також підтверджують результати анкетування проведеного практиками Л. Полівко і Д. Щоголем [214] серед студентів щодо ролі ЗВО в долученні молодих людей та створенні можливостей у сфері волонтерського руху. Так, згідно з даними

опитування, 51,6 % усіх респондентів відповіли, що їхні заклади вищої освіти активно долучаються до волонтерських ініціатив, більше того створюють сприятливі умови для них. 40 % опитаних студентів зазначили, що в їхніх ЗВО залучення студентів до волонтерської роботи відбувається у вигляді різних одноразових акцій, хоча і не на постійній основі [214, с. 31].

Наголосимо також на тому, що нині в Україні більшість ЗВО при організації освітнього процесу прагнуть надати студентам професійні знання та вміння, які стануть дієвим підґрунтям як у їхній майбутній професійній діяльності, так і при виконанні волонтерської діяльності [55, с. 162]. При цьому підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи розглядається як важлива основа для їхнього особистісного та професійного розвитку, що створює студентам сприятливі умови для отримання цінного досвіду у вирішенні соціальних проблем.

Аналіз досвіду практичного студентського волонтерства засвідчує, що в Україні на даний час заклади вищої освіти заохочують студентів до волонтерської діяльності шляхом проведення різноманітних заходів та ініціатив, а саме: включення в освітньо-професійні програми освітнього компоненту про волонтерську діяльність; залучення студентів до волонтерських студентських організацій у ЗВО (студентської ради, центрів і шкіл волонтерства) та волонтерських програм і соціальних проєктів, зорієнтованих на благодійну допомогу конкретним людям з конкретного соціуму (територіальної громади); зарахування академічних освітніх кредитів за волонтерську роботу; організація різноманітних заходів (івентів, конкурсів, виставків, фестивалів тощо) з метою спонукання студентів до волонтерської діяльності; організація та координація різноманітних волонтерських програм у ЗВО (на факультеті, кафедрі) спеціально призначеним координатором (координаторським відділом); відзначення студентів спеціальними іменними стипендіями та нагородами за успіхи у волонтерстві; надання організаційної, фінансової підтримки студентським організаціям, гурткам і клубам, школам волонтерів, які сприяють розвитку студентського волонтерського руху [152, с. 72–73; 193].

Одним із прикладів залучення студентів до волонтерської роботи в позааудиторний час є діяльність Молодіжного центру «START», створеного на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, що функціонує як практична волонтерська платформа для розвитку соціальних ініціатив та волонтерства серед студентів. Його основними завданнями визначено: розвиток соціальних ініціатив у молодіжному середовищі, організація волонтерських проєктів та надання допомоги дітям і молоді, які належать до соціально вразливих категорій [169]. Основні напрями роботи Центру охоплюють різні соціальні ініціативи, серед яких: створення служби соціального патронажу, що опікується дітьми з інвалідністю; діагностично-корекційна робота з учнями шкіл-інтернатів та вечірніх шкіл; реалізація профілактичних програм із попередження наркоманії та ВІЛ/СНІДу серед підлітків і молоді; ознайомлення з положеннями Конвенції ООН про права дитини та нормами чинного українського законодавства щодо соціального захисту дітей і відповідального батьківства; організація дозвілля для молоді з акцентом на соціально корисні ініціативи; розвиток вуличної соціальної роботи з дітьми та молоддю [169]. Загалом, Центр соціальних ініціатив та волонтерства «START» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини функціонує як успішна модель організованої волонтерської роботи серед студентської молоді в позааудиторний час. Використання такої структурованої моделі практичної волонтерської роботи, на наш погляд, не лише удосконалюватиме професійні компетентності студентів, а й сприятиме формуванню у них громадянської свідомості, соціальної відповідальності та гуманістичних цінностей.

Крім того, на базі Молодіжного центру «START» соціальних ініціатив та волонтерства успішно функціонує і Школа волонтерів. Основними завданнями школи визначено такі: сприяння професійному розвитку волонтерів та набуття ними практичного досвіду, надання комплексу спеціалізованих знань, які є затребуваними при розробці соціальних проєктів та їхній успішній реалізації, поглиблення власного потенціалу, розвиток креативності та комунікабельності,

системне спонукання до активної громадянської позиції, розробка та впровадження навчальних програм підготовки волонтерів за визначеними стратегічними напрямками функціонування центру [169]. Ефективними формами набуття студентами – майбутніми соціальними працівниками практичних волонтерських навичок у Школі волонтерів є семінари, соціально-педагогічні та психологічні тренінги, рольові ігри, творчі вправи, інформаційні повідомлення, дискусії, презентації студентських проєктів, зустрічі з фахівцями-практиками та майстер-класи [169].

16 березня 2010 року за ініціативи студентів на базі факультету соціальної та психологічної освіти було створено Студентську соціально-психологічну службу (Керівник – Гончар Інна Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи), яка по суті є об'єднанням студентів, які за покликом душі займаються волонтерською діяльністю [278]. Метою діяльності Служби є розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді, надання комплексу соціальних послуг студентам, створення сприятливих умов для їхньої самореалізації та самовдосконалення. Основними завданнями Служби є: проведення профілактичних заходів щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі; підтримка та розвиток волонтерського руху; сприяння розвитку соціальної активності молоді; організація благодійних акцій, культурно-дозвілєвих заходів для дітей та молоді міста; надання послуг дітям з інвалідністю та дітям, які залишилися без батьківської опіки.

З 2014 року на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини впроваджено інноваційний проєкт – Національно-патріотичний табір для студентської молоді «Дія» (керівник – Кравченко Оксана Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи), визначальною метою функціонування якого визначено: «формування у студентів високої патріотичної свідомості, почуття вірності Батьківщині, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і

конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.» [187]. В таборі студенти організовують та проводять різноманітні заходи в спектрі волонтерської роботи: семінари і конференції «Волонтерська діяльність. Реалії сьогодення»; зустрічі з громадськими і волонтерськими організаціями під гаслом «Волонтерське серце допоможе тим, хто цього потребує!»; патріотичні фотосесії «Україна понад усе», благодійні ярмарки, майстер-класи для збору коштів, по hand-made, благодійні акції «Печиво побажань», «Отримай браслет – підтримай солдата», «Голуб миру», «День Патріотизму» «День Сердцець».

Крім того студенти-волонтери Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини беруть активну участь в актуальних соціальних ініціативах, зокрема: у соціальних проєктах-рейдах «Діти вулиці», що спрямовані на допомогу безпритульним дітям; організації вуличної соціальної роботи та вуличних ігротек, які проводяться міським центром соціальних служб; розробці соціальних проєктів, які сприяють покращенню умов життя дітей, що перебувають у кризових ситуаціях.

Відмітимо, що в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка [197; 198] практична частина підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи реалізується в площині волонтерського руху «Разом», що охоплює: участь у благодійних акціях та екологічних ініціативах, проведення освітніх заходів та тренінгів для молоді; підтримку дітей з особливими освітніми потребами; організацію соціальних ініціатив, спрямованих на інтеграцію ВПО в новому соціумі.

Студенти кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності та активних, чуйних і креативних студентів напрямів підготовки 231 Соціальна робота в ході освітнього процесу також залучаються до створеного волонтерського загону «Добрі справи» [71], головними завданнями волонтерської діяльності якого визначено: розробка та реалізація волонтерських програм і соціальних проєктів; формування навичок

менеджменту при формуванні студентських волонтерських груп; надання адресної соціальної допомоги та соціальної підтримки, необхідних соціальних послуг людям, які, в силу тих чи інших причин, опинилися у вкрай складних життєвих обставинах; підготовка і проведення культурно-масових, дозвіллевих, соціально орієнтованих заходів, акцій, свят для дітей; а також надання допомоги людям з евакуацією з небезпечних районів, які перебувають під постійним ворожим вогнем з боку російського агресора тощо [71].

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка майбутні соціальні працівники долучаються в позааудиторний час до надання консультативної підтримки військовослужбовцям та ветеранам російсько-української війни і їхнім родинам. В закладі утворено також Штаб цивільного захисту, основним завданням якого є попередження загрози та надання соціальної допомоги людям, які опинилися в надзвичайних життєвих ситуаціях. Крім того має місце і внутрішнє волонтерство, що передбачає надання соціальної підтримки студентам-першокурсникам в адаптації до різних соціальних викликів.

В Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка студентські волонтерські організації тісно співпрацюють з місцевими громадськими ініціативами та соціальними службами для підвищення ефективності реалізованих проєктів.

У Луганському національному педагогічному університеті імені Т. Шевченка активно функціонує волонтерський загін під назвою «СОВА», який залучає студентів для вирішення суспільних проблем на різних рівнях, від місцевого – до міжнародного [146, с. 275].

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди створено студентський гурток «Волонтер». Його функціонування має на меті на розвиток мотивації до волонтерства та усвідомлення його значущості для суспільства [48]. Метою гуртка є освоєння майбутніми фахівцями соціальної сфери ефективних форм, методів та прийомів волонтерської роботи. Найбільш дієвими і бажаними студенти визначили для

себе такі форми і методи підготовки до ефективної волонтерської діяльності: тренінги, диспути, майстер-класи, масові івент-заходи, круглі столи, семінари, рекламні акції, що проводяться за участі викладачів, які мають визнаний досвід волонтерської роботи, та студентів-волонтерів, які користуються авторитетом студентському середовищі. Студенти також залучаються до розробки та проведення різноманітних культурно-просвітницьких, соціально-виховних, корекційно-реабілітаційних заходів. Основу їхньої волонтерської діяльності становить волонтерська робота з різними віковими групами та категоріями населення. Для забезпечення кваліфікованого надання соціальних послуг, необхідних для кожного з них, члени гуртка «Волонтер» активно співпрацюють із місцевими центрами соціальних служб, регіональними центрами соціально-психологічної та фізичної реабілітації людей (особливо дітей з особливими потребами, ветеранів війни, людей похилого віку тощо), благодійними та громадськими організаціями різних рівнів тощо [48].

З метою ширшого залучення студентів до волонтерської діяльності у Дніпропетровському національному університеті організовано «Центр соціальних ініціатив і волонтерства», який здійснює надання різних видів соціальної допомоги та організовує і проводить різні благодійні та дозвілєві заходи для дітей (зокрема, дітей з особливими потребами; дітей з малозабезпечених або багатодітних родин; дітей, позбавлених батьківського піклування; дітей, які зазнали психологічних і ізичних травм внаслідок війни тощо) [146, с. 275]. Наголосимо, що таке залучення студентів до волонтерської роботи діяльність сприяє водночас розвитку у них емпатії, навичок комунікації та співчуття, що є надзвичайно важливими для професійного становлення у соціально-педагогічній сфері.

У Волинському державному університеті ім. Лесі Українки успішно функціонує молодіжна організація «Волонтерський клуб», члени якої – студенти в якості волонтерів проводять з дітьми психолого-педагогічні заняття та допомагають вчителям інклюзивних класів. Крім того в клубі постійно організуються та проводяться різні волонтерські акції щодо соціального та

культурного розвитку молоді, а також професійного зростання студентів у соціальній сфері [146, с. 275]. Завдяки волонтерській роботі майбутні соціальні працівники спроможні відчувати важливість їхньої роботи, у них формується система професійних умінь і навичок, вони отримують можливість всебічно самореалізуватися та отримати безцінний життєвий досвід. Позааудиторна волонтерська робота майбутніх соціальних працівників здійснюється в закладі вищої освіти, згідно із затвердженням «Положенням про волонтерський рух у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» [223].

У Запорізькому національному університеті студенти є активними учасниками різних волонтерських організацій м. Запоріжжя [103]. Під час волонтерської практики вони систематично залучаються до створення різних волонтерських соціальних проєктів, складання програм волонтерської роботи з різними клієнтськими групами. Наголосимо, що нині, в умовах російської агресії в Україну, майбутні соціальні працівники як волонтери надають нагальну соціальну підтримку і гуманітарну підтримку людям, які постраждали від наслідків війни, допомагаючи в евакуації з небезпечних територій, розселенні в безпечних місцях та пропонуючи життєво необхідні соціальні послуги [103].

Студенти Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського регулярно проводять благодійні заходи для фінансової підтримки дитячих будинків та інтернатів (зокрема, збирають кошти та необхідні побутові речі) [146, с. 275]. А студентські групи з Харківського гуманітарно-педагогічного інституту організовують різні соціальні заходи, допомагаючи дитячим та молодіжним закладам [146, с. 275].

Для залучення студентів до волонтерської діяльності у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка діє «Клуб волонтерства та соціальних ініціатив» [104], основною метою якого є: сприяння згуртованості студентської спільноти для надання необхідної волонтерської допомоги вразливим категоріям громадян; сприяння розробці та реалізації актуальних соціальних ініціатив волонтерського спрямування. При

цьому основними завданнями діяльності Клубу визначено такі: проведення науково-дослідна робота в сфері волонтерства; формування позитивного волонтерського іміджу членів Клубу та позитивної волонтерської репутації ЗВО; створення сприятливого освітнього та ресурсного простору для становлення членів Клубу як креативних особистостей, активних і патріотичних членів українського суспільства [104]. Студенти-волонтери системно та постійно залучаються до організації та проведення волонтерських заходів у м. Тернопіль в освітній, спортивній, соціокультурній, інклюзивній, інформаційно-просвітницькій сферах життєдіяльності соціуму [104].

Закцентуємо дослідницьку вагу на тому, що ефективна діяльність в українських закладах вищої освіти волонтерських загонів, шкіл, організацій, об'єднань, гуртків, центрів засвідчує, що волонтерство стає невід'ємною частиною студентського життя та сприяє формуванню у майбутніх соціальних працівниках цінних вмінь та навичок соціальної роботи у різних життєвих ситуаціях, розвивають лідерські, менеджерські та комунікативні задатки та навички, навчають таких якостей як співчуття та толерантність.

У таблиці 1.1. представлено заклади вищої освіти України з активною волонтерською діяльністю студентів в позааудиторний час та їхні волонтерські центри:

Таблиця 1.1

Діяльність студентських волонтерських організацій, центрів, шкіл на базі закладів вищої освіти

Заклад вищої освіти	Назва волонтерського центру	Основні напрямки діяльності	Цільова аудиторія
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	Молодіжний центр «START», Школа волонтерів, Центр соціальних ініціатив та волонтерства, Студентська соціально-	соціальна підтримка вразливих категорій населення, реабілітація військовослужбовців та соціальна допомога їхнім родинам, благодійні акції, освітні ініціативи; рейди «діти вулиці»; поширення студентського волонтерського руху	діти-сироти, безпритульні діти; люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, ВПО, військовослужбо

	психологічна служба, Національно-патріотичний табір для студентської молоді «ДІЯ»		вці та їхні родини, студентська молодь
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка	Волонтерський рух «Разом» Волонтерський загін «Добрі справи»	освітні заходи, тренінги для молоді, підтримка дітей з особливими потребами, організація, проведення, участь у соціальних акціях, святах, визначних подіях громади м. Суми; співпраця, взаємодія з органами влади, соціальними установами, громадським сектором у вирішенні соціальних проблем громади	студентська молодь, діти з особливими освітніми потребами, підлітки, ВПО, військовослужбовці та їхні родини
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	Студентські волонтерські організації університету	У співпраці з місцевими громадськими ініціативами та соціальними службами реалізують соціальні проєкти, спрямовані на надання соціальної допомоги	діти, малозабезпечені сім'ї, ВПО, родини військовослужбовців
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка	Консультаційний центр підтримки ветеранів, Штаб цивільного захисту	підтримка студентів-військовослужбовців та ветеранів війни; попередження загрози та надання соціальної допомоги людям, які опинилися в надзвичайних життєвих ситуаціях	студенти-першокурсники, студенти-військовослужбовці, ветерани війни та їх родини, діти, ВПО, мало мобільні люди та малозабезпечені родини
Дніпропетровський національний університет	Центр соціальних ініціатив і волонтерства	допомоги дітям, організація просвітницьких заходів та дозвілля	діти, які залишилися без батьківського піклування, та для дітей з особливими потребами

Південноукраїнський національний педагогічний університет	Школа волонтерства	благодійні заходи для збору коштів для дитячих будинків	діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	Студентський гурток «Волонтер»	розвиток мотивації до волонтерства та усвідомлення його значущості для суспільства; розробка та впровадження творчих соціально-виховних, розвивальних, просвітницьких, рекламно-інформаційних, профілактичних та корекційно-реабілітаційних заходів	студенти перших курсів (внутрішнє волонтерство); різні вікові групи та категорії населення, зокрема діти та люди похилого віку (зовнішнє волонтерство)
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	«Клуб волонтерства та соціальних ініціатив»	організація та проведення волонтерських заходів в освітній, спортивний, соціокультурний, інклюзивний, інформаційно-просвітницький сфері життєдіяльності соціуму	молодіжне середовище, допомога соціально-вразливим категоріям населення та діти
Волинський державний університет	Молодіжна організація «Волонтерський клуб»	різні волонтерські акції щодо соціального та культурного розвитку молоді, а також професійного зростання студентів у соціальній сфері; проведення щорічного міського «Сімейного фестивалю»	студенти перших курсів (внутрішнє волонтерство); діти з особливими потребами
Запорізький національний університет	Волонтерські організації Запоріжжя	Надання нагальної соціальної допомоги і гуманітарної підтримки людям, які постраждали від наслідків війни; розробки різних соціальних проєктів, складання програм волонтерської роботи з різними клієнтськими групами	діти та малозабезпечені сім'ї; ВПО; родини військово-службовців

Загалом сучасний студентський волонтерський рух в Україні реалізується у волонтерської діяльності, котра спрямовується на допомогу дітям-сиротам, людям похилого віку або із особливими потребами, або які опинилися в складних життєвих ситуаціях в силу різних об'єктивних причин (кризових станів у суспільстві, наслідків російської агресії в Україну тощо). Більше того з початку російської агресії вони активно розширюють свою діяльність, реалізуючи освітні, соціальні та благодійні ініціативи студентів.

Наголосимо, що в нинішніх умовах воєнного стану в Україні майбутні соціальні працівники також активно залучаються до допомоги постраждалим від військових дій, до організації евакуації населення з прифронтових місцевостей, наданні необхідної соціально-психологічної допомоги, забезпечення харчуванням, ліками, засобами гігієни та одягом військових, ВПО, малозабезпечених або багатодітних родин, дітей з особливими потребами, інших особливо вразливих категорій населення; організацію і проведення для дітей (особливо для тих, хто пережив обстріли та окупацію) різних видів дозвілля та освітньо-культурних заходів для відновлення їхнього ментального здоров'я. При цьому студенти-волонтери співпрацюють із різними кризовими центрами, освітніми установами та геріатричними центрами, українськими громадськими організаціями (ГО «Захисник Краю», ВЦ «Добро», «Одне Серце» тощо).

Таким чином, як засвідчила практична організація волонтерського руху в більшості українських ЗВО, для студентської спільноти волонтерська діяльність надає можливість реально принести користь людям та створює сприятливі умови для найповнішого особистісного і професійного самовираження у соціальній сфері, через креативне проведення вільного часу і налагодження важливих комунікаційних взаємин у соціумі [189, с. 49–50].

Відзначимо, що нині більшість українських закладів вищої освіти при організації освітнього процесу враховують сучасну суспільну вимогу щодо залучення студентів до волонтерської діяльності, розробляючи ефективні навчальні програми з волонтерства, збільшуючи кількість академічних годин на

волонтерську практику, організовуючи тренінги та співпрацюючи з волонтерськими організаціями.

Проте, незважаючи на активний розвиток волонтерської роботи та вагомий внесок дослідників у вивчення піднятої проблеми, в Україні й досі не існує цілісної, соціально-педагогічної обґрунтованої системи підтримки та розвитку волонтерів серед студентської молоді, а також підготовки їх до здійснення волонтерської роботи. Також відсутні комплексні механізми аналізу особистісного потенціалу студентів-волонтерів, їхньої підготовки та ефективного залучення до волонтерської діяльності.

Висновки до першого розділу

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблематики дослідження дозволив нам виокремити основні характеристики волонтерства як соціального феномену, а саме: 1) волонтерство є важливим для громадянського суспільства динамічним соціальним явищем; 2) специфіка волонтерства часто визначається рівнем релігійного, соціально-культурного, політико-економічного життя конкретного соціуму (суспільства); 3) волонтерство не є обов'язковим, воно є виявом благодійності та здійснюється окремими людьми або інституціями з метою надання (забезпечення) соціального блага (вигоди).

На основі вивчення волонтерського досвіду різних країн світу виділено 7 періодів розвитку волонтерства у світі: 1 період – до 1859 р.; 2 період – 1859–1913 рр.; 3 період – 1914–1947 рр.; 4 період – 1948–1979 рр.; 5 період – 1980–2000 рр.; 6 період – 2001–2000 рр.; 7 період – 2014 – по даний час. В генезі розвитку волонтерського руху в Україні виділено 6 таких періодів: 1 період – друга половина IX – середина XIII ст.; 2 період – кінець XIII ст. – 1991 р.; 3 період – 1991 – 2000 рр.; 4 період – 2001 – 2010 рр.; 5 період – 2011–2013 рр.; 6 період – 2014 р. – по теперішній час. Внаслідок порівняння визначених історичних періодів дійшли висновку про наявність кореляційного зв'язку між генезою світового та українського волонтерського руху.

З'ясовано, що зарубіжні та українські вчені досліджували волонтерство на підґрунті різних концептуальних підходів, а саме: нормативно-правового, гуманістичного, ментально-ціннісного, контекстного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, оперативно-діяльнісного, позитивно-результативного підходів. Через це у доробках дослідників трактування поняття «волонтерство» різняться.

Проаналізувавши різні аспекти волонтерської діяльності як соціально-педагогічного явища (а саме аспекти: суспільної значимості та корисності; соціальної активності; соціалізації, соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації; особистісного самовираження; професійного самовираження; а також:

соціокультурний, ментально-ціннісний, психологічний, мотиваційний, комунікативний аспекти) у нашому дослідженні означили «волонтерство» як форму благодійної, соціально спрямованої, активної діяльності, що здійснюється волонтерами одноосібно або у складі волонтерської групи чи волонтерської організації усвідомлено, керуючись системою соціокультурних та ментальних цінностей, на засадах добровільного власного покликання і мотивації, безоплатності та неприбутковості щодо власних потреб, гуманності, громадянської солідарності, рівності, інклюзивності, законності, відповідальності та корисності щодо людей, які, перебуваючи у кризовому становищі, потребують соціальної допомоги і підтримки». Причому основною метою волонтерства є сприяння покращенню якості життя в суспільстві через соціально значущі ініціативи.

Волонтерську діяльність студентів трактуємо як соціально значиму та суспільно корисну діяльність, яка усвідомлено добровільно здійснюється ними у вільний від навчання час у площині реалізації особистісного та професійного (як майбутнього спеціаліста) ресурсного потенціалу.

З'ясовано, що участь у волонтерських програмах дозволяє майбутнім соціальним працівникам на практиці застосовувати отримані в ЗВО знання, розширює їхнє розуміння суспільних проблем та формує активну громадянську позицію. Водночас волонтерська робота є потужним інструментом формування та розвитку їхньої професійної компетентності, так як безпосереднє виконання волонтерських дій дозволяє їм здобути практичний досвід, навчитися працювати з різними категоріями клієнтів, розвивати емпатію, стресостійкість та навички кризового менеджменту.

У структурі волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників виділено низку компонентів, а саме: ментально-ціннісний, мотиваційний, цільовий, підготовчо-теоретичний (ресурсний), середовищний, процесуально-діяльнісний (технологічний), результативно-оцінювальний та рефлексивно-коригувальний компоненти.

Проаналізовано наявні стратегічні підходи до організації студентського волонтерства у низці українських закладів вищої освіти. З'ясовано, що інтеграція навчання волонтерству у процес підготовки майбутніх соціальних працівників сприяє підвищенню якості волонтерської роботи, а також є практичним інструментом удосконаленню професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, розширює можливості для їхнього професійного та особистісного самовираження, розвиває навички соціальної взаємодії, підвищує рівень громадянської свідомості та активізує соціальну згуртованість.

Сучасна система вищої освіти передбачає підготовку фахівців, здатних мобільно та ефективно працювати в соціальній сфері, однак рівень інтеграції волонтерських практик в освітній процес залишається недостатнім. Для досягнення мети необхідно дотримуватися конкретного механізму та враховувати фактори впливу на залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Зміст розділу відображено в таких публікаціях автора: [127]; [170]; [171]; [173]; [175]; [176]; [183]; [184].

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

2.1. Нормативно-правове підґрунтя реалізації волонтерської діяльності студентів в Україні

Аналіз нормативно-правових документів засвідчив, що в Україні волонтерська діяльність регулюється законодавчими актами, в яких визначаються на державному рівні її основні принципи та правові механізми реалізації.

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про волонтерську діяльність» [234] законодавство у сфері волонтерської діяльності складається з Конституції України, Закону України «Про волонтерську діяльність», інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів [234] (див. Рис. 2.1).

Охарактеризуємо дані нормативно-правові акти. Витяги з них представлені в Додатку В.

Статтею 1 Конституції України, як Основного Закону нашої країни, підтверджується, що Україна є правовою державою, а українське суспільство розвивається на демократичних засадах [118]. Крім того, нормами статей 3 і 21 Конституції в Україні людина та її права визнаються найвищою соціальною цінністю в Україні [118, стаття 3, стаття 21]. При цьому закріплюється право кожного громадянина на вільний розвиток особистості [118, стаття 23], на визначений законом соціальний захист [118, стаття 46], свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод [118, стаття 36].

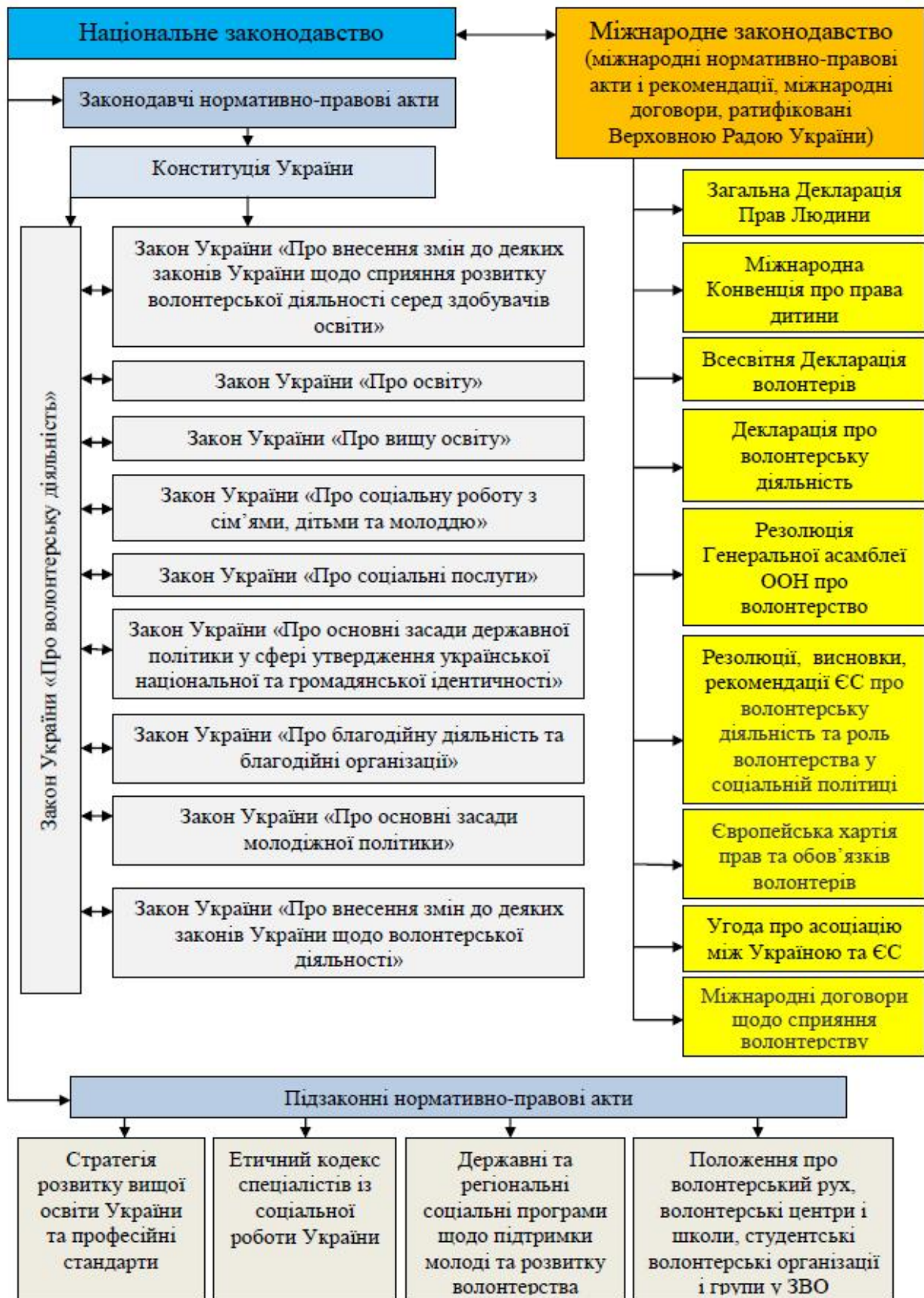

Рис. 2.1. Нормативно-правове підґрунтя волонтерської діяльності в Україні

Основоположним Законом у сфері волонтерської діяльності в Україні є Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI зі змінами. Він регулює суспільні правовідносини в країні, що пов'язані із здійсненням волонтерської діяльності [234, стаття 2]. Згідно з даним Законом, волонтерська діяльність означається як: «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [234, стаття 1]. При цьому під «волонтерською допомогою» розуміється надання волонтерами послуг на безоплатній основі [234, стаття 1]. Також визначено, що волонтерська діяльність є «формою благодійної діяльності» [234, стаття 1].

Законом виокремлено принципи («законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості») [234, стаття 1] та 17 напрямів реалізації волонтерської діяльності [234, стаття 1]. Надано правове трактування волонтера як фізичної особи, яка здійснює соціально спрямовану та неприбуткову діяльність на добровільних засадах через надання волонтерської допомоги [234, стаття 7]. Окреслені основні права і обов'язки волонтерів [234, стаття 7]. Визначено основні види індивідуальної та колективної волонтерської діяльності [234, стаття 5, стаття 7].

Закцентуємо увагу на тому, що з метою реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності в Україні даним Законом утворено Національну соціальну сервісну службу України [46]. Визначено її повноваження як центрального органу виконавчої влади. Зокрема, передбачено, що Національна сервісна служба України має популяризувати волонтерську діяльність, вживати заходи для підтримки громадських об'єднань та благодійних організацій, які займаються волонтерством; поширює у соціумі інформацію про галузеві та регіональні, міжнародні волонтерські програм та проєкти, оприлюднювати наявну інформацію на своєму офіційному веб-сайті; а також узагальнювати і поширювати позитивний вітчизняний та міжнародний досвід волонтерської роботи [46].

Згідно із Законом України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 р. № 1414-IX, яким означено напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, розвиток волонтерства віднесено до основних завдань у сфері молодіжної роботи [241].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності серед здобувачів освіти» від 08.01.2025 р. № 4186-IX визначено, що заклад вищої освіти покликаний забезпечувати здійснення волонтерської діяльності під час освітнього процесу, сприяти підвищенню суспільного престижу волонтерської роботи та заохочувати до такого виду діяльності усіх учасників освітнього процесу. Висунута вимога щодо визнання ЗВО компетентностей студента, здобутих під час здійснення ним волонтерської діяльності [233]. Унормовується можливість зарахування часу волонтерської роботи студентів до терміну їхньої практики, що визначається освітньо-професійною програмою в закладі вищої освіти.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII передбачено, що оволодіння студентами професійних компетентностей, необхідних для волонтерської роботи, може здійснюватися як в рамках формальної освіти, так і в ході самоосвіти (інформальної освіти) [239, стаття 8] передбачається. Нормами статті 57¹ даного Закону визначено, що до організації освітнього процесу і створення при цьому безпечного освітнього середовища державною залучаються різні «громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність» у межах їхніх компетенцій [239, стаття 57¹].

Нормами статті 34 Закону «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII визначено, що здійсненню волонтерської діяльності у ЗВО, підвищенню суспільного престижу волонтерської роботи, а також заохоченню студентів і викладачів до такого виду такої діяльності повинно всебічно сприяти керівництво ЗВО в межах наданих повноважень [231, стаття 34].

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р.,

закріплено, що основний зміст вищої освіти визначається стандартами вищої освіти нового покоління, які базуються на компетентнісному підході [276]. При цьому наголошується на необхідності забезпечення інклюзивного доступу до вищої освіти для різних соціально вразливих груп, біженців і мігрантів, сиріт, осіб з інвалідністю, етнічних і релігійних меншин тощо.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» від 5 березня 2015 року № 246-VIII визначає порядок залучення волонтерів до виявлення осіб і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також передбачає спрощену процедуру надання соціальних послуг для людей, які опинилися у кризових життєвих ситуаціях. Останні зміни до закону, ухвалені 8 січня 2025 року, передбачають додаткові положення щодо розвитку волонтерства серед здобувачів освіти, визнання їхніх компетентностей та можливості зарахування волонтерської діяльності як навчальної практики [232].

Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року № 2558-III зі змінами волонтерів відносить до суб'єктів «соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» [243, стаття 3], а «розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» – до переліку основних напрямів державної політики у даній сфері [243, стаття 3]. При цьому законодавчо закріплюється, що волонтери можуть залучатися до надання соціальних послуг згідно з чинним національним законодавством [243, стаття 18].

Наголосимо, що Законом України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII зі змінами визначено основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, в тому числі спрямованих на надання допомоги людям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях [242, преамбула]. Крім того окреслено повноваження волонтера надавати соціальні послуги у статусі соціального працівника за певним індивідуальним планом соціальної допомоги [242, стаття 18].

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834-IX надає правову визначеність категорії волонтерів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності [240, стаття 1]. Зокрема наголошується на специфіці їхньої діяльності у площині утвердження української національної та громадянської ідентичності;» [240, стаття 23]. Окреслена вимога, що заклади вищої освіти повинні здійснювати процес підготовки та підвищення кваліфікації студентів-волонтерів і в площині утвердження у них української національної та громадянської ідентичності [240, стаття 23].

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI зі змінами визначено правові засади здійснення благодійної діяльності в Україні та врегульовано при цьому суспільні правовідносини [230, преамбула]. А як було зазначено вище волонтерство визнано законодавством однією з форм благодійної діяльності. У прикінцевих положеннях, прийнятих Законом в редакції 16.01.2020 р. та уточнених від 01.04.2022 р., передбачено створення в Україні спеціального Реєстру волонтерів АТО та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації [230, прикінцеві положення].

Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2021–2025 роки, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 р. № 579 [69], було акцентовано увагу суспільства на необхідності створення сприятливого середовища можливостей для успішної соціалізації молоді, її самореалізації в суспільстві та розвитку її потенціалу [69].

11 серпня 2025 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» [245]. Даною програмою передбачено виконання таких пріоритетних завдань: 1) зміцнення соціальної згуртованості та розширення площини суспільної участі молоді; 2) забезпечення безпечного

життєвого середовища та укріплення ментального здоров'я молоді; 3) сприяння розкриттю потенціалу та спроможності молоді. Для виконання першого завдання зокрема передбачено: «створення нових можливостей для громадської, волонтерської діяльності та інших форм участі молоді в суспільному житті, розвиток співпраці між різними групами молоді та суб'єктами молодіжної роботи; сприяння обміну досвідом, поширенню кращих практик, реалізації спільної діяльності, участі у формальних і неформальних платформах взаємодії;» [245].

З метою забезпечення наступності в державній підтримці молодих людей в Україні та ширшій їх залученості до волонтерської діяльності Кабінетом Міністрів України було розроблено і схвалено 15 липня 2025 року Концепцію Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року [244]. В ній було виділено та проаналізовано проблеми, негативні та позитивні чинники щодо розгортання національного волонтерського руху, причини виникнення проблемних питань у волонтерській діяльності молоді [244]. Визначені необхідні заходи поширення волонтерства серед молоді. Зокрема через розвиток та зміцнення мережі координаторів волонтерської діяльності, публічне поширення інформації (в т.ч. на різних волонтерських платформах) про позитивний імідж волонтера та про досягнення реальних результатів у волонтерській діяльності, організацію навчання та постійного підвищення кваліфікації волонтерів тощо [244].

Закцентуємо увагу на тому, що принципи та норми етичної поведінки волонтера у сфері соціальної роботи виділено в Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України, який був затверджений Наказом Міністерства України у справах молоді та спорту від 09.09.2005 р. № 1965 [235]. Згідно з цим Кодексом, зокрема, волонтери, які здійснюють соціальну роботу, повинні дотримуватися таких етичних принципів: гуманізм та повага до гідності кожного, толерантність, першочерговий захист тих, хто вкрай потребує соціальної підтримки та допомоги, дотримання норм етики соціального працівника, конфіденційність, доступність соціальних послуг кожному,

взаємодія у вирішенні соціальних питань на підґрунті взаємної довіри та дієвої комунікації. Волонтери мають також дотримуватися виділених норм етичної поведінки фахівців у площині соціальної діяльності.

Зауважимо, що в низці українських закладів вищої освіти практикується розроблення локальних Положень про волонтерський рух в ЗВО, про волонтерську діяльність студентів у конкретному закладі вищої освіти.

Наприклад, у Волинському національному університеті імені Лесі Українки у травні 2024 року було затверджено Положення про волонтерський рух [223], яким визначено, що волонтерський рух у даному ЗВО є важливим компонентом Студентського самоврядування Університету. У Положенні подано трактування волонтерського руху, як «добровільне, неприбуткове об'єднання студентів, що навчаються у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, яке створене з метою проведення будь-якої соціальної, добровільної та вмотивованої діяльності, що має суспільно-корисний характер.» [223, с. 1]. Основною метою реалізації волонтерського руху у ЗВО виділено: згуртування студентів навколо питання забезпечення необхідної добровільної і безоплатної соціальної підтримки членам соціуму, які найбільше цього потребують, захисту прав кожного члена через спонукання до прийняття загальнолюдських цінностей як орієнтирів власної системи життєвих цінностей, прояву активної громадянської позиції та здійснення усвідомленого волонтерства [223, с. 3]. При цьому виокремлено такі основні завдання: розробка та реалізація студентами доброчинних заходів та благодійних соціальних проєктів, ініціювання та проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів і благодійних акцій, спрямованих на надання ментально-культурологічної, реабілітаційної та фінансової підтримки людям, які цього потребують; інклюзивне включення студентів до волонтерських дій, які їм під силу та їм імпонують; сприяння студентам у створенні їхнього волонтерського портфолію; формування позитивного волонтерського іміджу у ЗВО в національному освітньому просторі тощо [223, с. 3]. Також у Положенні визначено організаційну структуру волонтерського руху у ЗВО та порядок

створення волонтерських органів, конкретизовано хні права і обов'язки [223, с. 4–8].

Наголосимо, що узгодження національного законодавства з міжнародним законодавством передбачає урахування низки міжнародних нормативно-правових документів та рекомендацій, таких як (див. Додаток В): Загальна Декларація Прав Людини; Міжнародна Конвенція про права дитини; Всесвітня (Загальна) Декларація волонтерів від 14 вересня 1990 року; Декларація про волонтерську діяльність, прийнята у січні 2001 р. на XVI Всесвітній конференції добровольців; Резолюція Генеральної асамблеї ООН, прийнята у січні 2002 року, про волонтерство; Резолюції Європейської Ради (від 27 листопада 2007 р.) та Європейського парламенту (від 22 квітня 2008 р., 12 червня 2012 р.), Повідомлення Європейської Комісії (від 23 листопада 2010 р., 20 вересня 2011 р.), Висновки Європейської Ради (від 3 жовтня 2011 р.) про волонтерську діяльність, її значення щодо молодіжної політики та соціальної сфери, її транскордонний характер та роль у формуванні соціальної згуртованості, економічної стабільності в суспільстві, про визнання та сприяння транскордонній волонтерській діяльності в ЄС.

Наголосимо, що для ефективного розвитку волонтерського руху в Україні, як європейської країни, є цінними рекомендації розроблені у 2011 році європейською організацією «Політика Альянсу щодо волонтерства в Європі» («Alliance Policy Agenda on Volunteering in Europe») щодо дієвої політичної основи волонтерської діяльності; а також рекомендації Європейської хартії прав та обов'язків волонтерів (European Charter on the Rights and Responsibilities of Volunteers) того ж 2011 року щодо європейської підтримки та заохочення волонтерів, а також допомоги волонтерським організаціям та їх партнерам, котрі залучають людей до волонтерської діяльності або сприяють ефективній її реалізації. Важливим орієнтиром при розробці національних волонтерських програм є рекомендації програми «Волонтери ООН (UNV)» 2011 року щодо розроблення нормативно-правового поля і здійснення державної політики щодо волонтерства (Drafting and Implementing Volunteerism Laws and Policies A

Guidance Note) [245] та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами від 21 березня 2014 року [286].

Охарактеризуємо детальніше окремі із зазначених міжнародних нормативно-правових актів (див. Додаток В).

Загальна Декларація Прав Людини, яка була прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, визнає право кожної людини вільно, без примусу, брати участь у будь-яких асоціаціях, в тому числі й волонтерського спрямування [86].

Міжнародна Конвенція про права дитини, яка була прийнята в ООН у 1989 р., наголошує на особливому ставленні в суспільстві до дітей, які повинні бути завжди в центрі уваги волонтерів [116]. Згідно з Конвенцією на держави-учасниці покладено обов'язок визнавати право на вільну участь у асоціаціях не лише для дорослих, а й для дітей [116].

У Всесвітній (Загальній) Декларації волонтерів, прийнятій на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів у Парижі (Франція) 14 вересня 1990 року, волонтерська діяльність трактується як важливий елемент фундаменту громадянського суспільства, що забезпечує справедливе, вільне, мирне і безпечне співіснування усіх громадян [85]. Згідно з цією Декларацією наголошується, що всі люди у світі повинні мати право вільно розпоряджатися власним часом, можливостями, потенціалом та ресурсами на благо інших людей, які вкрай потребують волонтерської допомоги та безоплатної підтримки [85; 156, с. 115]. Це була по суті перша Загальна декларація волонтерів, яку розробила Міжнародна асоціація добровольчих зусиль. Майже через десять років по тому Міжнародною радою директорів Міжнародної асоціації волонтерських зусиль було розроблено уточнений варіант Загальної декларації волонтерів 1990 року, який був прийнятий на XVI Всесвітній конференції волонтерів в Амстердамі (Нідерланди) у січні 2001 р. та отримав назву – Загальна декларація про волонтерську діяльність [85]. В ній були вже визначені основні принципи здійснення волонтерської діяльності у світовому

вимірі. Серед них особливо актуальним є принцип: спрямування зусиль на волонтерство як на засіб особистого самовираження, надання можливості проявити соціальну активність, громадянську свідомість, відповідальність, зрілість і креативність як повноправного і здібного члена соціуму [85].

У Резолюції Генеральної асамблеї ООН, прийнятій у січні 2002 року, до характеристичних рис волонтерства як явища віднесено: сприяння соціальному розвитку громадянського суспільства, принесення користі громадянам, офіційне надання необхідних соціальних послуг, використання прийнятних форм соціальної допомоги [328, с. 3].

Пріоритетною для України є також ухвалена Радою Європи 11 травня 2000 р. Конвенція про сприяння транснаціональній довгостроковій волонтерській службі молоді. Конвенція сприяє тому, щоб волонтерський рух України інтегрував в загальноєвропейський волонтерський рух [156, с. 116]. Цей міжнародний досвід ефективної співпраці з волонтерами є важливим і потребує подальшого розвитку та вдосконалення в Україні.

2.2. Організаційно-методичні засади включення студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти

Для з'ясування стану розвитку студентського волонтерства в Україні, виділення соціально-педагогічних умов та розробки моделі ефективного залученості майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності під час освітнього процесу в ЗВО було проведене анкетування серед студентів 4-х закладів вищої освіти (Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Сумського державного педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) та Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості» (див. Рис. 2.2).

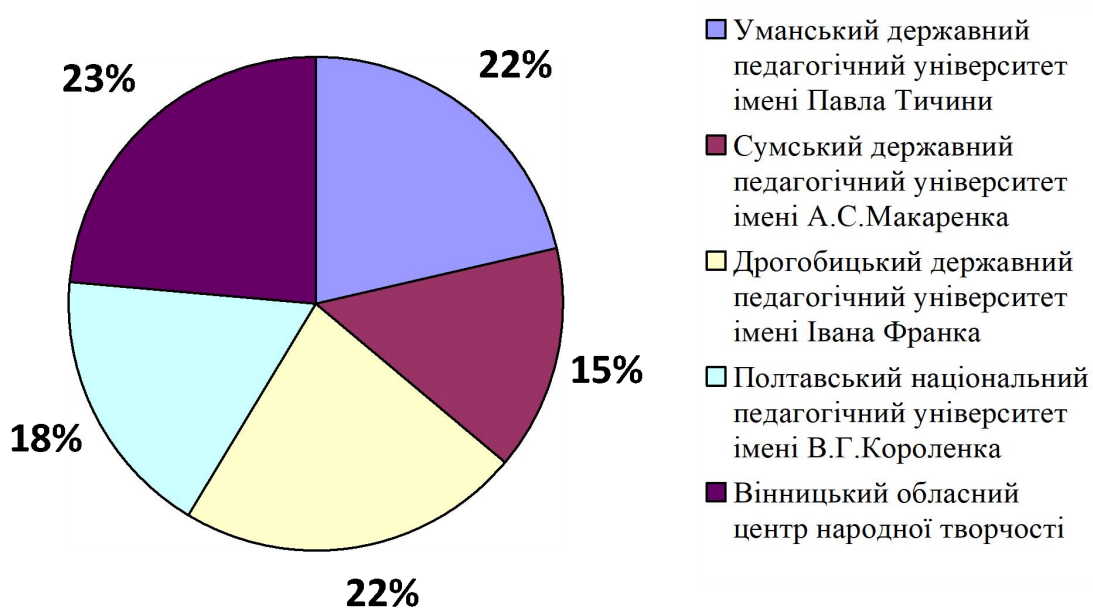

Рис. 2.2. Розподіл респондентів, які взяли участь в анкетуванні, за закладами вищої освіти

В опитуванні, яке проводилося вонлайн- і офлайн-форматі, взяли участь 186 студентів бакалаврського (74,8 % респондентів – 1, 2, 3, 4 курси) та магістерського (25,2 % респондентів – 1 і 2 курси) освітніх рівнів, що засвідчує зацікавленість у волонтерській роботі студентів з різним освітнім рівнем (див. Рис. 2.3):

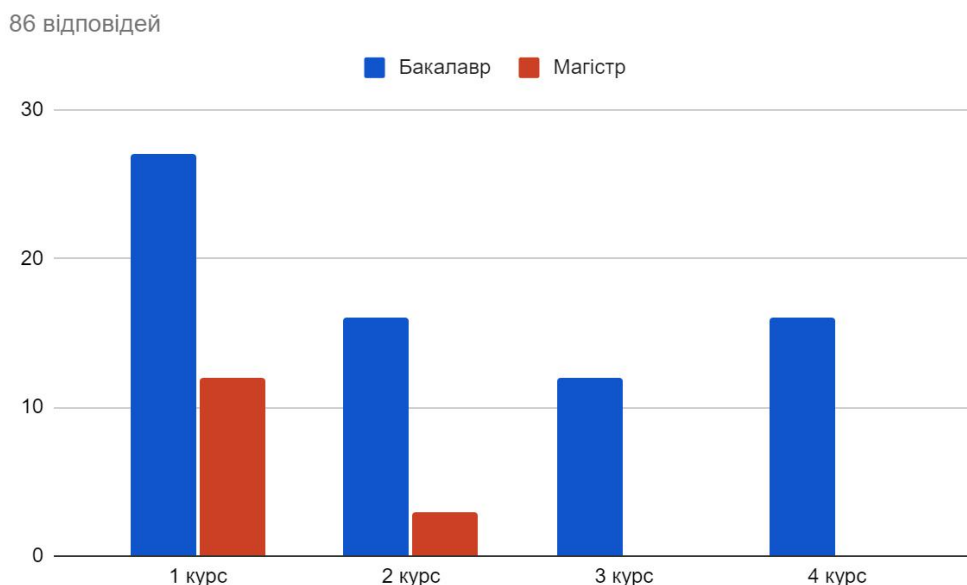

Рис. 2.3. Розподіл респондентів за навчальними курсами та освітніми рівнями

Щодо гендерного розподілу респондентів зауважимо, що в опитуванні взяли участь 38,3 % чоловіків та 61,7 % жінок, що вказує, на наш погляд, про превалювання серед студентів-волонтерів осіб жіночої статті (див. Рис. 2.4):

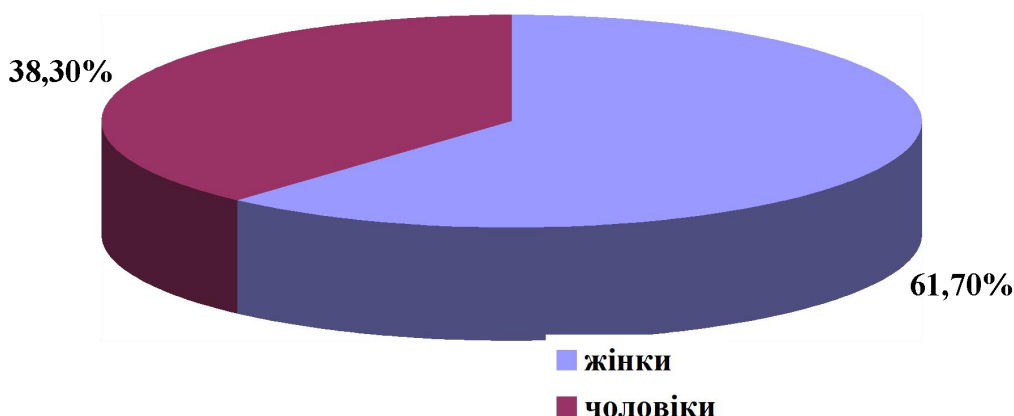

Рис. 2.4. Гендерний склад опитаних студентів

Мета проведення анкетування полягала в наступному: з'ясувати розуміння студентами сутності волонтерства; проаналізувати їхнє особистісне ставлення до волонтерської діяльності; проаналізувати проблеми, з якими стикаються студенти в ході волонтерської роботи; з'ясувати, яким чином має відбуватися підготовка студентів у ЗВО для здійснення ними ефективної волонтерської роботи.

Респондентам було запропоновано дати відповідь на низку питань (див. Додаток Д), а саме:

1. Чи хотіли б Ви стати волонтером? Чому?
2. Як Ви ставитеся до волонтерства як суспільного явища?
3. Оцініть важливість перелічених принципів для діяльності волонтера (від 1 – менш важливо, 6 – найважливіше): добровільності, гуманності, неприбутковості, суспільної корисності, доброчинності, доступності та відкритості.
4. Чи є у Вашому місті волонтерські організації? Якщо знаєте про такі організації, напишіть їхні назви.

5. Як Ви оцінюєте стан розвитку студентського волонтерства у вашому регіоні?

6. Які проблеми можуть виникати у волонтерській діяльності?

7. Чи займалися Ви волонтерською діяльністю до вступу в університет?

8. Чи потрібна, на Ваш погляд, підготовка студентів до волонтерської роботи у закладах вищої освіти?

9. Яким чином має здійснюватися підготовка студентів до волонтерської роботи?

10. Чи плануєте Ви продовжувати займатися волонтерством після завершення навчання?

Аналіз відповідей студентів дозволив виділити низку важливих аспектів. Зокрема, відповідаючи на запитання «Чи хотіли б Ви стати волонтером? Чому?», студенти переважною більшістю (95,2 % респондентів) висловили бажання займатися волонтерством (див. Рис. 2.5). При цьому 4,8 % опитаних заявили, що вже мають досвід волонтерської діяльності.

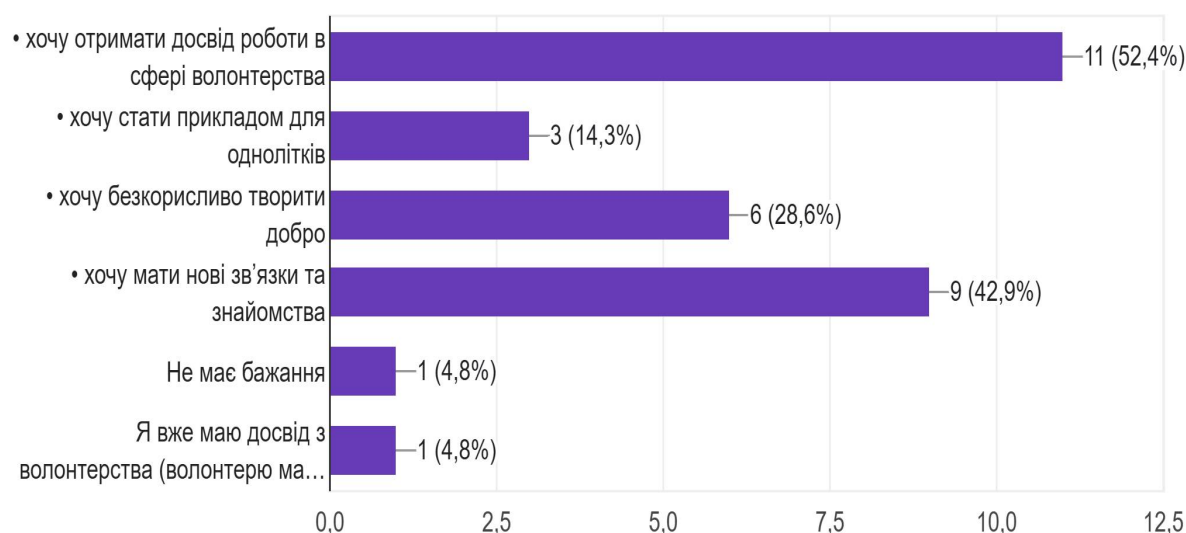

Рис. 2.5. Чи хотіли б Ви стати волонтером? Чому?

Основною метою волонтерської роботи 52,4 % опитаних студентів обрали отримання досвіду у сфері волонтерства; 28,6 % студентів – щоб «безкорисливо творити добро»; 42,9 % студентів – для встановлення нових

комунікаційних взаємин і знайомств; 14,3 % студентів – щоб стати прикладом для однолітків. А це означає, що студенти у ЗВО мають велику зацікавленість у залученні їх до волонтерської діяльності, але не мають достатнього досвіду, тобто потребують спеціальної підготовки до здійснення такого виду діяльності.

Оцінюючи принципи волонтерської діяльності (див. Рис. 2.6), студенти надають найбільшій значимості добровільності, гуманності, суспільної корисності, доступності та відкритості. Велике значення має для студентів і доброчинність волонтерської діяльності. Такі відповіді корелюються із законодавчо визначеними принципами волонтерської діяльності в Україні. При цьому неприбутковість лише у 60% опитаних є важливим орієнтиром у волонтерській роботі.

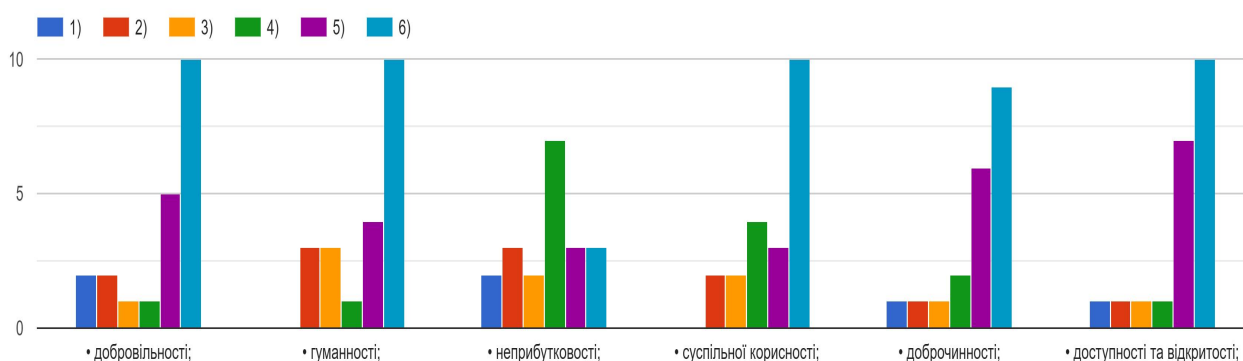

Рис. 2.6. Оцінка важливості принципів для діяльності волонтера (від 1 – менш важливо, 6 – найважливіше)

Відповідаючи на питання «Чи є у Вашому місті волонтерські організації? Якщо знаєте про такі організації, напишіть їхні назви» (див. Рис. 2.7), 69,5 % опитаних студентів володіє інформацією про волонтерські організації та їхню діяльність. Разом з тим майже третина опитаних студентів (28,8% респондентів) не знає про існування волонтерських організацій або не знайома з їхньою діяльністю.

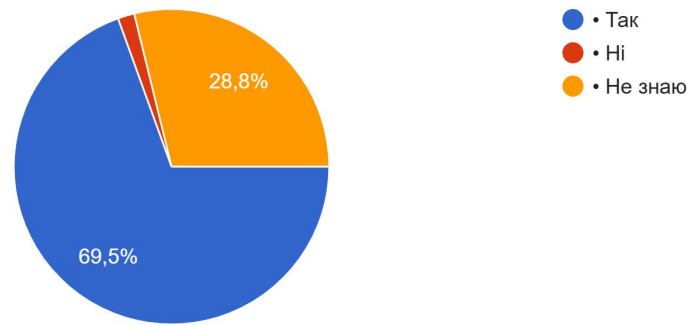

Рис. 2.7. Чи є у Вашому місті волонтерські організації?

Серед найбільш відомих волонтерських організацій серед студентської молоді названо: БО «Карітас», БО «Файна Берегиня», ГО «Клуб «Шанс», БО «Перший Сумський гуманітарний штаб».

Стан розвитку волонтерства в регіонах України (див. Рис. 2.8) оцінюють оптимістично лише половина опитаних студентів (52,3 % респондентів). А 47,7 % респондентів вважають, що волонтерська робота в їхніх регіонах ведеться недостатньо, а тому цей напрям діяльності в суспільстві необхідно активізувати (особливо в нинішніх умовах російської агресії в Україні).

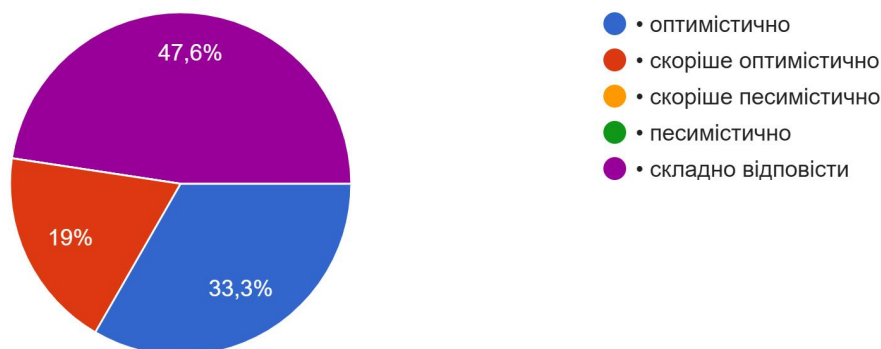

Рис. 2.8. Як Ви оцінюєте стан розвитку студентського волонтерства у вашому регіоні?

Відповідаючи на питання «Які проблеми можуть виникати у волонтерській діяльності?» (див. Рис. 2.9), студенти виділили такі проблеми: недостатній рівень підтримки зі сторони держави (71,4 % респондентів), недостатній рівень обізнаності поняття волонтерської діяльності (66,7 %

респондентів), нестача волонтерів (52,4 % респондентів), неузгодженість дій з іншими волонтерськими організаціями та окремими волонтерами (38,1 % респондентів). Серед іншого студенти акцентували увагу і на брак часу, недостатність ресурсів для здійснення волонтерської діяльності, а також на низьку власну мотивацію.

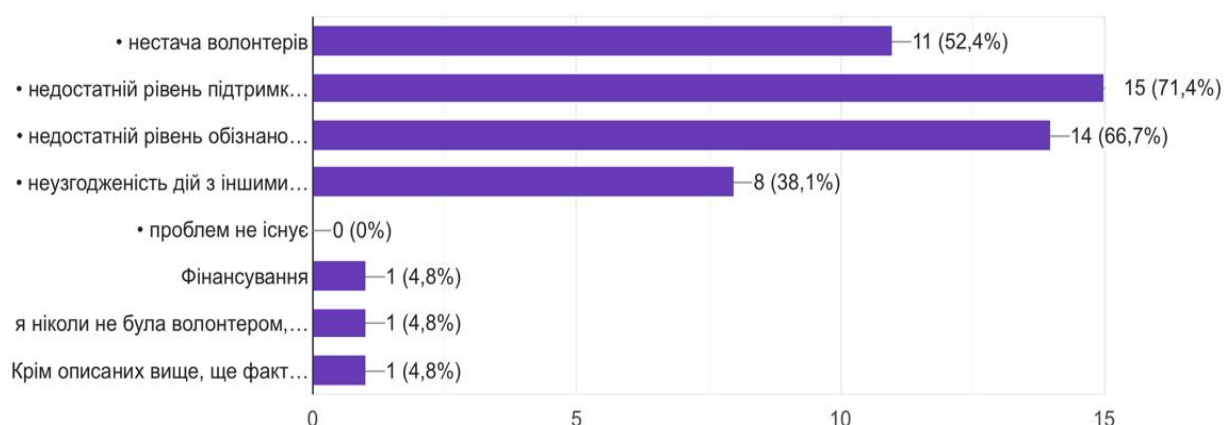

Рис. 2.9. Які проблеми можуть виникати у волонтерській діяльності?

У процесі анкетування також з'ясовано, що 52,4 % респондентів займалися волонтерською діяльністю до вступу у заклад вищої освіти, тобто мають певний досвід волонтерства (див. Рис. 2.10). А 47,6 % респондентів не займалися таким видом діяльності, а тому вкрай потребують спеціальних знань, умінь та навичок у сфері волонтерської роботи. Тобто досить важливим завданням у ЗВО є підготовка студентів до волонтерської роботи у ході освітнього процесу

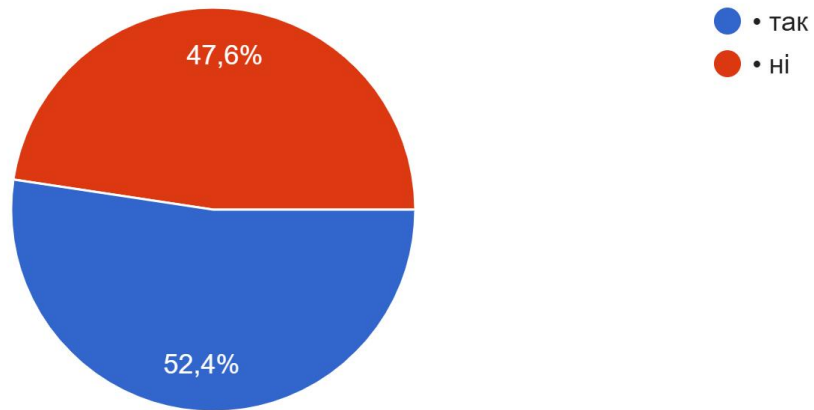

Рис. 2.10. Чи займалися Ви волонтерською діяльністю до вступу в університет?

Це підтверджують і надані відповіді студентів на питання «Чи потрібна, на Ваш погляд, підготовка студентів до волонтерської роботи у закладах вищої освіти?» (див. Рис. 2.11):

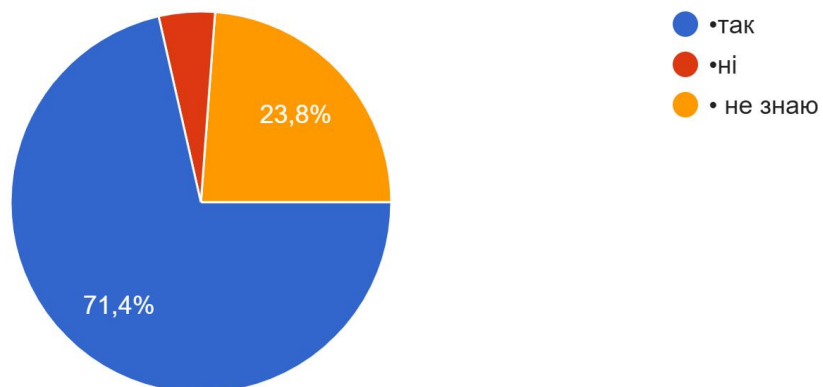

Рис. 2.11. Чи потрібна, на Ваш погляд, підготовка студентів до волонтерської роботи у закладах вищої освіти?

71,4 % опитаних студентів висловилися за необхідність спеціальної підготовки до волонтерської роботи в умовах ЗВО, 23,8 % опитаних – не визначилися в даному питанні і лише 4,8 % опитаних – не бажають ніякої підготовки (тобто не планують займатися волонтерською діяльністю).

Відповідаючи на питання «Яким чином має здійснюватися підготовка студентів до волонтерської роботи?» (див. Рис. 2.12), студенти виділили найбільш значимі для них шляхи, а саме: залучення до співпраці волонтерських організацій для набуття практичного досвіду (76,2 % респондентів), кількадекний тренінг для волонтерів-початківців (61,9 % респондентів), організація зустрічей з відомими особистостями, які займаються волонтерством (57,1 % респондентів), короткотривала програма підготовки студентів до волонтерства (школа волонтерів) (47,6 % респондентів), надання прикладу для наслідування (47,6 % респондентів), впровадження спеціального навчального курсу (33,3 % респондентів), проведення практичних занять, конкурсів, змагань, семінарів, бесід (28,6 % респондентів).

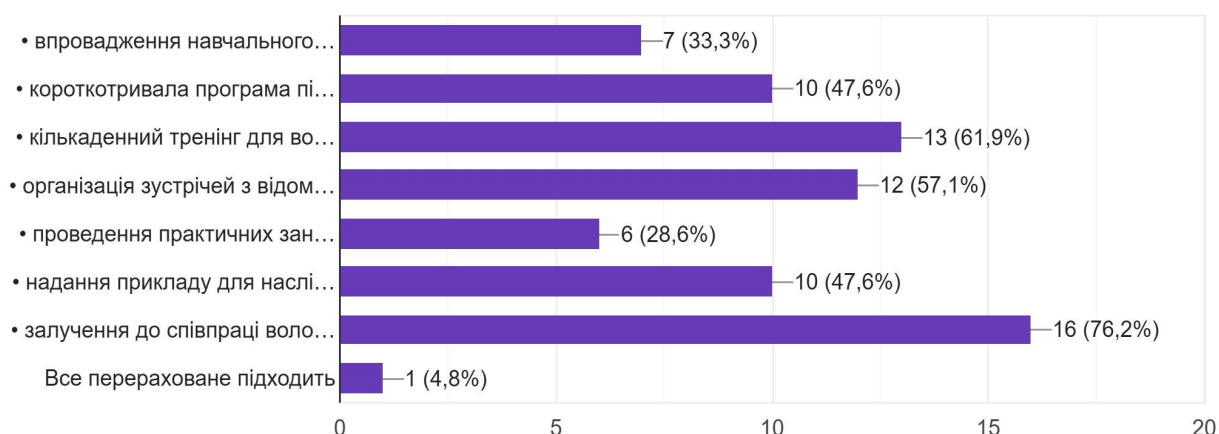

Рис. 2.12. Яким чином має здійснюватися підготовка студентів до волонтерської роботи?

Тобто, студенти висловилися за різноманітні форми і методи підготовки до волонтерської роботи в умовах ЗВО. При цьому найбільш бажаними для них є ті, які зорієнтовані на здобуття безпосереднього практичного досвіду. Тому організація волонтерської діяльності у ЗВО передбачає створення максимально комфортних умов для вияву бажання студентів через активну участь у позааудиторній роботі реалізовувати власний духовно-ціннісний та інтелектуально-ресурсний потенціал, досягаючи високого рівня особистісного та професійного самовираження. Це забезпечується завдяки упровадженню в

освітній процес сучасних форм та методів волонтерської роботи, активному залученню студентів до різних волонтерських ініціатив у ЗВО.

Водночас, переважна більшість опитаних студентів (57,1 % респондентів) планують займатися волонтерською роботою після закінчення ЗВО (див. Рис. 2.13), і майже третина студентів (33,3 % респондентів) – ще не визначилася. Тобто питання підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи є досить актуальною проблематикою на сьогодні.

Рис. 2.13. Чи плануєте Ви продовжувати займатися волонтерством після завершення навчання?

Загалом, аналізуючи результати проведеного анкетування дійшли висновку, що волонтерство створює сприятливі умови для особистісного розвитку, враховуючи індивідуальні запити студентів, стимулюючи їхню духовність, милосердя та соціальну відповідальність.

Згідно з відповідями студентів дійшли висновку, що включеність у волонтерську діяльність детермінує у них позитивні зміни ментально-ціннісного світосприйняття, збагачення соціальної свідомості та соціальних комунікацій, зростання соціальної та інтелектуальної активності, удосконалення соціальної компетентності та активізує особистісне та професійне самовираження.

Водночас, наголосимо, що в ході проведеного анкетування, співбесід зі студентами під час здійснення ними волонтерської роботи, а також аналізу

освітньо-професійних програм підготовки майбутніх соціальних працівників акцентували дослідницьку увагу і на труднощі та проблеми, пов'язані з організацією волонтерської роботи у закладах вищої освіти (див. Рис. 2.9).

В цьому контексті виокремлюємо низький рівень обізнаності студентів про можливості волонтерської роботи, дефіцит методичних матеріалів і технологій для організації волонтерської діяльності у ЗВО, недостатність або відсутність належних ресурсів для підтримки студентських волонтерських ініціатив, недостатнє залучення викладачів до координації волонтерських програм та необхідності удосконалення механізмів мотивації здобувачів вищої освіти, приділення в ході освітнього процесу недостатньої уваги до розвитку альтруїстичних почуттів студентів; неповне усвідомлення студентами ролі ціннісної рефлексії щодо результатів власної волонтерської роботи. У більшості ЗВО відсутній системний підхід до залучення студентів до волонтерства. Вирішення окреслених проблем і подолання виокремлених труднощів потребує комплексного, модельного підходу до організації підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, що включатиме активну співпрацю між університетами, громадськими організаціями, волонтерськими рухами та державними структурами.

Наголосимо на тому, що окрім окреслених студентами труднощів при анкетуванні у практиці студентського волонтерства наразі актуалізовані й такі проблемні питання: недостатня розробленість та підтримка ЗВО волонтерських проєктів, обмеженість ресурсів у ЗВО, а також недостатнє зорієнтованість освітніх програм і освітніх компонентів на поєднання аудиторної роботи студентів та їхньої волонтерської практики.

Проаналізуємо пропонований у ннзці українських закладів вищої освіти зміст освітньо-професійних програм (ОПП) «Соціальна робота» із векторним спрямуванням на залученість студентів до різних видів волонтерської діяльності.

Зокрема, у спектрі освітньо-професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота» в Уманському державному педагогічному

університеті імені Павла Тичини підготовка до волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників реалізовувалася під час викладання курсів «Методика організації волонтерського руху» (див. Додаток Г), «Методи соціальної роботи», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціальний менеджмент в громаді». Основними завданнями процесу оволодіння цими курсами було визначено: 1) надати студентам знання з питань планування волонтерської роботи, моніторингу та супервізії; 2) розширити можливості залучення студентів до волонтерської діяльності через створення Центру соціальних ініціатив та волонтерства, який функціонуватиме як громадське об'єднання в ЗВО [265].

В Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка студенти в ході оволодіння ними такими освітніми компонентами навчальних дисциплін: «Теорія і практика волонтерського руху в Україні», «Інноваційні технології в соціальній роботі», «Громадські організації в соціальній роботі», «Соціальне партнерство в системі соціальної роботи», «Соціальна взаємодія та технології комунікативного впливу», «Соціальне проєктування та соціальні стартапи» отримують необхідні теоретичні знання щодо основ здійснення волонтерської роботи в соціальній сфері [197; 198]. Практична сторона освітньо-професійної програми підготовки майбутніх соціальних працівників включала найбільш привабливі для студентів форми і методи здобуття волонтерського досвіду, а саме: тренінги, лекції, круглі столи та конференції, під час проведення яких студенти отримували можливість оперативніше обмінюватися волонтерським досвідом та ширше залучитися до розробки перспективних соціальних проєктів.

У Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи реалізується під час оволодіння студентами знаннями і вміннями з таких освітніх компонентів і навчальних дисциплін, як: «Методика організації волонтерських груп», «Соціальна робота в громаді», «Соціальна

робота з внутрішньо переміщеними особами», «Актуальні питання соціальної роботи», «Теорія та методи соціальної роботи», «Соціальна робота з різними категоріями населення», «Соціальна робота з військовослужбовцями», «Соціальна робота з мігрантами», «Соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами», «Соціальна реабілітація» [102]. Практична частина підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи включає залучення їх до соціальних та благодійних ініціатив, що охоплюють: організацію соціальної допомоги особливо вразливим верствам населення; реалізацію проєктів соціальної підтримки молоді та дітей, участь студентів у благодійних заходах та акціях.

В освітньому процесі факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка теоретична частина підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи реалізовувалася в ході оволодіння студентами таких навчальних дисциплін: «Основи волонтерської діяльності», «Соціальна підтримка і захист ветеранів та їх сімей», «Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій», «Технології соціальної роботи», «Арт-терапевтичні технології у соціальній роботі», «Консультативні та тренінгові форми в соціальній і соціально-педагогічній роботі» «Прикладні методики в соціальній роботі» [289].

В Ізмаїльському державному гуманітарному університеті студентам у 2003–2024 н.р. була запропонована освітньо-професійна програма «Управління соціальними проєктами та волонтерство», спрямована на надання студентам теоретичних знань щодо волонтерської діяльності та вироблення у них вмінь менеджменту у сфері волонтерської роботи) [201].

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди загальні та спеціальні компетентності щодо залученості студентів до волонтерської роботи формуються в площині таких освітніх компонентів і навчальних дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Соціальні

інституції», «Практикум у соціальній галузі», «Теорія та методика соціальної роботи з сім'єю» та ін. [199].

Аналіз освітньо-професійної програми «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» Волинського національного університету імені Лесі Українки зі спеціальності 231 Соціальна робота засвідчив про відсутність окремої дисципліни, присвяченої спеціальній підготовці майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. Здобуття студентами знань, умінь і навичок зі сфери волонтерської діяльності здійснюється в рамках оволодіння такими навчальними дисциплінами: «Правове забезпечення соціальної роботи», «Документування в соціальній роботі», «Соціально-правовий захист окремих категорій клієнтів» тощо, та низки освітніх компонентів, спрямованих на практичну підготовку до волонтерської роботи [200].

Закцентуємо дослідницьку увагу на тому, що, загалом аналіз змісту освітньо-професійних програм (ОПП) «Соціальна робота» у зазначених закладах вищої освіти призвів до висновку, що переважна більшість освітніх програм, які пропонують українські ЗВО, не передбачають окремої дисципліни для формування компетентностей, необхідних для здійснення волонтерської роботи, однак передбачені стандартом вищої освіти компетентності та програмні результати, згадані вище, формуються в межах більш загальних дисциплін. Водночас програми навчання волонтерській діяльності в ЗВО сприяли формуванню професійно-особистісних якостей студентів, готуючи їх до соціальної роботи та реалізації волонтерських проєктів (див. Додаток Г), але не повністю враховували індивідуальні особливості і напрямок професійної підготовки студентів під час організації виробничої волонтерської практики, на яку виділялося недостатньо часу.

Це обмежує цілеспрямоване використання потенціалу соціально орієнтованої діяльності студентів у волонтерській діяльності у позааудиторний час. Вирішення питання залученості студентів до волонтерської роботи у переважній більшості ЗВО перебуває у площині формування студентських

волонтерських загонів, шкіл, організацій, об'єднань, гуртків, центрів тощо, що було проаналізовано нами у підрозділі 1.3.

Водночас, як засвідчив досвід організації волонтерського руху в ЗВО, зокрема в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, одним із ефективних механізмів набуття студентами волонтерській практичного досвіду є співпраця закладів вищої освіти з різними волонтерськими організаціями (на рівні не лише закладів вищої освіти, а й на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях) зокрема такими, як: БО «Карітас», БО «Файна Берегиня», ГО «Клуб «Шанс», БО «Перший Сумський гуманітарний штаб», ГО «Захисник Краю», ВЦ «Добро», ВО: «Одне Серце», «Волонтери Умань», «Разом» тощо. Це дозволяє студентам ширше застосовувати свої знання на практиці, працювати в реальних умовах, отримувати професійні компетентності та формувати соціальну відповідальність, перебуваючи в різних соціальних середовищах. Крім того, співпраця закладів вищої освіти з різними волонтерськими організаціями розширює можливості для активної та мобільно-оперативної участі студентів у реалізації соціальних проєктів щодо: допомоги дітям-сиротам (організація дозвілля, психологічна підтримка, навчальні тренінги); підтримки людей похилого віку (відвідування геріатричних закладів, допомога в побутових справах, спілкування); організації благодійних акцій (збір гуманітарної допомоги, ініціативи щодо підтримки малозабезпечених верств населення). Взаємодія з людьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, допомагає майбутнім соціальним працівникам розвинути витривалість і професійну стійкість. Завдяки волонтерським ініціативам студенти можуть усвідомити специфіку своєї майбутньої професії, що сприяє інклюзивній їхній адаптації на ринку праці. Важливою складовою співпраці студентів з різними волонтерськими організаціями є зустрічі із військовими волонтерами та

бійцями АТО. Ці заходи дозволяють майбутнім соціальним працівникам зрозуміти особливості роботи з ветеранами, проблеми адаптації військових до мирного життя, а також отримати уявлення про роботу соціальних працівників у кризових ситуаціях, що досить актуальне в нинішніх умовах триваючої російської агресії в Україні.

Відзначимо, що попри активний розвиток волонтерського руху, в Україні досі немає чіткої моделі організації волонтерської діяльності в закладах вищої освіти. Така модель мала б включати ефективні механізми залучення та відбору волонтерів, їх навчання, моніторинг, підтримку та мотивацію, адже саме ці аспекти є основними складовими ефективної організації волонтерської роботи.

Водночас, зауважимо, що під час організації волонтерської роботи студентів у ЗВО доцільно враховувати й соціальні та психологічні особливості українського суспільства. Наявні на сьогодні соціальні проблеми, такі як соціальне сирітство, безпритульність, дитячі стреси від війни, наркоманія та інші негативні явища, підкреслюють важливість залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності та формування з цією метою у них комплексу необхідних професійних компетентностей та бажаних особистісних якостей.

Наголосимо, що визначальну роль для професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи відіграють: професійний стандарт «Соціальний працівник» (затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049) [246], освітньо-професійні програми закладів вищої освіти, які готують фахівців соціальної сфери [108; 199–201; 197; 198; 265–267; 289]. Зокрема, професійним стандартом «Соціальний працівник», затвердженим Наказом Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049, основною метою професійної діяльності соціального працівника визначено – «профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб / сімей, які в них перебувають.» [246].

Відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого Наказом Міністерства освіти України від 15.05.2024 р. № 686, зміст освітньої програми у ЗВО повинен забезпечувати формування у майбутніх соціальних працівників загальнокультурних та громадянських компетентностей, що визначають готовність здобувача виділяти та самостійно охарактеризовувати закономірності суспільних процесів [237].

Для ефективного залучення волонтерів в освітній процес, варто також враховувати такі аспекти як: історичний досвід [2; 4; 93; 141; 220; 292; 337; 372; 383], міжнародні та національні практики [3; 52; 105; 112; 132; 203; 249; 256; 262; 292; 312; 321; 322; 334], а також рекомендації спеціалізованої літератури [11; 84; 110; 194; 331; 345; 350; 365]. Волонтерство цінне не лише тим, що уможливорює допомагати тим, хто цього потребує, а й тим, що формує особистість та сприяє її гуманістичних цінностей, культури та духовності.

У контексті дослідження цінним є виокремлення науковцями А. Котелевець і В. Жуковим об'єктивних і суб'єктивних чинників, які впливають на ефективність здійснення різних видів волонтерської діяльності [82]. Погоджуємося з віднесенням ними до суб'єктивних чинників: показників мотиваційно-ціннісної, емоційно-вольової, комунікативної та поведінкової сфер, а до об'єктивних чинників – особливостей здійснення волонтерської діяльності, специфіку соціокультурного середовища, в якому відбувається волонтерська діяльність, а також специфіки організації освітнього процесу.

Водночас імпонують виділені дослідницею З. Бондаренко стимул-чинники, котрі здатні позитивно налаштувати студента-волонтера на волонтерську роботу. Зокрема, це: відчуття бути потрібним у соціумі, відчуття морального задоволення від власної здатності принести користь іншим людям або бути причетним до важливої справи соціальної групи; можливість познайомитися з новими людьми, налагодити важливі комунікативні контакти, разом проводити вільний час і дозвілля, отримати бажаний соціальний статус або визнання; набуття корисного досвіду у фаховій сфері [27, с. 28–29].

У контексті нашого дослідження виокремимо основні фактори впливу на залученість студентів до волонтерської роботи (див. Рис. 2.14).

Рис. 2.14. Фактори впливу на залучення студентів до волонтерської роботи

Принципи волонтерської діяльності

Причому, під факторами впливу на залученість майбутнього соціального працівника до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти розуміємо чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому перебуває студент під час аудиторної та позааудиторної діяльності в закладі вищої освіти. Ці чинники дають поштовх для активізації волонтерських настроїв у студентів і сутнісної (контекстної) їхньої спрямованості на різні види волонтерської роботи. Причому, як справедливо зауважує О. Круцюк, «волонтер обирає собі вид діяльності відповідно до характеру своєї особистості, інтересів і потреб і виконання якої буде, на її погляд, найбільш результативною); бажання допомагати іншим як відповідальність перед суспільством; розмаїття діяльності; набуття і вдосконалення трудових навичок; особистісне зростання» [140, с. 58].

Векторна спрямованість факторів впливу базується на принципах здійснення волонтерської діяльності: законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [234].

Зовнішніми факторами є: кризові стани в суспільстві; неповне задоволення державою усіх суспільних запитів громадян; потреба у волонтерах і волонтерських організаціях; нормативне регулювання волонтерської діяльності; правовий статус волонтерських організацій і волонтерів; освітні програми підготовки студентів до волонтерської роботи у конкретному закладі вищої освіти (див. Рис. 2.14).

Внутрішні фактори, пов'язані із внутрішнім світом «Я-особистості»: ментальні та життєві цінності особистості волонтера, його етико-моральні та мотиваційні орієнтири, індивідуальні та психологічні особливості, внутрішня готовність до здійснення волонтерської діяльності, зорієнтованість на соціальну корисність (надання допомоги і підтримки людям у різних соціальних групах), потреба у професійному самовираженні, потреба в особистісному самовираженні, наявний досвід волонтерської роботи, здатність до колективної роботи в соціумі (див. Рис. 2.14).

Причому сила і характер впливу коригується залежно від таких обставин: наявності стратегій перспективного розвитку світового і національного волонтерського руху, особливостей волонтерського руху в конкретному регіоні та закладі вищої освіти, виникнення кризових чи воєнних станів у суспільстві, виникнення глобальних викликів у світі, наявності інформаційних платформ щодо волонтерства, вимог до реалізації соціальної роботи та надання соціально-інклюзивних і реабілітаційних послуг (наприклад, для ветеранів війни, дітей-сиріт тощо).

Наголосимо, що в результаті поєднання об'єктивних і суб'єктивних чинників у волонтерів удосконалюється система ментальних цінностей та особистісних потреб, підвищується рівень соціальної відповідальності та самооцінки, розвиваються комунікативні навички та менеджерські спрямування, посилюється усвідомлена громадська активність та розширюється їхня участь у громадському житті соціуму (суспільства) [167; 342]. А тому, що для ефективної залученості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО під час організації та реалізації освітнього процесу необхідно враховувати комплекс факторів впливу. Оскільки різні фактори і чинники актуалізують у студентів різні аспекти їхнього волонтерства у ході аудиторної та поза аудиторної їхньої діяльності в ЗВО, то для ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до результативної волонтерської роботи доцільно враховувати комплексно виділені фактори впливу.

У контексті нашого дослідження насамперед зацентруємо увагу на таких особливостях волонтерської діяльності: 1) це форма благодійництва; 2) зорієнтованість у діяльності на конкретну соціальну групу (соціум); 3) суспільна корисність волонтерських дій; 4) відсутність фінансового інтересу щодо результатів діяльності; 5) усвідомлене здійснення активних суспільних дій з метою оперативного надання нагальної волонтерської допомоги; 6) добровільне виділення власного часу і ресурсів; 7) векторна спрямованість на громадську солідарність та принесення суспільної користі; 8) в центрі уваги – безоплатне надання допомоги чи блага іншим (хто цього вкрай потребує); 9)

громадська корисність і охопленість; 11) забезпечення безумовної безпеки і захисту тих, хто не в змозі це зробити сам.

Аналіз даних характеристиках волонтерства дозволив виокремити механізм залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти (див. Рис. 2.15).

Насамперед наголосимо, що увага у закладі вищої освіти насамперед повинна бути звернена на уведення студента у ментально-ціннісну сферу буття людини. Адже згідно з дослідницькими висновками вченого *Д. Сая* запорукою ефективної взаємодії соціального працівника з клієнтами у ході волонтерської діяльності є позитивний результат у вирішенні соціальних проблем, що перебуває у кореляційному зв'язку із системою власних цінностей та морального задоволення соціальних працівників [258].

Налаштовуючись на здійснення волонтерської роботи, студент має насамперед орієнтуватися на власну систему ментально-ціннісних орієнтацій, а також і на систему соціально-культурних цінностей, притаманній певному соціуму, зокрема, чи суспільству, загалом. Дослідниця *Н. Кордонець* виокремлює такі визначальні компоненти такої системи, а саме: цінності, норми, звичаї (звички), етикет, традиції, мова, обряди, ритуали [122, с. 134.].

Таким чином система ментально-ціннісних орієнтирів студента-волонтера складається із підсистеми особистих життєвих цінностей та підсистеми цінностей і норм соціуму зокрема та суспільства загалом [32].

Водночас, зауважимо, що система ментально-ціннісних орієнтацій студента перебуває в кореляційному зв'язку з його мотиваційною системою життєіснування, що розвивається під впливом власних потреб та потреб соціуму (суспільства).

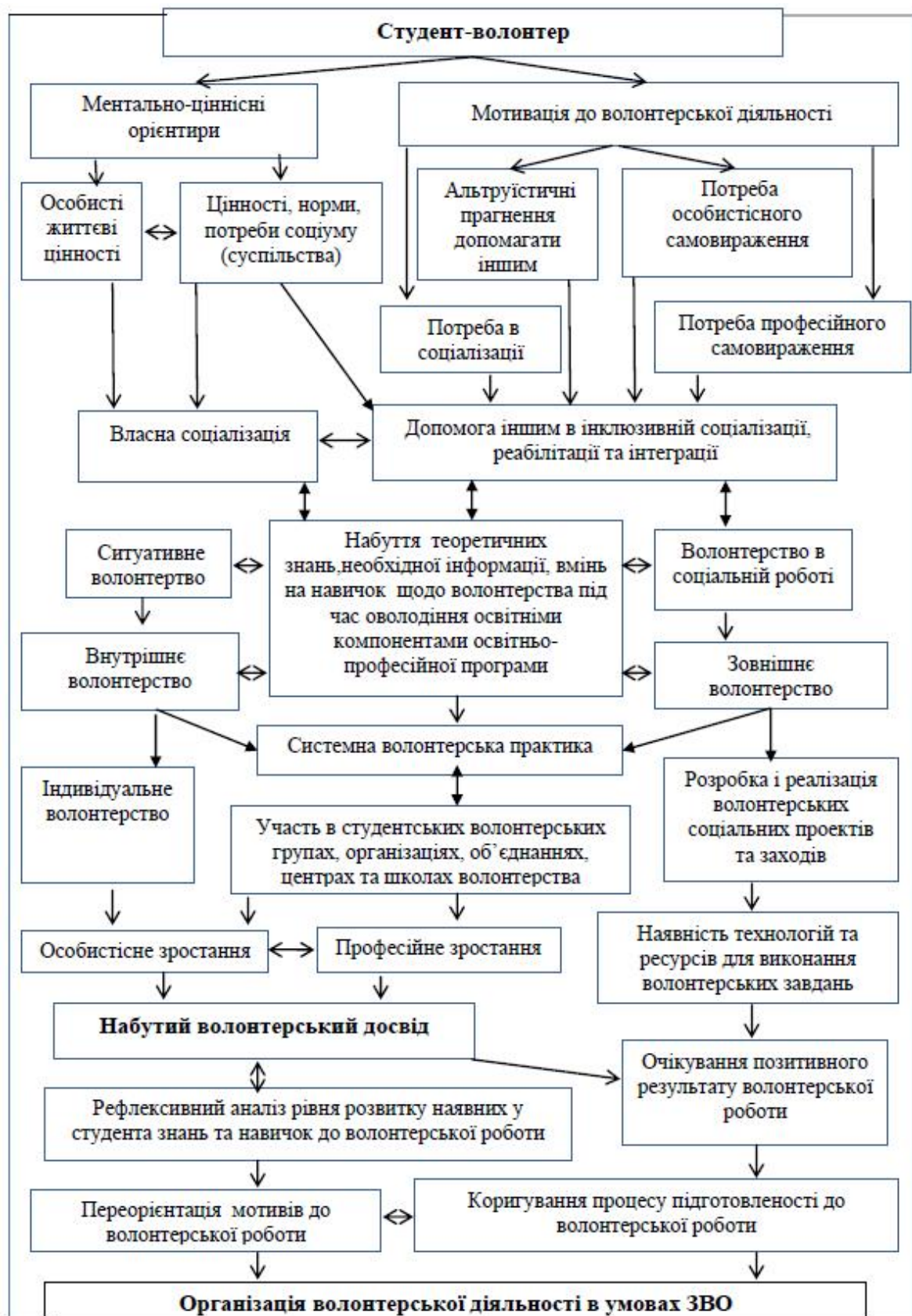

Рис. 2.15. Механізм залучення студентів – майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в умовах закладу вищої освіти

Українські вчені О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко у дослідженні проблеми прояву волонтерської діяльності дійшли висновку, що основними мотивами участі особистості у волонтерській діяльності, переважно, є такі:

- виконання особистого обов'язку перед собою і перед суспільством за принципом: «Якщо не я – то хто?», використання власних спроможностей для вирішення термінових питань соціального буття та реалізації корисних ініціатив у громаді;

- задоволення альтруїстичної потреби – власної внутрішньої потреби як людини у необхідності надання добровільної і безоплатної допомоги нужденним, дотримання власних ментально-моральних цінностей щодо корисності для інших;

- самореалізація як члена соціуму та удосконалення професійного рівня як фахівця; отримання морального задоволення від вдячності людей за надану підтримку і допомогу;

- можливість мобільного доступу до фінансових та інших ресурсів у громаді для оперативного вирішення соціальних проблем [206, с.28].

Таким чином мотивація студента-волонтера до здійснення волонтерської діяльності детермінується такими чинниками: альтруїстичним прагненнями допомагати іншим людям, потребою особистісного і професійного самовираження, потребою соціалізації власної та інших людей. При цьому студенти-волонтери усвідомлюють, що завдяки власній соціальній діяльності волонтери вони набувають сенсожиттєвих орієнтирів, опановуючи мистецтво життєтворчості особистості [7; 53].

Цінними є висновки Д. Сая про те, що волонтерська діяльність забезпечує середовище можливостей як для самопізнання і особистісного самовираження студентів-волонтерів, так і для їхнього самовизначення як професіоналів за межами закладу вищої освіти, а також сприяє розвитку у них позитивних особистісних характеристик як членів соціуму [258, с. 81].

Суголосні з Л. Романовською стосовно того, що студенти, залучаючись до волонтерської діяльності, оволодівають системою необхідних знань, умінь і

досвідом як у площині загальної соціалізації, так і в площині професійної соціалізації [253, с. 79].

Як складова процесу соціалізації волонтерська робота дає можливість майбутньому фахівцеві завдяки наявним професійним знанням і вмінням детальніше ознайомлюватися із загальною культурою певного суспільства та специфічними рисами субкультури конкретного соціуму, а також бути дотичним до виконання соціальних ролей, дотримання ціннісних і поведінкових норм у суспільному співтоваристві [253, с. 81]. Водночас включеність фахівця до волонтерської діяльності сприяє удосконаленню професійних компетентностей та урізноманітнює форми соціальної роботи та соціальної взаємодії [253, с. 81].

Наголосимо на тому, що студенти, які займаються постійно волонтерською діяльністю мають вищі ментально-ціннісні орієнтири та моральні стандарти, більш високу самооцінку та є більш емпатичними та емоційно стабільними, ніж студенти не волонтери. Досвід волонтерської роботи забезпечує розвиток особистісних якостей студентів, таких як відповідальність, організованість, здатність до командної роботи, комунікативні навички, емоційний інтелект [32]. Водночас успішна самореалізація у волонтерстві можлива за умови чіткого усвідомлення мотивів зайняття таким видом діяльності, наявності умінь та навичок взаємодії у соціумі [271].

Суголосні з поглядами О. Круцюк стосовно того, що волонтерська діяльність ґрунтується на соціальній відповідальності волонтерів за тих, кому надають допомогу. При цьому дієва вмотивованість волонтерів та позитивний результат волонтерської діяльності акцентується на подоланні життєвих труднощів або поліпшення якості життя як для тих, хто отримує допомогу, так і для тих, хто її безпосередньо надає – самих волонтерів [140].

Людина, яка займається волонтерством у вільний час, використовуючи власні ресурси і можливості, виходить за межі власного егоїстичного «Я» і добровільно долучається до вирішення глобальних або локальних соціальних

проблем. Це дозволяє їй знайти новий сенс власного життя, розвивати особистісні якості, удосконалювати професійні навички та розширювати спектр когнітивних функцій [259, с. 33].

Імпонує умовне виділення Л. Романовською двох напрямів волонтерської діяльності студентів під час їх навчання у закладі вищої освіти, а саме: «внутрішньої волонтерської діяльності», яка здійснюється за рахунок ресурсів закладу вищої освіти, і «зовнішньої волонтерської діяльності», яка здійснюється за межами ЗВО або у співпраці з громадськими організаціями та державними органами соціальної служби [253, с. 80]. До основних напрямів «внутрішньої волонтерської діяльності» у ЗВО дослідниця відносить такі: організація дозвілля у студентському середовищі; супровід студентів-першокурсників; соціально-педагогічна робота з батьками студентів; надання соціально-педагогічної підтримки та послуг студентським сім'ям [253, с. 80]. До напрямів «зовнішньої волонтерської діяльності» нею віднесено: волонтерську роботу на базі студентських об'єднань (як національних, так і міжнародних); у ході співробітництва закладу вищої освіти із державними соціальними службами та громадськими організаціями (що переважно проявляється у взаємодії з відвідувачами, в допомозі щодо патронажу та наданні консультацій, в організації і проведенні різних соціальних заходів тощо) [253, с. 80]. При цьому як для внутрішнього чи зовнішнього волонтерства, а також ситуативного волонтерства чи волонтерства у соціальній роботі необхідним є, насамперед, набуття теоретичних знань, необхідної інформації, вмінь на навичок щодо волонтерства під час оволодіння освітніми компонентами освітньо-професійної програми та системної виробничої волонтерської практики, запланованої в умовах конкретного закладу вищої освіти. Важливе значення при цьому має проведення систематичних івент-заходів, фестивалів, тренінгів, семінарів, з векторною спрямованістю на розвиток навичок ефективної комунікації, кризового консультування та управління стресом [6].

Наголосимо, що студент може займатись волонтерством як індивідуально, так і разом з іншими студентами у вузівських, регіональних чи національних волонтерських групах, організаціях, об'єднаннях, центрах та школах волонтерства. А набуття практичного досвіду є ключовим компонентом підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності під час різних кризових станів у суспільстві, наприклад, триваючого нині воєнного стану в Україні.

Аналізуючи особливості організації волонтерської діяльності студентів в університетах, Т. Лях, В. Лютий та В. Жуков акцентували дослідницьку увагу на певних вигодах як для студентів (ефективне особистісне самовираження, розвиток лідерських якостей, розширення соціальної свідомості та поглиблення соціальної та громадянської активності, створення позитивної атмосфери у взаєминах серед студентів, підвищення самооцінки та самовпевненості, компетентнісне професійне самовираження, розширення поля професійних компетенцій студентів для майбутнього кар'єрного розвитку, стимулювання їхньої креативності, інновацій та саморефлексії), так і для закладу вищої освіти (покращення репутації та рейтингу, залучення до освітнього процесу більшої кількості абітурієнтів) [152].

У ході залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи відбувається також їхнє особистісне та професійне зростання та нагромаджується цінний волонтерський досвід. Крім того участь студентів у розробці та реалізації волонтерських проєктів сприяє зростанню престижу закладу вищої освіти та збагачує теоретико-методичне підґрунтя волонтерської діяльності та прогресивному розвитку волонтерського руху. Наявність прогресивних та інноваційних технологій та повноти ресурсів для виконання волонтерських завдань сприяє найкращим чином досягненню позитивного результату волонтерської роботи студентів [193]. В ході рефлексивного аналізу щодо досягнення позитивної результативності волонтерської діяльності студентів в умовах ЗВО необхідно здійснювати переосмислення та переорієнтацію мотивації студентів до волонтерської роботи в ході аудиторних

занять та під час волонтерської практики. Тому важливим є також коригування алгоритму наступних волонтерських дій.

Система освітнього процесу у кожному ЗВО має власні особливості, які визначаються його спеціалізацією, профілем та навчальними програмами [194]. Але, на наш погляд, урахування описаного механізму залучення студентів – майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності найкращим чином сприяє ефективній їхній готовності до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Водночас, зауважимо, що важливим аспектом ефективної волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО є упровадження в освітній процес закладу вищої освіти структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи та дотримання певних соціально-педагогічних умов. Охарактеризуємо їх детальніше в наступному підрозділі.

2.3. Соціально-педагогічні умови та модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти

Нині особливого значення набуває глибше розуміння ролі волонтерства та благодійної діяльності. Проте на практиці волонтери не завжди можуть повною мірою застосовувати набуті знання чи зберігати високу мотивацію до своєї роботи. Саме тому проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в умовах закладу вищої освіти стає надзвичайно актуальною. Важливо, щоб майбутні фахівці були добре підготовлені до волонтерської діяльності, адже функції волонтерської діяльності безпосередньо пов'язані з професійним розвитком здобувачів вищої освіти. У такому випадку волонтерська робота стає не просто способом допомоги іншим, а й дієвим інструментом професійного зростання.

Під соціально-педагогічними умовами підготовки формування майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти розуміємо комплекс взаємопов'язаних заходів і взаємодії учасників освітнього процесу, що спрямовані на активізацію доброчинної та безоплатної соціальної допомоги і підтримки для вразливих категорій населення та підняття студента при цьому на вищий рівень особистісної самореалізації та професійної визначеності.

Для визначення соціально-педагогічних умов становлення цього феномену необхідно з-поміж усіх чинників виокремити ті, що справляють найбільш суттєвий вплив, а серед них – керовані та ефективні. Як зазначає В. Тернопільська, умова – це зовнішньо створена педагогом обставина, яка, впливаючи на хід процесу, надає можливість передбачити його результат, хоча безумовно не гарантує його [280, с. 22].

Імпонує дослідницька позиція І. Мельничук, яка розглядає педагогічні умови як фактори, які взаємопов'язані між собою, усвідомлюються та сприймаються усіма учасниками передагogічного процесу та за коригування яких можна досягти найбільш якісного результату [161, с.124].

У рамках нашого дослідження створення соціально-педагогічних умов передбачає кілька послідовних дій:

- на основі аналізу наукових джерел, отриманих емпіричних даних та наявного власного практичного досвіду визначити потенціал освітнього процесу й позааудиторної активності для готовності студентів до волонтерської роботи;
- відібрати найбільш ефективні та керовані умови, а також форми й методи роботи викладачів, спрямовані на підтримку студентських волонтерських ініціатив та сприяння мотиваційно-ціннісній орієнтації молоді на допомогу іншим у процесі формування власної професійної ідентичності;
- з'ясувати вплив внутрішнього потенціалу студентів і викладачів на підготовленість до реалізації видів волонтерської діяльності у спектрі формування компетенцій та мотивації до професійного зростання;

- обрати інструменти моніторингу процесу;
- оцінити ефективність запропонованих методів, форм і педагогічних умов щодо розвитку нових особистісних якостей і поведінкових волонтерських проявів у майбутніх соціальних працівників.

Насамперед, наголосимо, що одним із визначальних аспектів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти є сприяння усвідомленого прагнення до ефективного здійснення соціальної діяльності та формування навичок інтегрування у різні види соціальної роботи, зокрема і у волонтерській площині [274]. При цьому залучення майбутніх соціальних працівників студентів до волонтерської діяльності розглядаємо як невід’ємний елемент їхньої професійної підготовки [80].

Впровадження ефективних організаційно-педагогічних умов у ЗВО передбачає також активне спонукання студентів до розширення власних волонтерських можливостей і ресурсів та поглиблення процесів самовиховання, самооцінки і саморефлексії [274]. Такий підхід дозволяє визначити та проаналізувати позитивні результати та недоліки попереднього власного волонтерського досвіду і визначати пріоритети особистої участі у волонтерських проєктах для збагачення волонтерського досвіду [137; 138].

На основі аналізу організації освітнього процесу (комбінування аудиторної та позааудиторної роботи студентів), досвіду існування волонтерського руху та реалізації волонтерської діяльності, особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників у низці ЗВО (зокрема, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка та Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка) дійшли висновку, що серед організаційно-педагогічних умов формування волонтерських інтересів студентів важливими є також такі умови, як: створення належного ресурсного середовища, інклюзивної атмосфери, активізація ментально-ціннісної та мотиваційно-цільової сфер діяльності студентів,

співпраця ЗВО з різними соціальними інститутами волонтерського спрямування.

Для виокремлення необхідних соціально-педагогічних підходів до освітнього процесу, з метою ефективної позааудиторної волонтерської діяльності студентів в умовах ЗВО, зацентруємо увагу також на особливостях функціонування волонтерського клубу на базі факультету історії, педагогіки і психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [102]. Виділення окремого приміщення для волонтерського клубу значно покращує його діяльність і сприяє професійній розробці та продуктивній реалізації студентських волонтерських проєктів. Крім того надання необхідних матеріальних та технологічних ресурсів тощо відіграє важливу роль для досягнення позитивної результативності волонтерських дій [65]. До роботи клубу залучаються студенти різних груп і курсів [24]. Участь кураторів студентських груп у роботі волонтерського клубу полягає в мотиваційній спрямованості студентів до організації благодійних заходів у ЗВО, стимулюванні студентів клубу до активної участі у волонтерській діяльності за межами ЗВО, безпосередньому особистому прикладі залученості до волонтерських ініціатив. Посилення взаємодії членів волонтерського клубу з міськими волонтерськими ініціативами та розширення партнерських зв'язків дозволило максимально конкретизувати соціальні проєкти та залучати більше студентів до волонтерської роботи.

Таким чином, до ключових соціально-педагогічних умов, що сприяють ефективній підготовці майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у закладах вищої освіти, відносимо:

- створення комфортного і сприятливого ментально-ціннісного, мотиваційного та інтерактивного соціально-педагогічного простору в закладі вищої освіти для усвідомлення значимості волонтерства в суспільстві та цілеспрямованої залученості студентів до волонтерської роботи;

- конструювання цілісної програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи під час освітнього процесу;

- формування волонтерських організацій (груп, шкіл, клубів, центрів, об'єднань тощо) із урахуванням рівня зацікавленості студентів у волонтерській роботі;
- створення інклюзивного середовища та підготовка навчально-методичного ресурсу для забезпечення безперервності та різноманітності видів волонтерської діяльності студентів;
- активне залучення студентів до волонтерської практики у позааудиторний час;
- використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх платформ, технологій, форм і методів волонтерської роботи (в т.ч. з використанням цифрових інструментів).

Досвід багатьох європейських країн світу засвідчує, що найбільш ефективним шляхом залучення студентів до волонтерства є запровадження у закладах вищої освіти системної структурно-функціональної моделі підготовки волонтерської роботи, в якій мають поєднуватися навчальні курси, тренінги, практична діяльність, менторські програми.

Закцентуємо увагу на тому, що проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників перебувала в центрі дослідницької уваги таких українських вчених, як: Р. Вайнола (до роботи в закладах оздоровлення та відпочинку) [37], Н. Горішна (в площині сучасних тенденцій розвитку соціальної роботи) [62], А. Дуля (до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями) [76], Н. Зобенько (в умовах класичного університету) [90], Н. Кабусь (до сталого розвитку соціальних груп) [94], О. Карпенко (в умовах університетської освіти) [100], І. Коваленко (до фандрайзингової діяльності) [107], Ю. Колодійчук і В. Корнещук (до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я) [111], А. Конончук (в інноваційному спектрі) [117], Т. Кочубей (до роботи з різними групами клієнтів, з військовослужбовцями, в громаді) [124; 125; 128], О. Крвченко і Н. Салата (до надання реабілітаційних послуг у громаді) [135], Н. Левченко (до молодіжної роботи) [145], С. Михнюк (європейський досвід) [168], О. Ольхович (до роботи

з біженцями: досвід США і Канади) [191], Ю. Палагнюк і А. Сиса (в умовах європейської інтеграції України) [207], О. Паскаль (до роботи в ситуації стресу) [208], В. Поліщук, Н. Олексюк і Г. Лещук (до роботи з людьми літнього віку) [217], А. Попова (до роботи з мігрантами) [225], Т. Равлюк (до роботи з людьми з особливими потребами) [250], І. Романова і М. Васильєва (використання сучасних дидактичних методів) [41], І. Савельчук (в інноваційному середовищі університету) [255], Т. Семигіна (глобальні стандарти) [261], Л. Столярчук (практична складова) [277], Н. Фіголь (інтерактивні технології) [290], С. Харченко (активні форми і методи) [291] та інші.

Моделювання як системний процес, що дозволяє виділити ключові елементи явища, визначити взаємозв'язки та очікувані результати освітнього процесу в ЗВО, охарактеризували українські дослідники: О. Карпенко [100], Г. Коваль [108], В. Маслов [159], І. Мельничук [161], М. Опачко [192], О. Повідайчик [213] та інші.

При цьому на доцільності модельного підходу в дослідженні процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО наголошують науковці-практики: І. Гончар [133], З. Бондаренко [22], О. Добровицька [72], Н. Коляда [115; 133], Т. Кочубей [124; 125; 131], О. Кравченко [133], Т. Лях [146–150], Н. Поліщук [115], С. Роєнко [131], К. Червоненко [296], Я. Юрків [304–309] та інші. У контексті нашого дослідження розглядаємо моделювання як цілісний і цілеспрямований процес аналітико-синтетичної та конструктивно-проектної роботи, спрямованої на функціональне і позитивне досягнення бажаного результату.

М. Опачко наголошує, що моделювання – це процес побудови й дослідження моделей реальних явищ і процесів, зокрема соціальних об'єктів [192, с. 25]. В. Маслов доводить, що моделювання сприяє чіткому виділенню основних і необхідних компонентів освітнього процесу, які в комплексі та взаємозв'язку між собою призводять до досягнення оптимального та ефективного результату щодо досліджуваного явища [159]. Дослідником запропоновано виокремлення в моделі педагогічної системи низки таких

структурно-інтегрованих блоків (модулів): цілепокладаючий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-структурний, процесуально-технологічний і результативний [159].

Імпонує дослідницька позиція Г. Коваль стосовно того, що педагогічне моделювання передбачає охоплення педагогічним змістом моделі актуальних завдань, які висуваються перед організацією освітнього процесу та виділення педагогічних умов досягнення очікуваного результату [108]. А тому при розробці педагогічних моделей доцільно враховувати такі аспекти: гносеологічний (забезпечує глибоке розуміння сутності та специфіки знань про об'єкт або процес); методологічний (дозволяє оцінити співвідношення та взаємозв'язки основних характеристик); психологічний (орієнтований на опис поведінки особистості та її реакцій у умовах ризику або невизначеності) [108] .

І. Мельничук у моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників через упровадження інтерактивних технологій у ЗВО виокремлює цільовий, концептуальний, практичний, діяльнісний, діагностичний та результативний компоненти [161, с. 12]. Цінним у контексті нашого дослідження є висновки О. Карпенко щодо необхідності врахування при конструюванні моделі підготовки майбутнього соціального працівника трьох основних аспектів соціальної роботи, а саме: функціонального, особистісного та предметного аспектів [100, с. 33].

Наголосимо, що науковці-практики у педагогічних дослідженнях переважно використовують структурно-функціональні моделі, згідно з якими можна виявити пріоритетні взаємозв'язки, динамічні фактори впливу та сприятливі умови [100; 108; 159; 161; 213].

У нашому дослідженні за орієнтир беремо розгляд моделі освітнього процесу в ЗВО як логічної послідовності взаємопов'язаних ключових освітніх блоків, які визначають основні компоненти освітнього процесу, а саме: цілі, завдання, концептуальні підходи, методологічні принципи, зміст освіти, сучасні освітні технології, методи і форми та ефективні технології освітнього менеджменту управління освітнім процесом у ЗВО; оцінювання, рефлексія та

коригування. Вивчення проблеми залучення студентів до волонтерської роботи в умовах ЗВО з позиції розгляду таких аспектів: ментально-ціннісної парадигми, мотивів, мети, змісту, алгоритму організації роботи, а також теоретичного, методичного, ресурсного та організаційно-технологічного інструментарію у ЗВО; визначення структурних компонентів волонтерської діяльності, дозволило схематично оформити модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти з виділенням таких блоків: ментально-цільового, концептуально-методологічного, змістово-методичного, організаційно-технологічного, практично-результативного, рефлексивно-діагностичного блоків, а також блоку суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії і блоку коригування волонтерських дій (див. Рис. 2.16).

Розкриємо зміст кожного з блоків, які реалізуються із врахуванням специфіки волонтерського руху в Україні, нормативно-правового підґрунтя та видів волонтерської діяльності, факторів впливу та механізм залученості студентів до волонтерської діяльності, наявності волонтерських організацій, центрів і платформ, особливостей волонтерства у соціальній роботі та освітнього процесу у закладі вищої освіти.

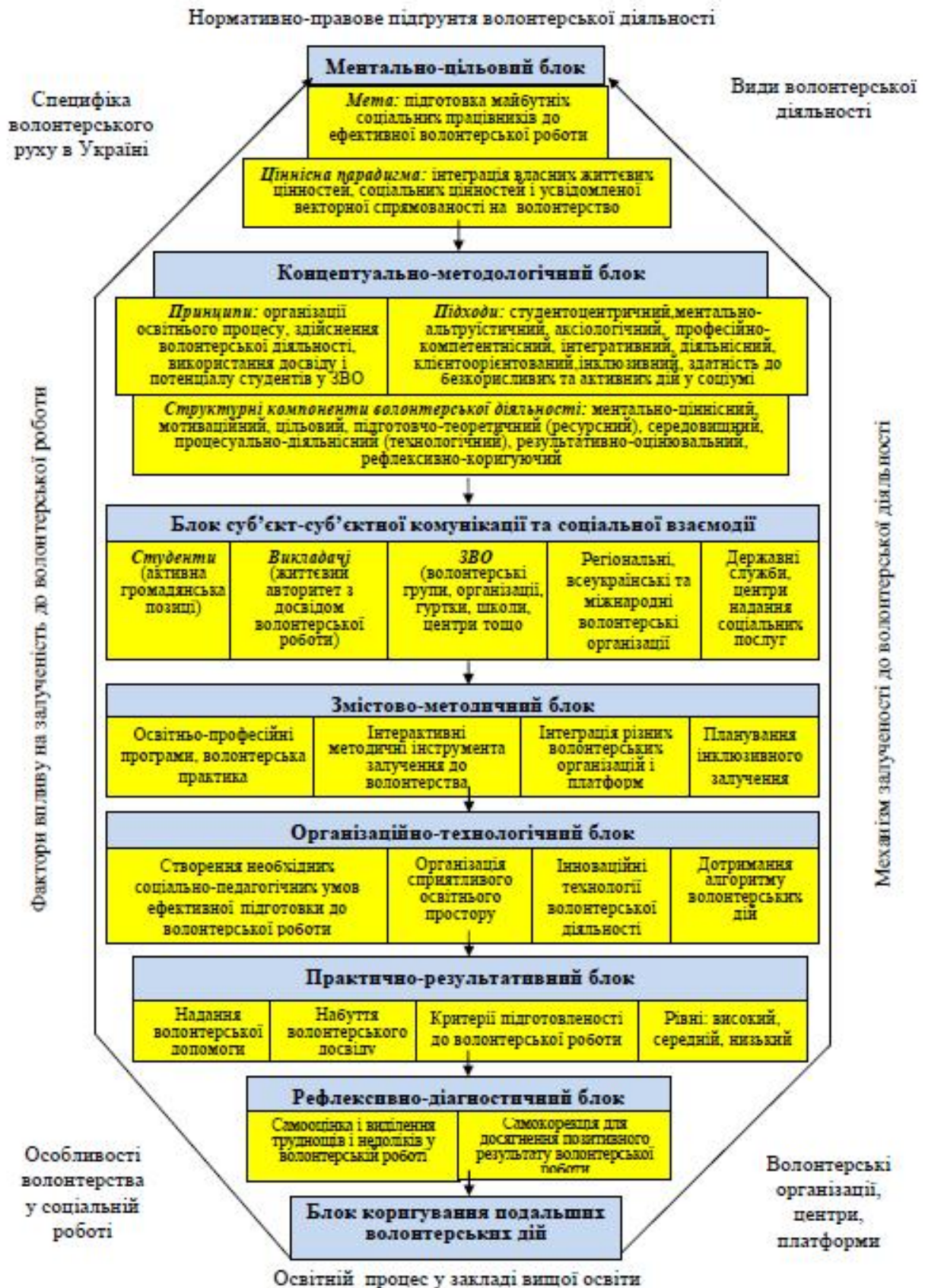

Рис. 2.16. Модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти

Ментально-цільовий блок є вихідним, системоутворюючим компонентом у будь-якому освітньому процесі, оскільки саме в ньому зазначаються цільові вектори, які визначають особливості змісту, послідовність і логіку етапів процесу. За основну мету в даному блоці виділено – підготовку майбутніх соціальних працівників до ефективної волонтерської роботи. Досягнення її відбувається у площині певної ціннісної парадигми, а саме: інтеграції власних життєвих цінностей студента, соціальних цінностей і усвідомленої векторної спрямованості на волонтерство.

Тобто у межах проведеного дослідження основними орієнтирами виступають соціальні, альтруїстичні та базові цінності, які відіграють провідну спрямовуючу роль щодо всебічного професійного самовизначення та подальшої самореалізації майбутніх фахівців. Наголосимо, що поняття «альтруїзм» (франц. Altruisme) походить від лат. Alter – інший та означає «безкорисливе ставлення до інших людей, здатність поступатися власними інтересами задля допомоги тим, хто її потребує.» [269, с. 26].

Концептуально-методологічний блок моделі є висхідною рушійною опорою в процесі підготовки студентів у закладі вищої освіти.

Зауважимо, що під концепцією підходів розуміємо цілісну систему теоретико-практичних наукових поглядів на створення необхідних соціально-педагогічних умов для ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Вибір концептуально-методологічних підходів обумовлений вимогами ринку соціальної роботи та потребами соціуму (суспільства) у волонтерстві, чинним нормативно-правовим підґрунтям реалізації волонтерської діяльності та структурою волонтерської діяльності (зокрема, цілісним комплексом її структурних компонентів: ментально-ціннісному, мотиваційному, цільовому, підготовчо-теоретичному (ресурсному), середовищному, процесуально-діяльнісному (технологічному), результативно-оцінювальному і рефлексивно-коригуючому компонентів).

У моделі виділені такі основні концептуально-методологічні підходи до ефективної підготовки студентів до здійснення волонтерської діяльності в умовах закладу вищої освіти, а саме: студентоцентричний, ментально-альтруїстичний, аксіологічний, професійно-компетентнісний, інтегративний, діяльнісний, клієнтоорієнтований, інклюзивний підходи, а також здатність до безкорисливих та активних дій у соціумі.

Студентоцентричний підхід реалізується шляхом урахування в ході освітнього процесу в закладі вищої освіти освітніх запитів та потреб конкретного студента в соціальних компетентностях, необхідних для його успішної соціальної діяльності; ментально-ціннісної парадигми кожного студента та його мотивації до волонтерства в соціальній роботі; індивідуальних освітніх та діяльнісних можливостей студентів з опорою на їхню індивідуальність і неповторність як особистості; оптимальної інтеграції обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів. Для цього передбачається: надання студентам можливості вільного вибору додаткових освітніх компонентів та форм самоорганізації власного навчального простору, організація різних видів соціальної активності, що сприяють усвідомленню власних здібностей і потенціалу через практичний досвід.

Ментально-альтруїстичний підхід передбачає акцентування уваги на значущості ментальних цінностей, альтруїстичних здатностей та можливостей особистісного «Я» студента.

Аксіологічний підхід акцентує на інклюзивне коригування ціннісних орієнтацій і особистісних смислів. Він дозволяє виявити потенціал власних життєвих цінностей студента як особистості, соціальних норм і цінностей та на цій основі залучити студентів до їхнього усвідомленого та інтегративного засвоєння і використати у волонтерській роботі [362].

Професійно-компетентнісний підхід передбачає векторне спрямування освітнього процесу на удосконалення професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників як у сфері соціальної роботи, так і у сфері волонтерської діяльності [5; 257].

Для успішного розвитку волонтерських компетентностей у студентів необхідний інтегративний підхід, що реалізується через поєднання аудиторного навчання та позааудиторної активності.

Діяльнісний підхід вимагає безперервного і послідовного застосування здобутих професійно-соціальних та волонтерських навичок у практичних соціально-волонтерських діях та проявляється через конкретні форми студентської активності, орієнтовані на включення у волонтерську діяльність [110; 264; 314]. Завдяки практичному залученню студента до здійснення волонтерських дій, цей підхід створює можливості для формування у студентів позитивного ставлення до волонтерської діяльності, сприяє розвитку у них соціальної ініціативи та становленню як професіонала у соціальній сфері, а також дозволяє набутти досвід волонтерства у соціальній роботі [98; 186].

Клієнтозорієнтований підхід означає, що набуття студентом професійно-соціальних та волонтерських навичок реалізується в спектрі соціального волонтерства у різних соціальних групах відповідно до нагальних соціальних проблем і запитів людей (клієнтів), зокрема: студентів перших курсів, дітей-сиріт, підлітків з девіантною поведінкою, людей з особливими потребами, людей, які опинилися, в силу різних причин, у складних життєвих ситуаціях, ВПО, військовослужбовців та членів їхніх родин тощо роботі [10; 58; 68; 76; 111; 124; 191; 215; 217; 250].

Інклюзивний підхід передбачає введення майбутнього соціального працівника в інклюзивне волонтерське середовище через залучення його до соціальних взаємин, комунікативної взаємодії та надання волонтерської соціальної допомоги у різних соціальних групах [72; 75; 132].

Підхід з позиції наявної здатності студентів до безкорисливих та активних дій у соціумі передбачає максимальне розкриття власних можливостей і використання наявних ресурсів.

В якості основних спрямовуючих векторів підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи виділено принцип організації освітнього процесу, принцип здійснення волонтерської діяльності, принцип

використання досвіду і потенціалу студентів у ЗВО. Зауважимо, що якісний освітній процес виходить із принципів системності, послідовності, наступності, комплексності, інклюзивності та врахування рівня залученості студентів до навчання на різних етапах його організації [24].

Блок суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії акцентує увагу на таких суб'єктах у волонтерській діяльності: студенти (із активною громадянською позицією); викладачі (які є життєвим авторитетом для студентів і мають досвід волонтерської роботи); заклад вищої освіти, в якому створені волонтерські студентські групи, гуртки, школи, організації, центри тощо, які навчають волонтерству та сприяють набуттю студентами волонтерського досвіду у позааудиторний час; регіональні, всеукраїнські та міжнародні волонтерські організації, участь у яких знайомить студентів-волонтерів з регіональним, національним та міжнародним досвідом волонтерської діяльності та перспективами розвитку волонтерського руху в Україні та в світі.

Причому основними завданнями викладачів ЗВО є розвиток професійних компетенцій, здійснення виховного впливу, заохочення студентів до саморозвитку й самовдосконалення, а також створення сприятливих умов і можливостей для активної залученості студентів до суспільно корисної діяльності [65]. Зауважимо, що важливу роль у формуванні волонтерських цінностей, мотивів і спрямувань відіграє куратор академічної групи. Головний акцент його роботи має зосереджуватися на створенні сприятливого освітнього середовища, підвищення усвідомлення студентом соціальної значущості обраної професії та широкого залучення студентів до волонтерських ініціатив, розвиток у них навичок самостійної позааудиторної роботи на благо соціуму [65]. Водночас, як свідчить проаналізований практичний досвід залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в низці закладів вищої освіти [102–104; 197–201], за умови педагогічно обґрунтованої організації викладачами ЗВО позааудиторної волонтерської роботи (зокрема, через залучення кураторів академічних груп до цього процесу; усвідомлення викладачами своєї відповідальності за реалізацію завдань формування

волонтерських інтересів студентів тощо) – така позааудиторна робота позитивно сприяє формуванню у студентів зацікавленості, мотивації та цілеспрямованості до волонтерства. Тут важливо застосовувати такі інтерактивні механізми взаємодії у соціальному середовищі, які сприяли б альтруїстичним спрямуванням та добровільній активності майбутніх соціальних працівників у суспільно корисних діях.

Змістово-методичний блок включає такі елементи: освітньо-професійні програми (з пропозицією освітніх компонентів у сфері волонтерства), волонтерська виробнича практика, інтерактивні інструменти залучення студентів до волонтерства (що передбачають активну участь і взаємодію студентів у процесі волонтерська) інтеграція різних волонтерських організацій платформ, які зацікавлюють та мотивують студентів до волонтерської роботи у позааудиторний час, а також орієнтують їх щодо алгоритму можливої участі в конкретних видах волонтерської діяльності.

Наголосимо, що волонтерська діяльність має специфічний характер, оскільки ґрунтується на добровільності та безкорисливості. Змістом волонтерської роботи є задоволення конкретного запиту на волонтерську допомогу і послуги, а засобами її здійснення – наявні матеріальні і нематеріальні, інтелектуальні, особистісні ресурси у суб'єкта – волонтера. А тому важливим є оволодіння майбутнім соціальним працівником комплексом професійних знань, вмінь і навичок як у сфері соціальної роботи, так і у сфері волонтерської діяльності. Для виконання таких завдань у закладі вищої освіти розробляються освітньо-професійні програми із освітніми компонентами щодо теоретичної підготовки до волонтерства у соціальній роботі, а також в рамках освітнього процесу студенти мають пройти волонтерську практику [60, с. 56].

Як засвідчив аналіз програм підготовки студентів до волонтерської діяльності в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка та Дрогобицькому державному педагогічному

університеті імені Івана Франка, вони охоплюють як теоретичний, так і практичний блок, зорієнтований на прогресивний особистісний розвиток студентів, позитивну їхню соціалізацію, а також формування соціальної відповідальності освіти [102; 197; 198; 265; 266; 289]. Причому формування професійно-особистісних якостей у даних програмах вбачається як ключова складова в навчанні волонтерській діяльності (див. Додаток Г). Особлива увага приділяється розвитку таких важливих рис, як милосердя, емпатія, толерантність, емоційна стійкість, відповідальність, та вимогливість до себе й інших. Важливо також розвивати у студентів здатність адаптуватися до нестандартних життєвих ситуацій, приймати швидкі рішення та працювати у команді [81, с. 31].

Науковці-практики О.Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєвої, Т. Лях та ін. [10] виділяють в якості важливих форм залучення студентів до обговорення актуальних проблем волонтерства – диспути, прес-конференції, тематичні вечори та конкурси. Водночас, суголосні з дослідницькою позицією Н.Зобенько [90] і Н. Фіголь [290], що для формування необхідних професійних навичок студентів (у т.ч. і щодо волонтерської роботи) найбільш ефективними є інтерактивні методи навчання.

Застосування інтерактивних інструментів залучення студентів до волонтерства (зокрема, таких як івент-заходи, тренінги, конференції, ділові ігри, круглі столи тощо) надає змогу студентам обмінюватися досвідом з досвідченими волонтерами, знаходити інклюзивні та реабілітаційні підходи до роботи з різними категоріями населення; розробляти алгоритми надання їм необхідної соціальної допомоги і підтримки, а також розробляти стратегії перспективного розвитку волонтерського руху в ЗВО, регіоні чи в країні.

Як свідчить досвід волонтерської роботи в умовах ЗВО, формування готовності студентів до волонтерської роботи потребує не лише засвоєння ними академічних знань, а й практичних навичок, які вони здобувають як під час освітнього процесу, так і через позааудиторну соціальну активність [167]. Волонтерська позааудиторна діяльність майбутніх соціальних працівників, яка

включає і виробничу волонтерську практику, сприяє самостійному розвитку у них професійних компетенцій та адаптації до майбутньої роботи в соціальній сфері діяльності, А тому є важливим елементом їхнього професійного та особистісного становлення і самовираження в діяльності [7; 87].

Суголосні з дослідницями А. Капською [97; 281], Д. Нагорною [186], Л. Касперович і О. Паньковою [205], В. Святненко [260], Н. Фіголь [290], Я. Юрків [309], що у спектрі інтеграції різних волонтерських організацій і платформ ефективним є такі освітні технології: комплексна волонтерська діяльність у соціальних центрах, тренінги для розвитку альтруїстичних цінностей та рефлексії, а також командна розробка і реалізація під час волонтерської практики спільних соціальних проєктів.

Наголосимо, що планування волонтерської роботи забезпечує наступність, послідовність та інклюзивність у формуванні волонтерських інтересів, що збагачує систему знань щодо специфіки цієї діяльності та найкращим чином забезпечує більш доступну участь студента у волонтерській діяльності [72; 75; 132].

Організаційно-технологічний блок моделі передбачає створення необхідних соціально-педагогічних умов для ефективної підготовки до волонтерської роботи, організацію сприятливого освітнього простору з доцільними напрямками та методично-технологічним забезпеченням освітнього процесу, а також, дотримання алгоритму волонтерських дій та впровадження інноваційних технологій волонтерської діяльності.

В контексті реалізації цього блоку цінним є виділення вченою-практиком З. Бондаренко в алгоритмі організації волонтерської роботи студентів певних етапів а саме: 1 етап – спонукання студента до волонтерської роботи; 2 етап – визначення, яким чином і в якому форматі студент буде займатися волонтерською роботою, вибір координатора волонтерської програми/проєкту; 3 етап – визначення для студента волонтерських обов'язків; 4 етап – означення потенційного волонтера; 5 етап – безпосереднє залучення студентів до волонтерства; 6 етап – підготовка волонтерів до виконання роботи; 7 етап –

моніторинг результативності роботи волонтерів та координація волонтерських дій; 8 етап – оцінка результативності виконання студентами волонтерських завдань [27].

У практично-результативному блоці моделі практично реалізується надання студентами, як майбутніми соціальними працівниками, волонтерської допомоги членам соціуму (суспільства), які того потребують, та набувається студентами цінний волонтерський досвід. Крім того тут визначаються рівні готовності студентів до волонтерської роботи (високий, середній, низький) за визначеними критеріями (відповідно до структурних компонентів волонтерської діяльності): ментально-ціннісному, мотиваційно-цільовому, результативно-рефлексивному критеріях, а також критеріях особистісного та професійного самовираження.

Закцентуємо увагу на тому, що розвиток особистісного та професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників у ході волонтерської роботи передбачає реалізацію низки освітніх завдань, а саме: усвідомлення студентами потреби в особистісному та професійному зростанні, розвиток готовності до проєктування та практичного застосування технологій соціальної роботи як дієвого інструменту прояву власної соціально-професійної ідентичності.

Рефлексивно-діагностичний блок моделі передбачає здійснення самооцінки студентами результатів власної волонтерської роботи; виділення ними труднощів і недоліків, з якими вони зіткнулися в ході виконання волонтерських завдань; та провадження самокорекції для досягнення позитивного результату у волонтерській роботі. Все це призводить до дієвого (в плані корисності) коригування подальших волонтерських дій, що в свою чергу детермінує вплив на ментально-цільовий блок, забезпечуючи таким чином цілісність процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Наголосимо, що змістова наповненість компонентів блоків сконструйованої авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО визначається можливостями

ринку соціальних і реабілітаційних послуг, нормативно-правовим регулюванням волонтерства в суспільстві, стратегіями розвитку волонтерського руху в ЗВО, регіоні, Україні чи світі, а також спрямованістю, наповненням та можливостями освітньо-професійних програм зі спеціальності 231 «Соціальна робота».

Висновки до другого розділу

Аналіз нормативно-правового підґрунтя процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи засвідчив, що чинна законодавча база в Україні забезпечує певний рівень державного регулювання волонтерської діяльності, визначаючи її основні принципи, права та обов'язки волонтерів, механізми взаємодії між державними та недержавними структурами. З'ясовано, що перспективний розвиток волонтерства в Україні відбувається як на рівні державних програм, центрів надання адміністративних послуг, служб соціального забезпечення, благодійних і громадських організацій (центрів), так і в умовах закладів вищої освіти.

Досліджено організацію та реалізацію волонтерської діяльності у закладах вищої освіти України на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. За результатами проведеного анкетування серед студентів проаналізовано стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО. Дійшли висновку, що переважна більшість студентів вважають, що волонтерська діяльність відіграє ключову роль у їхньому професійному становленні, сприяючи їхньому особистісному розвитку, формуванню гуманістичних та альтруїстичних цінностей, підвищенню рівня соціальної відповідальності та розвитку комунікативних і організаційних навичок у волонтерській роботі [301].

Закцентовано увагу й на тому, що наразі в Україні існує низка проблем, які ускладнюють ефективний розвиток волонтерства, серед яких недостатня фінансова підтримка волонтерських ініціатив, відсутність єдиної системи підготовки добровольців, недостатній рівень популяризації волонтерської роботи та волонтерського руху серед молоді, а також брак спеціальних освітніх

програм, які б інтегрували волонтерську діяльність у систему професійної підготовки соціальних працівників.

Розроблено механізм залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти та виділено зовнішні та внутрішні фактори впливу на цей процес.

Виділено соціально-педагогічні умови та сконструйовано авторську модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, яка складається з низки взаємопов'язаних структурно-функціональних блоків: ментально-цільового, концептуально-методологічного, змістово-методичного, організаційно-технологічного, практично-результативного, рефлексивно-діагностичного блоків, а також блоку суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії і блоку коригування волонтерських дій.

Зміст розділу відображено в таких публікаціях автора: [126]; [129]; [173]; [174]; [176]; [177]; [179]; [180]; [181].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Організація та методика проведення експерименту

В основу проведення дослідницької роботи покладено експериментальну перевірку ефективності виділених соціально-педагогічних умов та розробленої авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Розроблена програма експериментальної роботи включала такі компоненти: визначення мети і завдань експериментального дослідження, визначення експериментальних та контрольних груп; проведення експериментального дослідження; визначення початкового та підсумкового рівнів сформованості соціальних навичок у студентів; інтерпретація результатів й опрацювання отриманих даних.

При цьому залежною змінною в експерименті є рівень залученості студентів до волонтерської діяльності, незалежною – соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Експериментальне дослідження проходило на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1703/01 від 06.10.2025 р.), Сумського державного педагогічний університет імені А.С.Макаренка (довідка № 2266 від 10.10.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1552 від 03.11.2025 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 3543/01-50/02 від 27.10.2025 р.) та Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості» (довідка № 314/01-24 від 24.12.2025 р.).

Згідно з методикою наукового пошуку щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти дослідницько-експериментальна робота провадилася у чотири етапи впродовж 2022–2025 років: підготовчий (теоретико-аналітичний), констатувальний, формувальний і підсумковий.

На першому – підготовчому етапі (теоретико-аналітичному) (2022 р.) означено та досягнуто мету дослідження: узагальнити результати теоретико-аналітичної роботи над проблемою дослідження та розробити програму дослідження.

Реалізовано завдання: на підґрунті проведеного теоретичного аналізу проблеми волонтерства, вивчення генези світового та українського волонтерського руху і характеристики освітньо-професійних програм підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, сформовано науковий апарат дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, охарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, розроблено програму дослідження. Зокрема, з'ясовано природу та характеристичні особливості: волонтерства, волонтерського руху в українських закладах вищої освіти, волонтерської діяльності студентів, функціонування студентських волонтерських організацій (груп), реалізації волонтерства в соціальній роботі, залучення майбутніх соціальних працівників до реалізації волонтерської роботи; розроблено авторську класифікацію структурних компонентів волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників; охарактеризовано нормативно-правову базу здійснення студентами волонтерської роботи в умовах ЗВО; виділено і проаналізовано фактори, які мають вплив на залученість майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності; представлено механізм залученості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи; обґрунтовано соціально-педагогічні умови, розроблено модель і систему критеріїв, показників та рівнів підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО; визначено та охарактеризовано бажані для студентів інтерактивні та інноваційні форми і методи підготовки до

волонтерської діяльності в умовах ЗВО; означено експериментальну базу дослідження та підібрано методики для емпіричного дослідження.

Використано методи дослідження: предметний аналіз наукових підходів українських та зарубіжних дослідників і теоретичних засад щодо проблеми дослідження волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників, аналіз освітньо-професійних програм з підготовки майбутніх соціальних працівників за спеціальністю 231 «Соціальна робота» у закладах вищої освіти, спостереження, спілкування і анкетування щодо з'ясування стану розвитку студентського волонтерства, моделювання підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО та проектування критеріїв, показників і рівнів такої підготовки.

У ході констатувального експерименту, проведеного на другому етапі дослідження (2023 р.) означено та досягнуто мету даного етапу дослідження: продіагностувати наявний стан готовності та залученості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у ЗВО під час їхньої аудиторної та позааудиторної діяльності. В дослідженні взяли участь 186 студентів бакалаврського та магістерського рівнів за спеціальністю 231 «Соціальна робота», із них контрольна група (КГ) складалася із 93 осіб, експериментальна (ЕГ) – теж із 93 осіб.

Проведене анкетування у ході констатувального етапу дослідження включало низку таких питань (див. Додаток Е):

1. Чи знаєте Ви, що таке «волонтерська діяльність»?
2. Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності?
3. Чи варто, на Вашу думку, стимулювати та залучати до волонтерської діяльності студентів?
4. Що може мотивувати молодь займатися волонтерською роботою?
5. Чи повинні, На Вашу думку, люди мати спеціальну освіту для здійснення волонтерської діяльності?
6. До якого виду волонтерства Ви могли б долучитися або займаєтесь зараз?

7. Чи може здійснюватися волонтерська діяльність у сфері культури через її відродження, збереження культурної спадщини, історико-культурного середовища та популяризацію?

8. Чи буде мати актуальність проблеми волонтерства після закінчення військового стану? Якщо так, то у яких сферах діяльності?

Реалізовано завдання: охарактеризовано специфіку соціальної включеності студентів до волонтерської діяльності під час аудиторної професійної підготовки та позааудиторної роботи у ЗВО; проведено аналіз спостережень за результатами виконання студентами соціальних завдань; проведено емпіричне дослідження щодо рівня розуміння студентами сутності волонтерства, усвідомленої та вмотивованої залученості студентів до волонтерської діяльності у процесі оволодіння ними освітніми компонентами і здійснення практичної соціальної роботи у позааудиторний час; здійснено аналіз проблем, які на сьогодні постають перед студентами під час здійснення ними волонтерської діяльності, виділено актуальні питання щодо підготовки студентів до волонтерської роботи під час освітнього процесу; визначено форми, технології та методи, які прогнозовано найкращим чином сприятимуть ефективній підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Використано методи дослідження: анкетування та тестування щодо характеристики прояву показників готовності до волонтерської роботи («Методика визначення ціннісних орієнтацій» М. Рокича; «Тест щодо діагностики мотивації особистості до досягнення успіху» Т. Елерса, «Тест діагностики рівня емоційного інтелекту» Н. Холла, «Тест комунікативної толерантності» В. Бойко, «Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності» А. Карпова, авторський тест для визначення рівнів професійного самовираження), діагностика рівня підготовленості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи з експериментальних та контрольних груп згідно з обраними критеріями та показниками; порівняння та

математична обробка емпіричних даних вхідного діагностичного рівня експерименту.

На третьому – формувальному етапі (2023–2024 рр.) – означено та досягнуто мету дослідження: упровадження в освітній процес закладу вищої освіти виділених соціально-педагогічних умов та розробленої авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи з використанням розробленої програми спеціального курсу.

Реалізовано завдання: апробовано соціально-педагогічні умови, модель та програма (їх зміст та методи) з метою перевірки їхньої ефективності для підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у ЗВО.

Використано методи дослідження: спостереження за студентами у ході курсової програми, корекція змісту програми, математичні методи для апробації, оцінки та узагальнення динаміки готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критеріями: ментально-ціннісним, мотиваційно-цільовим, особистісного та професійного самовираження, результативно-рефлексивним.

Розроблена курсова програма щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи, здійснюваної у ході їхньої аудиторної та позааудиторної діяльності (див. Додаток К).

Наголосимо, що під *готовністю майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО* розуміємо їх здатність одноосібно або в команді здійснювати волонтерську діяльність за власної ініціативи на підґрунті системи волонтерських цінностей як власних життєвих орієнтирів, альтруїзму та емпатійності, просоціальної активності, усвідомленої вмотивованості щодо важливості залучення до волонтерської роботи в соціумі, професійної компетентності та цільових установок щодо професійного і особистісного самовираження.

З метою здійснення діагностики готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО шляхом упровадження пропонованих соціально-педагогічних умов в рамках сконструйованої

структурно-функціональної моделі означено п'ять критеріїв і їхні показники, які були визначені відповідно до виділених у дослідженні структурних компонентів волонтерської діяльності студентів (ментально-ціннісного, мотиваційного, цільового, підготовчо-теоретичного (ресурсного), середовищного, процесуально-діяльнісного (технологічного), результативно-оцінювального та рефлексивно-коригувального компонентів), а саме:

1) ментально-ціннісний критерій (*показники*: альтруїзм (безкорисливе ставлення до інших людей), прийняття принципів волонтерської діяльності як власних життєвих орієнтирів; свідоме включення до волонтерської діяльності (усвідомленість важливості волонтерської роботи для соціуму і для себе);

2) мотиваційно-цільовий критерій (*показники*: зацікавленість професійною діяльністю соціального працівника у волонтерській площині; цільові установки на волонтерство; мотивація до здійснення волонтерської роботи).

3) критерій особистісного самовираження в ході волонтерської діяльності (*показники*: емпатійність та емоційність; комунікаційні, лідерські та менеджерські вміння; умінні працювати в команді, толерантність та відповідальність);

4) критерій професійного самовираження в ході волонтерської діяльності (реалізація на практиці професійних компетентностей) (*показники*: рівень професійних компетентностей; рівень теоретичних знань про волонтерство в соціальній роботі; просоціальна активність та наявність і глибина практичного волонтерського досвіду)

5) результативно-рефлексивний критерій (*показники*: орієнтація на позитивний результат; здатність до самооцінки; здатність до коригування волонтерських дій задля досягнення позитивного результату волонтерської роботи).

Для здійснення констатувального та формувального етапів дослідницько-експериментальної роботи на основі визначених ключових критеріїв та якісних показників виокремлено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників

до волонтерської роботи в умовах ЗВО, а саме: низький (відтворювальний, нестійкий характер готовності), середній (достатньо конструктивний, але не завжди системний), високий (системний і креативний). Якісна характеристика прояву показників п'яти критеріїв по трьох рівнях представлена у Табл. Ж.1 з Додатку Ж.

На четвертому – підсумковому етапі (2025 р.) означено та досягнуто мету дослідження, а саме встановлено ефективність запропонованих соціально-педагогічних умов та авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Реалізовано завдання: проведено у контрольній та експериментальних групах повторний діагностичний зріз рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у процесі впровадження в освітній процес закладу вищої освіти запропонованої курсової програми та волонтерської практики у волонтерських організаціях (групах, школах, клубах, центрах, об'єднаннях тощо) та комунальних органах, які у процесі діяльності надають волонтерську допомогу та підтримку.

Використано методи дослідження: порівняння даних, кількісний та якісний аналіз отриманих результатів, формулювання висновків.

Наголосимо, що анкетування, співбесіди серед студентів проводились на початку і в кінці навчального року. Вхідне анкетування та співбесіди були проведені в змішаному офлайн-онлайн форматі, а вихідне анкетування, як і виконання тестових завдань – здійснювалося в офлайн-форматі. Обраний підхід відображає особливості формувального впливу запропонованої навчальної (курсної) програми, яка була адаптована до потреб студентів і вимог організації освітнього процесу. Апробація дослідницького інструментарію опитування відбувалася, починаючи з 2022 року, анкета та тестові питання залишалися незмінними упродовж усього часу розроблення, упровадження та вдосконалення програми підготовки студентів до волонтерської роботи.

Кількісні результати дослідження на констатувальному та формувальному етапах оброблено з використанням методів математичної

статистики, зокрема за допомогою табличного процесора Excel із застосуванням статистичних функцій. При цьому для кількісного вимірювання критеріїв та показників застосовано 3-бальну шкалу: 1 бал – критерій (показник) не проявлений або слабо виражений, 2 бали – критерій (показник) проявлений достатньо, але має непостійний характер, 3 бали – критерій (показник) проявлений максимально.

Середнє значення сформованості за окремим критерієм (враховуючи показники) та за всіма критеріями обчислювали за формулою:

$$X_c = (1 \cdot n_1 + 2 \cdot n_2 + 3 \cdot n_3) / (n_1 + n_2 + n_3),$$

де n_i – кількість студентів у досліджуваних групах (експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах) з відповідно отриманими рівнями готовності до волонтерської роботи, а саме: низьким ($i=1$), середнім ($i=2$) і високим ($i=3$).

З метою встановлення характеру відмінностей середніх значень прояву показників за певним критерієм та в цілому за усіма критеріями було визначено дисперсії розподілу показників за формулою відповідно для кожної з досліджуваних груп (ЕГ та КГ).

$$D = \{(1 - X_c)^2 \cdot n_1 + (2 - X_c)^2 \cdot n_2 + (3 - X_c)^2 \cdot n_3\} / (n_1 + n_2 + n_3),$$

які потім використовувались для розрахунку t -критерію Стьюдента за формулою:

$$t = \frac{|X_{c,e} - X_{c,k}|}{\sqrt{\frac{D_e}{N_e} + \frac{D_k}{N_k}}},$$

де індекси "e" і "k" відповідають експериментальній і контрольній групам, N_e і N_k позначає загальну кількість студентів у досліджуваних групах. Числові розрахунки виконувались за допомогою програми Excel.

Задаючи 95-відсоткову ймовірність достовірності висновків щодо характеру відмінностей середніх значень показників, що порівнювали, встановлюємо для неї критичне значення $t_{kp}=1,97$. Згідно з теорією t -критерію Стьюдента, вважається, що у випадку $t < t_{kp}$ відмінності середніх значень

порівнюваних показників мають випадковий характер, а у випадку $t \geq t_{кр}$ ці відмінності – не випадкові.

Закцентуємо увагу на тому, що з метою визначення рівня прояву даних критеріїв і показників у дослідження було використано комплекс діагностичних методик, котрі представлені у Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Діагностичні методики визначення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи

Критерії	Показники рівня розвитку	Методики діагностування рівня розвитку
<i>Ментально-ціннісний</i>	<ul style="list-style-type: none"> – прояв альтруїзму (безкорисливе ставлення до інших людей); – прийняття принципів волонтерської діяльності як власних життєвих орієнтирів; – свідоме включення до волонтерської діяльності (усвідомленість важливості волонтерської роботи для соціуму і для себе). 	Методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича; анкетування; спостереження за роботою студентів під час виконання ними волонтерських завдань.
<i>Мотиваційно-цільовий</i>	<ul style="list-style-type: none"> – зацікавленість професійною діяльністю соціального працівника у волонтерській площині; – цільові установки на волонтерство; – мотивація до здійснення волонтерської роботи. 	Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса; анкетування; спостереження за роботою студентів під час виконання ними волонтерських завдань.

<i>Особистісне самовираження</i>	<ul style="list-style-type: none"> – емпатійність та емоційність; – комунікаційні, лідерські та менеджерські вміння; – умінні працювати в команді, толерантність та відповідальність. 	<p>Тест діагностики рівня емоційного інтелекту Н. Холла; шкали – «емпатія» і «розпізнавання емоцій інших людей»;</p> <p>Тест комунікативної толерантності В. Бойко;</p> <p>анкетування;</p> <p>спостереження за роботою студентів під час виконання ними волонтерської роботи.</p>
<i>Професійне самовираження</i>	<ul style="list-style-type: none"> – професійні компетентності; – теоретичні знання про волонтерство в соціальній роботі; – просоціальна активність, наявність та глибина практичного волонтерського досвіду. 	<p>Анкетування;</p> <p>спостереження за роботою студентів під час виконання ними соціальних завдань; оцінка відповідей студентів на заняттях із профільних дисциплін;</p> <p>результативність надання соціальних і реабілітаційних волонтерських послуг під час волонтерської практики.</p>
<i>Результативно- рефлексивний</i>	<ul style="list-style-type: none"> – орієнтація на позитивний результат; – здатність до самооцінки; – здатність до коригування волонтерських дій задля досягнення позитивного результату волонтерської роботи. 	<p>Методика діагностики рівня рефлексивності О. Карпова;</p> <p>спостереження за роботою студентів під час виконання ними соціальних завдань.</p>

Охарактеризуємо детальніше обрані нами методики діагностики рівня прояву кожного з показників визначених критеріїв готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО:

– «Методика визначення ціннісних орієнтацій» М. Рокича (див. Додаток Р.1) призначена для з'ясування наявної системи інструментальних і термінальних цінностей у студентів. Зауважимо, що серед інструментальних цінностей майбутніх соціальних працівників у спектрі волонтерської роботи головна дослідницька увага була зосереджена на таких цінностях: емоційність, емпатійність, толерантність, безкорисливе ставлення до інших, альтруїзм, ініціативність. А серед значимих термінальних цінностей нами виділено: громадянськість (патріотзм), просоціальна активність і корисність, людяність,

гуманність, безпека і благополуччя кожного члена соціуму, соціальна відповідальність, моральне задоволення наслідками роботи (волонтерської).

– Тест «Мотивація особистості до досягнення успіху» Т. Елерса (див. Додаток Р.2) спрямований на визначення ріня мотивації до досягнення позитивного результату своєї (волонтерської) роботи. Опитувальник складався із 41 питання з пропонованими варіантами відповідей: «так» або «ні». При цьому отримані результати тестування були розподілені нами за 3 рівнями: менше 21 стверджувальної відповіді – низький рівень мотивації до успіху (стосовно волонтерської роботи), від 22 до 35 стверджувальних відповідей – середній рівень, вище 36 стверджувальних відповідей – високий рівень.

– «Тест діагностики рівня емоційного інтелекту» Н. Холла (див. Додаток Р.3) дозволив виявити рівень особистісного самовираження майбутніх соціальних працівників через прояв ними у вланому житті та у взаєминах з іншими людьми в соціумі певних позитивних емоцій.

– «Тест комунікативної толерантності» В. Бойко (див. Додаток Р.4) дозволив визначити наявність спрямованості та здатності студентів як майбутніх соціальних працівників організовувати сприятливе комунікативне середовище для вирішенн нагальних соціальних проблем та надання соціальних, інклюзивних і реабілітаційних послуг у соціумі.

– «Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності» А. Карпова (див. Додаток Р.5) дозволила виявити та порівняти рівень сформованості рефлексивності як особистісної та професійної якості студентів. Запропоновано дати відповідь на 27 питань. У бланку відповідей пропонувалося навпроти номера питання поставити цифру, яка відповідала таким варіантам відповіді: 1 – «абсолютно невірно», 2 – «невірно», 3 – «скоріше невірно», 4 – «не знаю», 5 – «скоріше вірно», 6 – «вірно», 7 – «абсолютно вірно». Далі було підсумовано цифри-відповіді та переведено їх у бали-стені. Отриманий результат у діапазоні менше 4 стенів свідчив про низький рівень рефлексивності, результат – від 4 до 7 стенів – середній рівень рефлексивності, а результат – вище 7 стенів – високий рівень розвитку рефлексивності у студента.

– Розроблений авторський тест для визначення рівня професійного самовираження майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської діяльності (див. Додаток Р. 6) враховував специфіку соціальної роботи, а також рекомендації методик щодо діагностики критичного мислення, креативності, здатностей до соціальної роботи (зокрема, тесту креативності Ф. Вільямса; тестів з дисципліни «Основи соціальної роботи» А. Джиквас) [193].

Наголосимо, що внаслідок застосування описаних методик та обчислення середнього значення балів згідно тестування та спостереження за роботою майбутніх соціальних працівників були визначені рівні їхньої готовності до волонтерської діяльності за визначеними показниками п'яти критеріїв (див. Додаток Ж).

Таким чином на констатувальному етапі дослідження з'ясували стан готовності до волонтерської роботи у студентів – майбутніх соціальних працівників у контрольній (93 особи) та експериментальній (93 особи) групах.

При цьому оцінку результатів дослідно-експериментальної роботи здійснювали на основі використання математичних методів обрахунку даних.

Одержані дані щодо рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за ментально-ціннісним критерієм на констатувальному етапі експерименту подано в Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за показниками ментально-ціннісного критерію на констатувальному етапі експерименту

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1	<i>Прояв альтруїзму</i>				
1.1	високий	17	18,28%	19	20,43%
1.2	середній	48	51,61%	47	50,54%
1.3.	низький	28	30,11%	27	29,03%
2	<i>Прийняття принципів волонтерської діяльності як власних життєвих орієнтирів</i>				

2.1	високий	14	15,05%	15	16,13%
2.2	середній	47	50,54%	46	49,46%
2.3.	низький	32	34,41%	32	34,41%
3	Свідоме включення до волонтерської діяльності				
3.1	високий	23	24,73%	22	23,66%
3.2	середній	42	45,16%	44	47,31%
3.3.	низький	28	30,11%	27	29,03%
Узагальнення даних сформованості компонента за всіма показниками (середнє арифметичне)					
	високий	18	19,35%	18,67	20,07%
	середній	45,67	49,11%	45,67	49,11%
	низький	29,33	31,54%	28,66	30,82%
Середнє значення (в балах)		1,88		1,89	
Дисперсія		0,49		0,50	
t-критерій Стюдента		0,15			

[Джерело розроблене автором]

Згідно з представленими даними дійшли висновку, що альтруїзм виражений на низькому рівні майже у третини студентів в обох групах. Проте майже у половини студентів як в ЕГ, так і в КГ проявляється прагнення прийняття волонтерських цінностей у систему власних життєвих цінностей. Свідоме включення до волонтерської діяльності теж на низькому рівні майже у третини студентів.

Середнє значення (в балах) показників готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за ментально-ціннісним критерієм на констатувальному етапі експерименту складає: в експериментальній групі $X_{c,e}=1,88$, в контрольній групі $X_{c,k}=1,89$. Їх невелика відмінність, згідно з критерієм Стюдента, є випадковою, на що вказує нерівність $t=0,15 < t_{кр}=1,97$. Отже, за даним компонентом порівнювані групи на початку експерименту є рівноправними.

Дані щодо рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за мотиваційно-цільовим критерієм на констатувальному етапі експерименту подано в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за показниками мотиваційно-цільового критерію на констатувальному етапі експерименту

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1.	Зацікавленість професійною діяльністю соціального працівника у волонтерській площині				
1.1	високий	14	15,05%	15	16,13%
1.2	середній	47	50,54%	46	49,46%
1.3.	низький	32	34,41%	32	34,41%
2	Цільові установки на волонтерство				
2.1	високий	11	11,83%	13	13,98%
2.2	середній	39	41,93%	37	39,78%
2.3.	низький	43	46,24%	43	46,24%
3	Мотивація до здійснення волонтерської роботи				
3.1	високий	17	18,28%	17	18,28%
3.2	середній	28	30,11%	25	26,88%
3.3.	низький	48	51,61%	51	54,84%
Узагальнення даних сформованості компонента за всіма показниками (середнє арифметичне)					
	високий	14	15,05%	15	16,13%
	середній	38	40,86%	36	38,71%
	низький	41	44,09%	42	45,16%
Середнє значення (в балах)		1,71		1,71	
Дисперсія		0,51		0,53	
t-критерій Стюдента		0,001			

[Джерело розроблене автором]

Згідно з представленими даними дійшли висновку, що зацікавленість професійною діяльністю соціального працівника у волонтерській площині виявлена у студентів переважно на середньому рівні: у 50,54 % від загальної чисельності студентів з ЕГ і у 49,46% з – КГ. Цільові установки у студентів обох груп проявилися переважно на низькому рівні у 46, 24 % від загальної чисельності студентів в ЕГ і в КГ. Низькою є і мотивація до здійснення волонтерської діяльності в обох групах (майже на одному рівні).

Середнє значення (в балах) показників готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за мотиваційно-цільовим критерієм на

констатувальному етапі експерименту складає: в експериментальній групі $X_{c,e}=1,71$, в контрольній групі $X_{c,k}=1,71$. Їх невелика відмінність, згідно з критерієм Стюдента, є випадковою, на що вказує нерівність $t=0,001 < t_{кр}=1,97$. Отже, за даним компонентом порівнювані групи на початку експерименту є рівноправними.

Розглянемо результати щодо рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм особистісного самовираження у студентів ЕГ та КГ, що представлено у Табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм особистісного самовираження на констатувальному етапі експерименту

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1.	Емпатійність та емоційність				
1.1	високий	14	15,05%	14	15,05%
1.2	середній	45	48,39%	44	47,31%
1.3.	низький	34	36,56%	35	37,64%
2	Комунікаційні, лідерські та менеджерські вміння				
2.1	високий	15	16,13%	16	17,20%
2.2	середній	48	51,61%	45	48,39%
2.3.	низький	30	32,26%	32	34,41%
3	Умінні працювати в команді, толерантність та відповідальність				
3.1	високий	15	16,13%	15	16,13%
3.2	середній	49	52,69%	48	51,61%
3.3.	низький	29	31,18%	30	32,26%
Узагальнення даних сформованості компонента за всіма показниками (середнє арифметичне)					
	високий	14,67	15,77%	15	16,13%
	середній	47,33	50,89%	45,67	49,11%
	низький	31	33,34%	32,33	34,76%
Середнє значення (в балах)		1,82		1,81	
Дисперсія		0,46		0,47	
t-критерій Стюдента		0,11			

[Джерело розроблене автором]

Згідно з представленими даними вияв емпатійності та емоційності у студентів обох груп – переважно на низькому і середньому рівнях. Комунікації, лідерські та менеджерські вміння у студентів з ЕГ і КГ перебувають на середньому рівні у майже половини опитаних студентів. Уміння працювати в команді, толерантність та відповідальність виявлені на високому рівні у 16,13% від загальної чисельності студентів як в ЕГ, так і в КГ.

Середнє значення (в балах) показників готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм особистісного самовираження на констатувальному етапі експерименту складає: в експериментальній групі $X_{c,e}=1,82$, в контрольній групі $X_{c,k}=1,81$. Їх невелика відмінність, згідно з критерієм Стюдента, є випадковою, на що вказує нерівність $t=0,11 < t_{кр}=1,97$. Отже, за даним компонентом порівнювані групи на початку експерименту є рівноправними.

Розглянемо результати готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм професійного самовираження у студентів ЕГ та КГ, які представлені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм професійного самовираження на констатувальному етапі експерименту

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1.	<i>Теоретичні знання про волонтерство в соціальній роботі</i>				
1.1	високий	14	15,05%	13	13,98%
1.2	середній	37	39,79%	37	39,79%
1.3.	низький	42	45,16%	43	46,23%
2	<i>Професійні компетентності</i>				
2.1	високий	15	16,13%	15	16,13%
2.2	середній	46	49,46%	44	47,31%
2.3.	низький	32	34,41%	34	36,56%
3	<i>Просоціальна активність, наявність та глибина</i>				

	практичного волонтерського досвіду				
3.1	високий	12	12,90%	12	12,90%
3.2	середній	39	41,94%	38	40,87%
3.3.	низький	42	45,16%	43	46,23%
Узагальнення даних сформованості компонента за всіма показниками (середнє арифметичне)					
	високий	13,67	14,70%	13,33	14,33%
	середній	40,67	43,73%	39,67	42,66%
	низький	38,66	41,57%	40	43,01%
Середнє значення (в балах)		1,73		1,71	
Дисперсія		0,49		0,49	
t-критерій Стюдента		0,18			

[Джерело розроблене автором]

Згідно з представленими даними дійшли висновку, що професійні компетентності студентів перебувають на середньому рівні в обох групах, а ось теоретичні знання про волонтерство в соціальній роботі та просоціальна активність, наявність і глибина волонтерського досвіду – переважно на низькому рівнях. Середнє значення (в балах) показників готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм професійного самовираження на констатувальному етапі експерименту складає: в експериментальній групі $X_{c,e}=1,73$, в контрольній групі $X_{c,k}=1,71$. Їх невелика відмінність, згідно з критерієм Стюдента, є випадковою, на що вказує нерівність $t=0,18 < t_{кр}=1,97$. Отже, за даним компонентом порівнювані групи на початку експерименту є рівноправними. Розглянемо результати готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за результативно-рефлексивним критерієм у студентів ЕГ та КГ, які представлені у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Стан готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за результативно-рефлексивним критерієм на констатувальному етапі експерименту

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1.	<i>Орієнтація на позитивний результат</i>				
1.1	високий	15	16,13%	15	16,13%

1.2	середній	41	44,09%	42	45,16%
1.3.	низький	37	39,78%	36	38,71%
2	Здатність до самооцінки				
2.1	високий	13	13,98%	14	15,05%
2.2	середній	25	26,88%	26	27,96%
2.3.	низький	55	59,14%	53	56,99%
3	Здатність до коригування волонтерських дій задля досягнення позитивного результату волонтерської роботи				
3.1	високий	16	17,20%	15	16,13%
3.2	середній	37	39,79%	38	40,86%
3.3.	низький	40	43,01%	40	43,01%
Узагальнення даних сформованості компонента за всіма показниками (середнє арифметичне)					
	високий	14,67	15,77%	14,67	15,77%
	середній	34,33	36,92%	35,33	37,99%
	низький	44	47,31%	43	46,24%
Середнє значення (в балах)		1,68		1,70	
Дисперсія		0,53		0,53	
t-критерій Стьюдента		0,10			

[Джерело розроблене автором]

Орієнтація на позитивний результат проявлена у студентів обох груп переважно як на низькому, так і на середньому рівнях. Здатність до самооцінки виявилася дуже низькою у студентів з ЕГ на рівні 59,14 % від загальної чисельності студентів, а в КГ – на рівні 56,99 %. З цим пов'язана і виявлена на низькому і середньому рівнях здатність студентів до коригування волонтерських дій задля досягнення позитивного результату у студентів обох груп.

Узагальнення даних щодо рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у студентів ЕГ та КГ за обраними критеріями (ментально-ціннісним, мотиваційно-цільовим, особистісного та професійного самовираження, результативно-рефлексивним) на констатувальному етапі дослідження представлено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Узагальнені дані щодо рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи на констатувальному етапі

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
	високий	15	16,13%	15,33	16,48%
	середній	41,20	44,30%	40,47	43,52%
	низький	36,80	39,57%	37,20	40%
Середнє значення (в балах)		1,77		1,76	
Дисперсія		0,50		0,51	
t-критерій Стьюдента		0,01			

[Джерело розроблене автором]

Графічно ці дані зображено на Рис. 3.1.

Відповідно до програми експериментальної роботи на констатувальному етапі експерименту дійшли висновку, що у контрольних та експериментальних групах дуже близькі позиції щодо кількості студентів за рівнями готовності до волонтерської роботи (див. Рис. 3.1).

Середні значення (в балах) рівнів розвитку усіх компонентів соціальних навичок у майбутніх соціальних працівників на констатувальному етапі експерименту складають: в експериментальній групі $X_{c,e}=1,77$, в контрольній групі $X_{c,k}=1,76$. Їх невелика відмінність, згідно з критерієм Ст'юдента, є випадковою, на що вказує нерівність $t=0,01 < t_{kp}=1,97$. Отже, можна зробити висновок, що порівнювані групи на початку експерименту як за рівнями сформованості компонентів, так і за загальним рівнем розвитку соціальних навичок є достатньо однорідними, такими, що статистично не відрізняються.

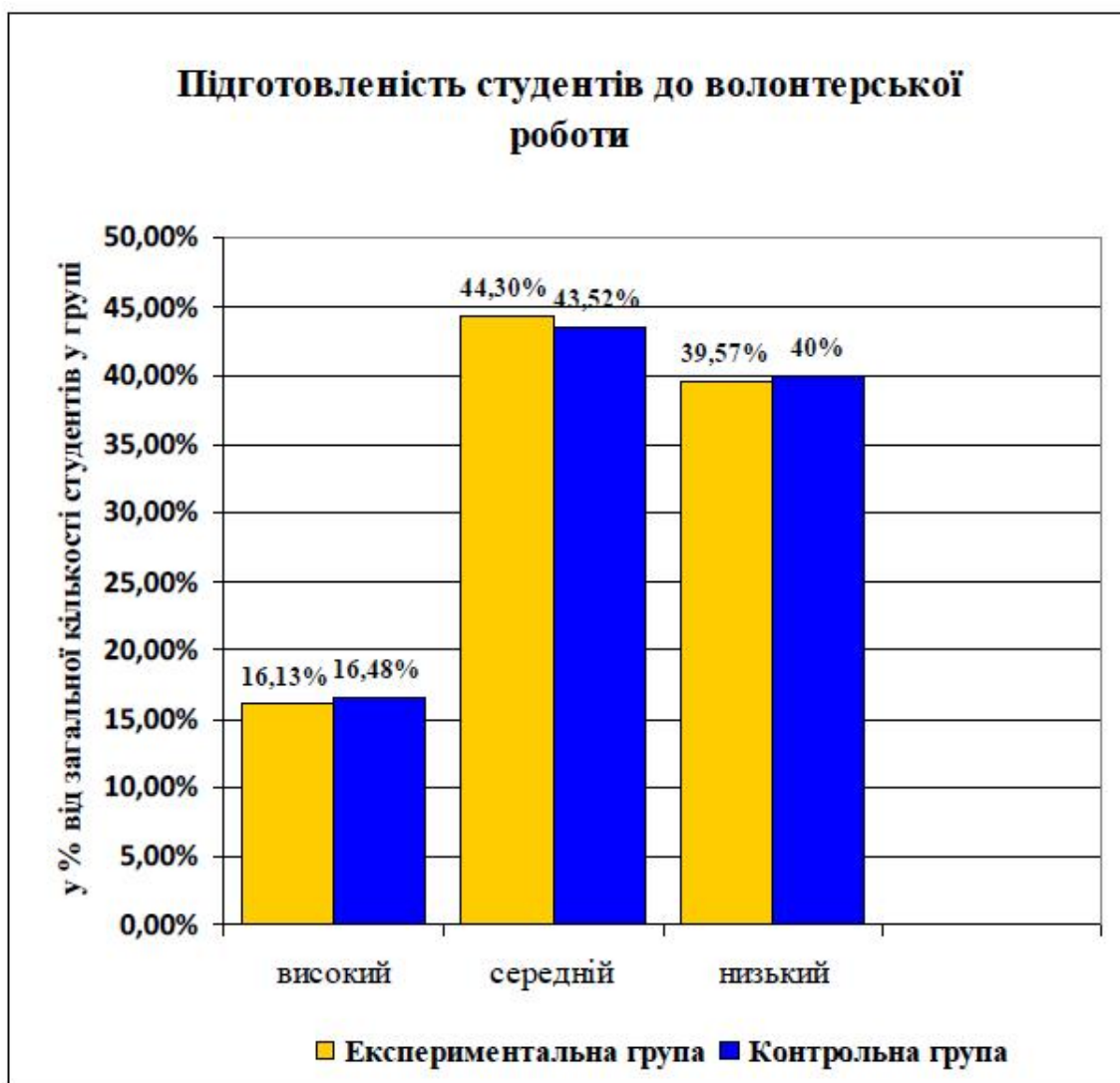

Рис. 3.1. Розподіл кількості майбутніх соціальних працівників у ЕГ та КГ за рівнями готовності до волонтерської роботи на констатувальному етапі дослідження

На формуальному етапі експерименту для студентів КГ освітній процес у ЗВО здійснювався у незмінних соціально-педагогічних умовах за традиційними освітніми програмами. Водночас для ЕГ в освітній процес були впроваджені визначені нами необхідні соціально-педагогічні умови, модель та програми (в т. ч. тренінгова) підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи.

3.2. Реалізація програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у закладі вищої освіти

Програма підготовки студентів до волонтерської роботи була реалізована в спектрі практичної реалізації моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти і зорієнтована на поглиблення знань студентів про волонтерську діяльність і статус волонтерів, а також на усвідомлення сутності особистісного та професійного самовизначення, удосконалення практичних умінь, необхідних для успішної реалізації у майбутній соціальній роботі. Окремий акцент робився на оволодінні способами налагодження гармонійних міжособистісних відносин, що передбачають толерантність, здатність прогнозувати та конструктивно вирішувати конфлікти, ґрунтуючись на альтруїстичних цінностях, накопичених людством.

Систематична робота з набуття знань та практичного досвіду у сфері просоціальної волонтерської діяльності здійснювалася через курсову програму «Підготовка до волонтерської роботи». Програма, загальним обсягом 38 год, складалася із лекційних занять, практичних і тренінгових сесій, практичної роботи у волонтерських центрах, організаціях, групах і об'єднаннях та самостійної діяльності студентів над власним професійним розвитком:

1. Лекція «Гене́за волонтерського руху в Україні» – 2 год.
2. Лекція «Хто такі волонтери? Роль волонтерів у період воєнного стану» – 2 год.
3. Лекція «Теоретичні та практичні аспекти волонтерської роботи в Україні» – 2 год.
4. Лекція «Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників» – 2 год.
5. Лекція «Роль волонтерів у збереженні нематеріальної спадщини України» – 2 год.

6. Практичне заняття «Методи і форми волонтерської роботи з різними соціальними групами» – 2 год.

7. Практичне заняття «Соціальна взаємодія та технології комунікативного впливу під час волонтерської діяльності» – 2 год.

8. Тренінгова сесія «Соціальне проєктування та соціальні стартапи у волонтерській роботі» – 2 год.

9. Тренінгова сесія «Використання соціальних мереж та онлайн дискусій у волонтерській діяльності» – 2 год.

10. Тренінгова сесія «Реалізація волонтерства у процесі соціальної діяльності» – 2 год.

11. Тренінгова сесія «Організація волонтерської роботи зі студентами в умовах воєнного стану» – 2 год.

12. Практика з волонтерської роботи (культурно-просвітницьких акції (фестивалі, ярмарки, майстер-класи як форма волонтерської діяльності), соціальна інклюзія через мистецтво (залучення дітей, молоді, людей старшого віку та осіб з особливими потребами), майстер-класи з народних ремесел тощо) – 16 год.

Основними завданнями опанування програми було виокремлено:

- формування альтруїстичних почуттів і розвиток готовності до участі у різних формах просоціальної діяльності;

- розвиток здатності до професійного самовизначення крізь призму залученості до волонтерської діяльності;

- спрямування майбутніх соціальних працівників на постійне самовдосконалення та усвідомлене особистісне і професійне самовизначення у різних видах волонтерської роботи.

Зміст курсової програми (відповідно до змістово-методичного блоку моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО) охоплював ключові положення, спрямовані на їхнє активне включення в різні види волонтерської діяльності. Опрацювання матеріалів сприяло формуванню в майбутніх фахівців альтруїстичних установок і почуттів,

готовності надавати допомогу та підтримку соціально вразливим категоріям населення й особам, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за пропонованою програмою корелювалася із освоєнням освітніх компонентів у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» у закладах вищої освіти різного рівня акредитації – «Менеджмент соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Методика організації волонтерського руху», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Соціальна реабілітація», «Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціальний менеджмент в громаді».

Освоєння студентами курсової програми здійснювалося також в площині міжпредметних зв'язків із дисциплінами: «Філософія», «Психологія», «Менеджмент у соціальній роботі», «Вступ до спеціальності», а також «Школа соціального лідерства» та іншими. Це сприяло інтеграції знань і розвитку професійних умінь та навичок студентів, а також формуванню досвіду волонтерської роботи.

Спеціальний курс передбачав такі напрями залучення студентів до волонтерської діяльності в ході професійної підготовки:

- створення інтерактивного та інклюзивного середовища для розвитку альтруїстичних почуттів;
- охоплення студентів просоціальною волонтерською діяльністю як способу розкриття їхнього внутрішнього особистісного та професійного потенціалу;
- сприяння особистісному та професійному самовизначенню під час виконання волонтерських завдань на підґрунті використання технологій розвитку альтруїстичних цінностей і почуттів;
- визначення перспектив волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників у площині соціальної роботи.

Для кожного з визначених напрямів передбачено відповідні інтерактивні технології та засоби організації діяльності студентів у закладі вищої освіти. Були використані методики розробки студентами соціальних проєктів волонтерського спрямування. Проєкти охоплювали перспективи просоціальної діяльності у різних сферах соціальної роботи та підкреслювали роль альтруїстичних мотивів при відборі студентів у волонтерські групи [167]. Такий підхід дозволяв майбутнім соціальним працівникам одночасно опановувати методику створення соціальних проєктів волонтерського спрямування та вдосконалювати професійні навички із соціальної роботи. Реалізація таких соціальних проєктів давала змогу студентам глибше усвідомлювати соціальну значущість своєї діяльності, оцінювати можливості професійного саморозвитку та практично застосовувати отримані знання і вміння під час волонтерської роботи. Участь у проєктній роботі сприяла глибшому ознайомленню з професійною сферою, визначенню власних компетенцій та набуттю практичних навичок, необхідних для вирішення соціальних проблем різних груп населення.

Курсова програма була розроблена згідно з модульною технологією [209] та складалася з комплексу занять під інтегрованим девізом «У пошуках свого покликання у волонтерській діяльності». У ході занять студенти здійснювали самоаналіз професійних переваг у волонтерській роботі, індивідуальних характеристик, що впливають на особистісне самовираження під час волонтерства. Аналізувався також потенційний успіх та можливі перепони на шляху до реалізації волонтерської роботи у соціальній сфері.

На практичних заняттях з тематикою: «Методи і форми волонтерської роботи з різними соціальними групами» і «Соціальна взаємодія та технології комунікативного впливу під час волонтерської діяльності» студенти набували вмінь та навичок щодо сучасних технологій, форм і методів активної та результативної волонтерської роботи.

Важливим етапом підготовки волонтерів стало проведення тренінгових сесій з використанням методу тренінгів соціумі [6; 20; 83; 121]. Під час сесії «Соціальне проєктування та соціальні стартапи у волонтерській роботі»

студенти створювали та презентували власні соціальні проєкти щодо волонтерської допомоги тим, хто її потребує. У ході сесії «Використання соціальних мереж та онлайн дискусій у волонтерській діяльності» студенти безпосередньо включалися у онлайн-дискусії щодо можливих шляхів волонтерської підтримки найбільш вразливих категорій населення. У межах тренінгової сесії «Реалізація волонтерства у процесі соціальної діяльності» студенти аналізували найбільш затребувані в соціумі соціальні послуги та шляхи їх надання в ході волонтерської роботи. Під час тренінгової сесії «Організація волонтерської роботи зі студентами в умовах воєнного стану» студенти безпосередньо налагоджували взаємини з військовослужбовцями, які потребували реабілітації та інклюзивного включення у цивільне життя в суспільстві.

У процесі тренінгових сесій дійшли висновку, що для ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності важливу роль відіграють проєктування, співбесіди, анкетування, консультування, участь у тренінгах і майстер-класах, які проводять відомі волонтери. Значний ефект дають також сюжетно-рольові, пізнавальні, ділові та імітаційні ігри, конкурси, створення програм для роботи з клієнтами, організація благодійних заходів, а також посередництво у співпраці з фондами, громадськими організаціями та молодіжними об'єднаннями. Серед використаних соціально-педагогічних технологій підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи позитивно оцінені студентами такі: групові дискусії, технологія колективних творчих справ, ігрові технології, проєктна технологія, розробка соціальних проєктів різного рівня складності.

Особливу роль у підготовці майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи та формуванні професійного самовизначення відіграв метод дебатів, який дав змогу студентам максимально проявити власні творчі та індивідуальні здібності, сприяв самопізнанню, узгодженню особистісних і професійних цінностей, стимулював прагнення до особистісного та професійного розвитку й самовдосконалення.

Згодні з українською дослідницею І. Бодровою, що дебати забезпечують ефективне засвоєння знань і набуття емоційного та комунікативного досвіду [18, с. 158]. Це підтверджують і дослідницькі висновки доробок зарубіжного дослідника М. Мішель, який наголошує, що «... інтернет-дискусії можуть бути частиною трансформаційного освітнього процесу, покращуючи знання студентів за допомогою соціального навчання» [352, с. 22]. Таким чином, участь у дебатах допомагає майбутнім фахівцям осмислити отримані знання та отримати нові соціально-комунікативні навички, досвід командної роботи у волонтерському середовищі й здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, які потребують волонтерської підтримки і допомоги.

Зауважимо, що згідно з доробками зарубіжних дослідників М. Роджерса (M. Rogers), М. Сімонсона (M. Simonson) та А. Маклінтоша (A. MacIntosh), дебати поділяються на офіційні та неофіційні: перші не мають чітких правил, другі передбачають регламентовану структуру [367].

Суголосні з результатами дослідження науковиці О. Ваганової (O. Vaganova), яка наголошує на важливості попереднього планування дебатів, зокрема призначення ролей і встановлення очікувань, що допомагає студентам формувати більш обґрунтовані та критичні аргументи. Онлайн-дебати дають додаткову гнучкість, дозволяючи студентам і викладачам приділяти час обговоренню та осмисленню матеріалу [386, с. 81–86].

Відзначимо, що активна участь студентів в проведених онлайн-дебатах сприяла реалізації навчальних і професійних завдань, розвитку комунікативних умінь, готовності до роботи в колективі, здатності аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати інформацію та адекватно її сприймати. При цьому враховувалися індивідуальні особливості студентів і рівень їхніх соціально-комунікативних навичок. Використання дебатів у курсовій програмі підвищило мотивацію студентів для залученості до волонтерської діяльності та водночас актуалізувало потребу у особистісному і професійному самовизначенні та стимулювало свідоме освоєння професійних умінь та навичок.

Наголосимо, що сучасна студентська молодь усі сфери життя пов'язує із активною диджиталізацією. У цьому сенсі суголосні з висновками зарубіжних учених С. Мутіаранінгума (S. Mutiaraningum) і Б. Кахйоно (B. Cahyono), що «...у сучасному цифровому суспільстві для забезпечення якості освітнього процесу необхідно враховувати вікові та типологічні особливості дітей покоління Z та Альфа, а саме всебічно досліджувати їхні можливості та прогнозувати потреби на основі реального знання індивідуальних особливостей кожного здобувача» [355, с.43–54].

Згідно з результатами досліджень українських учених А. Соломахи і О. Лободи, більшість здобувачів вищої освіти підтримують інтеграцію соціальних мереж в освітній процес [273]. Студенти активніше виконують завдання з використанням соціальних мереж, зокрема: створюють тематичні пости, відео-сторіс, контент різних форматів (аудіо, відео, фото), коментують роботи одногрупників, беруть участь в обговореннях і ведуть особисті блоги, де діляться знаннями, лайфхаками та успіхами, а також розробляють портфоліо особистісного зростання.

В Україні першими цифровими інструментами освітнього процесу стали месенджери Viber і Telegram, які з комунікаційних платформ трансформувалися у засоби навчання. Весною 2020 року почали активно використовувати Zoom і Google Meet, які нині стали звичними у професійній практиці [272].

Зазначимо, що під час оволодіння майбутніми соціальними працівниками пропонованої курсової програми були застосовані інтерактивні навчальні форми з використанням цифрових технологій соціальних комунікацій, а саме: чат-спілкування в режимі реального часу через Skype, Viber; онлайн-лекції, семінари, конференції через Google Meet або Skype; телеконференції та дистанційні завдання через Google Classroom, LMS, Moodle, месенджери та електронну пошту.

Розвиток мотивів до волонтерської діяльності відбувається також через гейміфікацію, тобто використання ігрового дизайну і механік в неігровому середовищі [195]. Цей метод стимулює зацікавленість, змагальність, створює

нові контакти, активізує саморозвиток і самовиховання, сприяє оптимізації освітнього процесу та розвитку професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників.

Дослідник С. Сергієнко виокремлює основні функції анімаційної діяльності: соціальна, виховна, рекреаційна, превентивна та оновлююча. Так, виховна функція спрямована на розвиток духовних і культурних потреб особистості, формування віри у власні сили, стимулювання до саморозвитку й професійного самовизначення. Соціальна функція сприяє інтеграції в соціум та адаптації до нових моделей суспільних відносин, допомагаючи особистості підготуватися до активної участі в житті громади й вибору професії. Рекреаційна функція безпосередньо пов'язана з організацією дозвілля, оскільки змістовний відпочинок стимулює культурний і соціальний розвиток, а також професійне становлення. Превентивна функція виконує регулятивну роль у суспільному житті, тоді як оновлююча забезпечує появу нових моделей міжособистісних і групових взаємин, сприяє критичному мисленню та якісно новому стилю життя [263, с. 473–478].

Тому важливою складовою у волонтерській діяльності є організація дозвілля різних категорій соціальних груп. З цією метою використовують різні форми художньої творчості – образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, театралізовані постановки, музичне самовираження, драматичні інсценізації. Значний потенціал має ігрова діяльність, групова арттерапія (музикотерапія, ігротерапія, ізотерапія), а також авторські педагогічні технології [262, с. 130–135].

Окремої уваги заслуговує новітня форма волонтерської діяльності – медіаволонтерство (завдяки розвитку цифрових технологій). В умовах, коли головні інформаційні потоки зосереджені в інтернеті, важливим стає висвітлення діяльності волонтерів через соціальні мережі. Цю місію виконують фотографи, журналісти, блогери, які поширюють відомості про волонтерські ініціативи, тим самим не лише інформуючи суспільство, а й мотивуючи нових учасників долучатися до руху [162].

Суголосні з дослідницями І. Юрків і О. Товстухою, що важливим елементом підготовки майбутніх соціальних працівників є участь у різноманітних соціально-волонтерських та просвітницьких заходах, організованих ЗВО з волонтерською спрямованістю [309]. Зокрема, це: флешмоби, соціальні акції, благодійні ярмарки, культурно-мистецьких івент-заходи тощо. Під час таких заходів майбутні соціальні працівники здобувають навички волонтерської роботи з різними категоріями населення, вміння трансформувати волонтерські програми до конкретних потреб людей і координувати зусилля різних волонтерських груп і програм задля досягнення позитивного результату щодо волонтерської допомоги і підтримки.

Результативною була є участь студентів у соціальних проєктах та наданні волонтерської допомоги у співпраці з громадськими організаціями та благодійними фондами, що є цінною формою організації волонтерської роботи в ЗВО. Такий формат дозволив майбутнім соціальним працівникам безпосередньо взаємодіяти з людьми, які мають визнаний волонтерський авторитет, і збагатити власний волонтерський досвід роботи. Спільна діяльність з такими організаціями дозволила студентам виявити і розширити власні можливості та ресурси щодо волонтерської діяльності, а також удосконалити важливі практичні навички, необхідні для подальшої професійної діяльності, збагатити систему власних життєвих цінностей.

Наголосимо, що окрім курсової підготовки, студенти, в рамках експериментального дослідження, проходили практику з волонтерської роботи на базі різних волонтерських центрів, організацій і груп.

Так на базі Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості» [42] та волонтерської організації «ВіннСолард» («VinnSolar») з метою практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності було проведено низку благодійних культурно-мистецьких і освітньо-виховних заходів із залученням студентів в якості волонтерів (див. Додаток П): культурно-просвітницькі акції (фестивалі, ярмарки, майстер-класи як форма волонтерської діяльності), соціальна інклюзія

через мистецтво (залучення дітей, молоді, людей старшого віку та осіб з особливими потребами), майстер-класи з народних ремесел (ткацтво, гончарство, соломоплетіння, писанкарство як приклад волонтерського залучення молоді до історії громади), тематичні тренінги з питань організації волонтерської діяльності у громадах, круглі столи та дискусійні клуби з теми ролі волонтерства у суспільному розвитку, освітні програми для молоді (наприклад, «Школа молодого волонтера»), де учасники через мистецтво і культурні практики навчаються допомагати іншим, круглі столи та дискусійні зустрічі щодо ролі волонтерської діяльності в умовах воєнного стану та відбудови громад, що організовані теж волонтерськими організаціями, благодійні виставки та концерти, спрямовані на підтримку військових, переселенців, дітей-сиріт, участь разом із представниками волонтерської організації у наданні психологічної підтримки та робота з людьми у кризових ситуаціях (спрямовано на розвиток у студентів базових навичок комунікації, емпатії, стресостійкості).

Як засвідчили результати проведених заходів та позитивні відгуки людей, співпраця волонтерських організацій (як наприклад «ВіннСолард») із закладами вищої освіти створює потужну платформу для дієвої та ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи. Вона поєднує теоретичну базу з практичними навичками, формує цінності емпатії, гуманності й громадянської активності, що є ключовими для майбутньої професійної діяльності у соціальній сфері.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментального дослідження

На фінальному етапі дослідження було організовано контрольну частину експерименту, метою якої став порівняльний аналіз рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи у контрольній та експериментальній групах після завершення формувального впливу. Контрольний зріз (повторне діагностування) здійснювався відповідно до тих

самих визначених критеріїв і показників, із застосуванням тих самих методик, що використовувались під час констатувального етапу.

На формуальному етапі експерименту було залучено 93 особи контрольної групи та 93 особи експериментальної групи. Студентів КГ було включено в освітній процес за діючими освітніми програмами. Для студентів ЕГ було впроваджено в освітній процес теоретично обґрунтовані соціально-педагогічні умови та авторська модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО, а також спеціальні програми аудиторної та позааудиторної соціальної діяльності студентів у площині волонтерства з використанням інноваційних методів та інклюзивних підходів.

Представимо результати діагностування рівнів готовності студентів до волонтерської роботи за ментально-ціннісним критерієм до і після формуального експерименту в ЕГ і КГ (див. Табл. 3.8)

Розглянемо узагальнені результати діагностування рівнів готовності студентів до волонтерської роботи до та після формуального експерименту в ЕГ та КГ за усіма критеріями (ментально-ціннісним, мотиваційно-цільовим, особистісного та професійного самовираження, результативно-рефлексивним) (див. Табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Результати діагностування готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за показниками ментально-ціннісного критерію до і після формуального етапу експерименту (у %)

№	Рівень	ЕГ		КГ		ЕГ	КГ
		до	після	до	після	приріст	приріст
1.	<i>Прояв альтруїзму</i>						
1.1	високий	18,28%	36,56%	20,43%	20,43%	18,28%	0%
1.2	середній	51,61%	61,29%	50,54%	51,61%	9,68%	1,07%
1.3.	низький	30,11%	2,15%	29,03%	27,96%	-27,96%	-1,07%
2	<i>Прийняття принципів волонтерської діяльності як власних життєвих орієнтирів</i>						
2.1	високий	15,05%	34,41%	16,13%	17,20%	19,36%	1,07%

	волонтерській площині						
1.1	високий	15,05%	36,56%	16,13%	18,28%	21,51%	2,15%
1.2	середній	50,54%	61,29%	49,46%	53,76%	10,75%	4,30%
1.3.	низький	34,41%	2,15%	34,41%	27,96%	-32,26%	-6,45%
2	Цільові установки на волонтерство						
2.1	високий	11,83%	37,63%	13,98%	17,20%	25,80%	3,22%
2.2	середній	41,93%	60,22%	39,78%	43,01%	18,29%	3,23%
2.3.	низький	46,24%	2,15%	46,24%	39,79%	-44,09%	-6,45%
3	Мотивація до здійснення волонтерської роботи						
3.1	високий	18,28%	35,48%	18,28%	19,35%	17,20%	1,07%
3.2	середній	30,11%	60,22%	26,88%	37,63%	30,11%	10,75%
3.3.	низький	51,61%	4,30%	54,84%	43,02%	-47,31%	-11,82%
Середній приріст готовності до волонтерської роботи за всіма показниками (середнє арифметичне)							
	високий	15,05%	36,56%	16,13%	18,28%	21,51%	2,15%
	середній	40,86%	60,57%	38,71%	44,81%	19,71%	6,10%
	низький	44,09%	2,87%	45,16%	36,91%	-41,22%	-8,25%
Середнє значення (в балах)		1,709	2,337	1,709	1,814	0,628	0,105
Дисперсія		0,51	0,28	0,53	0,52		
t-критерій Стюдента		ЕГ до- після 6,81	КГ до- після 0,98	ЕГ-КГ до 0,001	ЕГ-КГ після 5,65		

[Джерело розроблене автором]

Використовуючи критерій Стюдента, на основі аналізу параметра t з таблиці 3.9, можна зробити висновок, що відмінності рівнів готовності студентів до волонтерської роботи контрольної групи за мотиваційно-цільовим критерієм до і після формувального експерименту є несуттєвими ($t_{КГ, до-після}=0,98 < t_{кр}=1,96$), в той час як значні зміни цих рівнів у експериментальній групі та значна відмінність рівнів контрольної і експериментальної груп після формувального експерименту є не випадковими ($t_{ЕГ, до-після}=6,81 > t_{кр}$, $t_{ЕГ-КГ, після}=5,65 > t_{кр}$), що вказує на суттєвий вплив проведеної в експериментальній групі роботи.

Таблиця 3.10

Результати діагностування рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм особистісного самовираження до і після формувального етапу експерименту (у %)

№	Рівень	ЕГ		КГ		ЕГ	КГ
		до	після	до	після	приріст	приріст
1.	<i>Емпатійність та емоційність</i>						
1.1	високий	15,05%	34,41%	15,05%	19,35%	19,36%	4,30%
1.2	середній	48,39%	59,14%	47,31%	50,54%	10,75%	3,23%
1.3.	низький	36,56%	6,45%	37,64%	30,11%	-30,11%	-7,53%
2	<i>Комунікаційні, лідерські, менеджерські вміння</i>						
2.1	високий	16,13%	33,33%	17,20%	18,28%	17,20%	1,08%
2.2	середній	51,61%	56,99%	48,39%	49,46%	5,38%	1,07%
2.3.	низький	32,26%	9,68%	34,41%	32,26%	-22,58%	-2,15%
3	<i>Уміння працювати в команді, толерантність та відповідальність</i>						
3.1	високий	16,13%	32,26%	16,13%	18,28%	16,13%	2,15%
3.2	середній	52,69%	56,99%	51,61%	53,76%	4,3%	2,15%
3.3.	низький	31,18%	10,75%	32,26%	27,96%	-20,43%	-4,30%
Середній приріст готовності до волонтерської роботи за всіма показниками (середнє арифметичне)							
	високий	15,77%	33,33%	16,13%	18,63%	17,56%	2,50%
	середній	50,89%	57,71%	49,11%	51,26%	6,82%	2,15%
	низький	33,34%	8,96%	34,76%	30,11%	-24,38%	-4,65%
Середнє значення (в балах)		1,824	2,244	1,814	1,885	0,420	0,071
Дисперсія		0,46	0,36	0,47	0,47		
t-критерій Стюдента		ЕГ до-після 4,46	КГ до-після 0,68	ЕГ-КГ до 0,11	ЕГ-КГ після 3,80		

[Джерело розроблене автором]

Використовуючи критерій Стюдента, на основі аналізу параметра t з таблиці 3.10 можна зробити висновок, що відмінності рівнів готовності до волонтерської роботи контрольної групи за критерієм особистісного самовираження у студентів контрольної групи до і після формувального експерименту є несуттєвими ($t_{КГ, до-після}=0,68 < t_{кр}=1,96$), в той час як значні зміни цих рівнів у експериментальній групі та значна відмінність рівнів контрольної і

експериментальної груп після формувального експерименту є не випадковими ($t_{EG,до-після}=4,46 > t_{кр}$, $t_{EG-КГ,після}=3,80 > t_{кр}$), що вказує на суттєвий вплив проведеної в експериментальній групі роботи.

Таблиця 3.11

Результати діагностування рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за критерієм професійного самовираження до і після формувального етапу експерименту (у %)

№	Рівень	ЕГ		КГ		ЕГ	КГ
		до	після	до	після	приріст	приріст
1.	<i>Теоретичні знання про волонтерство в соціальній роботі</i>						
1.1	високий	15,05%	36,56%	13,98%	17,20%	21,51%	3,22%
1.2	середній	39,79%	60,22%	39,79%	41,94%	20,43%	2,15%
1.3.	низький	45,16%	3,22%	46,23%	40,86%	-41,94%	-5,37%
2	<i>Професійні компетентності</i>						
2.1	високий	16,13%	33,33%	16,13%	20,43%	17,20%	4,30%
2.2	середній	49,46%	58,07%	47,31%	53,76%	8,61%	6,45%
2.3.	низький	34,41%	8,60%	36,56%	25,81%	-25,81%	-10,75%
3	<i>Просоціальна активність, наявність та глибина практичного волонтерського досвіду</i>						
3.1	високий	12,90%	34,41%	12,90%	18,28%	21,51%	5,38%
3.2	середній	41,94%	58,06%	40,87%	43,01%	16,12%	2,14%
3.3.	низький	45,16%	7,53%	46,23%	38,71%	-37,63%	-7,52%
Середній приріст готовності до волонтерської роботи за всіма показниками (середнє арифметичне)							
	високий	14,70%	34,77%	14,33%	18,63%	20,07%	4,30%
	середній	43,73%	58,78%	42,66%	46,24%	15,05%	3,58%
	низький	41,57%	6,45%	43,01%	35,13%	-35,12%	-7,88%
Середнє значення (в балах)		1,731	2,283	1,713	1,835	0,552	0,122
Дисперсія		0,49	0,32	0,49	0,51		
t-критерій Стьюдента		ЕГ до-після 5,87	КГ до-після 1,18	ЕГ-КГ до 0,18	ЕГ-КГ після 4,71		

[Джерело розроблене автором]

Використовуючи критерій Стьюдента, на основі аналізу параметра t з таблиці 3.11 можна зробити висновок, що відмінності рівнів готовності до

волонтерської роботи за критерієм професійного самовираження у студентів контрольної групи до і після формувального експерименту є несуттєвими ($t_{KG, до-після}=1,18 < t_{кр}=1,96$), в той час як значні зміни цих рівнів у експериментальній групі та значна відмінність рівнів контрольної і експериментальної груп після формувального експерименту є не випадковими ($t_{EG, до-після}=5,87 > t_{кр}$, $t_{EG-KG, після}=4,71 > t_{кр}$), що вказує на суттєвий вплив проведеної в експериментальній групі роботи.

Таблица 3.12

Результати діагностування рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за результативно-рефлексивним критерієм до і після формувального етапу експерименту (у %)

[illegible]

високий	15,77%	33,33%	15,77%	20,08%	17,56%	4,31%
середній	36,92%	58,79%	37,99%	49,11%	21,87%	11,12%
низький	47,31%	7,88%	46,24%	30,81%	-39,43%	-15,43%
Середнє значення (в балах)	1,685	2,253	1,695	1,892	0,568	0,197
Дисперсія	0,53	0,35	0,53	0,50		
t-критерій Стюдента	ЕГ до-після 5,84	КГ до-після 1,89	ЕГ-КГ до 0,14	ЕГ-КГ після 3,78		

[Джерело розроблене автором]

Середнє значення (в балах) рівня готовності до волонтерської роботи за результативно-рефлексивним критерієм у студентів експериментальної групи зросло на 0,568 бали (1,685 на контрольному етапі експерименту до 2,253 після формувального етапу експерименту). В той же час у контрольній групі теж відбулось зростання цього рівня, але значно менше – на 0,197 бали (з 1,695 на контрольному етапі експерименту до 1,892 після формувального етапу експерименту). Використовуючи критерій Стюдента, на основі аналізу параметра t з таблиці 3.12 можна зробити висновок, що відмінності рівнів готовності до волонтерської роботи за результативно-рефлексивним критерієм у студентів контрольної групи до і після формувального експерименту є несуттєвими ($t_{КГ, до-після}=1,89 < t_{кр}=1,96$), в той час як значні зміни цих рівнів у експериментальній групі та значна відмінність рівнів контрольної і експериментальної груп після формувального експерименту є не випадковими ($t_{ЕГ, до-після}=5,84 > t_{кр}$, $t_{ЕГ-КГ, після}=3,78 > t_{кр}$), що вказує на суттєвий вплив проведеної в експериментальній групі роботи.

Узагальнивши результати діагностування рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи, констатуємо, що у студентів КГ відсутня значна динаміка. Водночас у студентів ЕГ якісні та кількісні зміни є чітко вираженими за усіма критеріями підготовки до волонтерської роботи в умовах ЗВО (від низького до високого рівня).

Таблиця 3.13

Узагальнені результати діагностування рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи за усіма критеріями до і після формувального етапу експерименту (у %)

№	Рівень	ЕГ		КГ		ЕГ	КГ
		до	після	до	після	приріст	приріст
1.	<i>Ментально-ціннісний критерій</i>						
1.1	високий	19,35%	35,48%	20,07%	20,43%	16,13%	0,36%
1.2	середній	49,11%	60,21%	49,11%	50,18%	11,10%	1,07%
1.3.	низький	31,54%	4,31%	30,82%	29,39%	-27,23%	-1,43%
2	<i>Мотиваційно-ціннісний критерій</i>						
2.1	високий	15,05%	36,56%	16,13%	18,28%	21,51%	2,15%
2.2	середній	40,86%	60,57%	38,71%	44,81%	19,71%	6,10%
2.3.	низький	44,09%	2,87%	45,16%	36,91%	-41,22%	-8,25%
3	<i>Критерій особистісного самовираження</i>						
3.1	високий	15,77%	33,33%	16,13%	18,63%	17,56%	2,50%
3.2	середній	50,89%	57,71%	49,11%	51,26%	6,82%	2,15%
3.3.	низький	33,34%	8,96%	34,76%	30,11%	-24,38%	-4,65%
4	<i>Критерій професійного самовираження</i>						
4.1	високий	14,70%	34,77%	14,33%	18,63%	20,07%	4,30%
4.2	середній	43,73%	58,78%	42,66%	46,24%	15,05%	3,58%
4.3.	низький	41,57%	6,45%	43,01%	35,13%	-35,12%	-7,88%
5	<i>Результативно-рефлексивний критерій</i>						
5.1	високий	15,77%	33,33%	15,77%	20,08%	17,56%	4,31%
5.2	середній	36,92%	58,79%	37,99%	49,11%	21,87%	11,12%
5.3	низький	47,31%	7,88%	46,24%	30,81%	39,43%	-15,43%1
Середній приріст готовності до волонтерської роботи за усіма критеріями (середнє арифметичне)							
	високий	16,13%	34,69%	16,49%	19,21%	18,57%	2,72%
	середній	44,30%	59,21%	43,52%	48,32%	14,71%	4,80%
	низький	39,57%	6,10%	39,99%	32,47%	-33,28%	-7,52%
Середнє значення (в балах)		1,766	2,286	1,765	1,867	0,520	0,102
Дисперсія		0,50	0,33	0,51	0,50		
t-критерій Стюдента		ЕГ до-після 5,51	КГ до-після 0,98	ЕГ-КГ до 0,01	ЕГ-КГ після 4,45		

[Джерело розроблене автором]

Графічно ці зміни представлено на рис. 3.2.

Отримані у процесі дослідницько-експериментальної роботи емпіричні дані щодо рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи засвідчили показники зростання в обох групах студентів.

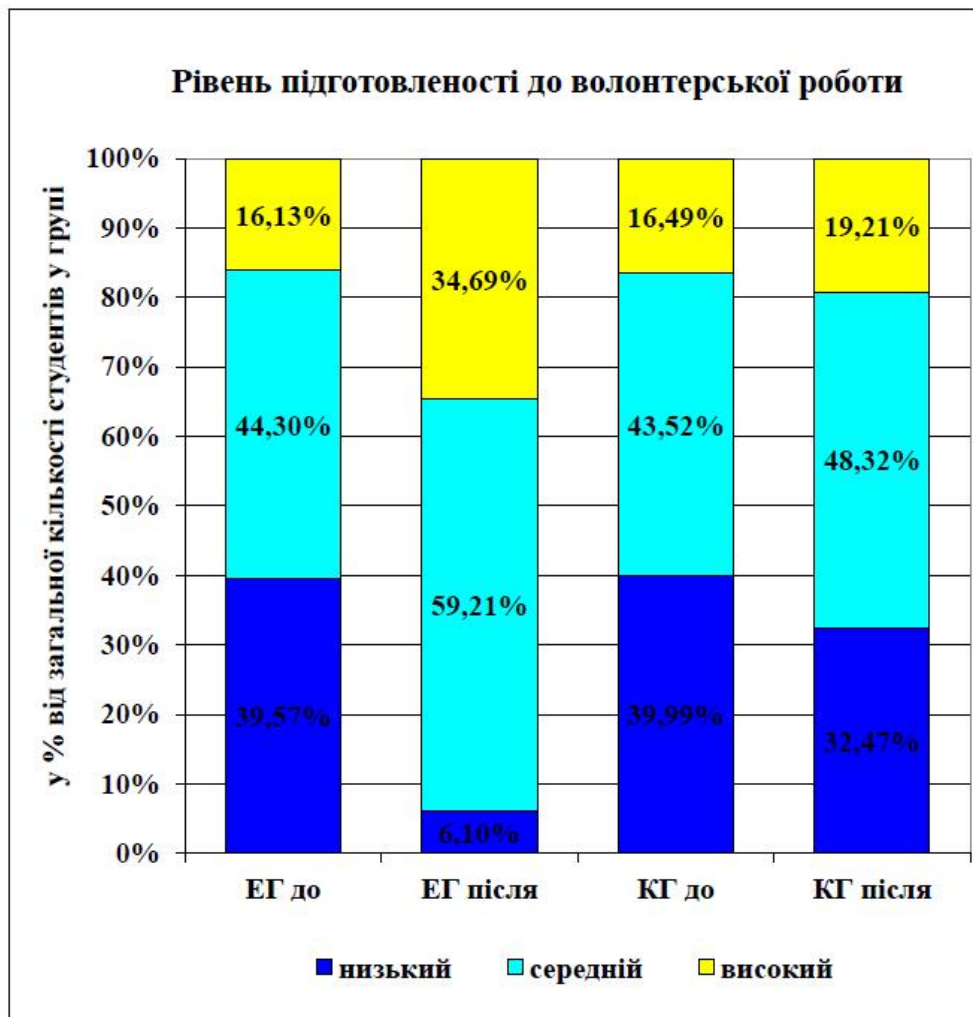

Рис. 3.2. Динаміка готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи на констатувальному та формувальному етапах експерименту

Однак динаміка змін в експериментальній групі є більш вираженою. Це зумовлено фактором додаткових змінних у проведенні експерименту: ефективністю запровадження соціально-педагогічних умов та авторської моделі підготовки студентів до волонтерської роботи, використання тренінгових програм, інноваційних методів і технологій залучення студентів до

волонтерської діяльності, створення інклюзивного середовища щодо волонтерської діяльності. Як наслідок, – зменшення кількості студентів з низьким рівнем і збільшення кількості студентів з високим рівнем готовності до волонтерської роботи.

Результати проведеного дослідження уможливили виробити *методичні рекомендації щодо ефективної підготовки* майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти:

– *на ментально-ціннісному рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сфері волонтерського руху в ЗВО* – сприяти створенню в ЗВО позитивного іміджу та доброчинної репутації волонтерських організацій, шкіл, об'єднань і центрів; активно пропагувати серед студентської спільноти тренду «Я-волонтер»; розширювати панорамність студентського світогляду щодо результативного позитивного здійснення волонтерської роботи;

– *на мотиваційному рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сфері волонтерського руху в ЗВО* – системно залучати студентів до волонтерської діяльності на підґрунті актуалізації соціальної відповідальності та чіткої громадянської позиції; урізноманітнювати та поглиблювати спектр мотивацій студентів як майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи;

– *на комунікативному рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сфері волонтерського руху в ЗВО* – налагодити комфортні комунікаційні взаємодії на постійній основі між студентами, викладачами, вузівськими, регіональними та національними волонтерськими організаціями (центрами, об'єднаннями тощо), які провадять активну волонтерську роботу та навчають цьому членів;

– *на організаційно-процесуальному рівні освітнього процесу в ЗВО* – розробляти короткострокову та довгострокову стратегії пропагування цінності волонтерства у суспільному розвитку; інформувати про наявні ресурси та можливості для здійснення волонтерських дій; розробляти соціальні проєкти і програми із векторною спрямованістю для надання волонтерської допомоги тим, хто її вкрай потребує, та орієнтацією на максимальне розкриття і збагачення потенціалу самих волонтерів; формувати безпечне середовище та сприятливі

умови для залучення студентів у позааудиторний час до участі у волонтерських групах, школах, організаціях (центрах, об'єднаннях тощо), волонтерських проєктах і заходах на базі ЗВО; організовувати неформальні зустрічі з людьми, які користуються авторитетом та мають досвід волонтерської роботи у соціумі (суспільстві); залучати студентів до здійснення волонтерської та благодійної діяльності на рівні ЗВО, населеного пункту, міста чи області шляхом розробки системної благодійних проєктів і організації різних заходів; виявляти фактори, які чинять вплив на залучення студентів до волонтерської роботи, з метою посилення позитивного впливу і нівелювання негативного впливу для підвищення продуктивності волонтерства в ЗВО; забезпечувати регламентацію волонтерської діяльності відповідно до бажання студентів, наявних можливостей і ресурсів;

– на змістово-методичному рівні освітнього процесу в ЗВО – в освітніх програмах максимально включати практико-орієнтовані курси, які дають знання студентам про призначення і специфіку волонтерської діяльності, про потреби громади і конкретних людей та соціальні проблеми, з якими вони стикаються; розробляти дослідницькі проєкти, залучення до реалізації яких студентів дозволить їм набути або поглибити практичний досвід власної волонтерської діяльності; охопити освітніми компонентами та навчальними дисциплінами достатній спектр набуття в ході освітнього процесу теоретичних знань з питань волонтерства, удосконалення вмінь оперативної адаптації до різних соціальних умов та мобільного вирішення потреб людей з різних соціальних груп; використовувати практично орієнтовані завдання, спрямовані на розвиток волонтерського потенціалу студентів; залучати відомих волонтерів до формування у студентів практичних навичок волонтерської роботи; розвивати критичне мислення шляхом використання логічних завдань, обґрунтування вибору способів розв'язування складних соціальних проблем; урізноманітнювати освітню діяльність студентів шляхом застосування комплексу інтерактивних технологій, інноваційних форм та і дієвих методів оволодіння волонтерськими навичками (освітні кейси, навчальні та

дослідницькі проекти в соціальній сфері, авторські презентації проектів, семінари, дискусії(диспути), спеціальні тренінги, ділові ігри, івенти тощо); розширити кредитний академічний обсяг волонтерської практики;

– *на технологічно-діяльнісному рівні освітнього процесу в ЗВО* – спонукати студентів до активних волонтерських дій шляхом залучення їх до участі в роботі волонтерських груп, шкіл волонтерства, волонтерських організацій (центрів, об'єднань тощо) на різних рівнях; надання менторської підтримки та супроводу коучів з питань волонтерства; спонукати та залучати кожного студента-волонтера до такого виду волонтерської діяльності, котрий дозволить найкращим чином використати його потенціал та принесе мобільний і позитивний результат щодо волонтерської допомоги; залучати студентів до організації та проведення різноманітних благодійних акцій, квестів, культурно-мистецьких заходів (івентів, фестивалів, виставок, ярмарок, майстер-класів тощо); зацікавлювати студентів до різних видів волонтерської роботи в аудиторний та позааудиторний час з метою вирішення конкретних нагальних соціальних проблем у певній соціальній групі на підґрунті власного волонтерського досвіду та професійних навичок; організовувати неформальні зустрічі з людьми, які мають волонтерський досвід та користуються авторитетом у студентів; спонукати студентів до волонтерської роботи різними нематеріальними засобами заохочення (зокрема, у вигляді зарахування практики, отримання додаткових балів або спеціальних відзнак); створювати сприятливі умови для участі студентів у регіональних, національних та міжнародних волонтерських ініціативах і проектах з метою формування або поглиблення у них досвіду взаємодії з представниками різних соціальних груп та різноманітними культурами суспільного співжиття;

– *на рівні особистісного самовираження майбутнього соціального працівника у площині волонтерської роботи* – формувати соціальну активність, зрілість та відповідальність студентів (шляхом спонукання до активної креативної позиції в сфері волонтерства, освітньому процесі та житті соціуму

ЗВО, спонукати студентів до саморегуляції та самокорекції, здобувати цінний волонтерський досвід;

– *на рівні професійного самовираження майбутнього соціального працівника у площині волонтерської роботи* – створювати корисні інформаційні платформи з метою розширення бази знань щодо реалізації волонтерства у площині соціальної роботи; розвиток у студентів професійних компетентностей через залучення їх до надання конкретних волонтерських соціальних та реабілітаційних послуг і соціальної допомоги тим людям, які вкрай цього потребують; залучення студентів до просоціальної діяльності, яка зацікавлює їх і спонукає до активності; інклюзивно розширювати доступ студентів до волонтерських платформ і урізноманітнювати спектр соціального волонтерства з метою забезпечення конструктивного, систематичного та креативного збагачення досвіду майбутніх соціальних працівників щодо волонтерства у спектрі соціальної роботи.

Висновки до третього розділу

З метою визначення ефективності розроблених у попередньому розділі соціально-педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, було представлено програму дослідницько-експериментальної роботи та охарактеризовано досягнуті результати. Закцентовано увагу на важливості використання в освітньому процесі тренінгової програми, імітаційних та інноваційних методів, необхідності створенні інклюзивного середовища щодо волонтерської діяльності.

Програмою експериментальної роботи було визначено: мету і завдання експериментального дослідження, етапи проведення експерименту (підготовчий (теоретико-аналітичний), констатувальний, формувальний і підсумковий), наповненість ЕГ та КГ студентів; означено початковий та підсумковий рівні готовності студентів до волонтерської роботи; передбачено інтерпретацію результатів й опрацювання отриманих даних.

Експериментальне дослідження проходило на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Сумського державного педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості».

Визначення початкового та підсумкового рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти реалізовано на основі визначених критеріїв (ментально-ціннісного, мотиваційно-цільового, особистісного та професійного самовираження, результативно-рефлексивного) з використанням діагностичного інструментарію.

На формуальному етапі експерименту апробовано виділені соціально-педагогічні умови, реалізовано впровадження авторської моделі та тренінгової

програми з метою визначення їх ефективності щодо готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Отримані у процесі дослідницько-експериментальної роботи емпіричні дані щодо рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи засвідчили ефективність запровадження в освітній процес у ЗВО пропонованих соціально-педагогічних умов і розробленої авторської моделі, тренінгової програми, використання інноваційних методів і технологій залучення до волонтерської роботи, організація інклюзивного волонтерського середовища.

За результатами дослідження сформовано методичні рекомендації щодо досягнення максимальної ефективності у підготовці майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО.

Зміст розділу відображено в таких публікаціях автора: [127]; [128]; [172]; [178]; [180]; [181]; [182]; [185].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків:

1. Проаналізовано стан дослідженості наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи та з'ясовано сутність ключових понять дослідження у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.

Встановлено, що зарубіжні та українські вчені і практики досліджували проблему волонтерства у різних гносеологічних площинах, зокрема: в історично-еволюційній, соціологічній, політичній, філософській, економічній, культурологічній, психологічній, соціально-педагогічній та ін.

Проаналізувавши генезу волонтерства, у дослідженні подано авторську періодизацію історичного розвитку світового та українського волонтерського руху. Так, на основі вивчення волонтерського досвіду різних країн світу, виділено та охарактеризовано 7 періодів розвитку волонтерства у світі: 1 період – до 1859 р. – зародження волонтерства як місіонерства та милосердя, ситуативне і неформальне волонтерство; 2 період – 1859–1913 рр. – ситуативно-формалізоване волонтерство; 3 період – 1914–1947 рр. – волонтерство як атрибут та невід'ємна складова розвитку громадянського суспільства, розвиток волонтерства як благодійної діяльності; 4 період – 1948–1979 рр. – розробка і упровадження різних волонтерських проєктів і програм, спрямованих на підтримку миру і стабільності в світі; 5 період – 1980–2000 рр. – інституалізація та підтримка в країнах волонтерських організацій та установ на державному рівні; 6 період – 2001–2000 рр. – нормативно-правова визначеність волонтерської діяльності та урізноманітнення видів волонтерства; 7 період – 2014 – по даний час – активізація волонтерського руху, спрямованого

на подолання кризових ситуацій у суспільстві (внаслідок воєн, пандемій, економічної стагнації, розмитості культурної ідентичності тощо) та забезпечення мирного співіснування різних світових культур; оптимальне поєднання формального і неформального волонтерства.

В історичному розвитку українського волонтерства виділено та охарактеризовано 6 таких періодів: 1 період – друга половина IX – середина XIII ст. – зародження волонтерського руху в Україні як держави «Київська Русь», доброчинність стає визначальною соціальною цінністю в українському суспільстві; 2 період – кінець XIII ст. – 1991 р. – прояв окремих аспектів волонтерства під час перебування України в складі різних світових імперій; 3 період – 1991 – 2000 рр. – відновлення волонтерського руху в незалежній Україні, створення національних волонтерських організацій, налагодження співпраці з міжнародними волонтерськими організаціями; 4 період – 2001 – 2010 рр. – визнання суб'єктності та державної підтримки волонтерів і волонтерських організацій; 5 період – 2011–2013 рр. – правова формалізація здійснення волонтерської діяльності; 6 період – 2014 р. – по теперішній час – період боротьби українського народу із російською агресією та відстоювання незалежності, територіальної цілісності та суверенності України – орієнтація волонтерського руху на розбудову громадянського демократичного суспільства та інтеграцію в європейське співтовариство. Описані кореляційні зв'язки між генезою світового та українського волонтерського руху.

У контексті дослідження охарактеризовано концептуальні підходи до трактування поняття «волонтерство» у соціально-педагогічній науковій площині, а саме: нормативно-правовий, гуманістичний, ментально-ціннісний, контекстний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, оперативно-діяльнісний, позитивно-результативний підходи. Визначено, що природа волонтерської діяльності як соціально-педагогічного явища багатоаспектна і включає аспекти: суспільної значимості та корисності; соціальної активності; соціалізації, соціальної інтеграції, інклюзії та реабілітації; особистісного самовираження; професійного самовираження; а також: соціокультурний,

ментально-ціннісний, психологічний, мотиваційний, комунікативний аспекти.

У дослідженні під поняттям «*волонтерство*» розуміємо форму благодійної, соціально спрямованої, активної діяльності, що здійснюється волонтерами одноосібно або у складі волонтерської групи чи волонтерської організації усвідомлено, керуючись системою соціокультурних та ментальних цінностей, на засадах добровільного власного покликання і мотивації, безоплатності та неприбутковості щодо власних потреб, гуманності, громадянської солідарності, рівності, інклюзивності, законності, відповідальності та корисності щодо людей, які, перебуваючи у кризовому становищі, потребують соціальної допомоги і підтримки.

Волонтерський рух у ЗВО розглядаємо як форму добровільної та активної згуртованості студентської громади у сфері реалізації волонтерських проєктів і програм, спрямованих на мобільне вирішення соціальних проблем і підтримку вразливих верст населення в умовах кризових станів у суспільстві.

Волонтерську діяльність студентів трактуємо як соціально значиму та суспільно корисну діяльність, яка усвідомлено і добровільно здійснюється ними у вільний від навчання час у площині реалізації особистісного та професійного (як майбутнього спеціаліста) ресурсного потенціалу.

З'ясовано, що *волонтерство в соціальній роботі* передбачає безоплатну, безкорисливу, добродійну діяльність, яка здійснюється за власним добровільним покликанням і бажанням соціального працівника та полягає в оперативному знаходженні рішення щодо розв'язання складних чи кризових соціальних ситуацій, в позитивному вирішенні найгостріших соціальних проблем та якісному наданні соціальних, реабілітаційних послуг і допомоги.

Встановлено, що *залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи* передбачає безпосередню, за власною ініціативою, добровільну участь студентів у соціально корисній діяльності на благо інших людей, що здійснюється ними у складі студентських волонтерських груп і організацій під час волонтерської виробничої практики та у вільний від навчання час.

Розкрито сутність поняття *«підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти»*, під яким розуміємо процес формування особистісного та професійного ресурсу в ході аудиторної та позааудиторної роботи, волонтерської виробничої практики та у вільний від навчання час для ефективної включеності до волонтерської діяльності на благо окремих громадян зокрема та суспільства загалом.

2. Виокремлено структурні компоненти волонтерської діяльності та уточнено критерії і показники рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладі вищої освіти.

В процесі аналізу характеристичних особливостей студентського волонтерства було виокремлено структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників, а саме: ментально-ціннісний, мотиваційний, цільовий, підготовчо-теоретичний (ресурсний), середовищний, процесуально-діяльнісний (технологічний), результативно-оцінювальний та рефлексивно-коригувальний. Розроблено механізм залучення студентів до волонтерської роботи у ЗВО.

З метою встановлення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в ЗВО обрано та обґрунтовано п'ять критеріїв (відповідно до структурних компонентів волонтерської діяльності): ментально-ціннісний, мотиваційно-цільовий, результативно-рефлексивний критерії, а також критерії особистісного та професійного самовираження. Означено та проаналізовано по три показники рівня прояву виділених критеріїв щодо готовності студентів до волонтерської роботи. Для кількісного вимірювання критеріїв та показників застосовано 3-бальну шкалу: 1 бал – критерій (показник) не проявлений або слабо виражений, 2 бали – критерій (показник) проявлений достатньо, але має непостійний характер, 3 бали – критерій (показник) проявлений максимально.

На основі визначених ключових структурних компонентів волонтерської діяльності та означених критеріїв та показників виокремлено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи, а саме:

низький (відтворювальний, нестійкий характер готовності), середній (достатньо конструктивний, але не завжди системний), високий (системний і креативний).

3. Охарактеризовано нормативно-правове підґрунтя та виділено соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти.

Встановлено, що законодавство у сфері волонтерської діяльності складається з Конституції України, Закону України «Про волонтерську діяльність», інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

Виокремлено зовнішні (кризові стани в суспільстві, неповне задоволення державою запитів громадян, потреба у волонтерах і волонтерських організаціях (групах), нормативно-правове регулювання волонтерської діяльності, правовий статус волонтерів і волонтерських організацій, освітні програми підготовки до волонтерської роботи у ЗВО) та внутрішні (що характеризують «Я-особистість» студента, а саме: його ментальні та життєві цінності, етико-моральні та мотиваційні орієнтири, індивідуальні та психологічні особливості, внутрішня готовність до здійснення волонтерської діяльності, зорієнтованість на соціальну корисність, потреба в особистісному та професійному самовираженні, наявний досвід волонтерської роботи, здатність до колективної роботи в соціумі) фактори впливу на залучення студентів до волонтерської роботи. Дійшли висновку, що для повноти залученості студентів до волонтерської роботи в умовах ЗВО необхідно враховувати фактори впливу комплексно.

Виділено та охарактеризовано соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в ЗВО: 1) створення в закладі вищої освіти сприятливого ментально-ціннісного, мотиваційного та інтерактивного соціально-педагогічного простору для усвідомлення значимості волонтерства в суспільстві та цілеспрямованої залученості студентів до волонтерської роботи; 2) конструювання цілісної програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи під час освітнього процесу; 3) формування волонтерських організацій

(груп, шкіл, клубів, центрів, об'єднань тощо) із урахуванням рівня зацікавленості студентів у волонтерській роботі; 4) створення інклюзивного середовища та підготовка навчально-методичного ресурсу для забезпечення безперервності та різноманітності видів волонтерської діяльності студентів; 5) активне залучення студентів до волонтерської практики у позааудиторний час; 6) використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх платформ, технологій, форм і методів волонтерської роботи (в т.ч. з використанням цифрових інструментів).

4. Сконструйовано та апробовано модель, розкрито зміст, форми і методи підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Розроблена модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах ЗВО включає такі блоки: ментально-цільовий, концептуально-методологічний, змістово-методичний, організаційно-технологічний, практично-результативний, рефлексивно-діагностичний блоки, а також блок суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії і блок коригування волонтерських дій. Обґрунтовано особливості кожного з блоків.

Розроблено курсову і тренінгові програми та апробовано їх під час аудиторної та позааудиторної діяльності студентів. Охарактеризовано особливості використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх технологій, форм і методів волонтерської роботи.

5. Обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти.

З метою експериментальної перевірки ефективності соціально-педагогічних умов було розроблено експериментально-дослідницьку програму, яка включала чотири етапи: підготовчий (теоретико-аналітичний), констатувальний, формувальний і підсумковий. На підготовчому етапі проведено теоретичний аналіз проблеми здійснення волонтерської діяльності в Україні та за кордоном, а також охарактеризовано освітньо-професійні програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської

роботи в умовах ЗВО. На констатувальному та формувальному етапах здійснено оцінювання рівнів готовності до волонтерської роботи у студентів експериментальної та контрольної групи. На підсумковому етапі внаслідок зіставлення результатів рівнів готовності до волонтерської роботи у студентів експериментальних груп виявлено наявність приросту в набутті волонтерського досвіду, що підтвердило ефективність впровадження означених соціально-педагогічних умов, які реалізувались в рамках сконструйованої моделі з використанням тренінгових програм та системним залученням студентів волонтерської практики.

Розроблено методичні рекомендації щодо ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти: на ментально-ціннісному, мотиваційному та комунікативному рівнях суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сфері волонтерського руху в ЗВО; на організаційно-процесуальному, змістово-методичному та технологічно-діяльнісному рівнях освітнього процесу в ЗВО, а також на рівнях особистісного та професійного самовираження майбутнього соціального працівника у площині волонтерської роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективою для подальших досліджень є виявлення та упровадження у національну систему вищої освіти зарубіжного досвіду підготовки майбутніх соціальних працівників в кризових умовах, зокрема під час воєнного стану, в яких перебувають сьогодні як студенти, так і суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Р. Благодійництво в Україні: історичний огляд та нинішня реальність. Шлях до майбутнього. URL: <http://mecenatstvo.org/statti/206-blahodiinytstvo-v-ukraini-istorychnyi-ohliad-ta-nynishnia-realnist> (дата звернення: 23.02.2023 р.).
2. Авраменко Є. Г., Васильєв М.К. Волонтерський рух в Україні: засади і принципи діяльності. *Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 квітня 2015 року). Харків: Видавництво ХНАДУ, 2015. С. 12–15. URL: https://keui.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/04/zbirka_volonterstvo.pdf (дата звернення: 03.12.2022 р.).
3. Аналітична доповідь «Волонтерський рух: Світовий досвід та українські громадянські практики». Національний інститут стратегічних досліджень. 2015. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter+697e4.pdf> (дата звернення: 17.04.2023 р.).
4. Апухтін В. Г., Богомолів О. Є. До питання розвитку волонтерського руху в Україні та Європі. *Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 квітня 2015 р.). Харків: Видавництво ХНАДУ, 2015. С. 23–27.
5. Ашиток Н. В. Компетентнісний підхід до фахової підготовки працівників соціальної сфери у вищій школі. *Молодь і ринок*. 2016. № 4. С. 12–16.
6. Байдарова О. О. Застосування тренінгових технологій для розвитку професійної самосвідомості соціальних працівників. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: моніторинг якості освіти*. 2007. Т. 3 (6). С. 9–13.
7. Балашов Е. М. Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Психологія і педагогіка*. 2013. № 24. С. 12–16.

8. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 208 с.
9. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К.: Центр навч. літератури, 2005. 172 с.
10. Безпалько О., Заверико Н., Зверева І. та ін. Волонтерство: poradnik для організатора волонтерського руху / уклад. Т. Л. Лях. К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. 176 с.
11. Безпалько О. В., Едель С. В. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей: метод. реком. до проведення тренінгових занять. К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2001. 32 с.
12. Беспалова К. О. Мотиваційні аспекти волонтерства: досвід західних країн. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2012. №2. С. 67–71.
13. Библик Д. Д. Волонтерство молоді в системі цінностей сучасної особистості. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. Вип. 12. С. 22–25.
14. Библик Д. Д. Розширення можливостей мультидисциплінарної взаємодії волонтерських та благодійних організацій в умовах воєнного стану. *Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 15 квітня 2022 року. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2022. С. 88–89.
15. Біла Д. Особливості організації волонтерської діяльності в сучасних умовах. *Соціальна робота: реалії та перспективи*: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко,

- В. І. Березан. Полтава, 2024. С. 9–12. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Соціальна_робота.pdf (дата звернення 23.07.2024 р.)
16. Близнюк Т. П., Собакар М. В. Ризики у волонтерській діяльності під час війни в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. Західноукраїнський національний університет, Тернопіль. 2024. № 2. С. 39–43.
 17. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 343 с.
 18. Бодрова І. О. Особливості формування самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах університету. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2020. Том 2. № 3. С. 156–161.
 19. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Грані*. 2018. Т. 21. № 9. С. 47–57.
 20. Бондаренко А. та ін. Онлайн-тренінг «Залучення та координація волонтерів». URL : https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/involving-and-coordinating-volunteers.html (дата звернення: 02.02.2023 р.).
 21. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. С. 13. URL: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf (дата звернення: 12.04.2023 р.).
 22. Бондаренко З. П. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального педагога. *Вісник Дніпропетр. ун-ту. Сер. «Педагогіка і психологія»*. Д.: Вид-во ДНУ, 2006. Вип. 12. С. 124–131.
 23. Бондаренко З. П. Волонтерська діяльність як умова формування життєтворчої компетентності здобувача вищої освіти. *Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти: моногр.* / Нічуговська Л. І., Гладуш В. А., Ніколенко Л. М. та ін.; уклад.: Криворотько А. О. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. С. 151–179.

24. Бондаренко З. П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1. С. 25–30. URL: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1864/1792> (дата звернення: 23.02.2023 р.).
25. Бондаренко З. До питання про менеджмент та супервізію волонтерської роботи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2015. № 2. С. 43–53.
26. Бондаренко З. П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2007. № 4. С. 50–59.
27. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. К., 2008. 247 с.
28. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology»*. 2019. Т. 2. № 18. С. 130–136. URL: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-2-18-16> (дата звернення: 12.04.2023 р.).
29. Бондаренко З. П. Студентська громада як один з факторів підготовки до волонтерської діяльності. *Проблеми педагогічних технологій : наук. зб. Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2004. Вип. 3–4 (28–29). С. 158–166.
30. Бондаренко З. П. Щодо особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів у контексті волонтерської діяльності. *Соціалізація особистості: збірник наукових праць*. К.: НПУ, 2007. Том XXIX. С. 24–37.
31. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: пошук стратегій управління. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 22. С. 15–21.
32. Бреславська Г. Волонтерська діяльність як засіб формування патріотичних якостей особистості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 1–2. С. 135–136.

33. Буздуган Я. М. Еволюція світового волонтерського руху. *Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал*. 2013. № 12. С. 7–9.
34. Булаченко С. Роль волонтерської діяльності в формуванні соціальної активності учнів у закладах загальної середньої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. №9. С. 170–179.
35. Вайнілович Н. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект. *Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2015. № 2. С. 407–410.
36. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. Випуск 2(14). URL: <http://visnykpsp.kpi.ua/article/view/121311/116427> (дата звернення: 25.05.2023 р.).
37. Вайнола Р. Х. Проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в закладах оздоровлення та відпочинку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 22. С. 10–18.
38. Вайнола Р. Х., Друзь Г. М., Ворощук О. Д. Роль соціальної освіти у формуванні громадянської свідомості та соціальної відповідальності молоді. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 21. DOI: 10.5281/zenodo.17002460 (дата звернення: 25.05.2023 р.).
39. Вайнола Р. Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. К.: Академпрес, 1999. 112 с. URL: <https://goldwebsolutions.com/uk/blog/konversiya-u-sferiinternet-marketingu> (дата звернення: 20.03.2023 р.).
40. Ванюшина О. Ф. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. №1 (44). С. 275–281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2015_1_50 (дата звернення: 23.01.2023 р.).

41. Васильєва М. П., Романова І.А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 13 (2). С. 187–190. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/13/part_2/13-2_2019.pdf (дата звернення 25.04.2024 р.).
42. Вінницький обласний центр народної творчості (офіційний сайт). URL : <https://vocnt.org.ua/> (дата звернення: 20.01.2023 р.).
43. Волонтери в соціальній роботі / упоряд.: О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. Київ, 2006. 128 с.
44. Волонтери. Мобілізація добра /Упорядник Ірена Карпа. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2015. 256 с.
45. Волонтери: онлайн-посібник / Український форум благодійників. 2016. 20 с. URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2016/05/волонтери--v6.pdf> (дата звернення: 20.09.2023 р.)
46. Волонтерство. Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/volonterstvo> (дата звернення: 10.05.2023 р.).
47. Волонтерство під час війни. URL: <https://lib.kherson.ua/volonterstvo-pid-chas-viyni.htm> (дата звернення: 20.11.2023 р.).
48. Волонтерська діяльність майбутніх соціальних педагогів та працівників. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/division/volonterska-diyalnistmaybutnih-socialnyh-pedagogiv-ta-pracivnykiv> (дата звернення: 16.06.2023 р.).
49. Волонтерська платформа: матеріали веб. сайту. URL: <https://platforma.volunteer.country/> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
50. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери. Київ: БТ «Джерело», 2000. 101 с.
51. Всеукраїнський благодійний фонд «Серце до Серця». URL: <https://sercedoserca.com.ua/> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
52. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. URL:

<http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf> (дата звернення: 16.02.2023 р.)

53. Гевчук Н., Базиліук Д. Визначення мотиваційної складової волонтерської діяльності у майбутніх фахівців соціальної сфери. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. 2023. № 38. С. 28–34.
54. Голованова Т. П., Гапон Ю. А. Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. Запоріжжя: Перун, 1996. 95 с.
55. Голуб В. Роль волонтерської діяльності в освітньо-науковому просторі суспільства та її значення для державного управління. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 2. С. 160–178.
56. Голуб В. Основні аспекти взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності: європейський та вітчизняний досвід. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 3. С. 12–20.
57. Голубенко Т. Волонтерство як інструмент соціального виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 24(1 том). С. 151–157. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19911> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
58. Гончар І. Г. Волонтерська діяльність як засіб соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій. *Науковий вісник Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. Вип. 2(138). С. 22–29. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-2-3> (дата звернення: 23.05.2023 р.).
59. Гончар І. Г. Роль волонтерських та громадських організацій у соціальному захисті. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 22. 16 с. DOI:

- <https://doi.org/10.5281/zenodo.17191030>. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/about> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
60. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 374 с.
 61. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://enpuihb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ffa9140-8d39-4251-96e5-35e050b697f2/content> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
 62. Горішна Н. Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи та підготовки соціальних працівників. *Social Work and Education*. 2017. Вип. 4. №. 2. С. 8–22.
 63. Грига І., Бриджовата О. Чинники виникнення психологічних проблем у волонтерів та шляхи оптимізації їхньої роботи. *Наукові записки: зб. наук. пр. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»*. Вип. 7. Політологія, соціологія. К.: Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 1999. С. 67–79.
 64. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Політологія. Соціологія. Право*. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2018. Вип. 2 (38). С. 73–78.
 65. Гук О. Волонтерство як складова соціально-педагогічної діяльності з молоддю. Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка. 2017. № 1. С. 74–77.
 66. Гунько С., Лях Т., Карпенко О. Публічний простір як інструмент розвитку соціальної згуртованості громади. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Humanitas*. 2023. № 2. С. 218–224. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.32> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
 67. Демида С., Носок М. Мотивація студентів до волонтерської діяльності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 13. С. 168–174.

68. Демчук С. О. Волонтерство як інструмент соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ніжин, 26 листопада 2024 р.) / За заг. ред. О. В. Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024, С. 125–128. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2024/Збірник_матеріалів_конференції_2024.pdf (дата звернення: 23.01.2023 р.).
69. Державна цільова соціальна програма «України» на 2021–2025 роки: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-n#Text> (дата звернення: 21.12.2022 р.).
70. Діброва О. В., Лях Т. Л. Громадянська активність і соціальна згуртованість як рушії відновлення й розвитку деокупованих територій. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 4. С. 70–76. URL: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-4-70-76> (дата звернення: 23.10.2023 р.).
71. Добрі справи. Волонтерський загін. Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. URL: [sr-mskd.sspu.edu.ua > volonterstvo](http://sr-mskd.sspu.edu.ua/volonterstvo) > [volontreskyi-zahin-dobri-spravy](http://sr-mskd.sspu.edu.ua/volontreskyi-zahin-dobri-spravy) (дата звернення: 23.10.2023 р.).
72. Добровицька О. Волонтерство в інклюзивному середовищі як педагогічна умова підготовки до професійної діяльності соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. № 1(44). С. 59–62.
73. Доброчинна діяльність і меценатство в Україні / [авт.-упор. В. В. Болгов]. К., 2003. Вип. 1. 110 с.
74. Драпушко Р., Ілюк О. Формування філософії волонтерського руху як теоретичної основи особливого розуміння свободи. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2023. № 1(1). С. 40–56. URL: <https://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/view/509/446> (дата звернення: 23.02.2023 р.)

75. Дубосару В., Коляда Н. Інклюзивне волонтерство як напрям волонтерської діяльності. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1(12). С. 140 – 145. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305278](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305278) (дата звернення: 23.03.2023 р.)
76. Дуля А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 27. С. 193–197. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_2/31.pdf (дата звернення: 20.01.2024 р.).
77. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. 150 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3491/1/I_ZVEREVA_O_BEZPALKO_G_PETROCHKO_T_ZHURAVEL_N_ZIMOVETST_LYAKH_EDFSS_KSP&SR_IL.PDF (дата звернення 24.11.2022 р.)
78. Енциклопедія освіти: енциклопедія / ред. В. Кремень. 2021. 2-ге вид. К.: Юрінком Інтер. С. 138–139.
79. Єременко А. Безрукова О. Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Соціологічні студії*. 2023. № 2. С. 26–37.
80. Єржабкова Б. Вибрані питання соціальної педагогіки. Дрогобич: Вимір, 2003. 364 с.
81. Жужа Л. О. Вплив волонтерства на розвиток громадянського суспільства в Україні. *Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2018. Ч. 1. С. 30–32.
82. Жуков В. І., Котелевець А. М. Особливості волонтерської діяльності студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 1. С. 21–27. URL:

- https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49568/1/V_Zhukov_A_Kotelevets_SPTP_1_FPSRSO.pdf (дата звернення: 23.04.2024 р.)
83. Жукова А. Тренінг як засіб формування лідерської компетенції у студентів коледжу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. Вип. 1 (138). С. 17–24. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-2> (дата звернення: 15.05.2023 р.)
 84. Заверико Н. В. Організація роботи служби волонтерів: метод. реком. Запоріжжя: ЗДУ, 2005. 28 с.
 85. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. *Права людини: навч. посіб.* К.: Просвіта, 2002. С. 67–80.
 86. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 17.02.2023 р.)
 87. Зайко І. В. Волонтерство як ресурс становлення та розвитку особистості. *Пріоритетні напрями розвитку суспільних наук у XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Херсон, 27–28 лютого 2017 р.). Херсон, 2017. С. 102–103
 88. Захарчук Р. А. Благодійна діяльність & волонтерська діяльність: зміст та форма. *Наукові записки: Серія: Право*. 2023. Вип. 14. С. 308–313. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-308-313> (дата звернення: 12.02.2024).
 89. Зверєва І. Д. Дефініції соціальної роботи та соціальної педагогіки. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 1. С. 20–26.
 90. Зобенько Н. Сучасні підходи до підготовки фахівців соціально педагогічної сфери в умовах класичного університету. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка та соціальна робота»*. 2015. № 29. С. 48–52.
 91. Іванік О. Л. Волонтерство: дефінітивний аналіз. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені*

- Г. С. Костюка НАПН України. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. 2013. Т. 1. № 39. С. 105–108.
92. Івченко Н. М. Особливості розвитку волонтерського руху в Україні. *Теоретичні питання освіти та виховання: зб. наук. пр. Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук*. К.: Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук, 2000. С. 90–93.
 93. Історія волонтерського руху. URL: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/History_volunteer (дата звернення: 23.02.2024 р.)
 94. Кабусь Н. Варіативні стратегії впровадження системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. 2017. № 56. С. 1–11.
 95. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. К.: КиМУ, 2008. 86 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059529.pdf> (дата звернення: 13.05.2023 р.)
 96. Канюк О. Л. Професійні вимоги до майбутніх соціальних працівників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 253–259.
 97. Капська А. Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах. Київ: Центр учбової літератури, 2001. 216 с.
 98. Карий О., Панас Я. Передумови залучення волонтерів для забезпечення соціально-економічного розвитку громад. 2016. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2016_2_156_169.pdf (дата звернення: 23.03.2023 р.).
 99. Карітас України. URL: <https://surl.li/xfydx> <https://caritas-ua.org/karitas-v-ukrayini/> (дата звернення: 23.03.2023 р.). <https://tinyurl.com/47a6838h>
 100. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 546 с.
 101. Карпенко О., Лях Т., Петрович В. & Петрочко Ж. Волонтери як рушій цифровізації соціальної підтримки в сільській громаді. *Ввічливість*.

- Humanitas*. 2025. № 5. С. 102–109. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.12> (дата звернення: 14.12.2025 р.)
102. Каталог освітніх програм. Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти. Факультет історії, педагогіки та психології. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. URL: <https://dspu.edu.ua/studentu/#katalog-program> (дата звернення: 10.09.2024 р.)
 103. Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти. Запорізький національний університет. URL: <https://surl.li/kzsfns> (дата звернення: 20.01.2023 р.).
 104. Кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua/faculty/psychped/kafsocroboty.php> (дата звернення: 20.01.2023 р.).
 105. Клос Л. Є. Практична складова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2013. № 8. С. 222–232.
 106. Коваленко С. В. Волонтерський рух як важлива складова державної молодіжної політики в Україні. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2005. № 2. С. 89–96.
 107. Коваленко І. Е. Підготовка соціальних працівників до фандрайзингової діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 6(201). С. 77–81.
 108. Коваль Г. В. Соціально-психологічні чинники волонтерської діяльності з допомоги постраждалим від воєнного конфлікту: дис. д-ра філософії. Спеціальність 053 «Психологія». Запоріжжя, 2025. 268 с.
 109. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI, остання редакція від 1 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 13.12.2023 р.).
 110. Козубовська І. В., Козубовський Р. В., Милян Ж. І. Залучення майбутніх фахівців соціально педагогічної сфери до волонтерської діяльності:

- методичні рекомендації. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2022. 34 с.
111. Колодійчук Ю. В., Корнєшук В. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я: монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2017. 182 с.
 112. Колотило М. О. Онлайн-волонтерство у сучасному світі: особливості та актуальні практики. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/39756/1/S_r_i_s_X_2020-97-99.pdf (дата звернення: 20.01.2023 р.).
 113. Коляда Н., Гончар І., Коляда Н. Формування лідерських якостей у студентів-волонтерів: теоретичні аспекти. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 2 (11). С. 150–156. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/291889> (дата звернення: 23.02.2024 р.).
 114. Коляда Наталія, Поліщук Наталія, Коляда Назарій. Волонтерська здоров'язбережувальна діяльність в контексті соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді внаслідок війни. *Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни: колект. моногр.* / Н. Коляда, О. Кравченко, Н. Левченко та ін. ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. ФОП Ямчинський О.В., 2022. С. 20–33.
 115. Коляда Наталія, Поліщук Наталія, Коляда Назарій. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 12 жовт. 2023 р.)* / [ред. кол.: Коляда Н., Кравченко О., Албул І. [та ін.]. Умань: Візаві, 2023. С. 144–148. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7810/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 23.12.2023 р.).
 116. Конвенція ООН про права дитини. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/uk/convention> (дата звернення: 23.02.2023 р.).

117. Конончук А. І. Інноваційність у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2018. Вип. 24 (І том). С. 171–181.
118. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 23.02.2023 р.).
119. Котелевець А. Волонтерство онлайн: виклики сьогодення. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021. № 1(6). С. 98–104. URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234142](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234142) (дата звернення: 20.01.2023 р.).
120. Котелевець А. М. Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. дис. ... д-ра філософії. Спеціальність 231 «Соціальна робота». Київ, 2024. 362 с.
121. Котикова О. М. Тренінги у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. *Вісник національного авіаційного університету*, 2016. № 8. С. 60–63.
122. Кордонець Н. Волонтерство та його зв'язок із соціалізацією особистості. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. 2019. № 11. С. 132–134.
123. Корнещук В. В., Колодійчук Ю. В., Боделан М. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: монографія / [Гол. ред. В. В. Корнещук]. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2018. 296 с. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/9852/1/Монографія-2018-2В.pdf> (дата звернення: 23.08.2023 р.).
124. Кочубей Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів: з досвіду роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2(9). С. 262–271. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(9\).2022.267356](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(9).2022.267356) (дата звернення: 20.01.2023 р.).

125. Кочубей Т. Підготовка майбутніх соціальних менеджерів до роботи в громаді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. № 2. С. 145–151.
126. Кочубей Тетяна, Моторна Марія. Аналіз готовності студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. №10(53). С. 114–125. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10\(53\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10(53)).
127. Кочубей Т.Д., Моторна М.В. Виклики та можливості в організації волонтерської роботи у ЗВО: огляд сучасних методів. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 6. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.7>
128. Кочубей Т. Д., Моторна М. В. Досвід збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. *Українська енциклопедистика в умовах воєнного стану. Питання теорії та практики*: кол. монографія / Заг. ред. д. і. н., проф. Алли Киридон. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2024. С. 100–103. URL: https://vue.gov.ua/images/c/c7/Українська_енциклопедистика_в_умовах_воєнного_стану._Питання_теорії_та_практики.pdf.
129. Кочубей Т., Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями, враховуючи потреби та виклики сучасності. *Соціальна робота в умовах війни в Україні: проблеми та шляхи вирішення*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня соціальної роботи (Україна, м. Дніпро, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»; Литва, Академія громадської безпеки Університету Миколаса Ромеріса; Німеччина, Бамберзький університет; Польща, Сілезький технологічний університет, 14 березня, 2025 р.). м. Дніпро, 2025. С. 357–360.
130. Кочубей Т. Д., Моторна М. В. Соціальна робота в культурному середовищі крізь призму волонтерської діяльності. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної

- конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 квітня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 45–50.
131. Кочубей Т., Росенко С. Теоретичні та методичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників до проведення наукових досліджень у соціальній роботі. *Ввічливість. Humanitas*, 2025. № 2. 92–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.13> (дата звернення: 20.09.2025 р.).
 132. Кравченко Оксана. Інклюзивні волонтерські практики майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. № 2 (15). С. 163–169. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(15\).2025.343522](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(15).2025.343522) (дата звернення: 02.12.2025 р.).
 133. Кравченко О., Коляда Н., Гончар І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. *Social Work and Education* 2025. № 12 (3). С. 332–343. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.3.3> (дата звернення: 02.12.2025 р.).
 134. Кравченко Оксана, Омельченко Світлана, Коляда Наталія. Магістерська програма підготовки соціальних працівників: нормативно-правові засади. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. № 1 (14). С. 131–146. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.331719](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.331719) (дата звернення: 20.09.2025 р.).
 135. Кравченко О., Салата Н. Підготовка майбутніх фахівців до надання реабілітаційних послуг в громаді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 1(10). С. 94–108. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(10\).2023.282274](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(10).2023.282274) (дата звернення: 20.06.2025 р.).
 136. Краснощок І. Формування лідерських якостей студентів як завдання виховної діяльності куратора студентської групи. *Наукові записки. Серія: «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 94. С. 144–150. URL : <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-144-150> (дата звернення: 21.03.2023 р.).

137. Кратінова В. О., Ларіонова Н. Б., Песоцька О. П., Волонтерство як засіб соціального та професійного становлення студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2006. № 6. С. 76–81.
138. Кратінова В. О., Ларіонова Н. Б., Песоцька О. П. Волонтерство як фактор особистісного професійного розвитку майбутніх соціальних педагогів та працівників. *Соціальна педагогіка: теорія та практика. Збірник наукових праць ЛПУ*. 2007. С. 70–77.
139. Кривенко Ю. В. Благодійна та волонтерська діяльність: спільне та відмінне. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. Ч. 5. С. 594–597. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12.1/139.pdf> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
140. Круцюк О. В. Індивідуально-психологічні та мотиваційні особливості особистості як чинники діяльності волонтера: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. К., 2019. 230 с.
141. Кузьма Т. Історичні традиції волонтерської та благодійницької діяльності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Рівне: Вид. О. Зень, 2014. №25. С. 8–11.
142. Кулініч Д. Волонтерство як феномен небайдужого суспільства. *Бібліосвіт: Інформ. вісн. Держ. б-ки України для юнацтва*. Київ, 2017. Вип. 4(52). С. 16–21.
143. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. С. 192.
144. Ларіонова Н., Кратінова В., Караман О. Історико-феноменологічний аналіз волонтерства. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2007. № 3. С. 99–105.
145. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: теорія і практика: монографія. Київ: Компрінт, 2023. 429 с.

146. Лях Т. Зміст і напрями соціально-педагогічної роботи студентських волонтерських груп вищих навчальних закладів. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2009. Том 3. Вип. 145. С. 274–279. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19667004.pdf> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
147. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навчальний посібник. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.
148. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22 (8). С. 84–91.
149. Лях Т. Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика організації волонтерської діяльності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота». Київський університет імені Бориса Грінченка. 2022. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44476/1/MOVBG_Liakh_FPSRSO.pdf (дата звернення: 20.12.2022 р.).
150. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2009. 304 с.
151. Лях Т. Л., Качуровська В. Ю. Організація дозвілля дітей студентами-волонтерами державних та неурядових організацій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія «Соціальна робота»*. 2016. № 22. С. 77–82.
152. Лях Т., Лютий В., Жуков В. Волонтерська діяльність студентів як шлях до їхньої активної участі у суспільному житті громади. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 3. С. 68–76. URL : <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.10> (дата звернення: 16.04.2024 р.).
153. Лях Т., Спіріна Т., Ковтун Є. Розвиток соціальної згуртованості територіальної громади. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 41–48. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.7> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
154. Лях Т., Спіріна Т., Котелевець А. Організація волонтерської діяльності в соціальній роботі. *Актуальні питання соціальної роботи: навч. посіб.* / ред.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород, 2023. С. 349–373.

155. Мазій І. В. Аналіз нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 114–118. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/26.pdf (дата звернення: 20.11.2022 р.).
156. Мазій І. В. Аналіз міжнародних документів у сфері волонтерського руху. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 114–117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/25.pdf (дата звернення: 20.11.2022 р.).
157. Мазур Н. О., Целюх Я. О. Тенденції та мотиви розвитку волонтерства в Україні. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2020. № 4(92). С. 177–185.
158. Маккарлі С., Лінч Р. Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства / пер. з англ. О. Винничук. К.: Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт», 1998. 160 с.
159. Маслов В. І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 3–9.
160. Медюх Л. Організація волонтерської роботи студентів. *Social Work and Education*. 2014. № 1(1). С. 88–94. URL: <http://journals.urau.ua/swe/article/view/67778> (дата звернення: 16.09.2023 р.).
161. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій: монографія. Тернопіль, 2011. 326 с.
162. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посіб. / З. Бондаренко та ін.; ред. Т. Лях. Київ: Версо-04, 2012. 288 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
163. Менеджмент волонтерських програм: Посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм: навч. посіб. / Т. Журавель та ін.; ред.: Т. Лях, Т. Сила. Київ: ОБНОВА-КОМП., 2020. 174 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35678/1/T_Liakh_Posibnik_2020_IL.pdf (дата звернення: 21.03.2023 р.).

164. Методи та технології роботи соціального педагога / уклад. С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. Черкаси: б. в., 2008. 456 с.
165. Методика організації волонтерських груп: словник / автори-укладачі Орест Гук, Мар'яна Клим. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 83 с.
166. Мигович І. І., Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи: навчальний посібник. 2-ге вид., доп. і випр. Київ: МАУП, 2003. 168 с.
167. Михальчук Ю. О. Стимулювання просоціальної активності здобувачів: практика реалізації у ЗВО. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 5. С. 44–48.
168. Михнюк С. В. Теоретичні і практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників у європейських країнах. *Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 1 (48). С. 272–279.
169. Молодіжний центр «START». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://youthcenters.net.ua/molodigniy-tsentr-start/> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
170. Моторна М. В. Виховання соціальної відповідальності та лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників ЗВО. *ПЕДАГОГ XXI СТОЛІТТЯ: Вплив історичної та громадянської історичної освіти на розвиток лідерства в Україні: матеріали Міжнародного науково-практичного онлайн-форуму (Україна, Польща, Чехія, 2–3 квітня 2025 р.)*. 2025. С... URL:
171. Моторна М. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального працівника (соціально-культурна робота). *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023. Вип. 1(10). С. 110–121. DOI: 10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275.
172. Моторна М. В. Ефективні форми організації волонтерської роботи у сучасних ЗВО. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали*

- міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Україна, м. Одеса, Національний університет «Одеська політехніка», Навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи, 18 листопада 2024 р.). Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2024. С. 190–191.
173. Моторна М. В. Модель організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 31 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 134–138. URL: https://www.researchgate.net/publication/380711951_Informacijno-cifrova_kompetentnist_majbutnogo_vcitela_gendernij_aspekt.
174. Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи: аналіз освітньої пропозиції закладів вищої освіти. *Освіта для 21 століття: виклики, проблеми, перспективи*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Україна, м. Суми, 26 грудня 2023 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. С. 122–124.
175. Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності: міжнародний контекст. *Наукова молодь-2023*: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (м. Київ, 21 листопада 2023 р.). К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. С. 223–225. URL: http://www.uinte.kiev.ua/sites/default/files/zbirnik_konferenciyi_naukova_molod_2023.pdf
176. Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти України: сучасний стан. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 1. С. 59–67. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.9>.

177. Моторна М. Правове забезпечення та практичні основи підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. Вип. 2(13). С. 155–162. DOI: 10.31499/2618-0715.2(13).2024.316728.
178. Моторна М. В. Практичні аспекти підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 10 жовтня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 147–151. URL:
179. Моторна М. В. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Наукова молодь–2023*: матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 11 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 236–239. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2023/1/88.pdf.
180. Моторна М. Особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2025. Вип. 1(14). С. 238–245. URL : [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332171](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332171).
181. Моторна М. В. Розвиток професійних компетентностей в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи. *Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення*: колективна монографія. Умань: УДПУ, 2025. 35 с.
182. Моторна М. В. Розвиток студентського волонтерства засобами педагогічного краєзнавства. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний

- педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 листопада 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 84–85. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content>
183. Моторна М. В. Роль мотивації в підготовці майбутнього соціального працівника до волонтерської діяльності. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ*: матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30 квітня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 142–144. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2024/1/56.pdf.
 184. Моторна М. В. Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ*: матеріали XVIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 15 квітня 2025 р.). Умань: УДПУ, 2025. С. 198–202. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51783/1/I_Nokhrina_NOM_FPSRSO.pdf.
 185. Моторна М. В. Співпраця закладів вищої освіти з волонтерськими організаціями для практичної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 29 травня 2025 р.). Умань: УДПУ, 2025. С. 162–166. URL:
 186. Нагорна Д. Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education*, 2022. Том. 9. № 3. С 340–357. DOI: 10.25128/2520-6230.22.3.2 (дата звернення: 21.03.2023 р.).
 187. Національно-патріотичний табір для студентської молоді «ДІЯ». Факультет соціальної та психологічної освіти. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/студентське-життя/інноваційні-студентські-підрозділи/національно-патріотичний-табір-для-с/> (дата звернення: 12.11.2022 р.).

188. Овчарова В. С. Волонтерство як фактор формування професійної готовності студентів соціально-орієнтованих спеціальностей. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. 2020. № 11. С. 175–193.
189. Олійник Г., Петришин Л. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників у центрах соціальних служб. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Гельветика, 2022. Вип. 4. С. 46-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7> (дата звернення: 20.06.2023 р.).
190. Олчман М., Джордан П. Добровольці – цінне джерело. Університет Д. Хопкінса, 1997. 119 с
191. Ольхович О. В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 20 с.
192. Опачко М. В. Моделювання професійної підготовки та діяльності. Навчально-методичний посібник. Ужгород: УжНУ, 2016. 86 с.
193. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: діагностичний інструментарій: метод. розробки / [уклад. Т. О. Рудякевич]. Житомир: ЖДУ, 2004. 20 с.
194. Організація волонтерського руху: методичні рекомендації до курсу / уклад. Я.С. Мудрий. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 54 с.
195. Організація та методи волонтерської роботи в соціальній сфері (на прикладах соціальної роботи із сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах): науково-методичний посібник / за ред. А. А. Солнишкіної. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2021. 48 с. URL: http://lib.dnu.dp.ua/rep/pol/knygy/nazva/Org_ta_metody_volonter_roboty_v_soc_sferi.pdf (дата звернення 03.03.2023 р.).
196. Орленко М. Волонтерська діяльність як чинник соціального становлення та консолідації молоді в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 97–100.

197. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності. Навчально-науковий інститут педагогіки і психології Сумського державного педагогічний університет імені А.С. Макаренка. URL: https://sr-mskd.sspu.edu.ua/images/osvitni_prohramy/2024/op_sr_bakalavr_2024_29808.pdf (дата звернення: 12.09.2024 р.).
198. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності. Навчально-науковий інститут педагогіки і психології Сумського державного педагогічний університет імені А. С. Макаренка. URL: https://sr-mskd.sspu.edu.ua/images/osvitni_prohramy/2024/op_sr_magistr_2024_2_fc447.pdf (дата звернення: 12.09.2024 р.)
199. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота». Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2023_rik/Sotsialna_pedahohika_bakalavr.pdf (дата звернення: 22.02.2024 р.).
200. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка». Волинський національний університет імені Лесі Українки. URL: <http://surl.li/nvvmh> (дата звернення: 17.02.2024 р.).
201. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Управління соціальними проектами та волонтерство». Ізмаїльський державний гуманітарний університет. URL: http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/proyekt_bakalavr_op_231_socialna_robota_vstup_2023.pdf (дата звернення: 03.03.2024 р.).
202. Острянюк Т. С., Мекшун А. Д. Дослідження впливу волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості*

- у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 70. Т. 3. С. 175–179. URL : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_3/34.pdf (дата звернення: 20.06.2023 р.).
203. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13-14. С. 87-96.
204. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки. Видання Західноукраїнського національного університету*. 2022. Том 21. №3(82). С. 277–294. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605> (дата звернення: 20.06.2024 р.).
205. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережових технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 2(68). С. 113–123. URL: <http://www.evd-journal.org/download/2022/02/13-Pankova.pdf> (дата звернення: 20.06.2024 р.).
206. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2 (57). С. 25-40. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2016.02.025> (дата звернення: 20.08.2023 р.).
207. Палагнюк Ю. В., Сиса А. Д. Підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах європейської інтеграції України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. № 2.
208. Паскаль О. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в ситуації стресу. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2023. № 10(24). С. 623–635.

209. Пенішкевич О. І., Тимчук Л. І. Соціальна педагогіка: модульна технологія вивчення навчального курсу: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 336 с.
210. Петренко А. М. Волонтерство як засіб формування громадянської відповідальності у студентів. *Вісник Соціальних Досліджень*. 2018. № 3(12). С. 45–48.
211. Петренко Л. Професійна самореалізація майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської діяльності. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/25332/1/Леся%20Петренко.pdf> (дата звернення: 12.01.2022 р.).
212. Петрович Ж., Лях Т. Потенціал волонтерства для розвитку деокупованих громад. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 3. С. 202–207, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.28> (дата звернення: 20.02.2025 р.).
213. Повідайчик О. С. Розробка моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2017. №. 1–2. С. 21–30.
214. Полівко Л., Щоголь Д. Мотивація залучення студентської молоді України до волонтерської діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2023. № 1(9). С. 28–33.
215. Поліщук В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з батьками, які виховують дітей з проявами аутичних розладів. *Social WorkCand Education*. 2021. Вип. 8. № 4. С. 540–549.
216. Поліщук В. А. Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2013. Вип. 29. С. 153–156.
217. Поліщук В., Олексюк Н., Лещук Г. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Вип. 1 (50). С. 227–231.

218. Поліщук Н. Волонтерська діяльність студентів в освітньому середовищі університету. *Věda a perspektivy*. 2023. № 4(23). С. 113–126. URL : [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4\(23\)-113-126](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4(23)-113-126) (дата звернення: 16.02.2024 р.).
219. Поліщук Н. М. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2022. Вип. 15. С. 146–159.
220. Поліщук Н. М. Міжнародний волонтерський рух історія становлення і розвитку. *The 1st International scientific and practical conference “Modern research in world science”* (April 17-19, 2022) SPC «Sci-conf.com.ua», Lviv, Ukraine. 2022. 1380 p. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14637> (дата звернення: 17.03.2023 р.).
221. Поліщук Н. М. Формування здоров'язбережувальної компетентності студенської молоді в процесі волонтерської діяльності *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2022. Вип. 116. С. 272–286.
222. Поліщук Н. М., Коляда Н. М. Волонтерська здоров'язбережувальна діяльність як форма соціального становлення студентської молоді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1(6). С. 184–191. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234181](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234181) (дата звернення: 18.02.2023 р.).
223. Положення про волонтерський рух у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. URL: <https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/inline-files/polozhennya-volonterskyu-ruk-2024.pdf> (дата звернення: 01.07.2024 р.).
224. Поляруш С. Волонтерський рух: світовий досвід, Україна і Кіровоградщина. 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035843.pdf> (дата звернення: 01.07.2023 р.).
225. Попова А. С. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Т. 2. №. 6. С. 104–108.

226. Попович М. В. та ін. Універсальний словник-енциклопедія (4-ге вид.) / Укл. М. В. Попович (гол. ред.) Львів: ТЕКА, 2006. 1432 с.
227. Посібник волонтера / В. В. Вашкович, О. Ю. Василенко, Т. О. Карабін, Я. В. Лазур, В. В. Манзюк, В. М. Рошканюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb78f63f-ab42-41ed-9426-3594d8e7a23b/content>
228. Практикум: соціальна сфера (workshop book: social sphere) / автори-укладачі: І. В. Літяга, С. М. Ситняківська; за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. С. 117.
229. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 556 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/556-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
230. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 12.01.2023 р.).
231. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.08.2025 р.).
232. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності: Закон України від 5 березня 2015 р. № 246-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023 р.)
233. Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності серед здобувачів освіти: Закон України від 8 січня 2025 р. № 4186-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4186-20#Text> (дата звернення: 11.02.2025 р.).

234. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 01.12.2022 р.).
235. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 09.09.2005 р. № 1965. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05> (дата звернення: 01.12.2022 р.).
236. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів від 10.12.2003 р. № 1895. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1895_2003_%D0%BF (дата звернення: 20.02.2023 р.).
237. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти України від 15.05.2024 р. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text> (дата звернення: 18.08.2024 р.).
238. Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів: Розпорядження Президента України від 22 березня 2001 р. № 67/2001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67/2001%D1%80%D0%BF> (дата звернення: 21.11.2022 р.).
239. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2145-19#n407> (дата звернення: 25.08.2025 р.).
240. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 21.01.2023 р.).
241. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20> (дата звернення: 21.11.2022 р.).

242. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.12.2022 р.).
243. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 21.11.2022 р.).
244. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 липня 2025 р. № 715-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-p#Text> (дата звернення: 23.07.2025 р.).
245. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2025 р. № 840-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-derzhavnoi-tsilovoi-sotsialnoi-prohramy-molod-ukrainy-pokolinnia-t110825> (дата звернення: 25.08.2025 р.).
246. Професійний стандарт «Соціальний працівник»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf> (дата звернення: 15.09.2022 р.).
247. Проценко О. О. Волонтерська діяльність як фактор формування соціального капіталу особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2017. Вип. 38. С. 61–67.
248. Прудка Л. М. Обґрунтування формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2013. 20 с.

249. Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики. URL: <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Putivnyk-z-volonterstva-v-Ukrayini-1.pdf> (дата звернення: 20.04.2024 р.).
250. Равлюк Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми з особливими потребами в процесі професійно орієнтованої практики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 8. С. 128–132.
251. Резолюція Європейської ради від 27 листопада 2007 р. «Про волонтерську діяльність». URL: <https://surl.li/kbmwcd> (дата звернення 20.01.25).
252. Романкова Л. Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 54–60.
253. Романовська Л. І. Волонтерство як засіб професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 1. С. 77–82.
254. Романюк К. О. Особливості діяльності лідера в управлінні волонтерської діяльності. *Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження: матеріали XIX Міжнародної конференції молодих науковців*. 2017. С. 238–241.
255. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375 с.
256. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 1. pp. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9> (дата звернення: 21.11.2023 р.).
257. Садовська Е., Ярошенко А. Формування професійної компетентності соціального працівника в умовах вищого навчального закладу / Національний інститут імені Драгоманова. Київ, 2018. URL:

- http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/23427/1/Sadovska%20E._Yaroshenko%20A.pdf (дата звернення: 27.10.2023 р.).
258. Сай Д. В. Моральні аспекти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників. *Наукові праці. Педагогіка*. 2014. Вип. 233. Т. 245. С. 79–83.
 259. Свириденко Д. Б. Волонтерство як форма соціальної активності особистості: філософський дискурс. *Освітній дискурс: зб. наукових праць*. 2025. №52(1-2). С.30–36. DOI 10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-4 (дата звернення: 16.02.2023 р.).
 260. Святненко В. Нові технології волонтерства. *Добра воля*. 2004. № 1 (27). С. 10–12.
 261. Семигіна Т. Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників як ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук*. Видавництво «Група УКРЛОГОС», 2021. С. 75–84. <https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.07> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
 262. Сергієнко Г. З досвіду організації волонтерської діяльності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. № 2. С. 130–135.
 263. Сергієнко С. М. Педагогічна анімація як предмет наукового дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2008. Вип. 12. С. 473–478.
 264. Сидорук І., Лякішева А. Концептуальні основи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 1. С. 41–46.
 265. Силабуси навчальних дисциплін. Освітня програми «Соціальна робота», спеціальність 231 «Соціальна робота». Факультет соціальної та психологічної освіти. Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2023–2024 н.р. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/kafedra-sotsial-noi-pedahohiky-sotsia/> (дата звернення: 27.08.2023 р.).

266. Силабуси навчальних дисциплін. Освітня програма «Соціальна робота», спеціальність 231 «Соціальна робота». Факультет соціальної та психологічної освіти. Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності. Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/kafedra-sotsial-noi-pedahohiky-sotsia/> (дата звернення: 27.08.2023 р.).
267. Силабуси освітніх компонентів. Освітня програма «Соціальна робота», спеціальність 231 «Соціальна робота». Педагогічний факультет. Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2024–2025 н.р. URL: <https://ksptsr.pnu.edu.ua/2024-2025/> (дата звернення: 25.08.2024 р.).
268. Сірко В. С. Принципи волонтерської діяльності в Україні. *Організаційно-управлінські, економічні психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): матеріали Всеукраїнської, наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 17 березня 2017 р.).* Черкаси, 2017. С. 57-58.
269. Словник-довідник із соціальної роботи: [навч. посіб.] / уклад.: М. М. Букач, Н. В. Клименюк, В. В. Горлачук; [за ред. М. М. Букача]; Київ. славіст. ун-т. Миколаїв: Швець В. Д., 2015. 383 с.
270. Словник із соціальної роботи. URL: <https://slovnyk.me/dict/socialwork> (дата звернення: 26.02.2023 р.).
271. Собчук В., Теремій Л. Волонтерство як школа самореалізації особливості. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* 2005. № 2. С. 97–122.
272. Соломаха А. В. Підготовка майбутніх педагогів до діджиталізації в ранньому навчанні іноземних мов. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: електронне наукове фахове видання.* 2021. №10. С. 203–215.
273. Соломаха А. В. Лобода О. В. Передумови використання соціальних мереж як інструмент навчання іноземних мов студентів філологічних

- спеціальностей. Інноваційна практика. Видавничий дім «Телеветика», 2021. 176 с.
274. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ: Кондор, 2005. 208 с.
275. Соціальна робота в Україні: навчальний посібник / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
276. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 07.12.2022 р.).
277. Столярчук Л. Практична складова частина професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 61. С. 295–298.
278. Студентська соціально-психологічна служба. Факультет соціальної та психологічної освіти. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/студентська-соціально-психолого-психологічна-/> (дата звернення: 12.11.2022 р.).
279. Тарасенко Т. Міжнародний досвід працевлаштування ветеранів: США, Канада, Великобританія. 2024. URL: <https://www.tarastarasenko.com/mizhnarodnyj-dosvid-praczevlashtuvannya-veteraniv-ssha-kanada-velykobrytaniya> (дата звернення: 16.07.2024 р.).
280. Тернопільська В. І. Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу до виховання особистості. *Нові технології навчання*. 2016. Вип. 88. ч.2. С. 21–25.
281. Технологізація волонтерської роботи в Україні у сучасних умовах / За ред. проф. А. Й. Капської. К., 2001. 140 с.

282. Ткачук Т. Ціннісно-гуманістичний потенціал волонтерства. *Наука і освіта*. 2011. № 2. С. 52–55. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/13.pdf (дата звернення: 16.05.2023 р.).
283. Трубнікова О. А. Соціально-психологічні чинники розвитку волонтерства у локальній спільноті: автореф дис.... канд. психол. наук: 19.00.05. К., 2011. 19 с.
284. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2010. Т.7. Вип. 20. Ч. 2. С. 205–209.
285. Тюття Л. Т. Проектування у процесі підготовки фахівців із соціальної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць*. Київ: Університет «Україна», 2007. № 3(5). С. 279–289.
286. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами від 21 бер. 2014 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321 (дата звернення: 21.11.2023 р.).
287. Українська волонтерська служба. URL: <https://volunteer.country/about-us/misiia-ta-istoriia> (дата звернення: 11.03.2023 р.).
288. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html> (дата звернення: 21.11.2023 р.).
289. Установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів для провадження волонтерської діяльності на території України. URL: <https://nssu.gov.ua/volonterstvo/ustanovy-shcho-zaluchaiut-do-svoiei-diialnosti-volonteriv-dlia-provadžhennia-volonterskoi-diialnosti-na-terytorii-ukrainy> (дата звернення: 21.05.2025 р.).
290. Фіголь Н. А. Застосування інтерактивних технологій в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників. *Сучасні інформаційні технології та*

- інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: матеріали II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з нагоди святкування 30-річчя кафедри інформатики та методики її навчання (8-9 листопада 2018 р.).* Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. С. 253–256.
291. Харченко С. Я. Активні форми та методи навчання як сучасна педагогічна технологія професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів. *Педагогічні технології в сучасних наукових дослідженнях: досвід та інновації*: монографія. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. С. 6–28. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22156/1/V.Proshkin_MON_FITU.pdf (дата звернення: 17.04.2024 р.).
 292. Харченко С. Я., Караман О. Л., Кратінова В. О. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: наук.-навч.-метод. посіб. / С. Я. Харченко, О. П. Песоцька, В. О. Кратінова, Н. Б. Ларіонова, О. Л. Караман, С. В. Горенко; ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка», Н-д. центр пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України і Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2008. 319 с.
 293. Холіна О. Волонтерська діяльність як соціальний феномен суспільства. *Теорія і практика суспільного розвитку*. 2011. № 8. С. 71–73.
 294. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2017. Т. 20. № 7 (147). С. 72–79.
 295. Червоненко К. Волонтерська діяльність майбутніх соціальних працівників як ресурс їх особистісно-професійного розвитку. *Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти (до 25-річчя Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості)*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 12–13 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018. С. 306–307.

296. Червоненко К. Зміст та форми практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 1(2). С. 147–155.
297. Червоненко К. С. Методика дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 1(4). С. 1–7.
298. Черкашин А. Концептуальні положення методологічного виміру у контексті виховання лідерів у закладах вищої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал*. Харків : НТУ «ХП», 2019. № 1. С. 102–115.
299. Черкашин А. Методологічні підходи до виховання особистості майбутніх фахівців лідерів у закладах вищої освіти України. *Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал*. Харків : НТУ «ХП», 2019. № 2. С. 60–72.
300. Черкашин А. Феномен лідерства у закладах вищої освіти: теоретичний аналіз наукових досліджень. *Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал*. Харків : НТУ «ХП», 2021. № 4. С. 76–85.
301. Школа волонтерів: навч. посіб. за заг.ред. Г. С. Скитьової [Авторський колектив: Брик Я. А., Говорун Н. В., Дементьев В. В., Лашук О. М., Мельник О. В., Потій О. В., Скитьова Г. С., Тищенко М. П.] Київ: 2016, 166с. URL: <http://poruch.ua/wpcontent/uploads/2016/10/Posibnik.pdf> (дата звернення: 21.11.2023 р.).
302. Шманько О. В. Шляхи підвищення мотивації до волонтерської діяльності в умовах навчання у ЗВО. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти (частина II): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*

- (м. Львів, 15–16 червня 2020 р.). Львів: Львівський науковий форум, 2020. С. 27.
303. Юрків Я. І. Зміст науково-теоретичної підготовки соціальних працівників до роботи з вразливими категоріями населення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 4 (358). С. 76–86. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4\(358\)-76-86](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4(358)-76-86) (дата звернення: 20.01.2024 р.).
 304. Юрків Я. І. Середовищний компонент системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2023. № 2. С. 66–74.
 305. Юрків Я. І. Суб'єкт-об'єктний компонент системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 1 (355), 2023. 187–195.
 306. Юрків Я. І. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2021. 606 с.
 307. Юрків Я. І. Характеристика суб'єкта професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів до роботи із вразливими категоріями населення. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 1 (179). С. 91–98.
 308. Юрків Я. І. Ціле-результативний компонент системи професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. *Education and Pedagogical Sciences. Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 1(179). С. 91–98.
 309. Юрків Я. І., Товстуха О. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності з вразливими категоріями

- населення. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. Вип. 2. С. 1–6. DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-2-13>
310. Agerhem S. Volunteering in South Asia and South East Asia. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2004. URL: http://www.cruzroja.es/pls/portal30/docs/PAGE/6_VL_2006/BIBLIOTECA/PAISES_REGIONES/ASIA /IFRC_VOLASIA_2004195809.PDF (дата звернення: 20.01.2024 р.).
311. Boci V., Fényes H., Markos V. Motives of volunteering and values of work among higher education students. *Citizenship, Social and Economics Education*. 2017. 16(2). P. 117–131. URL: <https://doi.org/10.1177/2047173417717061> 57 (дата звернення: 27.08.2023 р.)
312. Caballero S. C., Alonso N. Oa., Cerveró G.A., Rodríguez J. M. Motivation to volunteer: adaptation and validation of a questionnaire for undergraduate students. *Rie-Revista De Investigacion Educativa*. 2023. Vol. 41(2). P. 609–625. DOI: <https://doi.org/10.6018/rie.547711> (дата звернення: 27.02.2024 р.)
313. Ching C., Wu J. Who is a volunteer? A cultural and temporal exploration of volunteerism. *Journal of Human behavior in the Social Environment*. 2019. Vol. 6. P. 530–545.
314. Chuiko O., Kuntsevska A., Holotenko A., Dong J. H. Activity-Based Approach In Social Workers' Professional Training. *Propositos Y Representaciones*. 2021. Vol. 9. P. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1189> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
315. Clary E. G., Snyder M., Stukas A. A. Volunteers' motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 1996. Vol. 25. P. 485–505.
316. Conway L. Working with Volunteeres: Support. London. 1994. 32 p.
317. Darwen J., Rannard A. G. Student volunteering in England: a critical moment. *Education + Training*. 2011. Vol. 53(2/3). P. 177–190. DOI: <https://doi.org/10.1108/00400911111115717> (дата звернення: 27.08.2023 р.).

318. Davis C. Global synthesis report: plan of action to integrate volunteering into the 2030 Agenda. London: United Kingdom, 2020. 78 p. URL: https://www.unv.org/sites/default/files/Global%20Synthesis%20Report_en.pdf (дата звернення: 27.08.2023 р.).
319. Dekker P., Halman L. Volunteering and values: An Introduction. *The values of volunteering : Cross-Cultural Perspectives*. 2003. P. 1–17. Springer US. DOI:10.1007/978-1-4615-0145-9 (дата звернення: 20.01.2023 р.).
320. Derecskei A., Nagy V. Employee Volunteerism-Conceptual Study and the Current Situation. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(20). P. 83–78. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12208378> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
321. Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine / T. Liakh et al. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2021. Vol. 3. P. 316–326. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
322. Dobrovolnické centrum – Portál pro koordinaci pomoci na Ostravské univerzitě. Dobrovolnické centrum – Portál pro koordinaci pomoci na Ostravské univerzitě. URL: <https://dobrovolnickecentrum.osu.cz/> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
323. Eliasoph N. The politics of volunteering. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2013. Vol. 25(5). P. 1335–1336.
324. Escuela de Voluntariado y Acción Social. Universidad Católica de Valencia | UCV. URL: <https://www.ucv.es/login-ucv?returnurl=/alumnos/escuela-de-voluntariado-y-accion-social/agenda/pid/4672/ev/2/evl/0/categoryid/17/categoryname/formación> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
325. Evans C., Yusof Z. Volunteering: A viable alternative work experience for university students. *Industry and Higher Education*. 2023. № 37(1). P. 110–120. DOI: <https://doi.org/10.1177/09504222221093180109> (дата звернення: 27.05.2023 р.).

326. Ferrand-Bechmann D. Bénévolat ou travail gratuit ? *Revue Projet*. 2017. 357. P. 84–87. URL: <https://doi.org/10.3917/pro.357.0084> 60 (дата звернення: 27.05.2023 р.).
327. Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Ökologisches Jahr (FOJ). URL: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/f_jfg/gesamt
328. General Assembly Resolution 56/38.10 January, 2002. P. 3. URL: <http://www.worldvolunteerweb.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
329. Geng Y., Chen Y. F., Huang C. C., Tan Y. F., Zhang C. C., Zhu, S. M. Volunteering, Charitable Donation, and Psychological Well-Being of College Students in China. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 12. P. 1–8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.790528> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
330. Giancaspro M., Manuti A. Learning to Be Employable Through Volunteering: A Qualitative Study on the Development of Employability Capital of Young People. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.574232> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
331. Güder N. A Guide of volunteering and voluntarily management for NGOs. Ankara: Sivil Society Development Center, 2006.
332. Gurevich R., Brovchak L., Kholkovska L. The leadership qualities formation of future educators by means of student self-government. *Theory and practice of social systems management*. 2019. P. 89–101.
333. Gutzweiler R., Pfeiffer S., In-Albon T. «I can succeed at this»: engagement in service learning in schools enhances university students' self-efficacy. *Studies in Higher Education*. 2022. Vol. 47(12). P. 2539–2552. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2022.2091126> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
334. Hameister N., Kelle N., Kausmann C., Karnick N., Arriagada C. Monitoring Civil Society The German Survey on Volunteering 1999-2019. *Soziale Welt-Zeitschrift Fur Sozialwissenschaftliche Forschung Und Praxis*. 2023. Vol. 74(2).

- P. 294–314. DOI: <https://doi.org/10.5771/0038-6073-2023-2-294> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
335. He F. P., Lin B. L., Liu X. T., Mei Y. X., Wang W. N., Zhang Z. X., Wang M. X. Subtypes of nursing students' volunteer motivation in COVID-19: a latent profile analysis. *Bmc Nursing*. 2024. Vol. 23(1). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12912-024-01699-1> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
336. Hirst A. Links between Volunteering and Employability. London, England : Department for Education and Skills, 2001. 68 p.
337. History of volunteerism in the US: A crash course. URL: <https://join.mobilize.us/blog/history-of-volunteerism> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
338. Holdsworth C., Brewis G. Volunteering, choice and control: a case study of higher education student volunteering. *Journal of Youth Studies*. 2014. Vol. 17(2). P. 204–219. DOI: <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.815702> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
339. Hu J., Zhang T., Wang H., Chen Z., Liu L. Intention patterns predicting college students' volunteer service participation. *Heliyon*. 2023. Vol. 9(11). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21897> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
340. Hustinx L., Cnaan R.A. and Handy F. Navigating theories of volunteering: a hybrid map for a complex phenomenon, *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 2010. Vol. 40(4). P. 410–434. doi: 10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x (дата звернення: 20.01.2024 р.).
341. Jarymowycz C. O. Wartime Volunteering and Social Change in Postsocialist Ukraine, PhD Thesis, Boston, MA : Boston University, 2019. URL: <https://www.proquest.com/docview/2316417159?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true> (дата звернення: 20.01.2024 р.).
342. Kravchenko O., Koliada N., Isachenko V., Honchar I. Social Activity of Student Youth: Experience of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2021. Vol. 1322. P. 241–246.

343. Kovári E., Raffay-Danyi A. Can festivals bring social change in an ECoC city? Emotional intelligence and willingness to volunteer among university students. *Journal of Policy Research in Tourism Leisure and Events*. 2022. Vol. 14(3). P. 279–295. DOI: <https://doi.org/10.1080/19407963.2022.2087663> (дата звернення: 22.01.2024 р.).
344. Kurt S., Taş H.Y. Professional and volunteer working relations in NGOs: threats and opportunities. *ICFTU – International Labor and Community Journal*. 2015. № 4(8). P. 199–214.
345. Liakh, T., Lekholetova, M., Kotelevets, A., Spirina, T., & Shved, O. (2021). Development of youth volunteer programs in the condition of the Covid-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2021. Vol. 3. P. 316–326. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
346. Maier R., Maier A., Maier C. Volunteering and Prosocial Behaviour. *Brain-Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2021. Vol. 12(3). P. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/221> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
347. Mak H. W., Fancourt D. Predictors of engaging in voluntary work during the Covid-19 pandemic: analyses of data from 31,890 adults in the UK. *Perspectives in Public Health*. 2020. Vol. 142(5). P. 1–10. DOI: 10.1177/1757913921994146 (дата звернення: 16.01.2023 р.).
348. Manetts G., Bellucci M., Como E., Bagnoli L. Investing in Volunteering: measuring social returns of volunteer recruitment, training and management. *Voluntas*. 2015. Vol. 5. P. 2104-2129.
349. Marczyńska E. Definition of a War Volunteer. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2024. Vol. 23(01). P. 2845–2847. DOI: <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.23.1.2315> (дата звернення: 16.01.2023 р.)
350. McIlrath L., Tansey L. Student engagement through volunteering. *Student engagement handbook: Practice in higher education*. 2013. P. 221–227.

351. Mikheieva O. & Kuznetsova I. War-time volunteering and population displacement: from spontaneous help to organised volunteering in post-2014 Ukraine. *Voluntary Sector Review*. 2024. Vol. 15(1). P. 74–91. URL: <https://doi.org/10.1332/20408056Y2023D000000009> (дата звернення: 27.05.2023 p.).
352. Mont Michele. The Use Debates in Higher Education Classrooms. Adult Education Research Conference, 2014. URL: <https://newprairiepress.org/aerc/2014/roundtalles/23> (дата звернення: 16.04.2023 p.).
353. Musick M. and Wilson J. Volunteers : A Social Profile, Bloomington, IN : Indiana University Press, 2008. 680 p. URL : https://books.google.com.ua/books?id=u8Tabf5HcRcC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 16.04.2023 p.).
354. Mutawa O. Impact of volunteer management practice on volunteer motivation and satisfaction to enhance volunteer retention: doctor of Philosophy. Brunel, 2015. 308 p.
355. Mutiaraningum S., Cahyono B. Online debate in argumentative writing course: Potentials and Challenges. *International Journal of Language and Linguistics*. 2015. №2(4). P.43–54.
356. Müller D., Hameister N., Lux K. Anstoß und Motive für das freiwillige Engagement. *Empirische Studien zum bürgerschaftlichen Engagement*. Wiesbaden: Springer VS, 2017. P. 413–435.
357. Neil M. Maher. Nature's New Deal. The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement. New York: Oxford University Press, 2008. 328 p. URL: <http://global.oup.com/academic/product/natures%new%deal> (дата звернення: 06.06.2023 p.).
358. Omoto A. M. and Snyder M. Considerations of community: the context and process of volunteerism. *American Behavioral Scientist*. 2002. Vol. 45(5).

- P. 846–867. URL : <https://doi.org/10.1177/00027642020450050> (дата звернення: 16.05.2023 р.).
359. Ovcharova V., Boiko G., Kulyk M., Butchenko T., Kupina L. Volunteering as a technology for involving public activity and a factor of influence on the career strategies of youth. *Eduweb-Revista De Tecnologia De Informacion Y Comunicacion En Educacion*. 2022. Vol. 16(3). P. 294–312. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.03.22> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
360. Oxford Dictionaries. Oxford University Press, 2013. URL: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/volunteer> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
361. Paull M., Omari M., MacCallum J. Matching expectations for successful university student volunteering. *Education + Training*. 2017. Vol. 59(2). P. 122–134. DOI: <https://doi.org/10.1108/ET-03-2016-0052> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
362. Polishchuk O., Polishchuk O. Axiological features of formation of leadership qualities in the process of obtaining higher education. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2021. P. 201–210.
363. Prince W., Piatak J. By the Volunteer, For the Volunteer: Volunteer Perspectives of Management Across Levels of Satisfaction. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2023. Vol. 52(5). P. 1191–1209. DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640221127974> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
364. Radovanovic B. Volunteering and helping in Serbia: Main characteristics. *Sociologija*. 2019. Vol. 61, no. 1. P. 133–152. DOI: <https://doi.org/10.2298/soc1901133r> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
365. Recommendations on support for volunteering. General Assembly. Fifty sixth session, 76th plenary meeting, 5 December 2001. Agenda item 108. URL: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf> (дата звернення: 17.03.2023 р.).

366. Resch K., Knapp M., Schritteser I. How do universities recognise student volunteering? A symbolic interactionist perspective on the recognition of student engagement in higher education. *European Journal of Higher Education*. 2022. Vol. 12(2). P. 194–210. DOI: <https://doi.org/10.1080/21568235.2021.1919170> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
367. Rogers M., Simonson M., MacIntosh A. Effective Online Discussions. *Virtual Learning Design and Delivery*. 2015. URL: <https://www.ck12.org/user:bWVzdqr-ibqUzN2vKdUBnbWFpbC5jb20./look/Virtual-Learning-Design-and-Delivery.License.CCBY-NC:Attribution-Non-Commercial> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
368. Salomon M., Sokolowski S., Haddock M. Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, Estimates and a roadmap to the future. *Analysis of Public and Cooperative Economics*. 2011. Vol. 82 (3). P. 224.
369. Search for opportunities. The University of Manchester Volunteer Hub. URL: <https://find-volunteering.manchester.ac.uk/opportunities> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
370. Shabaieva N. Kurylo V, Karaman O, Yurkiv Y, Krasnova N. Innovative approaches to social work with different categories of the population in conditions of external challenges. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series Physics. 2024. Vol. 11. P. 1018–1028. DOI: 10.54919/physics/55.2024.101hf8 (дата звернення: 16.11.2024 р.).
371. Sherr M. E. Social work with volunteers: Developing context-specific optimal partnerships. Chicago, IL: Lyceum Press, 2008. P. 31–46.
372. Sherr M. E., Straughan H. H. Volunteerism, Social Work, and the Church: a historic overview and look into the future. *Social Work & Christianity .Journal of the North American Association of Christians in Social Work..* 2005. №32(2). P. 97–115.
373. Soroka O., Kalaur S., Balendr A. Diagnostics of Leadership Qualities of Specialists of «Man–Man» Type of Professions in Military and Civil Higher Education Institutions: Psychological and Pedagogical Approach, *Revista*

- Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2019. Vol. 11. Issue 4. P. 264–277. DOI: doi:10.18662/rrem/189 (дата звернення: 16.02.2024 р.).
374. Social Work Qualifications and Regulation in European Economic Area (EEA): Final report. Commissioned by the General Social Care Council and Skills for Care Development. 2011.
375. State of the world's volunteerism report, 2011: universal values for global well-being / R. Leigh et al. Bonn, Germany: United Nations Volunteers, 2011. 121 p.
376. Steve Mc Curley and Rick Lynch. Essential Volunteer Management. Directory of Social Change. UK, 2000. 138 с. URL: <https://ellisarchive.org/sites/default/files/2021-01/Essential-Volunteer-Management.pdf> (дата звернення: 27.04.2023 р.).
377. Study on Volunteering in the European Union. Country Report Germany. URL: https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_de_en.pdf (дата звернення: 27.05.2023 р.).
378. Stukas A., Hoyer R., Nicholson M. Motivations to volunteer and their associations with volunteer well-being. *Canadian Research Article*. 2014. Vol. 45. P. 112–132.
379. Tannenbaum N., Reisch M. From charitable volunteers to architects of social welfare: a brief history of social work. *University of Michigan School of Social Work*. URL: <https://ssw.umich.edu/about/history/brief-history-of-social-work> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
380. Teacher Education, Community Service Learning and Student Efficacy for Community Engagement / J. Butcher et al. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*. 2003. Vol. 31, no. 2. P. 109–124. DOI: <https://doi.org/10.1080/13598660301612> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
381. Terletska L. Modern technologies of teaching English language of students of pedagogical specialties. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*. 2020. № 69. P. 129–132.

382. The Evolution of Volunteering in France. URL: https://www.researchgate.net/figure/The-Evolution-ofVolunteering-in-France_tbl1_330186185 (дата звернення: 27.05.2023 р.).
383. The History of Volunteering in the UK. URL: <https://vforvolunteers.eu/2020/09/11/the-history-of-volunteeringin-the-uk/> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
384. Turcotte M. Le bénévolat and les dons de bienfaisance au Canada: Volunteering and charitable giving in Canada. Ottawa, Ontario, 2015. 19 s.
385. United Nations General Assembly (UNGA). Recommendations on support for volunteering (A/RES/56/38). Resolution adopted by the General Assembly at the fifty-sixth session. 2002. URL: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2002/a56r038-e.pdf> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
386. Vaganova O. I. Organization of practical classes in a higher education institutions using modern educational technologies. *Amazonia Invertigo*. 2019. № 8(23). P.81–86.
387. Wardell F., Lishman J., Whalley L. G. Who is volunteer? *British journal of social work*. 2000. Vol. 30. P. 229.
388. Wilson J. Volunteerism research: a review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2012. Vol. 41(2). P. 176–212. URL : <https://doi.org/10.1177/0899764011434558> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
389. Wilson J. Volunteering. *Annual review of sociology*. 2000. Vol. 26. P. 215–240. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.215> (дата звернення: 16.02.2024 р.).
390. Young B. Benefits of Volunteerism: From Extracurricular to Service Learning and Beyond. *International Journal of Art & Design Education*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1111/jade.12475> (дата звернення: 27.05.2023 р.).
391. Zastrow C. Introduction to Social Work. 2014. 643 p.
392. Zhukova A. Modern concepts and approaches to the formation of leadership competence in the institutions of professional prehiger education. *Visnyk of the Lviv University, Series: Pedagogics*. 2022. P. 65–72.

ДОДАТКИ

Додаток А

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

*Таблиця А.1.
(авторське представлення)*

ХАРАКТЕРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДІВ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

Історичний період	Характеристичні особливості волонтерського руху	Мета та принципи волонтерства	Напрями та змістове наповнення волонтерської роботи
до 1859 року Зародження волонтерства як месіонерство та милосердя	Характерні окремі прояви волонтерської діяльності. Волонтерство як поняття неформалізоване. З'являються перші середньовічні волонтерські лікарні (Велика Британія), Твариства жіночої допомоги (США) для виробництва та ремонту наметів, пошиття уніформи та пов'язок.	Волонтерство зводилося до надання підтримки людям, які потребували термінової допомоги. Принципи волонтерства визначалися як релігійні та загальноприйнятні моральні принципи, милосердя	Визначальним стимулом волонтерства виступає релігія та ідеологія, а волонтерів характеризує внутрішньо мотивуюче почуття обов'язку. Жінки пішли добровольцями на війну в якості медсестер.
1859–1913 рр. Ситуативно-формалізоване волонтерство.	Поява організованого волонтерства. Утворення перших волонтерських (як благодійних) організацій. Утворення Міжнародного	Мета волонтерської роботи визначалася відповідно до місії конкретної організації. Волонтерство у	Переважають прагматично орієнтовані мотиви волонтерської діяльності. Основними напрямками

	<p>комітету Червоного Хреста, як організації, призначення якої надавати першу медичну допомогу пораненим на добровільних засадах. Утворення низки благодійних організацій, що допомагали нужденним, таких як, наприклад, Армія Спасіння (1865 р.), Товариство організованої благодійності (1869 р.) та Британський Червоний Хрест (1870 р.),</p> <p>У Німеччині у другій половині XIX ст. створюється перша добродійна спілка турботи про бідних.</p>	<p>різних країнах виникало переважно у вигляді служб добровільної праці, місіонерів, сестер милосердя.</p>	<p>волонтерської діяльності в цей період були боротьба з бідністю та піклування про здоров'я людей.</p>
<p>1914–1947 рр.</p> <p>Розвиток волонтерства як благодійної діяльності, як атрибут та невід'ємна частина розвитку свідомого громадянськог о суспільства</p>	<p>Збільшення кількості благодійних послуг, які надавались волонтерами</p> <p>Зростання кількості волонтерських організацій як відлуння після 2-х світових воєн. Після Великої депресії (1929-1933 рр.) у США була створена волонтерська організація Civilian Conservation Corps, яка опікувалась питаннями зниження рівня безробіття.</p>	<p>Мета волонтерства полягала у допомозі людям пережити наслідки воєн, економічних криз та політичних змов</p>	<p>Волонтерська діяльність перших волонтерських загонів (Франція) спрямовувалася на допомогу в сільському господарстві. Виникла потреба в благодійних послугах, оскільки на той час від безробіття та голоду постраждали багато людей. Волонтери стали створювати кухні</p>

			та притулки для бездомних.
1948–1979 рр. Розробка і втілення різних волонтерських проектів і програм, спрямованих на підтримку миру і стабільності в світі	У 1948 р. країнами ООН прийнята Декларація прав людини. Утворення у США організації « Корпусу Миру» (1961р.) та залучення її до реалізації різних волонтерських програм у 139 країнах світу	Мета волонтерства – у миротворчості та підтримці громадян слаборозвинених країн	Реалізація волонтерської діяльності в рамках розроблених проектів і програм.
1980-2000 рр. Інституалізація та підтримка в країнах волонтерських організацій та установ на державному рівні	Більшість соціальних послуг надаються неприбутковими соціальними організаціями, які набули право вимагати державної фінансової підтримки	Мета волонтерства забезпечення постійної підтримки громадян, які цього потребують	Виділення різних напрямів волонтерства (соціальне, культурне, екологічне та ін.)
2001 – 2013 рр. Нормативно-правова визначеність волонтерської діяльності та урізноманітнення волонтерства	Прийнята Загальна декларація волонтерів. Чітко визначені цілі та принципи діяльності волонтерів. Розвиток різноманітних видів волонтерської діяльності.	Мета волонтерства забезпечення постійної різноманітної волонтерської підтримки громадян, які її потребують	Волонтерська діяльність здійснюється на підґрунті інформаційно-комунікаційних та інтерактивних технологій. Поширене зокрема онлайн-волонтерство.
з 2014 р. по даний час Активізація волонтерського руху, спрямованого	Розвиток та оптимальне поєднання формального і неформального волонтерства.	Мета волонтерства забезпечення гарантованої волонтерської підтримки людей, які її потребують,	

<p>на подолання кризових ситуацій у суспільстві (внаслідок воєн, пандемій, економічної стагнації, розмитості культурної ідентичності тощо) та забезпечення мирного співіснування світових культур</p>		<p>в спектрі мирного співіснування світових культур.</p>	
---	--	--	--

Додаток Б

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Таблиця Б.1.

(авторське представлення)

ХАРАКТЕРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДІВ
РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Історичний період	Характеристичні особливості волонтерського руху	Мета та принципи волонтерства	Напрями та змістове наповнення волонтерської роботи
друга половина IX – середина XIII ст. – період існування України як держави «Київська Русь»	Доброчинність і меценатство як норма суспільного життя	Волонтерська допомога надається нужденним у вигляді доброчинних дій	Волонтерська діяльність здійснюється у формі благодійності
кінець XIII ст. – 1991 р. – перебування України в складі різних світових імперій	Поодинокі, стихійні волонтерство. Дозволялося, щоб припинити пияцтво або для боротьби з бідністю, безпритульністю, поширенням хвороб серед нужденних, навчання азів грамоти для дітей робітників	Надання безкоштовного житла (соціального притулку) безпритульним та медичної допомоги нужденним в шпиталях, диспансерах. Організація станцій для перевиховання пиятиків	Волонтерська робота реалізується через осередки Червоного Хреста.
1991 – 2000 рр. Відновлення волонтерського руху в незалежній	Створення у 1992 р. мережі «телефонів довіри» та формалізація волонтерських організацій	Волонтерство розглядається в площині надання консультацій з різних	Надання підтримки найбільш вразливим верствам населення (зокрема, багатодітним сім'ям, самотніми людям)

Україні		соціальних проблем.	похилого віку, людям з інвалідністю та важкохворим)
<p>2001 – 2010 рр.</p> <p>Визнання суб'єктності та державної підтримки волонтерів і волонтерських організацій</p>	<p>Громадські організації, які займалися волонтерською діяльністю, отримали державну підтримку. Активізація волонтерської діяльності в межах соціальної роботи відповідно до законодавства. Відзначення у 2001 р. на державному рівні Міжнародного року волонтерів. З прийняттям у 2001 р. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» підтримку волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю законодавчо визначено основним напрямом державної політики.</p>	<p>Волонтерство спрямовується на надання різних соціальних послуг та на соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю</p>	<p>Зміст волонтерської роботи корелюється із вимогами та змістом надання соціальних послуг та провадження соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.</p>
<p>2011 – 2013 рр.</p> <p>Правова формалізація здійснення волонтерської діяльності</p>	<p>У 2011 р. прийнято основний законодавчий акт, що регулює волонтерську діяльність в Україні – Закон України «Про волонтерську діяльність». У 2012 р. прийнято Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», яким визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні. Волонтерство розглядається як форма благодійної діяльності.</p>	<p>Волонтерська діяльність визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Виділені принципи здійснення</p>	<p>Волонтерська робота реалізується в межах законодавчо визначених напрямів волонтерської діяльності та з дотриманням прав і обов'язків волонтерів. Найбільш актуальними напрямами практичної волонтерської роботи діяльності були допомога соціально незахищеним групам населення та</p>

		волонтерської діяльності, а саме: законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості.	благоустрій громадського простору.
<p>2014 – по теперішній час – період боротьби українського народу із російською агресією та відстоювання незалежності, територіальної цілісності та суверенності України</p> <p>Орієнтація волонтерського руху на розбудову громадянського демократичного суспільства та інтеграцію в європейське співтовариство</p>	<p>Активізація волонтерського руху як важливої складової громадянського суспільства і головної рушійна сили європейської інтеграції України як самостійної та незалежної держави. Створюється Реєстр волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Він формується і ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, та оприлюднюється на його офіційному веб-сайті.</p> <p>15 липня 2025 р. Урядом схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року. Передбачається всебічна підтримка поширення</p>	<p>Підвищення рівня громадської активності через залучення до волонтерства.</p> <p>Запровадженн я в Україні європейських підходів до підтримки та мотивації волонтерів. Сприяння страхуванню волонтерів організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, шляхом удосконаленн я законодавства , залучення міжнародного донорського фінансування для страхування</p>	<p>Зміст волонтерської роботи полягав у наданні медичної та психологічної допомоги дітям, цивільним людям і військовослужбовцям при реабілітації, правових(юридичних) консультацій при поверненні військовослужбовців до цивільного життя, при відновленні пошкодженого чи знищеного внаслідок воєнних дій майна, організація евакуації та розміщення на новому місці ВПО тощо.</p> <p>Сучасний зміст волонтерської роботи має здійснюватися з урахуванням виділених основних причин виникнення проблемних питань у розвитку</p>

	<p>волонтерського руху як на державному рівні, так і на рівні територіальних громад, забезпечення сталого розвитку, формування ефективної державної політики у сфері волонтерської діяльності.</p> <p>Розвиток та зміцнення мережі координаторів волонтерської діяльності на базі центрів життєстійкості, забезпечення їх сталого чисельного приросту та створення умов, що сприятимуть їх стійкості та запобіганню професійному вигоранню.</p> <p>Удосконалення нормативно-правової бази, підготовки рекомендацій, інформаційних матеріалів щодо залучення громадян до волонтерської діяльності у формі участі в роботі наглядових рад, утворених з метою управління комунальними підприємствами, установами, організаціями; створення та подальша підтримка державою у співпраці з організаціями громадянського суспільства та волонтерами інформаційно-аналітичної платформи.</p>	<p>волонтерів.</p> <p>Зазначення волонтерською о досвіду в документах про освіту (атестатах, свідоцтвах, дипломах) волонтерів, що є здобувачами освіти, в тому числі середньої, та розроблення відповідних методичних рекомендацій щодо верифікації факту долучення до волонтерства.</p>	<p>волонтерської діяльності та можливих шляхів їх успішного вирішення.</p> <p>Підтримка та розвиток волонтерської діяльності серед людей похилого віку.</p> <p>Популяризація волонтерської діяльності серед малолітніх дітей, заохочення до волонтерської діяльності здобувачів освіти (за згодою батьків, інших законних представників) в позаурочний час.</p> <p>Підвищення рівня культури волонтерства серед молоді шляхом забезпечення доступу молоді до актуальних програм, послуг та ініціатив, які надаються молодіжними центрами, молодіжними просторами і організаціями, що працюють з молоддю, з урахуванням потреб молоді в умовах воєнного стану.</p>
--	--	--	---

Додаток В

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

(витяги з низки нормативно-правових актів)

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (витяг) [118].

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

...

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

...

Розділ ІІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

...

Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права. Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

2. Закон «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI зі змінами (витяг) [234]:

Стаття 1. Волонтерська діяльність та основні засади її провадження

1. Волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерська допомога - роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.

Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності.

Безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, не є волонтерською діяльністю.

2. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості.

3. Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками:

надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

надання волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

надання волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та інших видовищних і громадських заходів;

надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;

надання волонтерської допомоги для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації;

утвердження української національної та громадянської ідентичності;

надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України;

надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;

сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;

сприяння центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян, а також фізичним особам, які здійснюють соціальний патронаж, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;

надання волонтерської допомоги особам, які постраждали внаслідок інфекційних (небезпечно інфекційних, особливо небезпечних інфекційних) хвороб та епідемій;

надання волонтерської допомоги, пов'язаної із захистом та рятуванням тварин;

надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством.

Волонтерська допомога за зазначеними напрямками може здійснюватися в онлайн-режимі за допомогою мережі Інтернет та інших телекомунікаційних мереж.

Стаття 2. *Законодавство у сфері волонтерської діяльності*

1. Законодавство у сфері волонтерської діяльності складається з Конституції України, цього Закону, інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

2. Якщо міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародних договорів.

Стаття 5. *Організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, їхні права та обов'язки*

1. Залучати волонтерів до своєї діяльності можуть організації та установи, які є неприбутковими та внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

....

Стаття 7. *Волонтери, їхні права та обов'язки*

1. Волонтер - фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Неповнолітні особи здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника. Неповнолітні особи не можуть надавати волонтерську допомогу за напрямками, визначеними абзацами восьмим, десятим, тринадцятим - п'ятнадцятим частини третьої статті 1 цього Закону, а також у медичних закладах.

Іноземці та особи без громадянства здійснюють волонтерську діяльність через організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, інформація про які розміщена на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності.

2. Волонтери надають волонтерську допомогу на базі організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів, на підставі договору про провадження волонтерської діяльності, укладеного з такою організацією чи установою, або без такого договору.

Волонтери можуть надавати волонтерську допомогу індивідуально, при цьому вони зобов'язані повідомляти отримувачів волонтерської допомоги про те, що вони не співпрацюють з організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів. Волонтери не можуть надавати волонтерську допомогу індивідуально за напрямами, визначеними абзацами сьомим і восьмим частини третьої статті 1 цього Закону.

3. Волонтер може отримати посвідчення волонтера, здійснюючи волонтерську діяльність в організаціях та установах, що залучають до своєї діяльності волонтерів.

4. Волонтер має право на:

належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням;

зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до практики в разі її відповідності освітній програмі закладу освіти за згодою закладу освіти;

відшкодування витрат, пов'язаних зі здійсненням волонтерської діяльності, передбачених статтею 11 цього Закону;

отримання письмового підтвердження здійснення ним волонтерської діяльності від відповідної організації та/або установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, із зазначенням напрямку, періоду та часу здійснення такої діяльності;

визнання компетентностей, здобутих у результаті здійснення ним волонтерської діяльності, у порядку, передбаченому для визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти;

інші права, передбачені договором про провадження волонтерської діяльності та законодавством.

5. Волонтер зобов'язаний:

сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності;

у випадках, визначених законодавством, проходити медичний огляд та надавати довідку про стан здоров'я;

у разі необхідності проходити подальшу підготовку (перепідготовку);

не допускати дій і вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера, організації чи установи, на базі якої провадиться волонтерська діяльність;

дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом;

у разі укладення договору про провадження волонтерської діяльності та одностороннього розірвання договору з ініціативи волонтера відшкодовувати прямі збитки, завдані ним, якщо це передбачено договором;

відшкодовувати майнову шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ним волонтерської діяльності, відповідно до закону.

3. Закон «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII) (витяг)[239]:

Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Стаття 8. Види освіти

1. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

2. Формальна освіта - це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

3. Неформальна освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

4. Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською, волонтерською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

5. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Стаття 57¹. *Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану*

...

2. Забезпечення державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, створення безпечного освітнього середовища, організацію здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) у межах своєї компетенції здійснюють:

органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти;

заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники;

громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність.

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII зі змінами (витяг) [231].

Стаття 34. *Керівник закладу вищої освіти*

...

3. Керівник закладу вищої освіти в межах наданих йому повноважень:

1) організовує діяльність закладу вищої освіти;

...

16) сприяє та створює умови для діяльності органів студентського самоврядування, організацій профспілок працівників закладу вищої освіти і студентів, громадських організацій, які діють у закладі вищої освіти;

16¹) сприяє здійсненню волонтерської діяльності, підвищенню її суспільного престижу, розвитку, підтримці та заохоченню такої діяльності серед учасників освітнього процесу закладу вищої освіти у вільний від занять час;

17) сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази закладу вищої освіти, створює належні умови для занять масовим спортом;

...

5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 р. № 2558-III зі змінами (витяг) [243]

Стаття 3. *Суб'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю*

Суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є:

уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю;
фахівці із соціальної роботи;
об'єднання громадян, благодійні, релігійні організації;
юридичні та фізичні особи, які надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді;
волонтери у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

...

Стаття 7. *Основні напрями державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю*

Основними напрямами державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є:

- визначення правових засад соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді;
- здійснення менеджменту у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю;
- забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг;
- створення сприятливих умов для функціонування і зміцнення сім'ї;
- сприяння відповідальному ставленню батьків до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та виховання дітей;
- розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- утвердження здорового способу життя в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі;
- здійснення соціально-профілактичної роботи, реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, зокрема домашнього, постраждали від торгівлі людьми, залучалися до найгірших форм дитячої праці, соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей, молоді та членів їхніх сімей;
- інтеграція в суспільство дітей та молоді з інвалідністю;
- сприяння громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в порядку, визначеному законодавством;
- розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;*
- здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- встановлення та зміцнення зв'язків з соціальними службами за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи.

...

Стаття 18. *Проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю*

Проводити соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю можуть працівники, які мають відповідну професійну кваліфікацію у сфері надання соціальних послуг.

...

До проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг можуть залучатися волонтери відповідно до законодавства.

6. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (від 5 липня 2012 р. № 5073-VI зі змінами (витяг) [закон]

Цей Закон визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної

діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій.

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

...

2) благодійна діяльність - добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара;

3) благодійна організація - юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності;

...

5) благодійник - дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності;

...

Стаття 5. Види благодійної діяльності

1. Благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати благодійну діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів:

1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав;

2) безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права;

3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав;

4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів;

5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність;

6) публічний збір благодійних пожертв;

7) управління благодійними ендавментами;

8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності;

9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом.

...

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

...

2⁻¹. Реєстр волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації формується і ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, та оприлюднюється на його офіційному веб-сайті. Порядок формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

{Абзац перший пункту 2⁻¹ розділу VII в редакції Закону № 465-IX від 16.01.2020; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2173-IX від 01.04.2022}

Для включення до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації благодійник - фізична особа подає до територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, у паперовій або електронній формі (в тому числі з використанням Єдиного державного веб-

порталу електронних послуг) заяву із зазначенням реквізитів рахунків, відкритих у банках на ім'я такого волонтера, що призначені для здійснення благодійної діяльності, та реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний податковий орган і мають відмітку у паспорті). Включення до Реєстру здійснюється за заявницьким принципом протягом одного робочого дня.

Витребування інших відомостей та документів, не передбачених цим пунктом, забороняється.

7. Закон України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII зі змінами (витяг) [242].

Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Стаття 1. Визначення основних термінів

...

3) вразливі групи населення - особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників;

...

5) малозабезпечена особа - особа, середньомісячний сукупний дохід якої за один квартал, який передує місяцю, що є попереднім до місяця звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб. Середньомісячний сукупний дохід особи визначається шляхом автоматизованого обміну наявними даними між інформаційно-комунікаційними системами органів влади, підприємств, установ, організацій та обчислюється шляхом ділення середньомісячного сукупного доходу її сім'ї на кількість членів сім'ї, які включаються до її складу.

...

10) отримувачі соціальних послуг - особи/сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги;

...

15) складні життєві обставини - обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно.

Чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини:

- а) похилий вік;
- б) часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті;
- в) невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування;
- г) психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин;
- г) інвалідність;
- д) бездомність;
- е) безробіття;
- є) малозабезпеченість особи;
- ж) поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків;
- з) ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини;

и) втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі;

і) жорстоке поводження з дитиною;

ї) насильство за ознакою статі;

й) домашнє насильство;

к) потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;

л) шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, воєнними (бойовими) діями, терористичним актом, збройним конфліктом, у тому числі тимчасовою окупацією, сексуальним насильством, пов'язаним із збройною агресією Російської Федерації проти України, примусовим переміщенням або депортацією, вимушеним внутрішнім переміщенням, позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України;

...

17) соціальні послуги - дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особи/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України;

...

Стаття 13. Надавачі соціальних послуг

...

11. До надання соціальних послуг можуть залучатися волонтери відповідно до закону.

...

Стаття 18. Повноваження працівників, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю

До повноважень соціального менеджера належать:

планування, організація, координація, моніторинг здійснення соціальної роботи, надання соціальних послуг у територіальній громаді;

залучення ресурсів територіальної громади для здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг;

звітування місцевому органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування про здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг у територіальній громаді;

підготовка та подання до місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування пропозицій щодо удосконалення місцевих програм, що передбачають здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг;

проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо соціальної роботи та надання соціальних послуг;

здійснення оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді;

здійснення інших повноважень щодо соціальної роботи та надання соціальних послуг відповідно до закону.

Рекомендації соціального менеджера в межах виконання його повноважень є обов'язковими для розгляду місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та обов'язковими для виконання фахівцями із соціальної роботи, соціальними працівниками.

До повноважень фахівця із соціальної роботи належать:

проведення оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді;

планування соціальної роботи, надання соціальних послуг, соціальної допомоги, визначення методів соціальної роботи;

надання соціальних послуг;

представлення інтересів отримувача соціальних послуг в установах та організаціях;

здійснення інших повноважень щодо соціальної роботи та надання соціальних послуг відповідно до закону.

До повноважень соціального працівника належать:
надання соціальних послуг відповідно до результатів оцінювання потреб сімей, дітей та молоді;

формування знань, умінь, навичок отримувача соціальних послуг відповідно до індивідуального плану надання соціальних послуг;

здійснення інших повноважень щодо соціальної роботи та надання соціальних послуг відповідно до закону.

Кваліфікаційні вимоги до соціальних менеджерів, фахівців із соціальної роботи, соціальних працівників визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Підвищення кваліфікації та проведення атестації соціальних менеджерів, фахівців із соціальної роботи, соціальних працівників здійснюються відповідно до законодавства.

До здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг можуть залучатися волонтери відповідно до законодавства";

8. Закон України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності від 13 грудня 2022 року № 2834-IX зі змінами [240].

Стаття 1. Визначення термінів

...

2) волонтер сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності (далі - волонтер) - фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги за напрямом утвердження української національної та громадянської ідентичності;

...

Стаття 4. Мета, основні завдання та пріоритети державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності

1. Метою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина.

2. Основними завданнями державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

1) формування у громадян України, у тому числі дітей та молоді:
активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності;

оборонної свідомості та громадянської стійкості;

патріотизму;

поваги до державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави;

2) формування та збереження української національної ідентичності у громадян України, які усвідомлюють свою належність до української нації, а також у закордонних українців;

3) забезпечення розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;

4) усунення впливу держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційній, освітній, культурній сферах України;

5) активізація діяльності інститутів громадянського суспільства для досягнення цілей державної політики в зазначеній сфері;

6) поширення інформації про ветеранів війни, формування у суспільстві традицій вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни;

7) формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України.

3. Пріоритети державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності визначаються у Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

...

Стаття 23. *Фахівці та волонтери у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності*

1. Державна політика у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності реалізується фахівцями та волонтерами у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності.

2. Метою діяльності фахівців та волонтерів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є реалізація державної політики в зазначеній сфері з дотриманням вимог цього Закону, інших законів України, залученням широкого кола громадян, інститутів громадянського суспільства.

3. До процесу підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності залучаються заклади освіти, заклади сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності та інститути громадянського суспільства.

4. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування надають всебічну підтримку фахівцям та волонтерам у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності для забезпечення належної реалізації ними державної політики в зазначеній сфері.

9. Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту «Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України» від 09 вересня 2005 р. № 1965 (витяг) [235].

Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи (соціальних працівників і соціальних педагогів) України - це документ, який націлює на здійснення соціальної роботи в багатьох функціональних сферах з метою розвитку потенціалу та можливостей особистості, а також і задоволення людських потреб. В Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України визначено положення, які є для фахівців принциповими орієнтирами з питань професійної діяльності, виконання службових обов'язків, організації взаємодії з клієнтами. У документі визначено шляхи розв'язання моральних проблем та прийняття найбільш адекватного професійного рішення в етичних питаннях. В основу Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України покладений вітчизняний досвід і міжнародні етичні принципи й стандарти соціальної роботи, що визначені на загальних зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників (IFSW) у м. Коломбо (Шрі-Ланка) 6 - 8 липня 1994 р. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України містить:

- етичні принципи діяльності спеціалістів із соціальної роботи (перелік базових етичних ідей і традицій, що стають підґрунтям для прийняття етичного рішення в соціальній роботі);
- норми етичної поведінки спеціалістів із соціальної роботи (основа професійної діяльності).

...

2. Норми етичної поведінки спеціалістів із соціальної роботи

Норми етичної поведінки спеціалістів із соціальної роботи є основою їхньої професійної діяльності згідно із загальнолюдськими цінностями та етичними принципами соціальної роботи.

...

2.3. Етична поведінка стосовно клієнтів

2.3.1. Поважати особистість клієнта і гарантувати захист його гідності та прав незалежно від походження, статі, віку та внеску в суспільний і соціальний розвиток.

2.3.2. Прагнути зрозуміти кожного клієнта, з'ясувати всі чинники проблеми, що виникла, пропонувати оптимальні види професійної діяльності або соціальних послуг.

2.3.3. Безпека клієнтів є першою умовою діяльності спеціалістів із соціальної роботи.

2.3.4. Допомогати всім клієнтам рівною мірою.

2.3.5. Заохочувати клієнта до взаємодії, яка ґрунтується на довірі, співчутті та збереженні конфіденційності.

2.3.6. Визнавати і поважати наміри, відповідальність клієнтів за прийняте рішення.

2.3.7. Якщо неможливо надати відповідну соціальну послугу, спеціалісти із соціальної роботи зобов'язані повідомити про це клієнтам, залишивши за ними право на свободу дій.

...

10. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579 (витяг) [69].

Метою Програми є створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

В Україні існує позитивний досвід вирішення актуальних питань молоді. Водночас існує багато викликів, пов'язаних з необхідністю самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме її національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень її громадянських компетентностей, її спроможність бути самостійним, життєстійким, активним, патріотичним і відповідальним учасником суспільного життя.

На основі даних репрезентативного соціологічного дослідження «Молодь України – 2018» було проведено оцінку та аналіз 24 форм участі молоді в житті суспільства (волонтерська діяльність, участь у діяльності інститутів громадянського суспільства, молодіжних центрів, у житті суспільства через Інтернет, відстоювання власної думки, мобільність, політична активність тощо), які увійшли до Індексу участі молоді в суспільному житті, що включає показники соціологічних досліджень та цієї Програми.

Результати проведеного аналізу свідчать, що:

56 відсотків молоді в Україні не знають, не цікавляться, не виявляють бажання та інтересу до участі у суспільному житті;

27,3 відсотка молоді поінформовані про ті чи інші форми участі, знають про різні інструменти участі, вагаються та не користуються ними;

16,7 відсотка молоді так чи інакше беруть участь у суспільному житті.

Програма передбачає концентрацію зусиль на таких завданнях:

– підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських;

- підвищення рівня культури волонтерства серед молоді та її залучення до волонтерської діяльності для наближення перемоги та відновлення країни у післявоєнний період;
- активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень;
- зміцнення соціальної згуртованості молоді, у тому числі шляхом здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами і міжнародними організаціями;
- виконання програм для підготовки фахівців, які працюють з молоддю, у тому числі програми «Молодіжний працівник»;
- забезпечення функціонування молодіжних центрів, у тому числі державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр»;
- сприяння створенню умов для розвитку спроможності інститутів громадянського суспільства для досягнення завдань Програми;
- підтримка молодіжних проєктів та виконання окремих завдань молодіжної політики.

Очікувані результати, ефективність Програми

Виконання Програми забезпечить:

- ...
- підвищення рівня поінформованості суспільства про потреби молоді з числа осіб з інвалідністю та підвищення ступеня її інтеграції;
 - збільшення відсотка молоді з інвалідністю, яка бере участь у діяльності інститутів громадянського суспільства та молодіжних центрів, має досвід волонтерської діяльності, користується формами безпосередньої участі;
 - підвищення рівня компетентностей під час участі у проєктах та заходах, спрямованих на реінтеграцію молоді з тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, понад 123 тис. молодих людей;
 - вступ на підготовчі курси до закладів вищої освіти, розміщених на територіях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі, 3,5 тис. молоді з тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;
 - вступ 10 тис. молоді з тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя до закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, розміщених на територіях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі;
 - здобуття 10 тис. учнів з тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя загальної середньої освіти (у тому числі дистанційно) в закладах освіти, розміщених на територіях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі;
 - взяття участі у волонтерській діяльності (у проєктах та заходах) понад 2,5 відсотка молоді;
 - залучення до своєї діяльності волонтерів та фахівців, які популяризують волонтерську діяльність серед молоді, що підвищили рівень своєї фаховості для розвитку культури волонтерства серед молоді, понад 13 тис. представників організацій;
 - взяття участі у процесах ухвалення рішень понад 78 тис. представників органів учнівського та студентського самоврядування, молодіжних консультативно-дорадчих органів;
 - інформування понад 80 тис. молоді про форми безпосередньої участі у суспільному житті;
 - взяття участі у проєктах у рамках здійснення обмінів молоддю у партнерстві з іншими державами та міжнародними організаціями понад 18 тис. молодих людей;

- навчання, у тому числі за програмою «Молодіжний працівник», понад 27 тис. представників інститутів громадянського суспільства та фахівців, які працюють з молоддю;
- отримання відповідних компетентностей для підвищення рівня спроможності та якості діяльності понад 17 тис. представників молодіжних центрів;
- залучення до діяльності державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр» понад 17 відсотків молоді;
- збільшення на 55,6 відсотка молоді, яка підвищить рівень своєї активності та інтеграції в суспільне життя завдяки участі у проектах молодіжних та дитячих громадських організацій, порівняно з 2020 роком;
- навчання для підвищення рівня компетентностей для роботи з молоддю понад 2,5 тис. представників, які працюють у молодіжних та дитячих громадських організаціях;
- інформування понад 1,5 відсотка молоді, зокрема вразливих категорій молоді та української молоді діаспори, про можливості, наявні та нові інструменти, її права та обов'язки для самореалізації, розвитку, участі та інтеграції у суспільне життя.

11. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030», затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2025 р. № 715-р (витяг) [245].

Мета Програми

Метою Програми є формування у молоді як стратегічної складової людського капіталу України усвідомленого відчуття належності до українського суспільства, розвиток її життєстійкості і створення можливостей для особистісної самореалізації.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Протягом останнього десятиліття в Україні накопичено значний позитивний досвід розвитку молодіжної політики, заснований на системному оновленні стратегічних, інституційних і нормативно-правових засад. Це забезпечило суттєве розширення можливостей для участі молоді в суспільному житті, розвиток молодіжної інфраструктури, підвищення спроможності суб'єктів молодіжної роботи та зміцнення громадянського суспільства. Відбулося глибоке переосмислення ролі молоді - від об'єкта державної політики до рівноправного партнера у процесах ухвалення рішень, відбудови та модернізації держави.

Сьогодні в Україні функціонує близько 650 молодіжних центрів і просторів і понад 600 молодіжних рад різного рівня, які створюють основу для розвитку участі молоді в суспільному житті, волонтерства, інновацій і громадянської активності. Цей потенціал підтверджує сталий розвиток сфери молодіжної політики та його здатність швидко адаптуватися до суспільних викликів.

Водночас сучасна молодіжна політика формується в умовах глибоких трансформацій. Триваюча збройна агресія Російської Федерації проти України, масова міграція, соціально-економічна нестабільність, невизначеність майбутнього та демографічна криза створили нову соціальну реальність, в якій молодь опинилася в епіцентрі складних випробувань.

Очікувані результати, ефективність Програми

Виконання Програми дасть змогу забезпечити:

збільшення частки молоді, яка бере участь у заходах, спрямованих на: розширення доступу молоді до формування, реалізації та моніторингу молодіжної політики на всіх рівнях; створення нових можливостей і зменшення бар'єрів для участі молоді в суспільному житті, залучення її до громадської, волонтерської діяльності та інших форм участі в суспільному житті; зміцнення соціальної згуртованості, формування в молоді стійкого усвідомлення належності до українського суспільства та необхідності протидії дезінформації та вербуванню для вчинення деструктивних дій, - не менше ніж на 20 відсотків до 2030 року;

12. Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 липня 2025 р. № 715-р (витяг) [244].

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

На сьогодні, незважаючи на збільшення кількості волонтерів, які надають допомогу індивідуально, та організацій, які залучають до своєї діяльності волонтерів, більшість громадян не залучені системно до волонтерської діяльності, що є звичайною практикою в країнах ЄС. Крім того, розвиток волонтерської діяльності є важливою складовою сталого розвитку громадянського суспільства.

Однією з проблем розвитку волонтерства, що потребують розв'язання, є низький рівень інституційної спроможності організацій та установ, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема громадських об'єднань, та відсутність ефективного менеджменту таких організацій, стабільного залучення ними професійних кадрів, фінансових і матеріальних ресурсів, відсутність стабільної співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та представниками бізнесу.

Негативним чинником є також відсутність інструментів належної координації діяльності суб'єктів відносин у сфері волонтерської діяльності, недостатній рівень необхідних знань, навичок посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, відсутність практики сталого партнерства організацій, які залучають до своєї діяльності волонтерів, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що перешкоджає забезпеченню належної співпраці, спрямованої на ефективне вирішення суспільно важливих питань, які постають під час провадження волонтерської діяльності.

До Революції Гідності та збройної агресії Російської Федерації проти України рівень волонтерської діяльності був низьким. Під час цих подій почалося підвищення рівня громадської активності через залучення до волонтерства, яке стало потужною рушійною силою багатьох суспільних процесів.

У 2010 році волонтерську діяльність провадили 5 відсотків громадян, у 2012 - 10, у 2015 - 13, у 2016 - 14, у 2017 - близько 12, у 2018 році - 18 відсотків громадян. Найвищий рівень волонтерства за регіональним показником спостерігався у західних і центральних областях України і становив 21 і 22 відсотки відповідно. Волонтерство є найбільш поширеним серед молоді. Станом на 2018 рік 24 відсотки населення віком від 14 до 35 років провадили волонтерську діяльність.

У 2015 році середній показник залученості до неформальної волонтерської діяльності у 27 країнах ЄС становив 22,2 відсотка. Цей показник потрібно інституалізувати і нарощувати. У деяких країнах - членах ЄС є високим рівень формального та неформального волонтерства. Наприклад, у Нідерландах 82,5 відсотка становить рівень неформального волонтерства, 40,3 відсотка - формального; у Фінляндії - 74,2 та 34,1 відсотка відповідно, у Швеції - 70,4 та 35,5 відсотка відповідно; у Румунії - 32 відсотки формального і неформального волонтерства. Статистика щодо формального волонтерства в Україні на сьогодні відсутня, наявні тільки дані щодо неформального волонтерства.

З початком збройної агресії Російської Федерації проти України залученість до волонтерської діяльності значно збільшилася. Влітку 2022 року 59 відсотків українців долучились до волонтерської діяльності на користь Збройних Сил, внутрішньо переміщених осіб та інших громадян, які постраждали внаслідок війни, що демонструє потенціал провадження волонтерської діяльності. Загалом упродовж 2022 року 74 відсотки українців долучились до волонтерської діяльності.

У 2023 році волонтерську діяльність провадили 37 відсотків українців, у 2024 році цей показник зменшився до 27 відсотків.

Збройна агресія Російської Федерації проти України призводить до виникнення додаткових проблем, пов'язаних з небезпекою для життя та здоров'я волонтерів під час провадження ними волонтерської діяльності, а також недостатнім рівнем соціального захисту цієї категорії осіб.

Зазначені проблеми актуалізують потребу у створенні дієвої системи заходів, спрямованих на забезпечення ефективної комунікації організацій та установ, що залучають

до своєї діяльності волонтерів, з органами державної влади, обміну досвідом та успішними методиками з метою підвищення рівня залучення ресурсів для розв'язання проблем загальнодержавного, регіонального та локального рівня у провадженні волонтерської діяльності.

Виконання Державної цільової програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року (далі - Програма), розроблення якої передбачено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2025 р. № 246 “Про затвердження плану заходів з реалізації у 2025-2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки” (Офіційний вісник України, 2025 р., № 32, ст. 2165), дасть змогу забезпечити сталий розвиток волонтерської діяльності, а також підтримувати громадську активність у цій сфері.

У Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року враховано:

інструкцію програми “Волонтери ООН (UNV)” із розроблення та впровадження законів і політики щодо волонтерства (Drafting and Implementing Volunteerism Laws and Policies A Guidance Note) (2011 рік);

дослідницький звіт для програми “Волонтери ООН (UNV): закони та політика, що впливають на волонтерство” (Laws and Policies Affecting Volunteerism) (2001 рік), представлений Міжнародним центром некомерційного права (ICNL) і Європейським центром некомерційного права (ECNL);

Резолюцію Європейської Ради від 27 листопада 2007 р. про волонтерську діяльність молоді (14427/1/2007);

Резолюцію Європейського парламенту від 22 квітня 2008 р. про роль волонтерства у сприянні економічній та соціальній єдності;

Резолюцію Європейського парламенту від 12 червня 2012 р. про визнання та сприяння транскордонній волонтерській діяльності в ЄС (2011/2293 (INI) (2013/C 332 E/02);

Повідомлення Європейської Комісії від 20 вересня 2011 р. до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів щодо політики ЄС та волонтерства: визнання та сприяння волонтерській діяльності в ЄС (COM/2011/0568);

Повідомлення Європейської Комісії від 23 листопада 2010 р. до Європейського парламенту та Ради “Як виразити солідарність громадян країн - членів ЄС через волонтерство: перші міркування про Європейський добровільний корпус гуманітарної допомоги” (COM/2010/0683);

Повідомлення Європейської Комісії до Європейського парламенту та Ради, Європейського економічного та соціального комітету регіонів “Про політику ЄС і волонтерство: визнання та просування транскордонної волонтерської діяльності в ЄС” (2011 рік).

Також у Концепції взято до уваги положення:

Білої книги міжнародної волонтерської служби “Глобальні стратегії для глобальних викликів” (Global Strategies for Global Challenges) (2011 рік), створеної за ініціативою координаційного комітету міжнародної волонтерської служби за участю семи мереж і 100 організацій міжнародної волонтерської служби, що є політичним інструментом для мереж і організацій, які працюють у сфері міжнародної волонтерської служби, а також для органів державної влади, громадянського суспільства та міжнародних установ;

Висновків Європейської Ради від 3 жовтня 2011 р. щодо ролі волонтерської діяльності в соціальній політиці (14552/2011);

Політики Альянсу щодо волонтерства в Європі (Alliance Policy Agenda on Volunteering in Europe) 2011 року, яка містить рекомендації для більш ефективної та дієвої європейської політичної основи волонтерської діяльності та базується на політиках волонтерства, визначених Рішенням Європейської Ради 2009 року та Повідомленням Європейської комісії 2011 року про волонтерство, а також рекомендації, які популяризують і підтримують

волонтерську діяльність як демонстрування європейських цінностей, що є інструментом для формування активної громадянської позиції та сприяють зростанню економічного та соціального капіталу;

Європейської хартії прав та обов'язків волонтерів (European Charter on the Rights and Responsibilities of Volunteers) (2011 рік), яка містить рекомендації щодо основ більш ефективної та дієвої політики в ЄС з метою підтримки та заохочення волонтерів, волонтерської діяльності, організацій, що здійснюють залучення волонтерів, та їх партнерів.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

До основних причин виникнення проблемних питань у розвитку волонтерської діяльності належать:

законодавче визначення та суспільне розуміння волонтерської діяльності як безоплатної (без акцентування уваги на тому, що волонтерська діяльність не оплачується, але волонтер повинен мати право на неоподатковувану компенсацію витрат, понесених під час провадження волонтерської діяльності, мати можливість бути застрахованим тощо); недостатній рівень обізнаності волонтерів та організацій, які їх залучають, з юридичних питань, які виникають в процесі такого залучення;

недостатня реалізація законодавчих норм щодо підтримки волонтерів на рівні територіальних громад (що успішно забезпечується в країнах ЄС), законодавче обмеження щодо оподаткування витрат неприбуткових організацій та установ на страхування волонтерів, відсутність можливості компенсації волонтеру витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю;

відсутність правового регулювання і законодавчого заохочення довгострокового та корпоративного волонтерства, зокрема, визначення можливостей сприяння волонтерській діяльності у законодавстві про працю (в тому числі можливості взяти відпустку для провадження волонтерської діяльності);

відсутність законодавчих норм щодо визначення практичних інструментів і заходів для стимулювання довгострокового та корпоративного волонтерства в Україні;

відсутність законодавчих механізмів підтримки неприбуткових організацій, які залучають волонтерів до своєї діяльності, на рівні держави, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, а також інструментів підтримки та координації волонтерської діяльності, заходів, які стимулюють до її залучення, посилення координації та взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, міжнародних організацій з питань формування та реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності;

недостатнє залучення волонтерів до процесів державотворення, прийняття рішень, формування та реалізації державної політики з питань волонтерства, відсутність сприятливих умов для залучення до волонтерської діяльності у формі участі в управлінні підприємствами, установами, організаціями комунальної форми власності шляхом створення можливості долучення до роботи наглядових рад із відповідними повноваженнями;

недостатня кількість у територіальних громадах сучасних і відкритих просторів з відповідно підготовленими фахівцями для реалізації громадянами та громадськими об'єднаннями власних волонтерських ініціатив;

недостатня підтримка органами місцевого самоврядування реалізації волонтерських ініціатив у територіальних громадах, чим спричиняється зменшення в них обсягу волонтерської діяльності та посилюються еміграційні настрої серед громадян, здебільшого серед молоді;

відсутність державної цільової програми підтримки волонтерської діяльності, що негативно впливає на створення програм на рівні територіальних громад;

відсутність системного підходу для заохочення здобувачів освіти до волонтерської діяльності у вільний від навчання час; потреба в посиленні міжурядової співпраці для їх залучення до волонтерської діяльності;

відсутність дієвого механізму фінансової підтримки волонтерів, які постраждали внаслідок бойових дій під час провадження волонтерської діяльності, зокрема під час надання гуманітарної допомоги, а також підтримки сімей загиблих волонтерів;

відсутність системного підходу до здійснення моніторингу та аналізу викликів у сфері волонтерства, зокрема, на законодавчому рівні.

Розв'язання зазначених проблем потребує розроблення та прийняття комплексної програми, якою буде визначено пріоритетні завдання, що виконуватимуться всіма заінтересованими сторонами (органами державної влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, організаціями, що залучають до своєї діяльності волонтерів) і в яких буде враховано потреби, інтереси та можливості волонтерів згідно з видами їх волонтерської діяльності, особливості кожної сфери, у якій провадиться волонтерська діяльність, нові тенденції та виклики, а також передбачено усунення наявних перешкод. Програма повинна містити заходи, що передбачають інструменти, які вже ефективно впроваджуються, а також ті, що потребують удосконалення та реалізації принципово нових підходів для розвитку волонтерської діяльності.

Мета Програми

Метою Програми є всебічна підтримка поширення волонтерського руху як на державному рівні, так і на рівні територіальних громад, забезпечення сталого розвитку, формування ефективної державної політики у сфері волонтерської діяльності.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Для досягнення мети Програми та розв'язання проблем у сфері розвитку волонтерської діяльності передбачається вжиття таких заходів:

запровадження нових підходів до підтримки волонтерського руху шляхом відзначення державою внеску публічних і прозорих (доброчесних) організацій та установ, що залучають до своєї діяльності волонтерів;

сприяння створенню організаціями, які залучають до своєї діяльності волонтерів, власних ендавментів шляхом:

- нормативного забезпечення публічності та прозорості ендавментів;
- захисту ендавментів на випадок виходу з ринку в порядку ліквідації чи реорганізації відповідного банку;

законодавче визначення поняття корпоративного волонтерства, заохочення громадян до корпоративного волонтерства шляхом включення до статті 25 Закону України “Про відпустки” відпустки для провадження волонтерської діяльності;

залучення інститутів громадянського суспільства і волонтерів до процесу формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом застосування Порядку використання (залучення) особового складу, ресурсів та засобів сил безпеки і сил оборони, забезпечення заходів безпеки, медичного забезпечення під час здійснення заходів військово-патріотичного виховання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2024 р. № 371 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 34, ст. 2155);

запровадження в Україні європейських підходів до підтримки та мотивації волонтерів шляхом:

- сприяння страхуванню волонтерів організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, шляхом удосконалення законодавства, залучення міжнародного донорського фінансування для страхування волонтерів;

- розроблення методичних рекомендацій щодо відшкодування визначених Законом України “Про волонтерську діяльність” витрат, пов'язаних із провадженням волонтерської діяльності;

- популяризації волонтерської діяльності серед малолітніх дітей, заохочення до волонтерської діяльності здобувачів освіти (за згодою батьків, інших законних представників) в позаурочний час;

- підтримки та розвитку волонтерської діяльності серед людей похилого віку;

- зазначення волонтерського досвіду в документах про освіту (атестатах, свідоцтвах, дипломах) волонтерів, що є здобувачами освіти, в тому числі середньої, та розроблення відповідних методичних рекомендацій щодо верифікації факту долучення до волонтерства;

- підвищення рівня культури волонтерства серед молоді шляхом забезпечення доступу молоді до актуальних програм, послуг та ініціатив, які надаються молодіжними центрами, молодіжними просторами і організаціями, що працюють з молоддю, з урахуванням потреб молоді в умовах воєнного стану;

- розвитку та зміцнення мережі координаторів волонтерської діяльності на базі центрів життєстійкості, забезпечення їх сталого чисельного приросту та створення умов, що сприятимуть їх стійкості та запобіганню професійному вигоранню;

- удосконалення нормативно-правової бази, підготовки рекомендацій, інформаційних матеріалів щодо залучення громадян до волонтерської діяльності у формі участі в роботі наглядових рад, утворених з метою управління комунальними підприємствами, установами, організаціями;

- створення та подальша підтримка державою у співпраці з організаціями громадянського суспільства та волонтерами інформаційно-аналітичної платформи, що передбачено Законом України “Про волонтерську діяльність”, з можливістю:

- публікування інформації щодо організацій, які залучають волонтерів до своєї діяльності, з можливістю вносити зміни (юридична адреса, річні звіти про діяльність, інформація про керівника, контактні дані тощо);

- укладення примірною договору про провадження волонтерської діяльності;

- публічної верифікації інформації волонтера про досвід його волонтерської діяльності в неприбутковій організації;

- розміщення на офіційних веб-сайтах інформації про зміни в законодавстві, яким регулюється волонтерська діяльність, а також про проекти відповідних нормативно-правових актів для публічного обговорення;

- вивчення можливості висвітлення на інформаційно-аналітичній платформі волонтерського досвіду громадян за зразком “Europass” з відображенням інструменту генерування індивідуального волонтерського резюме (з можливістю отримання молоддю європейських сертифікатів “Youthpass”);

- посилення підтримки волонтерської діяльності на рівні територіальних громад із залученням центрів життєстійкості, зокрема:

- збір та оброблення інформації про суспільні потреби в територіальних громадах, які можна задовольнити шляхом залучення волонтерів;

- навчання волонтерів, зокрема, через створення молодіжного простору з метою залучення молоді до волонтерської діяльності;

- підвищення рівня поінформованості волонтерів і представників організацій, які їх залучають, щодо протоколів безпеки в процесі провадження волонтерської діяльності;

- сприяння залученню до волонтерської діяльності осіб, які належать до вразливих груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, шляхом поширення інформації про позитивні результати такого залучення;

- навчання волонтерів через надання інформаційної підтримки волонтерам у молодіжних центрах та молодіжних просторах з метою залучення молоді до волонтерської діяльності;

- сприяння забезпеченню принципів безбар’єрності та недискримінації долучення до волонтерської діяльності осіб, які належать до вразливих груп населення, осіб з інклюзивними потребами, зокрема, шляхом поширення інформації про позитивні результати волонтерської діяльності;

- розроблення та поширення матеріалів для стимулювання розвитку волонтерства на рівні територіальних громад (рекламні та освітні кампанії);

- сприяння самоорганізації та структуруванню волонтерського руху в територіальних громадах, зокрема, створення осередків загальнонаціональних мережеских організацій, які залучають волонтерів до своєї діяльності, через:

- реалізацію центрами життєстійкості відповідних інструментів підтримки волонтерської діяльності;
- надання відповідних можливостей органами державної влади та/або органами місцевого самоврядування;
- залучення заінтересованих представників бізнесу, донорських організацій;
- проведення у взаємодії з інститутами громадянського суспільства щорічного репрезентативного соціологічного дослідження, моніторингу стану, динаміки, ризиків і перспектив розвитку волонтерської діяльності та підготовку на основі результатів таких досліджень пропозицій щодо законодавчих змін для підвищення ефективності волонтерської діяльності;

розвиток міжнародної співпраці, спрямованої на залучення до волонтерської діяльності іноземців у межах волонтерських програм ЄС, Ради Європи, країн НАТО та країн Британської Співдружності;

спрощення механізму в'їзду в Україну, перебування та провадження волонтерської діяльності іноземців та осіб без громадянства для надання волонтерської допомоги Силам оборони України (в тому числі у розмінуванні, залученні фахівців у галузі медицини), участі в діяльності підприємств, організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів, відповідно до законодавства України;

розроблення порядку залучення волонтерів до діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з рекомендаціями щодо укладення договорів про провадження волонтерської діяльності, визначення координатора (уповноваженого) з числа посадових осіб, вжиття заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу волонтера до інформації з обмеженим доступом тощо;

дослідження практики волонтерської діяльності в комунальних закладах соціальної інфраструктури, зокрема закладах охорони здоров'я, та розроблення рекомендацій щодо залучення волонтерів до такої діяльності в Україні;

створення та реалізація спільного з міжнародними організаціями проекту стимулювання страхування життя та здоров'я волонтерів, які працюють в умовах підвищеного ризику з дітьми, в районах, наближених до зони бойових дій, на розчищенні завалів тощо, для підвищення рівня безпеки волонтерської діяльності, системного та довгострокового волонтерства, заснованого на співпраці волонтерів з неприбутковими підприємствами, установами та організаціями, з укладенням договорів про провадження волонтерської діяльності;

створення у взаємодії з організаціями громадянського суспільства комплексної програми навчання координаторів волонтерської діяльності щодо залучення волонтерів, провадження волонтерської діяльності для посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників організацій громадянського суспільства;

запровадження практики обміну досвідом на регіональному, національному та міжнародному рівні з питань розвитку волонтерства для державних службовців;

створення у взаємодії з організаціями громадянського суспільства програм розвитку волонтерської діяльності на рівні територіальних громад, проведення щорічного дослідження якості виконання таких програм, внесення змін до них з урахуванням вимог нормативно-правових актів, що регулюють волонтерську діяльність;

вивчення міжнародного досвіду створення законодавчого підґрунтя для стимулювання довгострокового та корпоративного волонтерства, моніторинг актів законодавства, якими регулюється діяльність волонтерів та організацій, які їх залучають, а також практики його імплементації для оперативного розроблення та внесення змін до законодавства у сфері волонтерської діяльності.

Строк виконання Програми - до 2030 року.

13. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів (Париж, 14 вересня 1990 року) [85]

Зібравшись з ініціативи Міжнародної асоціації волонтерів на XI Всесвітній конгрес у м. Париж (Франція), 14 вересня 1990 року, волонтери заявили про свою прихильність до творчого та миротворчого характеру волонтерської діяльності:

- заради поваги людської гідності, визнання права людини на влаштування своєї долі та здійснення громадянських прав,
- для розв’язання соціальних та екологічних проблем,
- з метою створення більш гуманного та справедливого суспільства, сприяючи розвитку міжнародної співпраці.

Були визначені **зміст і цілі руху**, згідно з якими *«волонтерство»*:

- це добровільний вибір, який відображає особисті погляди та позиції;
- це активна участь громадян у житті суспільства;
- сприяє покращенню якості життя, процвітання та поглибленню солідарності між людьми;
- проявляється переважно як спільна діяльність в якійсь асоціації чи об’єднанні;
- сприяє реалізації основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого та мирного суспільства;
- сприяє більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць та нових професій.»

Волонтери сповідують і дотримуються таких **основних принципів**:

- визнають право на об’єднання всіх людей: чоловіків, жінок, дітей, незалежно від їх расової та релігійної належності, фізичних особливостей, соціального та матеріального стану;
- надають взаємну допомогу, безкорисні послуги особисто чи організовано;
- визнають рівність колективних та індивідуальних потреб;
- мають на меті перетворити волонтерство в засіб особистого процвітання, набуття нових знань і навичок, вдосконалення здібностей, стимулюючи для цього ініціативу та творчість людей, даючи можливість кожному бути творцем, а не користувачем;
- стимулюють почуття відповідальності, заохочують колективну та міжнародну солідарність.

Виходячи з цих принципів, **волонтери повинні**:

- сприяти тому, щоб індивідуальна участь перетворювалась на колективні дії;
- активно підтримувати свої асоціації, бути відданими їх цілям та завданням;
- прагнути в міру власних здібностей та наявності вільного часу успішно виконувати, відповідно до взятої на себе відповідальності, усі розроблені програми;
- співпрацювати зі своїми колегами по організації в дусі взаєморозуміння та взаємоповаги;
- не розголошувати конфіденційну інформацію.

Додаток Г

СИЛАБУСИ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА»,
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 231 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ У ЗВО
(ВИТЯГИ)

1. Силабус навчальної дисципліни «Методика організації волонтерського руху» (Рівень вищої освіти – другий (магістерський). Факультет соціальної та психологічної освіти. **Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.** 2023–2024 н.р. (витяг, загальна кількість годин – 120: лекції (16 год.), практичні (24 год.), самостійна робота (40 год.), індивідуальні завдання (40 год.) [265].

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: основні аспекти волонтерського руху; ключові поняття «волонтер», «волонтерство», «волонтерський рух»; становлення та розвиток волонтерського руху в Україні та країнах Європейського Союзу; нормативно-правові акти, які регламентують волонтерську діяльність; основні напрями та зміст волонтерської роботи; участь молоді у волонтерській діяльності.

Зміст дисципліни: Методологія і теоретичні основи дисципліни «Методика волонтерського руху». Благодійність і волонтерський рух в системі соціальної допомоги: історія і сучасність. Зміст законодавчих та нормативних документів щодо волонтерського руху в Україні. Волонтерська діяльність як об'єкт державної політики. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Технології волонтерської роботи в умовах сьогодення. Особливості діяльності волонтерів у соціальній вуличній роботі. Волонтерство як соціально-педагогічний ресурс соціальних служб. Роль волонтерської діяльності у формуванні особистості. Волонтерська діяльність як ефективний засіб формування лідерських якостей студентської молоді.

2. Силабус освітнього компонента «Волонтерська діяльність» (Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський). Педагогічний факультет. Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи. **Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,** 2024-2025 н.р. (витяг, загальна кількість годин – 44: лекції – 18 год, семінарські заняття – 36 год., самостійна робота – 46 год) [267].

Мета та цілі освітнього компонента: сприяти оволодінню студентами

знаннями основ волонтерського руху в Україні, зарубіжних країнах та вміннями, необхідними для організації волонтерських груп за умов майбутньої професійної діяльності, а також розвитку у студентської молоді соціальної активності, навичок усвідомленого та активного вибудовування власного життя.

Тематика освітнього компонента (змістові модулі): Змістовий модуль 1. «Моральні засади соціальної роботи» (ТЕМА 1. Предмет, завдання волонтерської діяльності. Особливості функціонування волонтерської діяльності в Україні. Тема 2. Волонтерська діяльність як основа соціалізації та розвитку особистості. Тема 3. Волонтерські групи як ресурс соціальнопедагогічної діяльності державних і громадських організацій. Тема 4. Умови забезпечення діяльності волонтерів). Змістовий модуль 2. «Категорії етики соціальної роботи» (Тема 5. Волонтерські групи: завдання, зміст діяльності, перспективи розвитку. Тема 6. Моніторинг та оцінка волонтерської діяльності. Тема 7. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці. Волонтерська діяльність як основа соціалізації особистості.). Змістовий модуль 3. «Соціальний працівник як суб'єкт моральних взаємин» (Тема 8. Методика розробки волонтерської програми Підготовка, супровід та форми визнання волонтерської діяльності. Тема 9. Волонтерська діяльність і особистість. Тема 10. Організаційно-методичне забезпечення діяльності волонтерів. Тема 11. Дослідження впливу волонтерської діяльності на особистісно- професійний розвиток майбутнього соціального працівника. Тема 12. Розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності. Складання програми вимог до волонтера. Тема 13. Технологія здійснення орієнтування волонтерів. Тема 14. Розробка сценарію та проведення інструктажу з волонтерами. Методика проведення моніторингу та оцінки волонтерської діяльності).

3. Силабус освітнього компонента «Виробнича волонтерська практика» (Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський). Педагогічний факультет. Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи. **Карпатський національний університет імені Василя Стефаника**, 2024-2025 н.р. (витяг) [267].

Метою практики є: ознайомлення студентів із організаційною структурою системи соціального захисту населення України, змістом, формами й методами діяльності різнопрофільних соціальних служб (установ, організацій); формування умінь та навиків здійснення волонтерської діяльності, засвоєння її основних цінностей (альтруїзму, милосердя, благодійництва), вміння творчо застосовувати знання на практиці. *Завданнями практики* є: - ознайомлення здобувачів вищої освіти з організаційною структурою системи соціального захисту населення України, змістом, формами й методами діяльності різнопрофільних соціальних служб (установ, організацій), контингентом їхніх клієнтів, співпрацею зі службами-партнерами; - вивчення студентами законодавчо-правових актів, нормативних документів, що регулюють діяльність цих закладів та волонтерську діяльність; - вивчення змісту, основних напрямів діяльності, професійних обов'язків соціального

працівника; - формування вмінь оформляти службову документацію, матеріали для звіту, презентувати результати практики на підсумковій конференції; - формування професійно значущих особистісних якостей майбутнього соціального працівника основних цінностей (альтруїзму, милосердя, благодійництва); - розвиток творчого потенціалу студентів.

Очікувані компетентності під час практики:

- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми;
- розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях;
- самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога;
- застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу; виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин;
- налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів;
- демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей;
- конструювати процес та результат соціальної роботи в межах поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки.

Додаток Д

АНКЕТА

щодо стану розвитку студентського волонтерства

Вітаємо!

Просимо Вас прийняти участь в нашому опитуванні. Анкета анонімна, уся інформація буде використана виключно в наукових цілях. Завчасно вдячні Вам за щирість наданих відповідей.

1. Вкажіть Вашу стать:

жіноча

чоловіча

2. Вкажіть курс, на якому Ви навчаєтеся:

1

2

3

4

5

3. Чи хотіли б Ви стати волонтером? Чому?

(можливо обрати кілька варіантів)

хочу отримати досвід роботи в сфері волонтерства

хочу стати прикладом для однолітків

хочу безкорисливо творити добро

хочу мати нові зв'язки та знайомства

Ваша відповідь: _____

4. Як Ви ставитеся до волонтерства як суспільного явища?

позитивно

залежно від ситуації

негативно

Ваша відповідь: _____

5. Оцініть важливість перелічених принципів для діяльності волонтера (від 1— менш важливо, 6 — найважливіше):

добровільності;
гуманності;
неприбутковості;
суспільної корисності;
добročинності;
доступності та відкритості;

6. Чи є у Вашому місті волонтерські організації? Якщо знаєте про такі організації, напишіть їхні назви:

Так
Ні
Не знаю

7. Як Ви оцінюєте стан розвитку студентського волонтерства у вашому регіоні?

оптимістично
скоріше оптимістично
скоріше песимістично
песимістично
складно відповісти

8. Які проблеми можуть виникати у волонтерській діяльності? (можливо обрати кілька варіантів)

нестача волонтерів
недостатній рівень підтримки зі сторони держави
недостатній рівень обізнаності поняття волонтерської діяльності
неузгодженість дій з іншими волонтерськими організаціями та окремими волонтерами
проблем не існує
Ваша відповідь: _____

9. Чи займалися Ви волонтерською діяльністю до вступу в університет?

так

ні

10. Чи потрібна, на Ваш погляд, підготовка студентів до волонтерської роботи у закладах вищої освіти?

так

ні

не знаю

11. Яким чином має здійснюватися підготовка студентів до волонтерської роботи? (можливо обрати кілька варіантів)

впровадження навчального курсу

короткотривала програма підготовки студентів до волонтерства(школа волонтерів)

кількаденний тренінг для волонтерів-початківців

організація зустрічей з відомими особистостями, які займаються волонтерством

проведення практичних занять, конкурсів, змагань, семінарів, бесід

надання прикладу для наслідування

залучення до співпраці волонтерських організацій для набуття практичного досвіду

12. Чи плануєте Ви продовжувати займатися волонтерством після завершення навчання?

так, буду продовжувати за будь яких умов

напевно

не продовжуватиму

складно відповісти.

Додаток Е

АНКЕТА

«МОТИВУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗВО»

Вітаємо!

Просимо Вас прийняти участь в нашому опитуванні з метою дослідження стану розвитку волонтерства у закладах вищої освіти. Анкета анонімна, уся інформація буде використана виключно в наукових цілях.

1. Вкажіть Вашу стать:

жіноча

чоловіча

2. Як Ви розумієте сутність поняття «волонтер»? Опишіть кількома словами: _____

3. Чи знаєте, що таке «волонтерська діяльність»?

Так

Ні

Не знаю

4. Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності?

Так, займаюся волонтерством зараз

Так, займався(лася) цим раніше

Ні

Не планую цим займатися

5. Чи варто, на Вашу думку, стимулювати та залучати до волонтерської діяльності студентів?

Так, це додаткова мотивація для всебічного розвитку особистості та професійної діяльності студента

Ні, студент має самостійно та добровільно долучатися до волонтерської роботи

Не варто займатися волонтерською діяльністю

6. Що може мотивувати молодь займатися волонтерською роботою?

(можливо обрати кілька варіантів)

громадянська позиція

зовнішні обставини

висока свідомість

бажання допомагати для набуття практичних навичок

формування нового типу відносин у суспільстві

7. Чи повинні, На Вашу думку, люди мати спеціальну освіту для здійснення волонтерської діяльності?

Так

Ні

Не знаю

8. До якого виду волонтерства Ви могли б долучитися або займаєтесь зараз?

підтримка ЗСУ

допомога потребуючим категоріям населення

турбота про екологію

допомога бездомним тваринам

організація дозвілля, виставок, майстер-класів для збору коштів та з метою психологічної реабілітації людей

9. Чи може здійснюватися волонтерська діяльність у сфері культури через її відродження, збереження культурної спадщини, історико-культурного середовища та популяризацію?

Так

Ні

Не знаю

10. Чи буде мати актуальність проблеми волонтерства після закінчення військового стану? Якщо так, то у яких сферах діяльності?

Так

Ні

Не знаю

Ваша відповідь: _____

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Критерії	Рівні підготовленості до волонтерської роботи		
	Низький	Середній	Високий
Ментально-ціннісний	<i>Показники:</i>		
	<ul style="list-style-type: none"> – нечітке усвідомлення необхідності виявлення власного альтруїзму та вкрай рідке проявлення безкорисливого ставлення до інших людей; – відсутність прийняття або нечітка орієнтація на принципи волонтерської діяльності як власних життєвих орієнтирів; – безініціативне включення (за чиєюсь вимогою або ініціативою) до волонтерської роботи через низьке усвідомлення важливості волонтерської роботи в соціумі, для себе. 	<ul style="list-style-type: none"> – переважно чітке усвідомлення необхідності виявлення власного альтруїзму та епізодичне безкорисливе реальне ставлення до інших людей; – конструктивне прийняття принципів волонтерства у систему власних життєвих цінностей, але відсутність системності і послідовності у їх реальному дотриманні; – виявлення власної ініціативи щодо включеності до волонтерської роботи; глибоке усвідомлення важливості волонтерства для різних соціальних завдань, для власного самоствердження. 	<ul style="list-style-type: none"> – глибоке усвідомлення необхідності виявлення власного альтруїзму та системне і послідовне безкорисливе реальне ставлення до інших людей; – свідомо орієнтація в діяльності на принципи волонтерства як важливої частини власних життєвих орієнтирів та системне і послідовне їх дотримання; – системний і креативний ментальний підхід до власної включеності до волонтерської роботи, пропагування важливості волонтерства у своєму колі спілкування, серед інших членів соціуму.

Мотиваційно-цільовий	<ul style="list-style-type: none"> – слабе розуміння сутності волонтерства та можливостей здійснення соціальної роботи у площині волонтерської діяльності; – слабо виражені цільові установки на волонтерство; – відсутня або слабо виражена мотивація до власного волонтерства. 	<ul style="list-style-type: none"> – достатнє розуміння сутності волонтерства та використання можливостей соціальної роботи у площині волонтерської діяльності; – ситуативна цільова спрямованість на власну волонтерську діяльність; – достатньо конструктивна мотивація до зайняття волонтерською діяльністю. 	<ul style="list-style-type: none"> – системне розуміння сутності волонтерства та креативне ставлення до використання можливостей соціальної роботи у площині волонтерської діяльності; – системні та креативні цільові установки на здійснення власної волонтерської діяльності; – чітка та системна мотивація до виконання волонтерської роботи.
Особистісне самовираження	<ul style="list-style-type: none"> – слабка здатність до емпатійності та некерована емоційність; – часткові але нестійкі комунікаційні вміння, відсутність лідерських проявів, слабка орієнтація на менеджержство в роботі; – невміння та слабе бажання працювати в команді, низька толерантність, безвідповідальність. 	<ul style="list-style-type: none"> – періодичний прояв емпатійності та ситуативна емоційність; – достатньо конструктивні комунікаційні взаємини, але ситуативний прояв лідерських задатків і навичок, дискретність менеджерських умінь; – безсистемна робота в команді, ситуативна толерантність, достатня соціальна відповідальність. 	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень емпатійності та керована емоційність; – системний та креативний підхід до налагодження конструктивних комунікаційних взаємин, активний прояв лідерських умінь, позиціонування себе як ефективного менеджера; – системна і креативна робота в команді, глибока толерантність, постійна відповідальність (в т.ч. соціальна) за свої дії

Професійне самовираження	<ul style="list-style-type: none"> – слаборозвинені та нестійкі професійні компетентності, які не дозволяють студенту правильно зорієнтуватися у соціальних проблемах та повністю розв’язати визначені соціальні завдання;; – слабка обізнаність про волонтерський рух та про волонтерство в соціальній роботі, що не дозволяє студенту самостійно приймати рішення про здійснення необхідних волонтерських дій; – ситуативна просоціальна активність та епізодична налаштованість здійснювати окремі волонтерські дії, відсутність волонтерського досвіду. 	<ul style="list-style-type: none"> – достатньо виражені професійні компетентності, які дозволяють студенту оперативно вирішувати нагальні соціальні проблеми та розв’язувати самостійно визначені соціальні завдання; – наявні достатні теоретичні знання для здійснення волонтерської роботи в соціальній площині; – конструктивна просоціальна активність і налаштованість на волонтерську роботу, наявність достатнього волонтерського досвіду. 	<ul style="list-style-type: none"> – постійно виражені професійні компетентності, які дозволяють студенту креативно підходити до вирішення нагальних соціальних проблем та мобільно, першочергово і ефективно розв’язувати самостійно визначені соціальні завдання; – наявні системні знання для ефективної і креативної волонтерської роботи в соціальній площині; – постійно виражена просоціальна активність і чітка налаштованість на системну волонтерську роботу, наявність креативного волонтерського досвіду.
--------------------------	--	---	--

Результативно-рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> – епізодична та слабо виражена орієнтація на досягнення позитивного результату у волонтерській роботі; – оцінювання доцільності обраних форм власної волонтерської роботи і необхідних ресурсів не завжди об'єктивне; – ситуативна саморефлексія та нездатність до самостійної корекції волонтерських дій задля досягнення позитивного результату у волонтерській роботі. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність конструктивної індивідуальної траєкторії щодо постійної орієнтації у волонтерській роботі на досягнення позитивного результату; – достатньо конструктивне оцінювання доцільності обраних форм власної волонтерської роботи і необхідних ресурсів; – конструктивна саморефлексія та здатність до самостійної корекції волонтерських дій задля досягнення позитивного результату у волонтерській роботі. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність креативної індивідуальної траєкторії щодо постійної орієнтації у волонтерській роботі на досягнення позитивного результату; – системний підхід до оцінювання доцільності обраних форм власної волонтерської роботи і необхідних ресурсів; – систематична саморефлексія та креативна здатність до самостійної корекції волонтерських дій задля досягнення позитивного результату у волонтерській роботі.
----------------------------	---	--	---

Додаток К

**ПРОГРАМА
ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ**

Додаток К.1

Таблиця К.1

**ПРОГРАМА
підготовки до волонтерської роботи
майбутніх соціальних працівників під час аудиторної освітньої діяльності
у закладі вищої освіти**

1.	Тематика	<p>Мета: підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.</p> <p>У межах ОК «Підготовка до волонтерської роботи» – було впроваджено курсову програму, яка складається із серії лекцій, тренінгових занять, практичних занять і волонтерської (виробничої) практики (сукупно – 38 год.):</p> <p>13. Лекція «Гене́за волонтерського руху в Україні» – 2 год.</p> <p>14. Лекція «Хто такі волонтери? Роль волонтерів у період воєнного стану» – 2 год.</p> <p>15. Лекція «Теоретичні та практичні аспекти волонтерської роботи в Україні» – 2 год.</p> <p>16. Лекція «Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників» – 2 год.</p> <p>17. Лекція «Роль волонтерів у збереженні нематеріальної спадщини України» – 2 год.</p> <p>18. Практичне заняття «Методи і форми волонтерської роботи з різними соціальними групами» – 2 год.</p> <p>19. Практичне заняття «Соціальна взаємодія та технології комунікативного впливу під час волонтерської діяльності» – 2 год.</p> <p>20. Тренінгова сесія «Соціальне проєктування та соціальні стартапи у волонтерській роботі» – 2 год.</p> <p>21. Тренінгова сесія «Використання соціальних мереж та онлайн дискусій у волонтерській діяльності» – 2 год.</p> <p>22. Тренінгова сесія «Реалізація волонтерства у процесі соціальної діяльності» – 2 год.</p> <p>23. Тренінгова сесія «Організація волонтерської роботи зі студентами в умовах воєнного стану» – 2 год.</p> <p>24. Практика з волонтерської роботи (культурно-</p>
----	----------	--

		просвітницьких акцій (фестивалі, ярмарки, майстер-класи як форма волонтерської діяльності), соціальна інклюзія через мистецтво (залучення дітей, молоді, людей старшого віку та осіб з особливими потребами), майстер-класи з народних ремесел тощо) – 16 год.
2.	Мета, завдання, функції	Підвищити рівень підготовленості майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи
3.	Місце проведення	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, факультет «Соціальна та психологічна освіта»
4.	Суб'єкти	Викладачі ОК, запрошені досвідчені волонтери
5.	Об'єкт	Здобувачі першого (бакалавр) рівня вищої освіти, I, II, III, IV років навчання, спеціальності 231 – «Соціальна робота»
6.	Предмет	Набуття знань, вмінь і навичок з волонтерської роботи у соціальній сфері під час аудиторних занять
7.	Форми розвитку підготовленості до волонтерської роботи	<ul style="list-style-type: none"> ➤ тренінги, дискусії, майстер-класи, арт-терапія, семінари івент-заходи, круглі столи; ➤ тренінгові сесії від викладачів-коучів та зовнішніх менторів (практикуючих соціальних працівників); ➤ короткотермінові чи довготривалі волонтерські проекти і програми; ➤ практикуми онлайн та офлайн; ➤ гостьові лекції таконференції
8.	Методи формування підготовленості до волонтерської роботи	<ul style="list-style-type: none"> – метод тренінгу, – метод кейсів, – ігровий метод, – метод дискусій, – метод дебатів, – презентації проєктів, – презентації креативних програм волонтерської допомоги, – арт-терапія – мозковий штурм, робота в групах
9.	Спосіб формування	Інтерактивні освітні підходи: навчання на основі комунікативних та практико орієнтованих завдань, використання ситуаційних досліджень, симуляції, групові проєкти, розв'язування проблем, мікронавчання у межах академічної групи, регулярна групова робота над вирішенням конкретних соціальних проблем
10.	Спосіб обробки і аналізу рівня підготовленості	Анонімне анкетування (опитувальник) через Google форми та тестування в режимі офлайн, спрямоване на визначення рівня підготовленості до волонтерської роботи від низького до високого.

Додаток К.2

Таблиця К.2

ПРОГРАМА
підготовки до волонтерської роботи
майбутніх соціальних працівників під час позааудиторної діяльності
у закладі вищої освіти

1.	Тематика	Формування практичного волонтерського досвіду у майбутніх соціальних працівників під час волонтерської практики та іншої позааудиторної волонтерської діяльності
2.	Мета, завдання, функції	Підвищити рівень участі майбутніх соціальних працівників у студентському волонтерському русі, а саме активізація участі у волонтерських групах, центрах, гуртках, школах, об'єднаннях; регіональних центрах надання соціальних послуг та інших державних, громадських та соціальних інституціях, орієнтованих на провадження волонтерської діяльності
3.	Місце проведення	Молодіжний центр «START», Центр психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт», Школа волонтерства тощо.
4.	Суб'єкти	Керівники, учасники та практикуючі соціальні працівники тематичних центрів, професійно орієнтованих організацій та інші визнані волонтери
5.	Об'єкт	Здобувачі першого (бакалавр) рівня вищої освіти, I, II, III, IV років навчання, спеціальності 231 – «Соціальна робота»
6.	Предмет	Набуття волонтерського досвіду у позанавчальний час під час залучення до виробничої волонтерської практики, участі у волонтерських групах
7.	Форми підготовки до волонтерської роботи та набуття волонтерського досвіду	<ul style="list-style-type: none"> ➤ волонтерська практика; ➤ шефство над притулками та реабілітаційними центрами, над ВПО та сім'ями військовослужбовців; ➤ благодійні акції, квести, флешмоби; ➤ організація дозвілля для дітей та молоді (ігротеки, творчі конкурси, театралізовані дійства, рольові та творчі ігри з дітьми та молоддю із метою надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від війни); ➤ волонтерство; ➤ створення соціальних проєктів для надання соціально-психологічної підтримки малозабезпеченим родинам та внутрішньо переміщеним особам, які постраждали через війну; ➤ тематичні фотовиставки: «Мій тато – воїн, захисник України», «Діти війни», «СТОП насильству над жінками і дітьми»; ➤ брей-ринги «Гендерні стереотипи», «Тайм-менеджмент»;

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ розробка та реалізація маршрутів патріотичних екскурсій; ➤ участь у конкурсах для студентської молоді з метою виховання активної громадянської та життєвої позиції; ➤ діяльність студентського клубу «Щасливе батьківство»; ➤ тренінги особистісного та лідерського росту; ➤ квести для студентів – «Ціль. Мета. Мотивація», «Життя переборюючи конфлікти».
8.	Методи підготовки до волонтерської роботи	<ul style="list-style-type: none"> – метод тренінгу, – метод кейсів, – ігровий метод, – арт-терапія – презентації волонтерських проєктів, – презентації креативних волонтерських програм – дискусії – мозковий штурм, робота в групах
9.	Концептуальні підходи до формування волонтерського досвіду	Інтерактивні підходи до вирішення поточних і актуальних соціальних проблем (переселенців, постраждалих під час війни, сімей військовослужбовців тощо): навчання на основі комунікативних завдань, використання ситуаційних досліджень, регулярна групова робота над вирішенням конкретних соціальних проблем
10.	Спосіб обробки і аналізу рівня підготовленості до волонтерської роботи	Анонімне анкетування (опитувальник) (через Google форми та офлайн) та тестування, співбесіди, спостереження за виконанням волонтерських дій, спрямоване на визначення рівня підготовленості до результативної волонтерської роботи (від низького до високого).

Додаток Л

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЕКЦІЇ «РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ»

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Волонтерство є одним із важливих етапів професійного розвитку майбутніх соціальних працівників, адже воно допомагає не лише засвоїти теоретичні знання, а й набути практичних навичок роботи з різними соціальними групами. Досвід волонтерської діяльності сприяє формуванню відповідальності, емпатії, комунікативних здібностей, що є необхідними для успішної роботи у сфері соціальної допомоги.

Залучення студентів до волонтерських ініціатив дозволяє їм не лише глибше зрозуміти специфіку майбутньої професії, а й розвинути власний потенціал. Водночас ефективність такої діяльності залежить від низки факторів, серед яких особисті якості волонтерів, їхня психологічна готовність, рівень підготовки та усвідомлення важливості своєї місії.

by Марія Моторна

Made with GAMMA

Рис. Л.1. Волонтерство і реалізація професійних компетенцій

Волонтерство як соціальний феномен

Соціальний феномен

Волонтерська діяльність майбутніх соціальних працівників активно розвивається в сучасному українському суспільстві та стає предметом наукових досліджень.

Професійна підготовка

Професія соціального працівника потребує не лише теоретичних знань, а й розвитку особистісних якостей та практичних навичок, які формуються через волонтерство.

Практичний досвід

Участь у волонтерському русі дозволяє безпосередньо долучатися до вирішення актуальних соціальних проблем та реалізовувати проекти для підтримки вразливих груп.

В Україні волонтерський рух активно поширюється серед студентської молоді, особливо у закладах вищої освіти, громадських організаціях та центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Рис. Л.2. Волонтерство як соціальний феномен

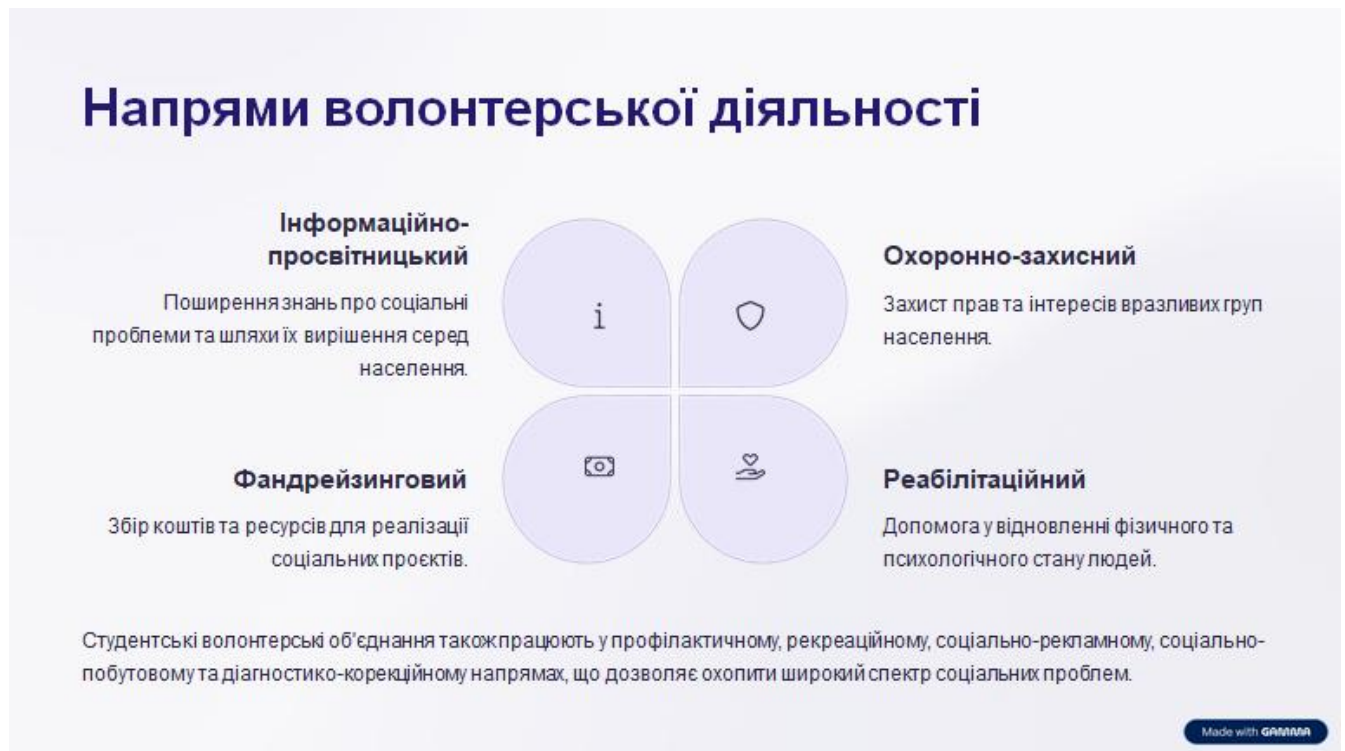

Рис. Л.3. Напрями волонтерської діяльності

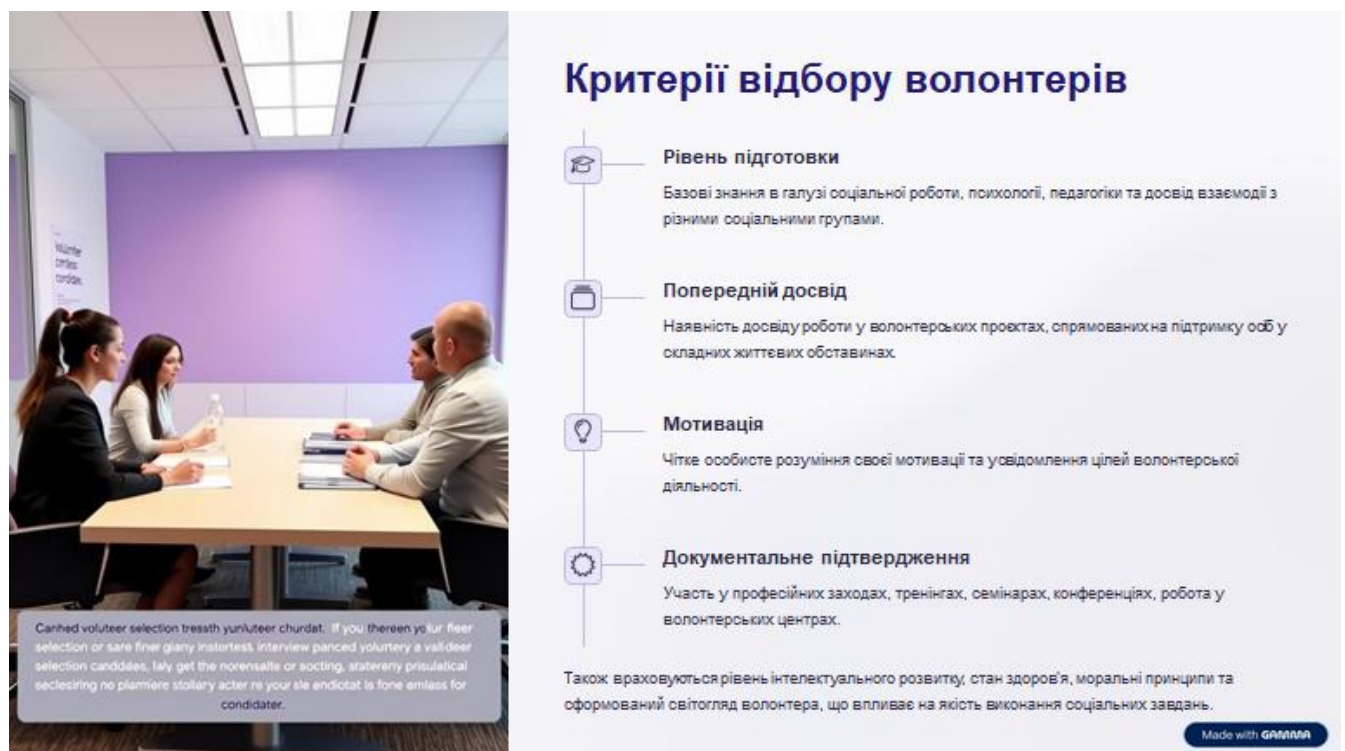

Рис. Л.4. Критерії відбору волонтерів

Рис. Л.5. Психологічна готовність волонтера

Рис. Л.6. Вплив волонтерства на професійне становлення

Додаток М

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЕКЦІЇ

«ХТО ТАКІ ВОЛОНТЕРИ? РОЛЬ ВОЛОНТЕРІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ»

Слово «Волонтер» (від фр. *Volontaire*) означає «Доброволець».

Спочатку волонтерами називали людей, які йшли добровольцями на військову службу, а вже в кінці ХХ століття волонтерами стали називати людей, які займаються суспільно корисною діяльністю

Рис. М.1. Означення поняття «волонтер»

Волонтерство в Україні було відомо дуже давно, адже традиція допомоги, взаємодопомоги, піклування про ближнього є невід'ємною характеристикою українського менталітету.

Рис. М.2. Характеристичні особливості українського волонтерства

Першим масовим залученням волонтерів до суспільно значущої діяльності було проведення Чемпіонату Європи з футболу – Євро 2012.

На початку 2014 року російська федерація розпочала проти України збройну агресію, спочатку в Криму, а пізніше на Сході України.

Наступний великий прояв волонтерства в Україні відбувся в кінці 2013 року, коли волонтери всіляко забезпечували життєдіяльність протестувальників під час Революції Гідності.

Солдати не отримували потрібної підготовки та не мали елементарних засобів захисту (каска, бронезилетів, аптечок тощо).

В тих умовах волонтери прийняли на себе важливу місію – забезпечити українських захисників тим, чим не могла забезпечити їх держава.

Із початком широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, волонтерська діяльність лише активізувалась, перейшла на новий рівень.

Рис. М.4. Активізація волонтерського руху в Україні

Волонтерський рух в Україні набув широкого визнання як за кордоном, так і серед українців.

Волонтери отримують державні нагороди, на їх честь називають вулиці тощо

Рис. М.5. Визнання українського волонтерського руху

Протягом російсько-української війни, на жаль, не всім волонтерам вдалося повернутися додому живими.

Рис. М.6. Робота волонтера під час війни пов'язана з постійним ризиком для життя

Додаток Н

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТРЕНІНГУ «ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Система заходів в Вінницькому обласному центрі народної творчості для психологічної реабілітації для осіб з інвалідністю та дітей, що постраждали через війну .

Ідея: Гармонійний розвиток особистості, духовне оздоровлення дітей з інвалідністю та їхніх родин за допомогою здобутків традиційної культури України.

Рис. Н.1. Система волонтерських заходів за участі студентів

Мета:

Досягти соціальної адаптації осіб з інвалідністю в умовах надзвичайних обставин шляхом створення підтримуючого середовища та надання психологічної підтримки за допомогою напрацювань народної творчості в контексті традицій народної педагогіки, тобто шляхом розуміння та опанування азів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, поширеного на теренах Поділля, через майстер-класи, екскурсії, воркшопи, пленери і т.д.

Подібні заходи вкрай важливі для дітей, які пережили стресові ситуації. Коли людині важко знайти вихід із проблеми, знайти точку опори, саме арт-терапія часто стає справжнім порятунком. Будь-яке відволікання від стресових ситуацій іде на користь, допомагає в психологічній реабілітації. Центр народної творчості - це територія, де є місце для розвитку, де зірвається душа, це місце, де тобі комфортно та безпечно. Тут можеш бути самим собою та цінувати кожну мить життя. Провідні майстри області проводять у дворіку майстра майстер-класи, спрямовані на зниження рівня стресу у дітей та дорослих.

Рис. Н.2. Мета волонтерських заходів

Цільова аудиторія проєкту

Проєкти для дітей, ВПО, військовослужбовців, які постраждали внаслідок широкомасштабної війни на території України.

Рис. Н.3. Цільова аудиторія волонтерського проєкту

Очікувані результати:

- Духовне відродження покоління, що зазнало війни, усвідомлення життєвих та національних цінностей, свого місця в демократичному суспільстві, де молодь — в авангарді розвитку культури.
- Створити систему заходів, спрямованих на відновлення та розвиток духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство.

Рис. Н.4. Очікувані результати волонтерського проєкту

Основні етапи впровадження:

Враховуючи багатогранність проблем, які властиві особам з інвалідністю, комплекс різноманітних проблем сімей з дітьми, які були до переміщення та набуті під час переміщення, в процесі адаптації до нових умов проживання важливу роль і значення має підхід до роботи.

Багато дітей залишилися без можливості повноцінного розвитку у зв'язку з тим, що частіше за все, батьки тимчасово не можуть забезпечити їм таку можливість.

Вінницький обласний центр народної творчості забезпечить комфортні, ефективні і, головне, безпечні умови всебічного розвитку дітей в умовах воєнного стану. Діти не просто займаються традиційними ремеслами, а опановують народну культуру, знайомляться із принципами функціонування мистецького середовища на заняттях під керівництвом провідних майстрів, художників. Таким чином, дітям не тільки прищеплюються кращі загальнолюдські цінності, а й відбувається потужний психологічно-терапевтичний ефект спрямований на подолання психологічних травм на тлі воєнних дій. І це разом з набуттям найкорисніших навичок.

Рис. Н.5. Основні етапи впровадження волонтерського проекту

Ми запрошуємо дітей на велику кількість активностей, починаючи від арттерапії, персональних індивідуальних сесій з майстрами. Ми створюємо нашу програму майстер-класів і наповнюємо її з урахуванням вікових особливостей і того, що цікаво дітям. Ми хочемо, щоб це був комплексний підхід з різних боків, для того, щоб реабілітувати дитину і повернути в стадію проживання нормального дитинства. Дітям запропоновано цікавий матеріал на кожному занятті у дворіку юного майстра на свіжому повітрі. Діти створюють твори візуального мистецтва під керівництвом майстрів. Це твори живопису, графіки, кераміки, розпису. Знайомляться з практичною і технічною стороною творчості. Всі активності проходять в приміщенні центру народної творчості, де проводяться тимчасові виставки митців.

Рис. Н.6. Арт-терапія

Проведення майстер-класу з метою реабілітації внутрішньо переміщених осіб на тему "Писанкарство як засіб відновлення особистості в умовах військового стану"

На фото представлено процес гармонізації особистості за допомогою писанкарства з військовослужбовцями, внутрішньопереміщеними особами, дітьми, працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій та іншими службами.

Рис. Н.7. Проведення майстер-класу

Майстер класи по народним ремеслам

на майстер-класах

Рис. Н.8. Різні майстер-класи з оволодіння навичками народних ремесел

Майстер-клас дозволяє пропрацювати думки і емоції, які людина звикла пригнічувати, надає можливість трансформувати їх у позитивний бік; розвиває відчуття внутрішнього контролю; сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду, підвищує адаптаційні здібності людини до повсякденного життя, знижує втому, негативні емоційні стани.

Рис. Н.9. Значення майстер-класів у волонтерських проектах

Додаток П

ЗАХОДИ З ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ, ЩО БУЛИ ПРОВЕДЕНІ МОТОРНОЮ МАРІЄЮ

Рис. П.1. Майстер-клас для студентів

Рис. П.2. Диспути

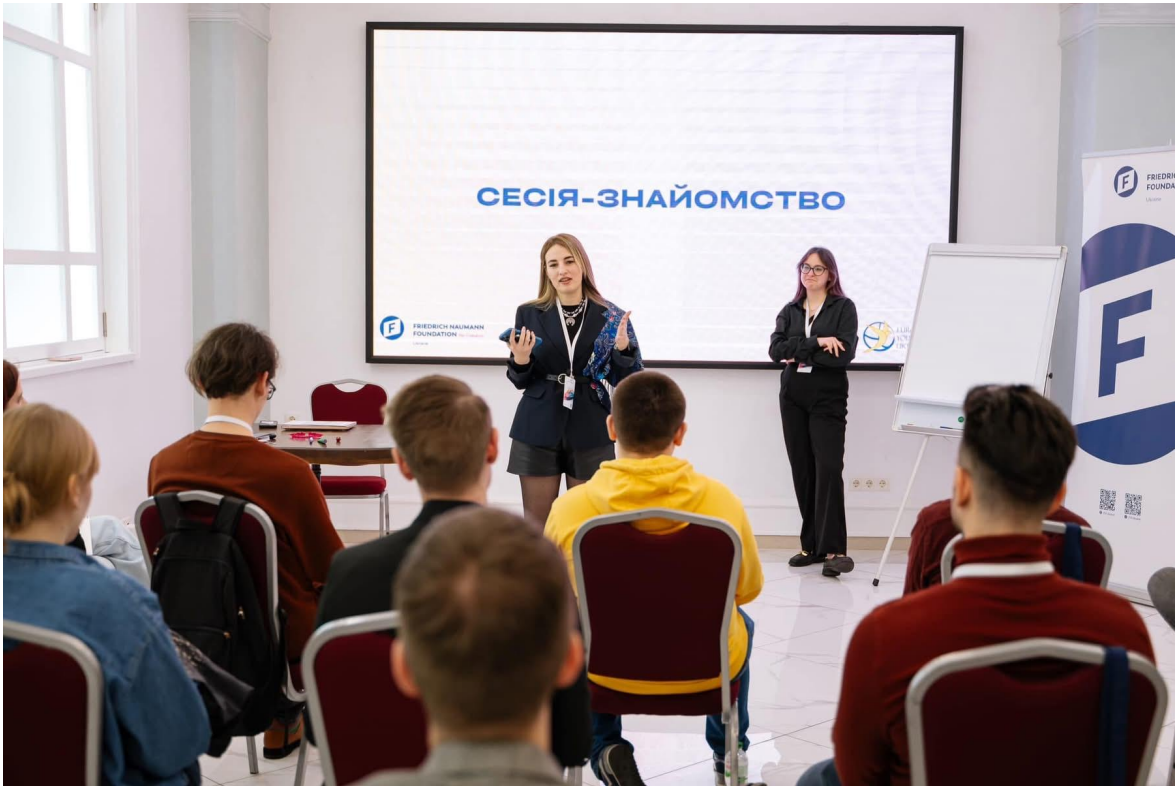

Рис. П.3. Тренінгова сесія

Рис. П.4. Онлайн-дискусія

Рис. П.5. Тренінг з надання психологічної допомоги

Рис. П.6. Тренінг щодо реабілітації військовослужбовців та інклюзивного їхнього включення в цивільне життя соціуму

Рис. П.7. Наукові конференції

Рис. П. 8. Олайн-лекція щодо нематеріальної спадщини України

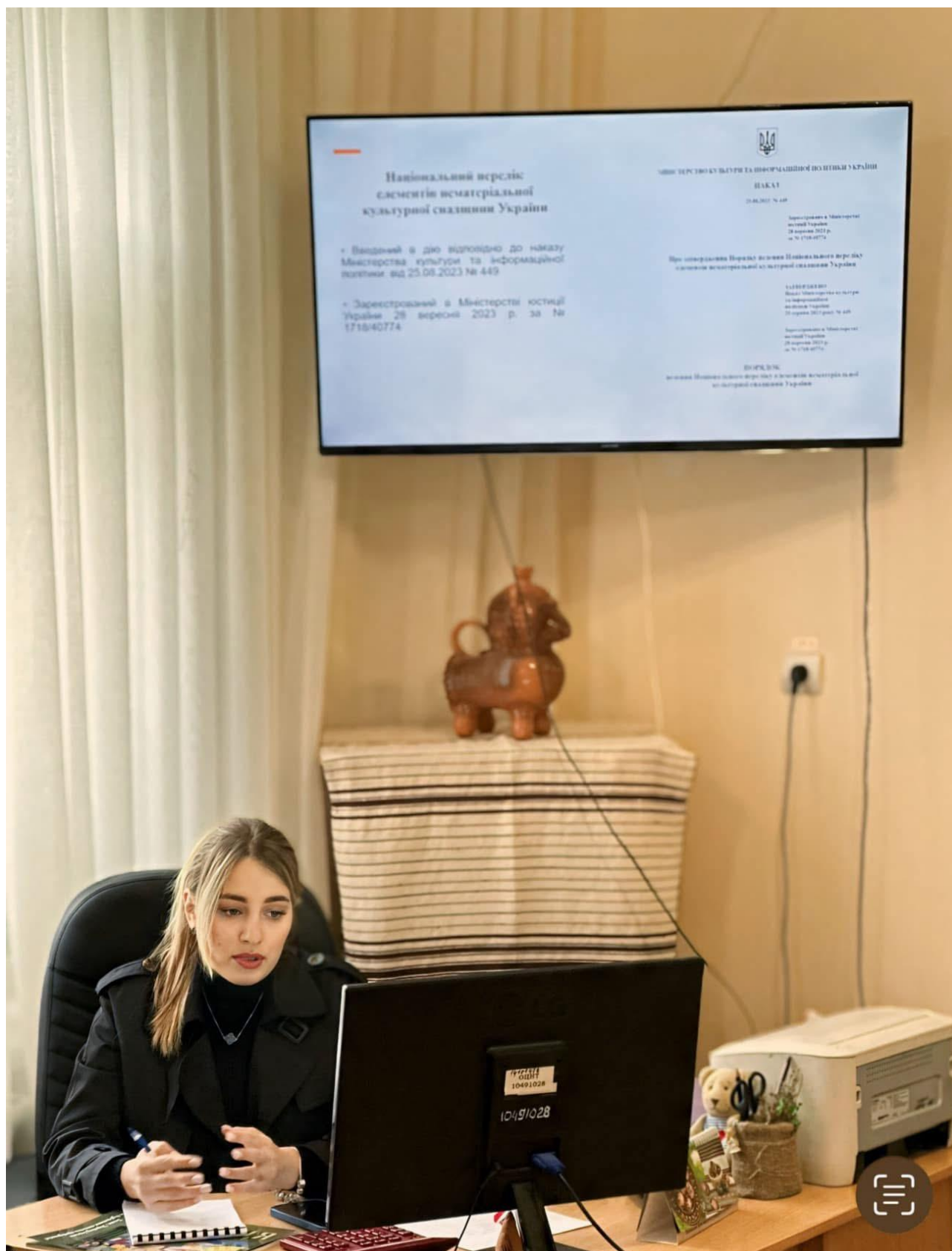

Рис. П.9. Онлайн-лекція щодо нематеріальної спадщини України

Рис. П.10. Тренінгова сесія щодо про соціальної діяльності на Вінниччині

Рис. П.11. Тренінгова сесія

Додаток Р

ТЕСТИ

Р.1. Методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича

[<https://kipt.sumdu.edu.ua/uk/studentam/sotsialno-psykholohichna-sluzhba/item/2478-tsinnisni-oriientsii-m-rokych>]

Структура. Методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича призначена для прямого рангування переліку цінностей. Автор відзначає два класи цінностей: термінальні - переконаність, що певна кінцева мета існування конкретної людини варта, щоб до неї прагнути; інструментальні - переконаність, що певний образ дії або особистісні якості мають переваги в будь-якій ситуації.

Такий поділ відповідає традиційному розподілу на цінності-цілі та цінності-засоби.

Порядок роботи. Опант отримує два списки цінностей (по 18 у кожному): на аркушах паперу (за алфавітом) або на картках. У списках він присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розташовує за ступенем значущості. Робота з картками дає надійніші результати. Спочатку пропонується перелік термінальних, а потім інструментальних цінностей.

Інструкція.

Студентам запропоновані картки. Завдання полягає в тому, щоб розкласти їх у порядку значущості ваших життєвих принципів.

Кожна цінність зазначена на окремій картці.

Шановні, студенти, уважно прочитайте картки і оберіть найбільш значущу для вас, покладіть її на перше місце. Потім оберіть другу за значущістю цінність і покладіть її після першої. Те саме зробіть з рештою карток. Найменш важлива залишиться останньою і отримає 18 місце.

Працюйте вдумливо, не поспішаючи. Якщо під час роботи у вас зміниться точка зору, то картки можна буде поміняти місцями. Кінцевий результат має відображати вашу реальну позицію.

Список А (термінальні цінності):

- активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
- життєва мудрість (зрілість суджень, здоровий глузд як наслідки життєвого досвіду);
- здоров'я (фізичне та психічне);
- цікава робота;
- краса природи та мистецтва (переживання прекрасного в природі та мистецтві);
- кохання (духовна та фізична близькість з коханою людиною);
- матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
- гарні і вірні друзі;
- суспільне визнання (повага оточення);
- пізнання (можливість поглиблення власної освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку);
- продуктивне життя (максимальне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
- розвиток (робота над собою, постійне фізичне та духовне зростання);
- розваги (приємне проведення часу, відсутність обов'язків);
- свобода (самостійність, незалежність суджень і вчинків);
- щасливе сімейне життя;
- щастя інших (розвиток та вдосконалення інших, усього народу, людства);
- творчість (можливість творчої діяльності);
- упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів).

Список В (інструментальні цінності):

- охайність, здатність тримати речі в належному вигляді порядок у справах;
- вихованість (гарні манери);
- високі запити (високі вимоги до життя, високі домагання);
- життєрадісність (почуття гумору);
- виконавська дисципліна;
- незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
- непримиримість до недоліків у собі та в інших;
- освіченість (широта знань, висока загальна культура);
- відповідальність (почуття обов'язку, здатність тримати);
- раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати обдумані раціональні рішення);
- самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- сміливість у захисті власної позиції;
- розвинена воля (здатність наполягати на своєму, не пасувати перед труднощами);
- терпимість (до поглядів і думок інших, уміння пробачати іншим їх помилки);
- широта поглядів (уміння зрозуміти позицію іншого, поважати смаки, звичаї, звички інших);
- чесність (щирість, правдивість);
- ефективність у справах (працелюбство, продуктивність у праці);
- здатність до співпереживання (турботливість).

Р.2. Тест та методика діагностики особистості на мотивацію до успіху

Т.Елерса

[<http://um.co.ua/14/14-5/14-58142.html>]

На кожен з нижчезазначених питань відповідайте «Так» або «Ні».

1. Коли є вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти на певний час.
2. Я легко дратуюся, коли помічаю, що не можу па всі 100% виконати завдання.
3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.
4. Коли виникає проблемна ситуація, я найчастіше приймаю рішення одним з останніх.
5. Коли в мене два дні поспіль немає діла, я втрачаю спокій.
6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.
7. Але відношенню до себе я більш строгий, ніж по відношенню до інших.
8. Я більш доброзичливий, ніж інші.
9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, то йотом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домігся б успіху.
10. У процесі роботи я потребую невеликих пауз для відпочинку.
11. Старанність - це не основна моя риса.
12. Мої досягнення в праці не завжди однакові.
13. Мене більше приваблює інша робота, ніж та, якою я зайнятий.
14. Осуд стимулює мене сильніше, ніж похвала.
15. Я знаю, що мої колеги вважають мене діловою людиною.
16. Перешкоди роблять мої рішення більш твердими.
17. У мене легко викликати честолюбство.
18. Коли я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.
19. При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю те, що повинен був зробити зараз.
21. Треба покладатися тільки на самого себе.
22. У житті мало речей більш важливих, ніж гроші.
23. Завжди, коли мені треба буде виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.
24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.

25. У кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
26. Коли я розташований до роботи, я роблю се краще і кваліфікованішими, ніж інші.
27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть завзято працювати.
28. Коли у мене немає справ, я відчуваю, що мені не по собі.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюся робити це якомога краще.
31. Мої друзі іноді вважають мене ледачим.
32. Мої успіхи в якійсь мірі залежать від моїх колег.
33. Безглуздо протидіяти волі керівника.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не ладиться, я нетерплячий.
36. Я зазвичай звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Коли я працюю разом з іншими, моя робота дає великі результати, ніж роботи інших.
38. Багато чого, за що я беруся, що не доводжу до кінця.
39. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.
40. Я не заздрю тим, хто прагне до влади і положенню.
41. Коли я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти я йду аж до крайніх заходів.

Ключ. Ви отримали по 1 балу за відповіді «Так» на наступні питання: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41. Ви також отримали по 1 балу за відповіді «Ні» на питання 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не враховуються. Підрахуйте суму набраних балів.

Інтерпретація методики мотивації до успіху (норми тесту Елерса):

Чим більша сума балів, тим вище рівень мотивації до досягнення успіху.

Від 1 до 10 балів - низька мотивація до успіху;

від 11 до 16 балів - середній рівень мотивації;

від 17 балів - високий рівень мотивації до успіху.

Р.3. Тест та діагностика рівня емоційного інтелекту за Н. Холлом

[<https://www.pdau.edu.ua/content/diagnostyka-emocijnogo-intelektu-n-holl>]

Тест на емоційний інтелект (за Н. Холлом) спрямований на визначення, як майбутні соціальні працівники використовують емоції у своєму житті та враховують різні сторони емоційного інтелекту: ставлення до себе та до інших, здатності до спілкування; ставлення до життя та пошуки гармонії.

Методика щодо визначення рівня емоційного інтелекту у майбутніх соціальних працівників призначена для виявлення здібності особистості розуміти відносини, що репрезентується в емоціях, і керувати своєю емоційною сферою на основі прийняття рішень. Вона складається з 30 тверджень і містить п'ять шкал:

- шкала 1 – «Емоційна обізнаність»;
- шкала 2 – «Управління своїми емоціями» (емоційна відхідливість, емоційна нерігідність);
- шкала 3 – «Самотивація» (довільне керування своїми емоціями);
- шкала 4 – «Емпатія»;
- шкала 5 – «Розпізнавання емоцій інших людей» (вміння впливати на емоційний стан інших).

Інструкція

Нижче наведені висловлювання, які так чи інакше відображають різні сторони життя. Праворуч від кожного твердження напишіть цифру, виходячи із ступеня згоди реценієнта з ним: повністю не згоден (-3 бали); в основному не згоден (-2 бали); почасти не згоден (-1 бал);

частково згоден (+1 бал); в основному згоден (+2 бали); повністю згоден (+3 бали).

Тест

1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції служать джерелом знання про те, як чинити в житті:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я повинен змінити у своєму житті:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск з боку:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
4. Я здатний спостерігати зміну своїх почуттів:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим, щоб діяти відповідно до запитів життя:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
6. Коли необхідно, я можу викликати у себе широкий спектр позитивних емоцій, таких як веселощі, радість, внутрішній підйом і гумор:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
7. Я стежу за тим, як я себе почуваю:
 - 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден

- 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
8. Після того як щось засмутило мене, я можу легко впоратися зі своїми почуттями:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
9. Я здатний вислуховувати проблеми інших людей:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
11. Я чутливий до емоційних потреб інших:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
12. Я можу діяти на інших людей заспокійливо:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
13. Я можу змусити себе знову і знову встати перед обличчям перешкоди:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
14. Я намагаюся підходити до життєвих проблем творчо:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
15. Я адекватно реаую на настрої, спонукання і бажання інших людей:

- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності і зосередженості:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
17. Коли дозволяє час, я звертаюся до своїх негативним почуттям і розбираюся, в чому проблема:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
18. Я здатний швидко заспокоїтися після несподіваного засмучення:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
19. Знання моїх справжніх почуттів важливо для підтримки "хорошої форми":
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони не виражені відкрито:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
21. Я можу добре розпізнавати емоції за виразом обличчя:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден

- 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
23. Я добре вловлюю знаки у спілкуванні, які вказують на те, в чому інші потребують:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
24. Люди вважають мене добрим знавцем переживань інших:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
25. Люди, які усвідомлюють свої справжні почуття, краще управляють своїм життям:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
26. Я здатний поліпшити настрій інших людей:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
27. Зі мною можна порадитися з питань відносин між людьми:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
28. Я добре налаштовуюся на емоції інших людей:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден
29. Я допомагаю іншим використовувати їх спонування для досягнення особистих цілей:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден

- 6) повністю згоден
30. Я можу легко відключитися від переживання неприємностей:
- 1) повністю не згоден
 - 2) здебільшого не згоден
 - 3) частково не згоден
 - 4) частково згоден
 - 5) здебільшого згоден
 - 6) повністю згоден

КЛЮЧ

Шкала 1 - пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25.

Шкала 2 - пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30.

Шкала 3 - пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22.

Шкала 4 - пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28.

Шкала 5 - пункт 12, 15, 24, 26, 27, 29

Обробка та інтерпретація РЕЗУЛЬТАТІВ

Рівні парціального емоційного інтелекту у відповідності зі знаком результатів: **14 і більше** - високий; **8-13** - середній; **7 і менш** - низький.

Інтегративний рівень емоційного інтелекту з урахуванням домінуючого знака визначається за такими кількісними показниками: **70 і більше** - високий; **40-69** - середній; **39 і менше** - низький.

Р.4. Тест комунікативної толерантності В. Бойко

[<https://moodle.znu.edu.ua/mod/assign/view.php?id=215705>]

Студенти письмово дають відповіді на питання тестів, оцінюючи ступінь згоди від 0 до 3 балів (**0** – зовсім невірно, **1** – частіше не вірно, **2** – частіше вірно, **3** – завжди вірно).

I. Наскільки ви здатні приймати чи не приймати індивідуальні особливості інших людей?

- 1) Мене дратують метушливі, непосидючі люди.
- 2) Галасливі ігри переношу важко.
- 3) Оригінальні, нестандартні особистості діють на мене негативно.
- 4) Бездоганна людина насторожує.

II Чи немає у вас тенденції оцінювати людей, виходячи з власного «Я» як еталону?

- 5) Мене зазвичай виводить із рівноваги некмітливий співрозмовник.
- 6) Мене дратують любителі поговорити.
- 7) Мене б обтяжувала розмова з байдужим для мене попутником, який виявив ініціативу спілкуватися.
- 8) Мене б обтяжувала розмова з випадковим попутником, який поступається мені за знаннями.
- 9) Мене б обтяжувала розмова з людиною іншого інтелектуального рівня.

III На скільки категоричні і консервативні ваші оцінки оточення?

- 10) Мені не симпатичні молоді люди (зачіски, мода).
- 11) Деякі люди справляють негативне враження своїм безкультур'ям.
- 12) Представники деяких національностей неприємні мені.
- 13) Є тип чоловіків (жінок), який я не виношу.
- 14) Терпіти не можу одногрупників із низьким інтелектуальним рівнем, людей із низьким професійним рівнем.

IV Якою мірою ви вмієте приховувати або згладжувати неприємні враження при зіткненні з некоммунікabelьними людьми?

- 15) Вважаю, що на грубість треба відповідати тим же.
- 16) Важко приховати, якщо людина чимось неприємна.
- 17) Дратують ті, хто в суперечці стоїть на своєму, що партнер правий.
- 45) Повільні люди зазвичай діють

18) Неприємні самовпевнені люди.

19) Важко втриматися від зауваження на адресу людини, яка штовхається в транспорті, в черзі.

V. Чи є у вас прагнення переробити, перевиховати партнера по спілкуванню «під себе»?

20) Маю звичку повчати оточення.

21) Невиховані люди обурюють мене.

22) Я часто ловлю себе на тому, що намагаюся виховувати кого-небудь.

23) За звичкою постійно роблю кому-небудь зауваження.

24) Люблю командувати близькими.

VI. Перевірте себе: чи є у вас схильність перевиховувати і підганяти інших до свого характеру, звичок?

25) Мене дратують люди похилого віку в годину пік у магазинах і транспорті.

26) Мене дратує проживання в номері готелю з незнайомою людиною.

27) Мене дратує незгода інших з моєю правильною позицією.

28) Мене дратує, коли мені заперечують.

29) Мене дратує, коли інші роблять не так, як мені хочеться.

VII. Чи вмієте прощати іншому його помилки, незручності, ненавмисно заподіяні вам неприємності?

30) Завжди сподіваюся, що кривдник отримає по заслугах.

31) Мені часто дорікають за буркотливість.

32) Довго пам'ятаю образи, яких мені завдали ті, кого я ціную і поважаю.

33) Не можна пробачати людям нетактовні жарти.

34) Якщо друг навмисно зачепить моє самолюбство, я на нього ображусь.

VIII. Якою мірою ви терпимі до фізичного або психічного дискомфорту, в якому опинився інший (хвороба, втома, відсутність настрою)?

35) Я засуджую людей, що плачуться в чужу жилетку.

36) Я не схвалюю людей, які при нагоді розповідають про свої хвороби.

37) Йду від розмови, якщо хтось скаржиться на стосунки в сім'ї.

38) Без особливої уваги вислуховую сповіді друзів.

39) Іноді подобається позлити кого-небудь із рідних.

IX Як ви пристосовуєтесь до інших учасників спілкування – їх характерів, звичок або прагнень?

40) Мені важко, як правило, йти на поступки іншим.

41) Важко ладити з людьми, у яких поганий характер.

42) Насилу пристосовуюся до нових знайомих, одногрупників.

43) Не підтримую відносин із дивними людьми.

44) Найчастіше з принципу наполягаю на своєму, навіть якщо розумію, мені на нерви.

Інтерпретація. Далі підраховується сума балів, отриманих по кожному з блоків (максимальне число балів – 15), і за всіма дев'ятьма ознаками разом (максимальне число балів – 135).

Чим більше балів, тим нижче рівень комунікативної толерантності. Максимальне число балів, які можна отримати – 135, свідчить про абсолютну нетерпимість до оточуючих – низький рівень, від 50 до 134 – середній рівень, від 0 до 49 – високий рівень комунікаційних взаємин.

Р.5. Тест та методика діагностики рівня розвитку рефлексивності

А.В. Карпова

[https://stud.com.ua/112596/pedagogika/metodika_diaagnostiki_otsinki_individu_alnoyi_zahodi_virazhenosti_vlastivosti_refleksivnosti_karpov]

Інструкція: «Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді: 1 – абсолютно невірно; 2 – невірно; 3 – скоріше невірно; 4 – не знаю; 5 – скоріше вірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно. Не задумуйтесь довго над відповідями. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей у цьому випадку бути не може».

Текст опитувальника

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з кимось обговорити.
2. Коли мене раптом несподівано про щось питають, я можу відповісти перше, що спало на думку.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити у справах, я, зазвичай, подумки планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послугувало початком ланцюжка думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хто-небудь незадоволений собою.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо у деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозний лист, якщо б я заздалегідь не склав план.
12. Я волію діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, щось задумавши, я прокручую у голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.
15. Я турбуюся про своє майбутнє.
16. Думаю, що у безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою, що прийшла у голову, думкою.
17. Часом я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто у ньому винен, я, у першу чергу, починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обдумати і зважити.
21. У мене бувають конфлікти від того, що я деколи не можу передбачити, якої поведінки очікують від мене оточуючі.
22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я ніби подумки веду з нею діалог.
23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають у інших людей мої слова й учинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, бб якими словами це краще зробити, щоб її не образити.
25. Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Якщо я з кимось сварюся, то у більшості випадків не вважаю себе винуватим.
27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Дана методика дозволяє виявити рівень рефлексивності та порівняти сформованість рефлексивності як особистісної та професійно значущої якості у студентів. Опитуваним пропонували дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти номеру питання слід проставити цифру, відповідну варіанту відповіді: 1 –

абсолютно невірно; 2 – невірно; 3 – скоріше невірно; 4 – не знаю; 5 – скоріше вірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно. Методика включає 27 тверджень, з цих 27-ми тверджень 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25), сумуються цифри, що відповідають відповідям досліджуваних, а за зворотніми твердженнями (номери питань: 2, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 21, 23) – значення, замінені на ті, що отримуються при інверсії шкали відповідей. Тестові бали переводяться у стени таким чином: до 80 балів – 0 стени; від 80 до 100 балів – 1 стени; 101 – 107 балів – 2 стени; 108 – 113 балів – 3 стени; 114 – 122 бали – 4 стени; 123 – 130 балів – 5 стени; 131 – 139 балів – 6 стени; 140 – 147 балів – 7 стени; 148 – 156 балів – 8 стени; 157 – 171 бали – 9 стени; 172 бали і вище – 10 стени. За опитувальником формується одне значення, що характеризує загальну міру розвитку рефлексивності особистості.

Результати методики, рівні чи більші, ніж 7 стени, свідчать про високо розвинену рефлексивність.

Результати у діапазоні від 4 до 7 стени – індикатори середнього рівня рефлексивності.

Показники менші за 4 стени свідчать про низький рівень розвитку рефлексивності.

Р.6. Тест для визначення рівня професійного самовираження соціальних працівників у процесі волонтерської діяльності (авторська розробка)

Студентам пропонується пройти тест із 12 питань. На кожне питання необхідно обрати один з наданих варіантів відповіді: а), б) чи в). За відповідь а) нараховується 1 бал, за відповідь б) – 2 бал, за відповідь в) 3 – бали.

Тест

1. Наскільки Ви обізнані з особливостями організації, планування волонтерської роботи?

- а) слабо знайомий з особливостями організації, планування волонтерської роботи;
- б) достатньо обізнаний з особливостями організації, планування волонтерської роботи;
- в) при здійсненні соціальної діяльності постійно і ґрунтовно враховую особливості організації, планування волонтерської роботи.

2. Чи необхідно застосувати професійні компетентності для того, щоб знайти ефективне рішення волонтерських завдань?

- а) вирішую проблеми і завдання стандартним шляхом;
- б) постійно намагаюся критично мислити, але часом йду стандартним шляхом;
- в) переконаний, що ефективне рішення соціальної проблеми чи роз'язання завдання можна знайти шляхом креативного мислення, а тому постійно перебуваю в творчому пошуку.

3. Чи Ви активний/а та відповідальний/а при здійсненні волонтерської діяльності.

- а) при здійсненні волонтерської роботи не завжди активний/а до людей та не завжди спостерігаю за діяльністю в соціумі;

- б) спостерігаю за умовами, результатами здійснення волонтерської діяльності час від часу, але вважаю, що слід бути уважнішим/ою до потреб людей;

- в) завжди активний/а та відповідальний/а при здійсненні волонтерської діяльності.

4. Чи проводите Ви аналіз власних компетентностей щодо продуктивності надання соціальних послуг у спектрі волонтерської роботи?

- а) не можу самостійно проводити дослідження;
- б) епізодично проводжу самостійні дослідження;
- в) проваджу волонтерську діяльність, використовуючи результати системних досліджень щодо власних професійних компетентностей як соціального працівника.

5. Чи вмієте Ви правильно розставляти пріоритети та ситуативно керувати волонтерськими проектами?

- а) не вмію створювати соціальні проекти;
- б) намагаюся правильно розставляти пріоритети та керувати волонтерськими проектами узгоджено з певною ситуацією в соціумі;

в) постійно керую волонтерськими проєктами, виходячи з пріоритетів у соціумі.

6. При розв'язанні волонтерських завдань (вирішення соціальних проблем) Ви використовуєте один варіант чи оцінюєте різні варіанти досягнення ефективного результату?

а) завжди зупиняюся на одному варіанті розв'язання волонтерських завдань (вирішення соціальних проблем);

б) намагаюся розглядати різні варіанти розв'язання волонтерських завдань (вирішення соціальних проблем) та обираю найбільш ефективний з них;

в) постійно проєктую різні варіанти розв'язання волонтерських завдань (вирішення соціальних проблем) та обираю найбільш ефективний з них;

7. Чи володієте Ви ІКТ і чи застосовуєте їх при роботі з масивом інформації?

а) не маю достатніх знань і навичок щодо ІКТ;

б) час від часу використовую знайому мені ІКТ при роботі з масивом інформації;

в) постійно використовую найбільш ефективні ІКТ для оперативного досягнення результату при роботі з масивом інформації.

8. Чи берете до уваги потреби конкретних членів соціальної групи при реалізації волонтерської роботи (інклюзивного, реабілітаційного включення в цивільне суспільне життя)?

а) дуже рідко в соціальній роботі орієнтуюся на конкретного клієнта, частіше узагальнюю потреби всіх клієнтів;

б) намагаюся соціальні проблеми вирішувати, орієнтуючись на потреби конкретних клієнтів;

в) соціальні проблеми вирішую системно, орієнтуючись на потреби конкретних клієнтів.

9. Чи оцінює Ви результати волонтерської діяльності та аналізуєте причини невдалих рішень?

а) ніколи не оцінюю результати та не аналізую причини невдач;

б) намагаюся оцінювати результати волонтерської діяльності та проаналізувати причини невдалих рішень;

в) постійно оцінюю результати волонтерської діяльності та аналізую причини невдалих рішень.

10. Чи враховуєте Ви соціальні зміни, які відбуваються в соціумі, здійснюючи волонтерську діяльність?

а) іноді враховую;

б) ситуативно враховую соціальні зміни, намагаюся адаптуватися до них;

в) постійно враховую соціальні зміни та постійно вчуся гармонійно адаптуватися до них.

11. Чи опираєтесь у волонтерській роботі на власний волонтерський досвід та тайм-менеджмент?

а) маю невеликий волонтерський досвід, нечітке уявлення про тайм-менеджмент;

б) використовую власний волонтерський досвід та тайм-менеджмент залежно від соціальної ситуації;

в) здійснюю соціальну роботу, постійно опираючись на власний волонтерський досвід та тайм-менеджмент.

12. Чи звертаєтесь Ви до саморефлексії у ході волонтерської діяльності, щоб підвищити її результативність?

а) не вмію рефлексувати;

б) здійснюю саморефлексію залежно від досягнених результатів діяльності;

в) постійно здійснюю саморефлексію, щоб досягати ефективних результатів діяльності.

Інтерпретація результатів:

Чим більша сума балів, тим вищий рівень сформованості когнітивно-процесуальних навичок. Від 1 до 18 балів – низький рівень; від 19 до 29 балів – середній рівень; від 30 до 36 балів – високий рівень.

Додаток С

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

22. Моторна М. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального працівника (соціально-культурна робота). *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023. Вип. 1(10). С. 110–121. DOI: [10.31499/2618-0715.1\(10\).2023.282275](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275) (1,06 д.а.).

23. Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти України: сучасний стан. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 1. С. 59–67. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.9> (0,98 д.а.).

24. Моторна М. Правове забезпечення та практичні основи підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. Вип. 2(13). С. 155–162. DOI: [10.31499/2618-0715.2\(13\).2024.316728](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(13).2024.316728) (0,7 д.а.).

25. Кочубей Т.Д., Моторна М.В. Виклики та можливості в організації волонтерської роботи у ЗВО: огляд сучасних методів. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. № 6. С. 37–44. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.7> (0,73 д.а.)

26. Моторна М. Особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2025. Вип. 1(14). С. 238–245. URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332171](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332171) (0,57 д.а.)

Монографії

27. Моторна М.В. Розвиток професійних компетентностей в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи. *Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення*: колективна монографія / Коляда Н.М., Кравченко О.О., Левчене Н.В., Ревнюк Н.І., Демченко І.І. [та ін.]; [наук. ред. Н.М.Коляда]; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Київ: Крмпрінт, 2025. С. 252–285. (1,63 д.а.).

Статті у наукових виданнях інших держав

28. Кочубей Тетяна, Моторна Марія. Аналіз готовності студентів до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. № 10(53). С. 114–125. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10\(53\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-10(53)) (0,74 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

29. Кочубей Т.Д., Моторна М.В. Соціальна робота в культурному середовищі крізь призму волонтерської діяльності. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 квітня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 45–50. (0,18 д.а.)

30. Моторна М. В. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Наукова молодь–2023*: матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 11 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 236–239. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2023/1/88.pdf (0,21 д.а.)

31. Моторна М.В. Модель організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

31 травня 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 134–138. URL: https://www.researchgate.net/publication/380711951_Informacijno-cifrova_kompetentnist_majbutnogo_vcitela_gendernij_aspekt (0,21 д.а.).

32. Моторна М.В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності: міжнародний контекст. *Наукова молодь-2023: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених* (м. Київ, 21 листопада 2023 р.). К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. С. 223–225. URL: http://www.uinte.kiev.ua/sites/default/files/zbirnik_konferenciyi_naukova_molod_2023.pdf (0,21 д.а.).

33. Моторна М.В. Розвиток студентського волонтерства засобами педагогічного краєзнавства. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 листопада 2023 р.). Умань: УДПУ, 2023. С. 84–85. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content> (0,11 д.а.).

34. Моторна М. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи: аналіз освітньої пропозиції закладів вищої освіти. *Освіта для 21 століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (Україна, м. Суми, 26 грудня 2023 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. С. 122–124. (0,13 д.а.).

35. Кочубей Т.Д., Моторна М.В. Досвід збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. *Українська енциклопедистика в умовах воєнного стану. Питання теорії та практики: кол. монографія / Заг. ред. д. і. н., проф. Алли Киридон*. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2024. С. 100–103. URL: https://vue.gov.ua/images/c/c7/Українська_енциклопедистика_в_умовах_воєнного_стану._Питання_теорії_та_практики.pdf (0,2 д.а.).

36. Моторна М.В. Роль мотивації в підготовці майбутнього соціального працівника до волонтерської діяльності. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ: матеріали*

XVII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30 квітня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 142–144. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2024/1/56.pdf (0,13 д.а.)

37. Моторна М.В. Практичні аспекти підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 10 жовтня 2024 р.). Умань: УДПУ, 2024. С. 147–151. (0,16 д.а.).

38. Моторна М.В. Ефективні форми організації волонтерської роботи у сучасних ЗВО. *Актуальні дослідження в соціальній сфері*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Україна, м. Одеса, Національний університет «Одеська політехніка», Навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи, 18 листопада 2024 р.). Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2024. С. 190–191. (0,09 д.а.).

39. Моторна М.В. Виховання соціальної відповідальності та лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників ЗВО. *ПЕДАГОГ XXI СТОЛІТТЯ: Вплив історичної та громадянської історичної освіти на розвиток лідерства в Україні*: матеріали Міжнародного науково-практичного онлайн-форуму (Україна, Польща, Чехія, 2–3 квітня 2025 р.). 2025. С. 27–30 (0,23 д.а.).

40. Моторна М.В. Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників. *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ*: матеріали XVIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 15 квітня 2025 р.). Умань: УДПУ, 2025. С. 198–202. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51783/1/I_Nokhrina_NOM_FPSRSO.pdf (0,29 д.а.).

41. Моторна М. В. Співпраця закладів вищої освіти з волонтерськими організаціями для практичної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 29 травня 2025 р.). Умань: УДПУ, 2025. С. 162–166. (0,14 д.а.).

42. Кочубей Т., Моторна М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями, враховуючи потреби та виклики сучасності. *СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ:* матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня соціальної роботи (Україна, м. Дніпро, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»; Литва, Академія громадської безпеки Університету Миколаса Ромеріса; Німеччина, Бамберзький університет; Польща, Сілезький технологічний університет, 14 березня, 2025 р.). м. Дніпро, 2025. С. 357–360. (0,24 д.а.).

Додаток Т

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях, форумах, лекціях, семінарах, тренінгах, круглих столах, дискусіях, конкурсах есе, а також під час стажувань і курсів підвищення кваліфікації різного рівня, зокрема:

Міжнародних конференціях, форумах і стажуваннях:

1. *Міжнародне стажування за програмою «Fundraising and organization of project activities in educational establishments: European experience»* (Україна, м. Київ, 22–28 травня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, розробила освітній проєкт «Бренд України в європейсько-історичному просторі».

2. *VIII Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення»* (Україна, м. Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 23–24 листопада 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці конференції 12 годин/0,4 кредити ЄКТС, виступ на тему: «Організація волонтерської роботи з студентами в умовах військового стану».

3. *V Міжнародна науково-практична конференція «Освіта для 21 століття: виклики, проблеми, перспективи»* (Україна, м. Суми, 26 грудня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи: аналіз освітньої пропозиції закладів вищої освіти».

4. *XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері»* (Україна, м. Одеса, Національний університет «Одеська політехніка», Навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи, 18 листопада 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці конференції, публікація на тему: «Ефективні форми організації волонтерської роботи у сучасних ЗВО».

5. *I Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота в умовах війни в Україні: проблеми та шляхи вирішення» до Всесвітнього дня соціальної роботи (Україна, м. Дніпро, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»; Литва, Академія громадської безпеки Університету Миколаса Ромеріса; Німеччина, Бамберзький університет, Сілезький технологічний університет, 14 березня, 2025 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями, враховуючи потреби та виклики сучасності».*

6. *Міжнародний науково-практичний онлайн-форум «Педагог ХХІ століття: Вплив історичної та громадянської історичної освіти на розвиток лідерства в Україні» (Україна, Польща, Чехія, 2–3 квітня 2025 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Виховання соціальної відповідальності та лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників ЗВО».*

Всеукраїнських конференцій:

7. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Соціальна робота в культурному середовищі крізь призму волонтерської діяльності».*

8. *XVI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 11 травня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, публікація на тему: «Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО».*

9. *Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 31 травня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація*

на тему: «Модель організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО».

10. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 21 листопада 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, публікація на тему: «Розвиток студентського волонтерства засобами педагогічного краєзнавства».

11. *XI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Наукова молодь – 2023»* (м. Київ, 21 листопада 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, публікація на тему: «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності: міжнародний аспект»

12. *XVII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30 квітня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, публікація на тему: «Роль мотивації в підготовці майбутнього соціального працівника до волонтерської діяльності».

13. *Всеукраїнська наукова конференція «Українська енциклопедистика в умовах викликів і загроз національній ідентичності»* (м. Київ, Державний комітет телебачення і радіомовлення, Державна установа «Енциклопедичне видавництво», 29 травня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, публікація на тему: «Досвід збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення».

14. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 10 жовтня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Практичні аспекти підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах війни».

15. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Розбудова культурного простору: сучасні тенденції та пріоритети»* (м. Вінниця,

Вінницький обласний науково-методичний центр галузі культури, мистецтв та туризму, 20 листопада 2024 р.). Форма участі – очна, сертифікат учасниці, доповідь на тему: «Сучасні проблеми духовної культури людства».

16. *XVIII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 15 квітня 2025 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Роль волонтерства у формуванні професійних компетенцій майбутніх соціальних працівників».

17. *VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 29 травня 2025 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Співпраця закладів вищої освіти з волонтерськими організаціями для практичної підготовки майбутніх соціальних працівників».

Всеукраїнських та регіональних науково-методологічних і науково-практичних тренінгах, лекціях, семінарах, круглих столах, дискусіях, конкурсах есе, курсах підвищення кваліфікації:

18. *Круглий стіл «Актуальні питання підготовки дисертаційних досліджень»* (м. Рівне, число, 2022 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Використання цифрових технологій для покращення ефективності підготовки майбутніх соціальних працівників».

19. *Панельна дискусія «Ukrainian Scientific Diaspora of France: Science for Victory»* (м. Умань, 21 лютого 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Підготовка студентів до роботи з різними категоріями клієнтів у межах волонтерських проєктів».

20. *Курс «Волонтерство під час війни»*, організований Українською Волонтерською Службою (м. Київ, 30 березня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Мотиваційні механізми залучення студентів до волонтерської діяльності у закладі вищої освіти».

21. *Конкурс есе серед молоді на тему: «Відновлення та розвиток українського Донбасу»* (м. Київ, Громадська організація «Асоціація громадських радників України», 28 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Формування ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської діяльності.»

22. *Підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників у форматі Літньої школи результатності для членів Української асоціації дослідників освіти* (м. Ворохта, 5–13 серпня 2023 р.). Форма участі – очна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Роль волонтерської практики у розвитку професійних компетентностей студентів спеціальності «Соціальна робота».

23. *Регіональний науково-практичний семінар «Емоційний інтелект та його роль у професійному зростанні фахівця»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, факультет фізики, математики та інформатики, 27 вересня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Розвиток емоційного інтелекту студентів засобами волонтерської практики».

24. *Тренінг «Важливі навички в період стресу»*, організований ГО «Ветеранс Хаб Одеса», (м. Одеса, 26 жовтня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Волонтерська діяльність як складова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників».

25. *Підвищення кваліфікації за напрямом: «Сучасні технології в діяльності соціального працівника, соціального педагога та педагога-організатора»* (м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 7–11 жовтня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Інноваційні педагогічні технології у підготовці студентів до волонтерської діяльності».

26. *Курс підвищення кваліфікації на тему: «Соціально-психологічна та організаційно-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни»* (м. Умань, 7–11 жовтня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, скрін-шот

участі, виступ на тему: «Формування готовності студентів до волонтерської діяльності».

27. *Лекція* на тему: «Зміцнення української вищої школи: орієнтація в революції III у викладанні та навчанні» (м. Київ, Національний університет фізичного виховання і спорту, 10 грудня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Підготовка студентів до роботи з різними категоріями клієнтів у межах волонтерських проєктів».

28. *Підвищення кваліфікації* на тему: «Освітні дослідження в умовах конфлікту та надзвичайних ситуацій» (м. Черкаси, Управління освіти і науки Черкаської ОДА, 12 грудня 2024 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Співпраця закладу вищої освіти з громадськими організаціями у підготовці волонтерів».

29. *Регіональний науково-практичний семінар* «Штучний інтелект в освітній діяльності» (м. Умань, 29 січня 2025 р.). Форма участі – дистанційна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Оцінювання результатів волонтерської діяльності як складової професійного становлення майбутніх соціальних працівників».

30. *Курс підвищення кваліфікації* на тему: «Дослідження ефективності програми «Вивчаю – не чекаю» в Україні» від Міжнародного альянсу War Child та Української асоціації дослідників освіти (м. Умань, 20 червня 2025 р.). Форма участі – очна, сертифікат учасниці, виступ на тему: «Волонтерська діяльність як ресурс формування громадянської відповідальності студентів».

31. *Підвищення кваліфікації для наукових та науково-педагогічних працівників* на тему: «Опис досягнутих результатів: удосконалена професійна компетентність у галузі емоційної грамотності і травма-інформованого навчання та викладання» (с. Криворівня, Івано-Франківська обл., Літня школа резильєнтності для членів української асоціації дослідників освіти, 11–15 серпня 2025 р.). Форма участі – очна, сертифікат учасниці, виступ на тему: « ».

Звітних наукових конференціях:

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(м. Умань, 2022 р., 2023 р., 2024 р., 2025 р.).

Обговорювалися на засіданнях:

кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань, 2022 р., 2023 р., 2024 р., 2025 р.).

Додаток У

**СЕРТИФІКАТИ ТА ПРОГРАМИ УЧАСТІ В КОНФЕРЕНЦІЯХ,
СЕМІНАРАХ, ТРЕНІНГАХ, КРУГЛИХ СТОЛАХ, КОЛОКВІУМАХ****МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Тернопільський Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Муніципальний заклад вищої освіти «Київська Академія мистецтв»
Університет ім. Яна Кохановського (Кельце, Польща)
Інститут Музики Колегіуму Гуманістичних Наук Жешувського Університету
(Жешув, Польща)
Католицький університет в Ружомберку (Словацька республіка)

СЕРТИФІКАТ**засвідчує участь*****Марії Моторної***

у VIII Міжнародній науково-практичній конференції
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА МИСТЕЦЬКОЇ ЕДУКАЦІЇ У
ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ»

**23-24 листопада 2023 р.
м. Дрогобич**

12 годин/0.4 кредити ЄКТС

Проректор з наукової роботи
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Микола ПАНТЮК

Zustricz Foundation
 Department of Polish-Ukrainian Studies of Jagiellonian University in Krakow
 Career Development Center of NGO Sobornist
 Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

CERTIFICATE
 This certifies that
Motorna Mariia

has passed the international internship under the program
**FUNDRAISING AND ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITIES IN EDUCATIONAL
 ESTABLISHMENTS: EUROPEAN EXPERIENCE**
 and has developed the educational project on the topic
 Brand of Ukraine in the European Cultural and Historical Space

Amount: 180 hours / 6 ECTS credits
 Internship period: from April 22 to May 28, 2023

Learning result: development of professional competencies
 Series and registration number: SZFL-002530

Co-founder of Zustricz Foundation,
management expert
Oleksandra Zapolska
(Poland)

Head of Department of UJ,
Prof., Dr. hab.,
Alicja Nowak
(Poland)

Internship program leader
Dr. hab., MBA,
Walery Okulich-Kozaryn
(Poland)

Chairman of NGO Sobornist,
Prof., Doctor of Philosophy
Mykola Zhurba
(Ukraine)

Director of LRIPPE,
Associate Professor, PhD
Iryna Tsymbal
(Ukraine)

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ НАУК
 КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

СЕРТИФІКАТ
 учасниці Двадцять четвертої міжнародної науково-практичної конференції
 «Актуальні дослідження в соціальній сфері»
 18 листопада 2024 р., м. Одеса
 (0,2 кредити ECTS)

Моторної Марії Василівни

Завідувачка кафедри
психології та соціальної роботи

Корнєшук В. В.

Моторна Марія

**УЧАСНИК
ХІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
«НАУКОВА МОЛОДЬ-2023»**

Тривалість заходу: 6 годин/0,2 кредиту ЄКТС

№ 20231121/HM106

Олеся ВАЩУК
Голова Ради молодих
учених при МОН України

Ірина ГУБЕЛАДЗЕ
Голова Ради молодих
вчених НАПН України

Анна ЯЦИШИН
Координатор
конференції

21 листопада 2023 року

Кількість годин: 12

Кількість кредитів ECTS: 0.4

Реєстраційний номер: 250

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО МЕГУ
МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

Сертифікат

Марія Моторна

За участь в круглому столі
«Актуальні питання підготовки дисертаційних
досліджень в Україні»

Проректор з наукової
роботи

Андрій БОРОВИК

РІВНЕ - 2022р.

№ UDF - 13017

CERTIFICATE OF ATTENDANCE

THIS CERTIFICATE IS PRESENTED TO:

Mariia Motorna

for participating in the panel discussion "Ukrainian Scientific Diaspora
of France: Science for Victory" on **February 21, 2023**
(3 hours)

Marta Craveri

MARTA CRAVERI

President of the Ukrainian Scientific
Diaspora of France (UDSF)

Olesya Vashchuk

OLESYA VASHCHUK

Head of the Ukrainian Scientific
Support Office

Oksana Zabolotna

OXSANA ZABOLOTNA

President of the Ukrainian Scientific
Diaspora of France (UDSF)

fondation
maison des
sciences
de l'homme

Aix-Marseille
université

UNIVERSITÉ D'ALSACE

ОФІС
ПІДТРИМКИ
ВЧЕНОГО

UERSA

Виданий 30.03.2023

СЕРТИФІКАТ

Цей сертифікат засвідчує, що
Марія Моторна

успішно завершив(ла) курс
«Волонтерство під час війни»

Ganna Bondarenko

Ганна Бондаренко
Засновниця
та керівниця УВС

UKRAINIAN
YOUTH
HOUSE

Viktoriya Zaczynova

Вікторія Зацнова
координаторка гуманітар-
ного напрямку УВС

Українська
Волонтерська
Служба

Olizaveta Bonchukha

Ольга Бончужна
проектна менеджерка
УВС

Автентичність сертифікату можна перевірити за посиланням:
<https://courses.prometheus.org.ua:18090/cert/943764d6f0a04521b96cedae18b0917e>

PROMETHEUS

СЕРТИФІКАТ

засвідчує, що

Марія Моторна

взяла участь у конкурсі есе серед молоді на тему:
«Відновлення та розвиток українського Донбасу»

ГО "Асоціація громадських радників України"
28 квітня 2023 року, Україна

Проект реалізується за підтримки
Європейської асоціації дослідників освіти
та
Української асоціації дослідників освіти

EERA
EUROPEAN EDUCATIONAL
RESEARCH ASSOCIATION

СЕРТИФІКАТ № лш 08/23

підтверджує, що

Марія Моторна

пройшла/ов програму підвищення кваліфікації для
науково-педагогічних працівників у форматі
Літньої школи резильєнтності
для членів Української асоціації
дослідників освіти

Обсяг 60 годин (2 кредити)
Опис досягнутих результатів:
Удосконалена професійна компетентність у галузі емоційної
грамотності і травмоінформованого навчання і викладання

Президент УАДО

проф. Оксана Заболотна

Ворохта, 5 – 13 серпня 2023 року

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет фізики, математики та інформатики
Кафедра інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

СЕРТИФІКАТ

ЗАСВІДЧУЄ УЧАСТЬ

Марії МОТОРНОЇ

в Регіональному науково-практичному семінарі
«Емоційний інтелект та його роль у професійному зростанні фахівця»,
який відбувся **27 вересня 2023 року** на базі факультету фізики, математики та інформатики
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
в обсязі **6 годин (0,2 кредита ECTS)**

ДЕКАН ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИКИ,
МАТЕМАТИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ

ТЕТЯНА МАХОМЕТА

СЕРТИФІКАТ

№BX-008/0009/2023

Засвідчує, що

МОТОРНА МАРІЯ ВАСИЛІВНА

успішно пройшла навчання в межах тренінгу "Важливі навички в період стресу",
що був організований громадською організацією "Ветеранс Хаб Одеса"
в межах проекту "КОЛО" 26 жовтня 2023 року обсягом 2 год.

Голова
громадської організації
"Veterans HUB ODESA"

Олександр ГОЛОПОТЕЛЮК

«26» жовтня 2023 р.

 Міністерство освіти і науки України
 Уманський державний педагогічний університет
 імені Павла Тичини

СЕРТИФІКАТ

ПК №02125639/014558-24

Виданий Моторній Марії Василівні
 (прізвище, ім'я, по-батькові)

про те, що з 07.10 20 24 року по 11.10 20 24 року
 він (вона) підвищив(ла) кваліфікацію зі спеціальності:
231 Соціальна робота

за напрямом:
«Сучасні технології в діяльності соціального працівника,
 соціального педагога та педагога-організатора»

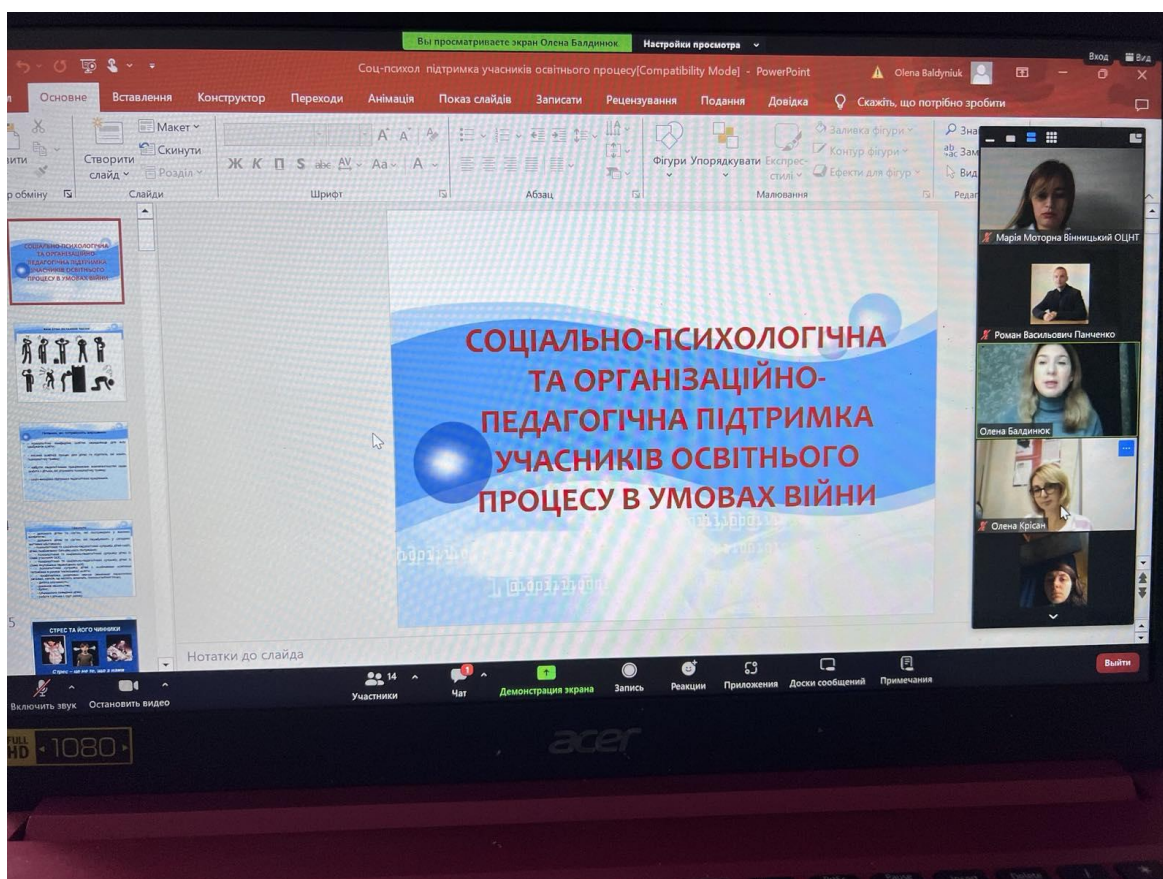
на тему:
«Соціально-психологічна та організаційно-педагогічна підтримка
 учасників освітнього процесу в умовах війни»

Оцінка: 98(А) Форма навчання: дистанційна

Кількість годин: 30 год / 1 кредит ЕКТС

Ректор університету

 Олександр БЕЗЛЮДНИЙ
 Дата видачі 11.10.2024
 Реєстраційний номер 14558

Підвищення кваліфікації

на тему

«Освітні дослідження в умовах конфлікту та надзвичайних ситуацій»

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА: тривалість - 60 годин / 2 кредити ЄКТС; форма – очна.

Досягнуті результати: здійснено ознайомлення із методологією збору, аналізу та інтерпретації даних в освітньому середовищі, яке зазнало впливу конфлікту.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА: тривалість – 120 годин / 4 кредити ЄКТС.

Досягнуті результати: проведено оцінювальні інтерв'ю з учнями третього класу експериментальних та контрольних шкіл Проекту у Черкаській області ([наказ № 187](#) Управління освіти і науки Черкаської ОДА від 12 грудня 2024р.).

Компетентності, які здобули учасники:

- володіння методами оцінки освітніх інтервенцій у кризових умовах;
- етичні принципи роботи з уразливими групами;
- інтерпретація даних з урахуванням травматичного досвіду дітей.

Джазмін Тернер,
головна дослідниця

Оксана Заболотна,
координаторка дослідження в Україні

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет фізики, математики та інформатики
Кафедра інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

СЕРТИФІКАТ

ЗАСВІДЧУЄ УЧАСТЬ

МАРІЇ МОТОРНОЇ

в Регіональному науково-практичному семінарі
«Штучний інтелект в освітній діяльності»,
який відбувся 29 січня 2025 року на факультеті фізики, математики та
інформатики Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини в обсязі 6 годин (0,2 кредита ECTS)

Проректор з наукової роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Тетяна ГОДОВАНЮК

СЕРТИФІКАТ

№03-2/2025 від 20 червня 2025 року

засвідчує, що

Моторна Марія Василівна

працювала у складі групи дослідників, залучених до
квазіекспериментального дослідження

«Дослідження ефективності програми

‘Вивчаю – не чекаю’ в Україні»

у 2024-2025 навчальному році

та пройшла **курс підвищення кваліфікації**

від Міжнародного альянсу War Child

та Української асоціації дослідників освіти

в обсязі **6 кредитів ECTS (180 годин).**

Українська асоціація
дослідників освіти

№ 239/2023 від 1.01.2023

СЕРТИФІКАТ

Марія Моторна

є членом Української асоціації дослідників освіти (УАДО)
Сертифікат дійсний до 31 грудня 2023 року

Президент УАДО

проф. Оксана Заболотна

Українська асоціація дослідників освіти

№ 27 /2024 від 1.01.2024

Сертифікат

Марія Моторна

є членом Української асоціації
дослідників освіти (УАДО)
Сертифікат дійсний до 31 грудня 2024 року

Президент УАДО

проф. Оксана Заболотна

Українська асоціація дослідників освіти

Сертифікат

№ 128 / 2025 від 1.01.2025

Марія Моторна

є членом Української асоціації
дослідників освіти (УАДО)

Сертифікат дійсний до 31 грудня 2025 року

Президент УАДО

проф. Оксана Заболотна

СЕРТИФІКАТ

підтверджує, що

Моторна Марія Василівна

пройшла/ов програму підвищення кваліфікації для наукових та науково-педагогічних працівників у форматі

Літньої школи резильєнтності для членів Української асоціації дослідників освіти

Опис досягнутих результатів: удосконалена професійна компетентність у галузі емоційної грамотності і
травма-інформованого навчання та викладання

Реєстраційний номер ЛШ УАДО 03/25-13 від 18 серпня 2025 р.

Обсяг - 30 год / 1 кредити ЄКТС

Президент УАДО

проф. Оксана Заболотна

Івано-Франківська обл., с. Криворівня, 11-15 серпня 2025 р.

Додаток Ф

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, тел. (04744) 3-45-82, факс (04744)
3-45-82, E-mail: post@udpu.edu.ua УДПУ імені Павла Тичини р/р UA14 820172 0343 12100 22 0000 4420,
банк одержувача Державна казначейська служба України, м. Київ МФО 820172, код 02125639

06.10.2025 № 1703/01
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Моторної Марії Василівни на тему

«Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота

Результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» були успішно апробовані впродовж 2022–2025 навчальних років у ході освітнього процесу на факультеті соціальної та психологічної освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Здобутком дисертаційного дослідження є узагальнення стану сформованості мотивації, готовності та професійної компетентності у студентів для здійснення ними успішної волонтерської роботи.

Велику зацікавленість серед викладачів та студентів кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи викликали організовані Моторною М. В. освітньо-виховні заходи, зокрема: семінари, тренінги щодо впровадження моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Запропоновані Моторною М. В. зміст, форми, методи і заходи щодо організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників, успішно використовувались під час викладання курсів «Методика організації волонтерського руху», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціальний менеджмент в громаді» та в позааудиторній діяльності зі студентами.

У цілому, використання в освітньому процесі закладу вищої освіти науково-методичних матеріалів наукового дослідження Моторної М. В. дало позитивні результати, що свідчить про практичну значимість даного дисертаційного дослідження і доцільність впровадження його положень та рекомендацій в освітню систему закладів вищої освіти.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» обговорено і схвалено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 30.09.2025 року).

12387

Перший проректор

Андрій ГЕДЗИК

10.10.2025 № 2266 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Моторної Марії Василівни
на тему «**Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти**»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 231 Соціальна робота

Результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» були успішно апробовані впродовж 2022–2025 навчальних років в освітній процес на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Основні теоретичні та методичні матеріали дисертаційного дослідження знайшли відображення під час розробки освітніх програм та при викладанні навчальних дисциплін: «Теорія і практика волонтерського руху в Україні», «Інноваційні технології в соціальній роботі», «Громадські організації в соціальній роботі», «Соціальне партнерство в системі соціальної роботи», «Соціальна взаємодія та технології комунікативного впливу», «Соціальне проектування та соціальні стартапи».

Здобутком дисертаційного дослідження є виокремлення структурних компонентів волонтерської діяльності соціальних працівників та виділення соціально-педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи в закладах вищої освіти.

Запропоновані Моторною М.В. методичні рекомендації щодо впровадження авторської моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти отримали високу оцінку студентів та викладачів і в подальшому будуть використовуватися в освітньому процесі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності (протокол №2 від

Перший проректор

Ганна ЗАІКІНА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., 82100; тел./факс: (03244) 1-04-74, тел.: (03244) 3-38-77
e-mail: dsru@dsru.edu.ua, вебсайт: <http://dsru.edu.ua>, код згідно з ЄДРПОУ 02125438

Від 03.11 2015 р. № 1552

На № _____ від _____ 20__ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Моторної Марії Василівни

на тему

**«Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

Результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» були успішно апробовані впродовж 2022–2025 навчальних років у ході освітнього процесу на факультеті історії, педагогіки та психології в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка.

Запропоновані Моторною М. В. інтерактивні та інноваційні форми і методи підготовки студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» до волонтерської роботи успішно використовувались під час викладання освітніх компонентів навчальних дисциплін, зокрема: «Методика організації волонтерських груп», «Соціальна робота в громаді», «Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами», «Актуальні питання соціальної роботи», «Теорія та методи соціальної роботи», «Соціальна робота з різними категоріями населення», «Соціальна робота з військовослужбовцями», «Соціальна робота з мігрантами», «Соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами», «Соціальна реабілітація».

Під час проходження студентами навчальної соціально-орієнтованої волонтерської практики Моторною М. В. були організовані тематичні круглі столи, семінари, вебінари та тренінги, які стосувались питань ефективної організації волонтерської роботи з різними категоріями громадян, що викликало зацікавленість як серед викладачів, так і студентів.

Розроблена Моторною М. В. авторська модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти отримала високу оцінку студентів та викладачів і є доцільною для використання в освітньому процесі закладу вищої освіти у подальшому.

Позитивні результати впровадження дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» обговорені та затверджені на засіданні кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти (протокол від 06. 05. 2025 року № 5).

Завідувач кафедри
соціальної педагогіки
та корекційної освіти

проф. Тетяна ЛОГВИНЕНКО

Проректор з наукової роботи

проф. Микола ПАНТЮК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Г. КОРОЛЕНКА

вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003, тел. (0532) 52-58-67
 E-mail: allmail@pnpu.edu.ua код ЄДРПОУ 31035253

27.10.2025 № 3543/01-50/02 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Моторної Марії Василівни
 на тему «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської
 роботи в умовах закладу вищої освіти»,
 поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 231 Соціальна робота

Результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни
 «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи
 в умовах закладу вищої освіти» були успішно апробовані впродовж 2022–2025
 навчальних років в освітньому процесі факультету психології і соціальної
 роботи Полтавського національного педагогічного університету
 імені В. Г. Короленка.

Здобутком дисертаційного дослідження є виділення механізму підготовки
 студентів до волонтерства в умовах закладу вищої освіти та виокремлення
 зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на підготовку майбутніх соціальних
 працівників до здійснення волонтерської роботи.

Запропоновані Моторною М. В. теоретичні та методичні матеріали були
 використані під час розробки освітніх (робочих) програм та при викладанні
 навчальних дисциплін: «Основи волонтерської діяльності», «Соціальна
 підтримка і захист ветеранів та їх сімей», «Соціальна робота в умовах
 надзвичайних ситуацій», «Технології соціальної роботи», «Арт-терапевтичні
 технології у соціальній роботі», «Консультативні та тренінгові форми в
 соціальній і соціально-педагогічній роботі» «Прикладні методики в соціальній
 роботі».

Розроблені Моторною М. В. методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи були корисні для успішного проходження студентами виробничої волонтерської практики.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» отримали позитивну оцінку студентів і викладачів та затверджені на засіданні кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації (протокол № 5 від 16.10.2025 року).

Проректор з наукової роботи

Василь ФАЗАН

Департамент гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації
 Комунальна організація -
ВІННИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ
 вул. Архітектора Артінова 33, м. Вінниця, 21050 тел.(0432) 67-31-57; 67-03-33,
 факс : 67-03-32 E-mail: vin_ocnt@ukr.net КОД ЄДРПОУ 02215147

Від 24.12.2015 № 314/01.24

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Моторної Марії Василівни
 на тему
 «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в
 умовах закладу вищої освіти»,
 поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 231 Соціальна робота

Результати дисертаційного дослідження Моторної Марії Василівни
 «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в
 умовах закладу вищої освіти» упроваджувалися у ході культурно-освітньої
 діяльності у Вінницькому обласному центрі народної творчості впродовж
 2022–2025 років та отримали позитивні відгуки від співробітників та
 студентів, які проходили навчальну волонтерську практику на базі центру.

Велику зацікавленість серед майбутніх соціальних працівників та
 викладачів закладів вищої освіти – відвідувачів центру викликали
 організовані Моторною М.В. культурно-мистецькі та освітньо-виховні
 заходи, зокрема: благодійні фестивалі та ярмарки, а також тренінги, івенти,
 квести, інтерактивні ігри щодо впровадження моделі підготовки майбутніх
 соціальних працівників до волонтерської роботи.

Сформульовані дослідницею висновки щодо особливостей, змісту,
 інноваційних технологій і методик підготовки майбутніх соціальних
 працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти були
 успішно використані при удосконаленні волонтерської практики студентів на
 базі Вінницького обласного центру народної творчості.

Теоретично узагальнений й обґрунтований дисертанткою практичний інструментарій щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти має практичну значущість для успішного залучення молоді до волонтерської діяльності в сучасному українському суспільстві, зокрема з огляду на триваючу війну та російську агресію в Україні.

Дисертаційна робота Моторної М. В. виконана на належному теоретичному рівні, є самостійною завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для реформування національної системи вищої освіти та приведення її до стандартів Європейського Союзу.

Директор КО-Вінницький
обласний центр народної творчості

Тетяна ЦВІГУН